

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ВО СКОПЈЕ

Б И Л Т Е Н
НА
УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ВО СКОПЈЕ

Број 1093

Скопје, 2 февруари 2015 година

Издание на Универзитетот „Св Кирил и Методиј“ во Скопје

ПРВИОТ БРОЈ НА БИЛТЕНОТ Е ОБЈАВЕН ВО МАЈ 1957 ГОДИН

Уредник: Томислав БАШЕВСКИ

Лектор: Весна Илиевска-Цветановска

Бр. _____

_5.8. 2013_

Скопје

Предмет: Материјали за Билтенот за објавување на веб-страницата на УКИМ

Согласно член 132, став 5 од Законот за високото образование („Сл. весник на РМ” бр. 35/2008, 103/2008, 26/2009, 83/2009, 115/2010, 17/2011, 51/2011 и 123/2012), на веб-страницата на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” во Скопје, од бројот 1059 од 15 август 2013 година, ќе се објавуваат рефератите за избор во наставно-научни, научни и соработнички звања, рецензиите за подобност на темата и оспособеноста на кандидатот за вршење научна работа, прегледите на одобрените докторски дисертации, прифатените магистерски и специјалистички теми, рецензиите на учебници и учебни помагала, како и рефератите за доделување на звањето почесен професор и титулата почесен доктор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј”. По објавување на материјалите на веб-страницата, факултетите и институтите за своите потреби, истите треба да ги отпечатаат во материјална форма за да можат да ги достават на членовите на наставно-научниот, односно научниот совет. Поради тоа, потребно е сите материјали што се предвидени за објавување во Билтенот на Универзитетот, благовремено да ги доставувате во **електронска форма**.

Поради усогласеност и униформност на текстовите потребно е материјалите за објавување да се доставуваат како Microsoft Word 2003 документи во кои исклучиво ќе се користи системскиот фонт **Georgia**. Овој фонт содржи богато множество на кирилични (македонски, српски, руски), латинични (со различни видови на надредени знаци), грчки и други знаци. Варијанта на овој фонт со корегирани знаци во италијанскиот формат за македонските букви ‘**g**’, ‘**u**’, ‘**iu**’, ‘**i**’ може да се добие во компјутерскиот центар на УКИМ на барање на факултетот. Исто така, таму може да се добие софтверско решение со кое може да се испрограмира тастатурата на персонален сметач кога работи под Windows XP оперативниот систем при притискање на копчето ‘`’ во македонска поддршка да се добие знакот ‘**è**’, а при притискање на копчето ‘~’ во македонска поддршка да се добие знакот ‘**ñ**’.

Поради запазување на роковите за објавување на материјалите во Билтенот, но и на веб-страницата, ве молиме, рефератите откако ќе бидат лекторирани, да ја доставите оригиналната верзија (лекторирана со потписите), а електронската верзија да ја доставите на e-mail адресата: t.basevski@ukim.edu.mk (so mali bukvi).

Неблаговремено доставените материјали и оние кои нема да бидат напишани согласно упатството нема да бидат објавени во тој број, туку ќе бидат поместени за објавување во наредниот број од Билтенот, односно откако ќе ја добиеме бараната верзија.

Ви благодариме за соработката.

Со почит,

Проректор

Проф. д-р Коле Василевски

Изготвил:Т.Б.

Одобрил:К.М.

Содржина на Билтен број 1093 од 2 февруари 2015 година

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот **Менаџмент на малиот бизнис 6 издание**, од авторот **проф. д-р Бобек Шуклев**, пријавен на Економскиот факултет во Скопје.....8-19
2. Рецензија на докторската дисертација **Анализа на стилот на лидерството во образовните институции во Република Македонија**, од кандидатката **м-р Селвије Тачи**, пријавена на Економскиот факултет во Скопје.....20-29
3. Рецензија на докторската дисертација **Вредносниот систем на менаџерите и развојот на човечките ресурси во претпријатијата**, изработена од **м-р Емануела Есмерова**, пријавена на Економскиот факултет во Скопје.....30-39
4. Рецензија на докторската дисертација **Меѓузависноста на буџетскиот дефицит, јавниот долг и фискалната одржливост**, од **м-р Билјана Ташевска**, пријавена на Економскиот факултет во Скопје.....40-45
5. Рецензија на докторската дисертација **Квалитетот на банкарските услуги и нивното влијание врз задоволството на клиентите во Република Македонија**, изработена од **м-р Аида Узеири Бафтијари**, пријавена на Економскиот факултет во Скопје.....46-50
6. Рецензија на докторската дисертација **Е-бизнис системи за процесна организациска трансформација и конкурентност на претпријатијата**, изработена од **м-р Марина Мијоска**, пријавена на Економскиот факултет во Скопје.....51-57

МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Машинскиот факултет во Скопје (**Зоран Матев, Дарко Атанасоски, Ѓорѓи Кушевски, Горан Блажевски, Наташа Андревска, Петар Арсиќ, Весна Ѓорчева, Виктор Кузмановски, Петар Галевски, Гоце Стевковски, Ивана Цветковска**)...58-60

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на еден наставник во сите звања по предметот анатомија на Медицинскиот факултет во Скопје (**д-р Билјана Зафирова**).....61-91
2. Реферат за избор на еден наставник во сите звања по предметот фармакологија со токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје (**д-р Димче Зафиров**)....92-103
3. Рецензија на докторската дисертација **Анализа на митохондријална ДНК (mtДНК) од биолошки материјал во форензичните испитувања** од **д-р Рената Јанкова Ајановска**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....104-113
4. Рецензија на докторската дисертација **Безбедност на пациентите на ниво на секундарната здравствена заштита во Република Македонија** од **м-р Лолита Митевска**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....114-124
5. Рецензија на докторската дисертација **Јавноздравствени аспекти кои влијаат на сексуалното и репродуктивното здравје на лица со телесна инвалидност во Македонија – предизвици за инклузивно општество** од **м-р Роберт Величковски**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје..125-136
6. Рецензија на докторската дисертација **Хомоцистеинемија и полиморфизам на генот за метилентетрахидрофолат редуктаза (С677Т) кај пациенти со коронарна артериска болест и тромбоза на длабоки вени** од **д-р Јулијана Брезовска Кавракова**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....137-140

ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

1. Реферат за избор во наставно-научно звање вонреден професор по предметите: предучилишна хигиена, за групата предучилишно воспитание на македонски наставен јазик, училишна хигиена, за групата одделенска настава на македонски наставен јазик, од областа медицински науки и од областа основи на тесно-стручни области по предметот основи на еколошкото воспитание (изборен предмет), за групите одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик, на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје (**д-р Билјана Глигорова**).....141-154
2. Реферат за избор на еден извршител во сите наставно-научни звања од областа: основи на тесно-стручни области, по предметот основи на физичко воспитание со методика, за групите одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик, на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје (**д-р Марјан Малцев**).....155-172
3. Реферат за избор во сите наставно-научни звања од областа основи на тесно-стручни области, по предметот основи на музичката култура со методика, за групите предучилишно воспитание и одделенска настава на македонски наставен јазик, на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје (**д-р Владимир Талевски**).....173-190
4. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје (**Илир Фетаи**).....191

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

1. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања на научната област уставно право и политички систем на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје (**д-р Марика Ристовска**).....192-241
2. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања на научната област граѓанско материјално право семејно и наследно право) на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје (**д-р Елена Игновска**).....242-258

ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања од група предмети од областа на општата физиологија и имунологија на Институтот за биологија на Природно-математичкиот факултет во Скопје (**д-р Никола Хаџи-Петрушев**).....259-281
2. Реферат за избор-прием на еден наставник во сите наставно-научни звања по група предмети од областа на туризмот на Институтот за географија на Природно-математичкиот факултет во Скопје (**д-р Ана Здравковска-Илиевска, д-р Весна Танчева**).....282-319
3. Рецензија на докторската дисертација **Категориско-теоретски конструкции во моделите на учење во игри** од м-р Невена Серафимова, пријавена на Природно-математичкиот факултет во Скопје.....320-324
4. Рецензија на докторската дисертација под наслов **Развој на нови методи за формулација на терапевтски радиофармацевтици, базирани на моноклонални антитела и пептиди - dota-rituximab и супстанција „Р“** од м-р Катарина Смилков, пријавена на Природно-математичкиот факултет во Скопје.....325-331

СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на докторската дисертација на Стоматолошкиот факултет во Скопје (**д-р Ванчо Спиров, д-р Борјан Наумовски, д-р Анета Мијоска**).....332

ТЕХНОЛОШКО-МЕТАЛУРШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на одобрени теми за изработка на докторска дисертација на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје (**м-р Александар Петровски**).....333
2. Преглед на одобрени теми за изработка на магистерски труд на Технолошко-металуршкиот факултет во Скопје (**Соња Алчевска, Марија Цветковска Стојановска**).....334

ФАКУЛТЕТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје (**Надежда Стојковска**).....335

ФАКУЛТЕТ ЗА ДРАМСКИ УМЕТНОСТИ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Факултетот за драмски уметности во Скопје (**Александар Степанулески**).....336

ФАКУЛТЕТ ЗА ИНФОРМАТИЧКИ НАУКИ И КОМПЈУТЕРСКО ИНЖЕНЕРСТВО

2. Рецензија на докторската дисертација **Моделирање на образованието преку далечина со цел за подобрување на квалитетот на искуство кај студентите при образовниот процес од м-р Тони Малиновски**, пријавена на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство во Скопје.....337-342

ФАКУЛТЕТ ЗА ЛИКОВНИ УМЕТНОСТИ

3. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања по предметите дигитални технологии во ликовната уметност и графички дизајн на студиската програма по графика на Факултетот за ликовни уметности во Скопје (**м-р Ладислав Цветковски**).....343-368

ФАКУЛТЕТ ЗА ФИЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ, СПОРТ И ЗДРАВЈЕ

4. Реферат за избор на еден наставник на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје по предметот физичко образование за настава на студенти од нематичните факултети на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (**м-р Сузана Симева**).....369-371

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Улогата на преведувачот во процесот на медитација на конфликти** од **м-р Марија Тодорова**, пријавена на Филозофскиот факултет во Скопје.....372-375
2. Рецензија на учебникот **Политичка географија и геополитика** од **проф. д-р Тони Милески**, пријавен на Филозофскиот факултет во Скопје.....376-380
3. Рецензија на ракописот **Кризен менаџмент** од авторот **проф. д-р Марина Митревска**, пријавен на Филозофскиот факултет во Скопје.....381-385
4. Рецензија на докторската дисертација **Ефектите од вонинституционалната заштита на деца со умерена и тешка интелектуална попреченост во Република Македонија** од **м-р Наташа Станојковска-Трајковска**, пријавена на Филозофскиот факултет во Скопје.....386-394
5. Рецензија на докторската дисертација **Егзистенција и интуиција – Бергсоновото и Хајдегеровото поимање на човекот и времето** од **м-р Дејан Здравков**, пријавена на Филозофскиот факултет во Скопје.....395-401

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“

1. Реферат за избор на редовен професор по предметот граматика на современиот англиски јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје (**д-р Јованка Лазаревска-Станчевска**).....402-419
2. Рецензија на докторската дисертација **Преведување експресивна лексика: проблеми и предизвици – врз примери од книжевни преводи од англиски**

на македонски јазик од м-р Катарина Ѓурчевска-Атанасовска, пријавен на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје.....420-425

ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА

1. Рецензија на докторската дисертација под наслов **Штип и Штипско за време на Првата светска војна 1914-1918 година** од м-р Оливер Цацков, пријавена на Институтот за национална историја во Скопје.....426-430

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Фактори на економскиот раст во транзициските економии, со посебен осврт на земјите од Југоисточна Европа и Република Македонија** иаработена од м-р Билјана Јовановиќ, поднесена на Економскиот институт во Скопје.....431-441

РЕЦЕНЗИЈА
НА РАКОПИСОТ „МЕНЏАМЕНТ НА МАЛИОТ БИЗНИС”, 6.
ИЗДАНИЕ,
ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р БОБЕК ШУКЛЕВ

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје број 0202-3356/3 од 30.10.2013 година, донесена на седницата одржана на 25.10.2013 година, определен сум за рецензент на учебникот „Менаџмент на малиот бизнис” 6. издание, од проф. д-р Бобек Шуклев. Согласно со член 19 од Правилникот за издавачка дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а по внимателното читање и проучување на трудот го доставувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

ПРВ ДЕЛ

Шестото издание на трудот „*Менаџмент на малиот бизнис*” од проф. д-р Бобек Шуклев содржи вкупно 362 страници, од кои 342 страници отпаѓаат на основниот текст и 20 страници на вовед. Трудот „Менаџмент на малиот бизнис”, шесто издание, е пишуван според предметната програма по предметот менаџмент на малиот бизнис како задолжителен на депарتمانот менаџмент, со 60 часа настава и 8 ЕКТС, прифатена од страна на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје.

ВТОР ДЕЛ

Проблематиката опфатена во трудот е систематизирана во четири дела и петнаесет глави, и тоа:

Дел 1 Мокта на малите претпријатија

Глава 1. Глобални промени во малиот бизнис

Глава 2. Карактерот на малиот бизнис

Глава 3. Малите претпријатија и дигиталната економија

Глава 4. Избор на форма на сопствеништво

Дел 2 Започнување сопствен бизнис

Глава 5. Приоди на започнување сопствен бизнис

Глава 6. Фамилијарен бизнис

Глава 7. Улогата на одборот во фамилијарните бизниси

Глава 8. Франшиза

Дел 3 Планирање во мали претпријатија

Глава 9. Ефективно планирање во мали претпријатија

Глава 10. Успеси и неуспеси на малиот бизнис

Глава 11. Општествената одговорност и етиката кај малите претпријатија

Дел 4 Нови хоризонти на претприемништвото

Глава 12. Претприемништвото и малиот бизнис

Глава 13. Женското претприемништво

Глава 14. Етнички бизниси

Глава 15. Социјално претприемништво

Речник

Фусноти

Индекс по автори

Индекс по предмети

Приказ на содржината на трудот

Проблематиката на менаџментот на малиот бизнис во учебникот е систематизирана во четири дела.

Првиот дел е посветен на моќта на малиот бизнис. Посебен акцент е ставен на моќта на малиот бизнис наспроти големиот бизнис во САД, Европската унија, Канада, Велика Британија, Австралија и во Република Македонија. Исто така, се елаборира улогата на малиот бизнис во вкупната економија, придонесот во креирањето нови работни места, учеството во создавањето на БДП, можноста за самовработување, улогата на малите претпријатија во создавањето на иновациите, влијанието на брзорастечките мали претпријатија врз економскиот развој, профилот на бизнисите извршувани од дома, стратегиската алијанса кај малите претпријатија. Посебен акцент е ставен на бизнисот во дигиталната економија, профилот на е-бизнисот, факторите за прифаќање на е-трговијата, ограничувањата во примената на е-трговијата, како и на основните форми на организација на

малото претпријатие. Во овие рамки, посебен акцент е ставен на единствениот сопственик, како најдоминантна форма на организација на малите претпријатија во економиите, партнерството, корпорацијата и компанијата со ограничена одговорност.

Вториот дел е посветен на започнувањето сопствен бизнис. Во овој дел се вклучени доминантните приоди на започнување мал бизнис: купување постојно претпријатие, основање ново претпријатие, наследување фамилијарен бизнис и франшизата. Исто така, утврдена е суштината на физибилити-студијата, факторите на локација на малото претпријатие, фамилијарниот бизнис како уникатна институција, учесниците во фамилијарниот бизнис, видовите култура во фамилијарниот бизнис, стратескиот менаџмент, како и сукцесијата на основачот на фамилијарниот бизнис, ефектите од сукцесијата, успешното пренесување на сопствеништвото во фамилијарниот бизнис, како и ставовите кои дејствуваат против планирањето на сукцесијата. Посебен акцент е ставен на функционирањето на одборот на директори во мали корпорации, функциите и улогата на одборот на директори во фамилијарниот бизнис, улогата на фамилијарното повлекување и фамилијарниот совет наспроти одборот на директори, улогата на надворешните директори и нивното претходно искуство, како и процесот на селекција на членови во одборот на директори во фамилијарниот бизнис. Франшизата е најпопуларен начин на започнување мал бизнис. Во овој контекст, најпрво се дефинира франшизата, се анализира еволуцијата и улогата на франшизата во економијата, се објаснуваат видовите франшиза и експанзијата на франшизата, како и можните подрачја на нејзина примена, се анализираат факторите кои придонесуваат за нејзина глобализација, се истражуваат личните карактеристики потребни за успех на франшизата, како и утврдувањето на предностите и слабостите на франшизата од гледна точка на франшизерот и на франшизантот.

Третиот дел е посветен на планирањето во малите претпријатија. Посебно внимание е посветено на определувањето на користа од планирањето, окружувањето на малите претпријатија, процесот на планирање, карактеристиките на планирањето во малите претпријатија, стратеското планирање и определување на користа, видовите стратески активности, причините за стратеско непланирање, како и дефинирањето, важноста, видовите и содржината на бизнис-планот, се определуваат корисниците на бизнис-планот, се елаборираат методите за изработка на бизнис-планот, се објаснува потребата за пишување бизнис-план, се истражуваат видовите бизнис-планови, се определува содржината на бизнис-планот и на водичот за изработка на бизнис-план. Успесите и неуспесите на малиот бизнис, морталитетот на малите претпријатија, причините за деловен неуспех, предностите на малото претпријатие во однос на конкуренцијата и работните часови на сопственикот, карактеристиките на сопствениците - менаџерите на малите претпријатија, се предмет на елаборирање во третиот дел. Исто така, се анализира општествената одговорност како грижа на малото претпријатие за општествените проблеми, еволуцијата на општествената одговорност, зелената општествена одговорност, факторите кои влијаат на

етичкото однесување, етиката и претприемачите, приодите на етичко однесување и нагласена е важноста на стеикхолдерите за малите претпријатија.

Четвртиот дел е посветен на новите хоризонти на претприемништвото. Во овој дел се разработуваат прашањата сврзани со: дефинирањето на претприемаштвото и претприемачот, определувањето на суштината како предуслов за разбирање на претприемаштвото, суштината на *intrapreneurs*, карактеристиките на претприемачите и *intrapreneurs*, развојот на женското претприемаштво во земјите на OECD, САД, Европската унија, Југоисточна Европа и Република Македонија, бизнисите со кои започнуваат жените претприемачи, факторите кои влијаат на прогресот на жената кон бизнис-сопствеништво, причините поради кои започнуваат сопствен бизнис, видовите жени-претприемачи, како и менаџерските способности што треба да ги поседуваат жените претприемачи за успех на малиот бизнис, етничкото претприемаштво, етничките бизниси и тенденциите во етничкото претприемаштво во САД, Велика Британија и Канада, основните карактеристики на етничките претприемачи, моделите на етничкото претприемаштво, бизнисите на малцинските жени-претприемачи, иднината на етничкото претприемаштво, како и факторите од кои зависи развојот на етничкото претприемништво. На крајот од овој дел е елаборирано социјалното претприемаштво, елементите на социјалното претприемаштво, филантропијата и социјалното претприемаштво, социјалните претприемачи, разликите помеѓу традиционалните, сопствениците на мали претпријатија и социјалните претприемачи, изворите на финансирање на социјалното претприемништво и односот помеѓу општествената одговорност и социјалното претприемаштво.

Оцена на трудот

Трудот „Менаџмент на малиот бизнис“, шесто издание, е пишуван според предметната програма по предметот менаџмент на малиот бизнис. Шестото издание на трудот „Менаџмент на малиот бизнис“ се разликува во однос на петтото по обем на страници (362 страници во шестото во однос на 412 страници во петтото издание) и содржината (нови, изоставени и преработени наслови) од преку 70%. Ракописот за учебникот „Менаџмент на малиот бизнис“ на проф. д-р Бобек Шуклев е подготвен за публикување како шесто издание. Во последните десетина години тој доживеа пет изданија: во 2000, 2001, 2003, 2006 и во 2011 година. Во секое ново издание трудот трпеше одредени измени во содржината, со напуштање на некои од постојните поглавја, како и воведување на нови. Со користењето на нова литература авторот ја иновираше содржината на материјата на менаџментот на малиот бизнис, во согласност со новите текови на нејзиниот развој во светот, особено во земјите со поголема традиција во образованието на кадри од односната проблематика. Теориските и емпириските истражувања сврзани со менаџментот на малиот бизнис постојано се зголемуваат. За обезбедување на конституентите со најновите достигнувања во литературата во најголем дел се користени најнови книги и статии, како и одделни постари

капитални истражувања. За таа цел, над 78% од користените извори на книги, статии и студии се објавени по 2000 година.

Заради задржување на потврдените карактеристики и заради зголемување на педагошките вредности на учебникот, извршени се неколку промени кои се корисни за конституентите и се порепрезентативни за подрачјето на менаџментот кое се карактеризира со брз развој. Во продолжение се истакнати само новите карактеристики на ова издание, а тоа се насловите со нови содржини, како и оние што се преработени и изоставени.

Нови содржини на наслови: најновите сознанија во науката за менаџментот на малиот бизнис ја наметнаа потребата од вклучување на две нови глави и на неколку нови содржини, на наслови, и тоа: дефинирање на малиот бизнис според големината, профилот на сопственикот на малиот бизнис, улогата на малите и средните претпријатија во економијата на Европската унија, дефинирање на малите бизниси во Австралија, улогата на малите бизниси во економијата на САД, Австралија, Велика Британија, Канада, Европската унија, Република Македонија, активните претпријатија според големината, малите претпријатија и вработувањето, малите претпријатија и БДП, успех и причини за престанок на малите претпријатија, малите претпријатија и иновациите, профилот на малите иновативни претпријатија во Република Македонија, ограничувачките фактори за работење на малите претпријатија, животен циклус на малите претпријатија, брзорастечки мали претпријатија, дефинирање на брзорастечки претпријатија, мерење на растот на брзорастечките претпријатија, стратешката алијанса кај малите претпријатија, бизнисите извршувани од дома, привлечност на бизнисите извршувани од дома, придонесот на бизнисите извршувани од дома за економијата на САД, профилот на бизнисите извршувани од дома во Велика Британија, предности на бизнисите извршувани од дома, методи на онлајн-присуство на малите претпријатија, бариери при креирање веб-страница кај малите претпријатија, е- трговијата и малите претпријатија во Република Македонија, извори на бизнис-идеи, вреднување на бизнисот, важност на фамилијарниот бизнис во светот, улогата на фамилијарните бизниси во економијата на САД, Европа, Велика Британија, планирање во фамилијарниот бизнис, најстарите фамилијарни бизниси во светот, профилот на франшизата во економијата, економски услови за развој на франшизните бизниси, трошоци при купување на франшизата, значење на ризиците на малиот бизнис, неуспехот на бизнисот, престанок на бизнисот наспроти неуспех на бизнисот, видови неуспех на бизнисот, мерење на успехот на малиот бизнис, конкурентноста на малиот бизнис, малите претпријатија и општествената одговорност во Европската унија, во Република Македонија, одговорност на малиот бизнис кон животната средина, мотивацијата на малите бизниси за еколошката одговорност, бариери за вклучување во еколошката одговорност, одговорност на малиот бизнис кон рециклирањето, претприемништвото според економската активност на земјите, откривање претприемачки можности, стратешко претприемништво, модел на стратешко претприемништво, дефинирање на корпоративното претприемништво, форми на

корпоративно претприемништво, модели на корпоративно претприемништво, корпоративното претприемништво и иновациите, профилот на претприемачот, екопретприемач, женското претприемништво во југоисточна Европа, женското претприемништво во Република Македонија, иновациите и жените сопственици на мали претпријатија, образованието на жените претприемачи, рамка за разбирање на етничкото претприемништво, бариери на етничките претприемачи, мерење на етничкото претприемништво профилот на етничките претприемачи, профилот на мигрантите претприемачи во земјите на OECD, дефинирање на социјалното претприемништво, типологија на претприемачкиот деловен потфат, елементи на претприемачкиот деловен потфат, социјална вредност, што не е социјално претприемништво, матрица на социјално претприемништво, добротворност, филантропија и социјално претприемништво, социјално претпријатие наспроти добротворна организација, социјални претприемачи, разлики помеѓу социјален и традиционален претприемач, разлика помеѓу бизнис-претприемачи, социјални претприемачи и сопственици на мали бизниси, разлика помеѓу социјално претприемаштво и општествена одговорност, извори на финансирање на социјалните претприемачи.

Преработени содржини. Во учебникот се преработени следниве наслови: карактерот и моќта на малиот бизнис во САД, фактори од кои зависи изборот на формата на организацијата, форми на организација на малото претпријатие, единствен сопственик, општо партнерство, ограничено партнерство, S-корпорација, S-корпорација, компанија со ограничена одговорност, споредување на основните форми на сопствеништво, функциите на одборите во фамилијарните бизниси, еволуција на општествената одговорност, важност на стеикхолдерите за малите претпријатија.

Заслужува да се истакне фактот дека трудот и натаму ги задржува поранешните карактеристики. Со континуирани иновирања тој се потврдува како сеопфатен и добро систематизиран учебник, кој придонесува да им се олесни на студентите совладувањето на предметната проблематика. Трудот е широко прифатен и од лица во стопанството, особено од оние чија животна преокупација е менаџментот. Публикувањето на овој труд ќе претставува значаен придонес во збогатувањето на бизнис-литературата од областа на менаџментот како и унапредување на бизнис-практиката поврзана со менаџментот во претпријатијата.

За унапредување на процесот на учење и подготвување на литературата од страна на студентот вклучени се неколку дополнителни карактеристики кои претставуваат педагошка помош за студентите во разбирањето и примената на презентираниот концепт, а тие се:

Целиџе на учењето го фокусираат вниманието при читањето и служат како сеопфатна проверка на совладаното и мерка на способноста да се одговори на поставените прашања. Јасното остварување на целите на учењето е дадено на почетокот на секоја глава. Во секоја глава, студентот треба да дефинира, да опише, да

дискутира, да спореди, да наведе и да идентификува соодветни аспекти од проблематиката на менаџментот.

Клучните термини. Кога студентот за прв пат ќе стане близок со некое ново подрачје, совладувањето на терминологијата претставува совладување на половината од патот до успехот. За таа цел, секоја глава завршува со клучни термини, кои во текстот се подвлечени со болд, кога за прв пат се дефинираат, а се извлечени и на маргините на трудот. Со тоа е направена поголема транспарентност во совладувањето на материјата.

Во трудот се презентирани бројни **илустрации, слики и табели** кои ја поврзуваат теоријата и практиката на менаџментот. Овие илустрации се преземени од вистински случаи објавени во списанија или книги, од истражувачки студии или од личното искуство на авторот. Со нив се зголемува транспарентноста на текстот и заклучоците кои произлегуваат од практичните истражувања.

Новина во однос на претходното издание претставува **студирањето преку примери**. На крајот на секоја глава се презентирани 15 примери од светски познати компании, за да се илустрира како новите сознанија за менаџментот се применуваат во секојдневното работење. Меѓународните примери на студентите треба да им овозможат да ги развијат сопствените способности, да разберат како одделните аспекти на менаџментот се применуваат во реалниот свет и како тие самите можат да го применуваат сопственото знаење во конкретни случаи.

Трудот е **техничко** опремен на високо рамниште, а текстот во учебникот е прикажан сликовито и живописно, со илустрации во боја, кои се важни аспекти на визуелната презентација на одделни прашања од менаџментот на малиот бизнис. Исто така, трудот содржи и индекс на автори, индекс на предмети, како и речник на термини. Стилот на пишување се карактеризира со јасно формулирани реченици кои ја одразуваат суштината на елаборираното прашање.

Предлог

Поаѓајќи од презентираната содржина и оцена на трудот **Менаџмент на малиот бизнис**, шесто издание, од проф. д-р Бобек Шуклев, потврдените квалитети на учебникот од претходните изданија, како и неговото збогатување со нови и преработени содржини, со задоволство му предлагам на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, да го одобри овој ракопис за користење од страна на студентите како учебник. Учебникот **Менаџмент на малиот бизнис**, шесто издание, е оригинален труд и не постои друг или сличен универзитетски учебник од оваа област (според содржина, квалитет и дизајн) со што се аргументира оправданоста за објавување на трудот. Истовремено го препорачувам за печатење.

Рецензент

Проф. д-р Љубомир Дракулевски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „МЕНЏАМЕНТ НА МАЛИОТ БИЗНИС“ 6. ИЗДАНИЕ, ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р БОБЕК ШУКЛЕВ

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје број 0202-3356/3 од 30.10.2013 година, донесена на седницата одржана на 25.10.2013 година, определен сум за рецензент на учебникот „Менаџмент на малиот бизнис“, 6. издание, од проф. д-р Бобек Шуклев. Согласно со член 19 од Правилникот за издавачката дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а по внимателното читање и проучување на трудот го доставувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

ПРВ ДЕЛ

Шестото издание на трудот *Менаџмент на малиот бизнис* од проф. д-р Бобек Шуклев содржи вкупно 362 страници, од кои 342 страници отпаѓаат на основниот текст и 20 страници на вовед. Трудот „Менаџмент на малиот бизнис“, шесто издание, е пишуван според предметната програма по предметот менаџмент на малиот бизнис како задолжителен на департманот менаџмент, со 60 часа настава и 8 ЕКТС, прифатена од страна на Наставно - научниот совет на Економскиот факултет во Скопје.

ВТОР ДЕЛ

Проблематиката е систематизирана во четири дела и петнаесет глави. Структурата на ракописот е следнава:
Дел 1 Моќта на малите претпријатија

Глава 1. Глобални промени во малиот бизнис

Глава 2. Карактерот на малиот бизнис

Глава 3. малите претпријатија и дигиталната економија

Глава 4. Избор на форма на сопствеништво

Дел 2 Започнување сопствен бизнис

Глава 5. Приоди на започнување сопствен бизнис

Глава 6. Фамилијарен бизнис

Глава 7. Улогата на одборот во фамилијарните бизниси

Глава 8. Франшиза

Дел 3 Планирање во мали претпријатија

Глава 9. Ефективно планирање во мали претпријатија

Глава 10. Успеси и неуспеси на малиот бизнис

Глава 11. Општествената одговорност и етиката кај малите претпријатија

Дел 4 Нови хоризонти на претприемништвото

Глава 12. Претприемништвото и малиот бизнис

Глава 13. Женското претприемништво

Глава 14. Етнички бизниси

Глава 15. Социјално претприемништво

Речник

Фусноти

Индекс по автори

Индекс по предмети

Првиот дел е посветен на моќта на малиот бизнис. Посебен акцент е ставен на моќта на малиот бизнис наспроти големиот бизнис во САД, Европската унија, Канада, Велика Британија, Австралија и во Република Македонија. Исто така, се елаборира улогата на малиот бизнис во вкупната економија, придонесот во креирањето нови работни места, учеството во создавањето на БДП, можноста за самовработување, улогата на малите претпријатија во создавањето на иновациите, влијанието на брзорастечките мали претпријатија врз економскиот развој, профилот на бизнисите извршувани од дома, стратегиската алијанса кај малите претпријатија. Посебен акцент е ставен на бизнисот во дигиталната економија, профилот на е-бизнисот, факторите за прифаќање на е-трговијата, ограничувањата во примената на е-трговијата, како и на основните форми на организација на малото претпријатие. Во овие рамки, посебен акцент е ставен на единствениот сопственик, како најдоминантна форма на организација на малите претпријатија во економиите, партнерството, корпорацијата и компанијата со ограничена одговорност.

Вториот дел е посветен на започнувањето сопствен бизнис. Во овој дел се вклучени доминантните приоди на започнување мал бизнис: купување постојно претпријатие, основање ново претпријатие, наследување фамилијарен бизнис и франшизата. Исто така, утврдена е суштината на физибилити-студијата, факторите на локација на малото претпријатие, фамилијарниот бизнис како уникатна институција, учесниците во фамилијарниот бизнис, видовите култура во фамилијарниот

бизнис, стратегискиот менаџмент, како и сукцесијата на основачот на фамилијарниот бизнис, ефектите од сукцесијата, успешното пренесување на сопствеништвото во фамилијарниот бизнис, како и ставовите кои делуваат против планирањето на сукцесијата. Посебен акцент е ставен на функционирањето на одборот на директори во мали корпорации, функциите и улогата на одборот на директори во фамилијарниот бизнис, улогата на фамилијарното повлекување и фамилијарниот совет наспроти одборот на директори, улогата на надворешните директори и нивното претходно искуство, како и процесот на селекција на членови во одборот на директори во фамилијарниот бизнис. Франшизата е најпопуларен начин на започнување мал бизнис. Во овој контекст, најпрво се дефинира франшизата, се анализира еволуцијата и улогата на франшизата во економијата, се објаснуваат видовите франшиза и експанзијата на франшизата, како и можните подрачја на нејзина примена, се анализираат факторите кои придонесуваат за нејзина глобализација, се истражуваат личните карактеристики потребни за успех на франшизата, како и утврдувањето на предностите и слабостите на франшизата од гледна точка на франшизерот и на франшизантот.

Третиот дел е посветен на планирањето во малите претпријатија. Посебно внимание е посветено на определувањето на користа од планирањето, окружувањето на малите претпријатија, процесот на планирање, карактеристиките на планирањето во малите претпријатија, стратегиското планирање и определување на користа, видовите стратегиски активности, причините за стратегиско непланирање, како и дефинирањето, важноста, видовите и содржината на бизнис-планот, се определуваат корисниците на бизнис-планот, се елаборираат методите за изработка на бизнис-планот, се објаснува потребата за пишување бизнис-план, се истражуваат видовите бизнис-планови, се определува содржината на бизнис-планот и на водичот за изработка на бизнис-план. Успесите и неуспесите на малиот бизнис, морталитетот на малите претпријатија, причините за деловен неуспех, предностите на малото претпријатие во однос на конкуренцијата и работните часови на сопственикот, карактеристиките на сопствениците - менаџерите на малите претпријатија, е предмет на елаборирање во третиот дел. Исто така, се анализира општествената одговорност како грижа на малото претпријатие за општествените проблеми, еволуцијата на општествената одговорност, зелената општествена одговорност, факторите кои влијаат на етичкото однесување, етиката и претприемачите, приодите на етичко однесување и нагласена е важноста на стеикхолдерите за малите претпријатија.

Четвртиот дел е посветен на новите хоризонти на претприемаштвото. Во овој дел се разработуваат прашањата сврзани со: дефинирањето на претприемаштвото и претприемачот, определувањето на суштината како предуслов за разбирање на претприемаштвото, суштината на *intrapreneurs*, карактеристиките на претприемачите и *intrapreneurs*, развојот на женското претприемаштво во земјите на OECD, САД, Европската унија, Југоисточна Европа и Република Македонија, бизнисите со кои започнуваат жените-претприемачи, факторите кои влијаат на прогресот на жената кон бизнис-сопствеништво, причините поради кои започнуваат сопствен бизнис, видовите жени-претприемачи, како и менаџерските способности што треба да ги поседуваат жените-претприемачи за успех на малиот

бизнис, етничкото претприемаштво, етничките бизниси и тенденциите во етничкото претприемаштво во САД, Велика Британија и Канада, основните карактеристики на етничките претприемачи, моделите на етничкото претприемаштво, бизнисите на малцинските жени претприемачи, иднината на етничкото претприемаштво, како и факторите од кои зависи развојот на етничкото претприемаштво. На крајот од овој дел е елаборирано социјалното претприемаштво, елементите на социјалното претприемаштво, филантропијата и социјалното претприемаштво, социјалните претприемачи, разликите помеѓу традиционалните, сопствениците на мали претпријатија и социјалните претприемачи, изворите на финансирање на социјалното претприемаштво и односот помеѓу општествената одговорност и социјалното претприемаштво.

Во продолжение, ќе се потенцираат некои негови квалитативни особености:

Прво, трудот по својата концепција, содржинскиот и методолошкиот пристап во ништо не заостанува зад исти учебници публикувани во земјите со долгогодишна традиција во областа на менаџментот на малиот бизнис.

Второ, трудот во целина е пишуван според усвоената предметна програма за предметот менаџментот на малиот бизнис.

Трето, во разработката на материјата авторот користел мошне обемна и релевантна домашна и странска литература. Посебно истакнување заслужува богатиот фонд на користена странска литература од областа на менаџментот, во најголем дел објавена по 2000 година, со исклучок на одделни капитални дела објавени пред таа година.

Четврто, трудот е богато илустриран со графикони, слики, шеми и табели. Тие, на свој начин, зборуваат за сериозноста и сеопфатноста на истражувачките напори на авторот во изработката на трудот.

Петто, во трудот се презентирани тековни примери од претпријатијата за да се илустрира како новите сознанија за менаџментот на малиот бизнис се применуваат во секојдневната практика.

Шесто, трудот е пишуван на јасен и разбирлив јазик, со концизна и ударна мисла, при што авторот го задржува неопходното научно ниво во презентирањето на материјата.

Седмо, трудот изобилува со емпириски резултати, добиени од анкети и студии спроведени во одделни земји, кои сведочат за прифатеноста и распространетоста на менаџментот во светот.

Осмо, посебно одбележување заслужува напорот на авторот да го унапреди процесот на учење и подготвување на материјата од страна на студентите. За таа

цел, во секоја глава од трудот посебно се истакнуваат целите на учењето и клучните термини.

Деветто, квалитетот на трудот се подигнува на повисоко ниво со речникот, индексот на автори и индексот на предмети, кои се даваат на крајот од книгата. Во речникот секој клучен термин кој се среќава во одделните глави на учебникот е вклучен во поширок речник во кој се содржани над 198 термини опфатени во процесот на менаџментот на малиот бизнис. Индексот на автори и индексот на предмети, пак, помагаат полесно да се лоцираат информациите сврзани со авторите и одредено тематско подрачје.

Со оглед на презентираниите квалитети на трудот, сметам дека учебникот „Менаџмент на малиот бизнис, шесто издание“, ќе предизвика внимание и интерес кај голем број корисници: меѓу студентите на економските факултети, во нивните настојувања за совладување на предметните содржини по предметите од областа на менаџментот, кај научните работници како ориентација за идни продлабочени истражувања на одделни сегменти на менаџментот и кај економските и други човечки ресурси кои во претпријатијата директно се ангажирани и работат на задачи од областа на менаџментот.

Заради сето тоа, чест ми е да го предложам учебникот „Менаџмент на малиот бизнис“, шесто издание, изготвен од проф. д-р Бобек Шуклев, да го одобри овој ракопис за користење од страна на студентите како учебник. Учебникот “Менаџмент на малиот бизнис”шесто издание е прв во Република Македонија и не постои друг или сличен универзитетски учебник од ова област (според содржината, квалитетот и дизајнот) со што се аргументира оправданоста за објавување на трудот. Истовремено го препорачувам за печатење.

Рецензент

Проф. д-р Димитар Бојациоски с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА **АНАЛИЗА НА СТИЛОТ НА ЛИДЕРСТВОТО ВО ОБРАЗОВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, ОД КАНДИДАТКАТА М-Р СЕЉВИЈЕ ТАЧИ, ПРИЈАВЕНА НА ЕКОНОМСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 120 од Законот за високото образование (Сл. весник на РМ бр. 64/00, 49/03, 113/05, 51/07), член 241 од Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и членовите 56, 57, 58, 59, 60, 61 од Правилникот за единствените основи за организирање на последипломски и докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Универзитетски Гласник бр.7/2001) и член 39 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Економскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а според одлуката на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, под бр. 0202-2685/3 донесена на 31.10.2014 година, определени сме за членови на Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација под наслов **АНАЛИЗА НА СТИЛОТ НА ЛИДЕРСТВОТО ВО ОБРАЗОВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, поднесена од кандидатот м-р Сељвије Тачи.

По внимателното и опстојно прегледување на содржината на докторската дисертација, Комисијата му го поднесува на Наставно-научниот совет следниов

ИЗВЕШТАЈ

I. ОПФАТ И СОДРЖИНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Докторската дисертација под наслов **АНАЛИЗА НА СТИЛОТ НА ЛИДЕРСТВОТО ВО ОБРАЗОВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, поднесена од кандидатката м-р Сељвије Тачи, содржи вкупно 252 страници текст, 12 страници користена литература (161 релевантни изворно користени библиографски домашни и странски единици) и 13 страници прилози. Трудот претставува комплексна научна материја од доменот на лидерството во образовните институции кои се присутни во нашата држава.

Концепциски погледнато, содржината на дисертацијата е методолошки логично систематизирана и насочена во функција на јасно поставената цел, а се состои од следниве составни делови:

Вовед стр.)	(10-20
Глава I Природата на лидерството стр.)	(21- 87
Глава II Образованието како општествена дејност стр.)	(88-121
Глава III Управување со реформите во образовните институции во Република Македонија 175 стр.)	(122-
Глава IV Истражување на стилот на лидерството во образовните институции во Република Македонија (176 - 217 стр.)	(176 - 217
Заклучок 225 стр.)	(218-
Литература 237 стр.)	(226-
Прилози 252 стр.)	(238-

Во **воведот** на дисертацијата се дефинирани актуелноста на истражувањето, предметот, целта, задачите, како и значењето на употребената широчина и длабочина на докторското истражување. Предмет на истражувањето на докторскава дисертација е анализа на трансформациониот и трансакциониот стил на лидерството во образовните институции, со цел создавање на единствена и заокружена теоретско-апликативна основа за разбирање и употреба на концептот на стилот на лидерството во образовните институции во Република Македонија.

Целта на спроведеното истражување во докторската дисертација е во јасна релација со дефинираните задачи на докторскава дисертација, определени на следниов начин:

- да се проучи и да се анализира природата и важноста на стилот на лидерството и формите на раководење на образовните институции;
- да се анализира значителната разлика помеѓу модалитетите (директор и заменик-директор) во перцепцијата на трансформациониот и трансакциониот стил;
- да се објаснат разликите во перцепцијата на стилот на раководството од страна на подредените;

- да се анализира значајната разлика помеѓу стилите на лидерство и ефикасноста на стратешкото и оперативно ниво во образовните институции;
- да се образложат специфичните карактеристики на трансформациониот и трансакциониот стил на лидерството врз основа на кои тие се разликуваат;
- да се објаснат и да се анализираат демографските карактеристики (полот, искуството, нивото на образованието), за да се утврди дали личните карактеристики се клучни фактори во определување на стилот на лидерството во образовните институции во Република Македонија, особено ако се има предвид дека во многу истражувања од оваа материја е утврдено дека демографските карактеристики имаат клучна улога во определување на стилот на лидерството;
- да се анализира влијанието на стилите на лидерство врз ефикасноста на образовните институции;
- да се објасни поврзаноста на варијантите на трансформациониот, трансакциониот и либералниот стил, со ефикасноста на употребениот стил;
- да се определи кој стил на лидерството е подобар за примена во образовните институции;
- да се согледаат резултатите од истражувањата во областа на лидерството во образовните институции во светот и во Република Македонија.

Во **првата глава од трудот**, која носи наслов *Природата на лидерството*, м-р Селвије Тачи ја образложува самата природа на лидерството преку дефинирање на поимот на лидерство и негово согледување од повеќе аспекти. Одделно внимание во овој иницијален дел на дисертацијата кандидатката посветува на анализа на историскиот развој на лидерството, односот на лидерството и менаџментот, односно лидерот и менаџерот, опстојно објаснувајќи ги моделите на лидерството. Кандидатката,

во овој прв сегмент ги опфатила и аспектите на лидерството во различни теории, односно ги објаснува бихејвиористичките и современите теории на лидерството, особено третирајќи ги компонентите на ефективното лидерство, различните стилови на лидерството во различни култури, како и трансформациониот и трансакциониот стил на лидерството.

Составен сегмент на првата глава претставува и анализата на разликите помеѓу трансформациониот и трансакциониот стил на лидерството, објаснувајќи ги, притоа, и компонентите на трансформациониот и трансакциониот стил, како и ефективноста и елементите на одделните стилови. Исто така, кандидатката во овој сегмент ги опфатила и анализата на лојалноста и задоволството на следбениците во трансформационото лидерство и моделот на задоволството на работа. Од големиот број модели на лидерство, кандидатката ги издвоила најразвиените современи модели на лидерството кои се применуваат во образовните институции. Моделите во ова докторско истражување се претставени на дескриптивен и на графички начин.

Во **втората глава** на докторската дисертација, под наслов *Образованиеџо како оџшџесџвена дејносџ*, м-р Сељвије Тачи темелно ја разгледува и ја истражува важноста на образованието во современото општеството, разликата помеѓу модерното и традиционлното учење, како и новата структура на образовниот систем во Република Македонија.

На почетокот на оваа глава, кандидатката ги објаснува различните видови на образованието, способностите и проблемите на образованието во современото општество, како и реформите во образовниот систем во земјите во транзиција и формите на управување во образовните институции. За подобро разбирање на важноста на современото образование е направена и анализа и компарација на приоритетите на политиките на образованието во ЕУ, поврзување на образованието со пазарот на трудот и економскиот развој на државата.

Оваа глава кандидатката ја завршува со ставање акцент на процесот на децентрализација и на методите на финансирање на образовните институции во Република Македонија.

Во **третата глава** на докторската дисертација, која носи наслов *Управување со реформите во образовните институции во Република Македонија*, м-р Селвије Тачи ги истражува реформите со кои се соочуваат менаџерските структури на образовните институции во Република Македонија.

Денешното конкурентско глобално окружување нуди многу предизвици за раководствата во училиштата, па оттаму, детално се образложени институциите кои се одговорни за развој на стратегии за промени во образовниот систем, како и нивната имплементација, сè со цел подобрување на квалитетот во образованието. Исто така, во овој трет сегмент на докторското истражување одделно е анализирана и законската рамка за изведување образовна дејност, како и новата програма за развој на образованието на различни нивоа, современите трендови, мисија, цели, принципи и предизвици на предучилишното, основното, средното и пост-средното образование, а посебно е образложена и програмата за развој на ИКТ во општеството, Е-образованието, како и механизмите за вреднување на интерното и екстерното тестирање.

Како составен дел на оваа глава, кандидатката ги анализира промените во училиштата, улогата на лидерството во управување со промените во училиштата и системот за обезбедување на квалитет и контрола во образовните институции. Суштински погледнато, денес, во деловното окружување, треба да се третира моделот на лидерство на едно училиште, од аспект на неговиот титулар, потпирајќи се врз личноста на лидерот, работата на лидерот, како и карактеристиките на училиштето што тој го води.

Четвртата глава на дисертацијата, *Истражување на стилот на лидерството во образовните институции во Република Македонија*, ги анализира стиловите на лидерството кои преовладуваат во образовните институции во Република Македонија, како и начинот на кој се перцепира трансформациониот и трансакциониот стил на лидерството, и тоа на различни хиерархиски нивоа во образовните институции (директор, замнеик-директор и вработените).

Во овој четврти истражуван сегмент, м-р Селвије Тачи ја објаснува значајната разлика помеѓу стиловите и нивната ефективност на стратешко и

оперативно ниво, а особено значајната разлика помеѓу трансформациониот и трансакциониот стил на лидерството, како и поврзаноста помеѓу стилските и демографските карактеристики и односи помеѓу истражувачките варијабли.

Во завршниот сегмент од оваа четврта глава, кандидатката м-р Селвије Тачи ги елаборира резултатите и наодите од своето емпириско истражување, кое е спроведено во периодот од февруари до месец јуни 2013 година. Во истражувањето учествувале 306 испитаници преку прашалници, при што е истакнат научниот и методолошки пристап и постапката по која е спроведено истражувањето. Издвоено е наведена и статистичката структура на испитаниците кои учествувале во истражувањето, при што како целна група во оваа истражување биле вработените во училиштата, односно раководители и професори. Преку емпириското истражување, кандидатката дава јасна слика за македонските стилови на лидерството, како и влијанието на стилските во постигнување на целите, а особено за компаративните разлики помеѓу стилските на лидерство.

Во рамките на *заклучоци*, кандидатката м-р Селвије Тачи ги сублимира најзначајните методолошко-емпириски резултати кои произлегуваат од целокупното докторско истражување, потенцирајќи ги особено највлијателните сознанија на теоријата и практиката од областа на анализа на стилските на лидерството, а особено влијанието врз ефективностата на стратешко и оперативно ниво во образовните институции во Република Македонија.

Литература која е користена во ова докторско истражување содржи 161 библиографска единица, во најголем број од странски автори. Користената литература, главно, е објавена по 2000 година, со исклучок на одделни капитални дела кои се објавени пред тоа.

II. ОЦЕНА НА ТРУДОТ И ПРЕДЛОГ

Трудот на кандидатката м-р Селвије Тачи, под наслов **АНАЛИЗА НА СТИЛОТ НА ЛИДЕРСТВОТО ВО ОБРАЗОВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, претставува сеопфатна, комплексна, научно

издржана и целно насочена дисертација, која втемелена врз теоретско и емпириско истражување третира актуелна материја, која не е во голема мера обработувана и елаборирана од страна на македонската научна и стручна јавност.

Овој научноистражувачки труд мошне успешно се фокусира на стиловите на лидерството во образовните институции во Република Македонија, кои се соучуваат со многубројни промени, а кои промени се предизвик за институциите и имаат влијание врз нивната работа. Оттаму, неопходно е образовните институции да се фокусират на ефективно лидерство кое може да се справи со неопходните промени во моделот на нивното функционирање. Ако се има предвид сознанието дека трансформациониот и трансакциониот стил на лидерство се најадекватни за примена во комплексна и турбулентна средина, сосема е евидентен зголемениот и нагласен интерес за ваква форма на истражување во земјите во транзиција, во редот на кои спаѓа и нашата држава.

Кандидатката, м-р Сељвије Тачи доста суптилно дава критички осврт на раководството на образовните институции во Република Македонија, извлекувајќи притоа заклучок дека менаџерите на образовните институции, во суштина, немаат доволни релевантни информации за трансформациониот и трансакциониот стил, односно недоволно ги разликуват овие стилови во практиката. Раководството на образовните институции при управување со промените треба должно да го следи правилото на симултано спроведување на двете насоки на дејствување, т.е. паралелно да ги извршува тековните задачи, од една страна, како и да ги спроведува потребните активности за имплементација на промените, од друга страна.

Во функција на тестирање на веродостојноста на употребената методолошка истражувачка рамка, кандидатката, за потребите на докторската дисертација, спровела и квалитативно и квантитативно истражување. За збогатување на теоретската димензија на докторското истражување, кандидатката користи мошне современа и актуелна литература од мноштво релевантни домашни и странски автори, јавно објавени резултати на досегашни истражувања во нашата земја и во светот, како и

извештаи од релевантни меѓународни организации и институции кои се присутни во Република Македонија.

Оригинален карактер на трудот претставува толкувањето на добиените резултати и сознанија од самото емпириско истражување во трудот. Врз основа на нив јасно се утврдува дека трансформациониот и трансакциониот стил имаат сериозно влијание врз ефективноста и постигнувањето високи резултати. Воедно, одделно се констатира неодложната потреба за постепено назначување на лидери на чело на образовните институции во Македонија, особено со оглед на фактот дека директорот-лидер работи во тимови, а тимската работа силно го подобрува извршувањето на работата и, притоа, заедничките цели можат подобро да се постигнат.

Докторската дисертација се одликува со методолошки приод кој е оригинален, продлабочен, со критички и аналитички однос кон научно-теоретските и апликативни истражувања на материјата од областа на лидерството во образовните институции. Основниот проблем кој е опфатен во хипотеза на истражување во дисертацијата, а се однесува на значителната разлика во перцепцијата на стилот на лидерството и неговото влијание врз ефективноста на оперативнo и стратешко ниво, е мошне прецизно определен, интегрално заокружен со неговите составни елементи и целосно истражен, што најилустративно се согледува според опфатноста и длабочината на утврдените заклучоци на м-р Селвије Тачи.

Научниот и стручен придонес на кандидатката се огледа и во успешниот мултидисциплинарен пристап на проучување и осознавање на сложените аспекти на стиловите на лидерството, димензија која во огромна мера е условена и од комплексноста и ограничената предвидливост на окружувањето. Дополнителен придонес на докторскава дисертација претставува и сознанието дека кандидатката м-р Селвије Тачи успеала многу сеопфатно да направи емпириско илустрирање на потребата за итна имплементација на промени во истражените македонски образовни институции. Воедно, издвоен придонес на м-р Селвије Тачи е сознанието дека, на еден научно издржан и практично апликативен пристап, успева да ја проучи и да ја истакне новата улога на Европската унија во ефективниот и

апликативен пристап на стил на лидерството, во сите нејзини сегменти, а особено во рамките на образовниот.

Во докторскава дисертација се содржи и преглед на научни согледувања од подрачјето на трансформациониот и трансакциониот стил на лидерството, а презентираниите сознанија се приспособени на постојните состојби во нашата земја. Истражувачкиот проект силно придонесува раководството на образовните македонски институции (централна, локалната власт и училиштата) полесно да го разбере и адекватно да го употреби концептот на ефективниот стил за лидерство и мотивација на поединци и групи во институциите, со цел постигнување на целите и мисијата, како и да се утврдат специфичностите на успешната примена на ефективното лидерство.

Општата архитектоника на ракописот (глави, точки, потточки, нивните пропорции по обем и взаемна поврзаност на деловите, табелите и сликите) е јасна и методолошки целосно издржана. Техничкото оформување на докторската дисертација е на високо ниво, а приодот кон материјата е селективен, со јасно определување на релевантните од помалку релевантните извори на информации. Текстот во дисертацијава е компјутерски обработен, лектуриран и отпечатен на хартија со висок квалитет.

Оригиналноста на докторската дисертација на кандидатот м-р Сељвије Тачи на тема **АНАЛИЗА НА СТИЛОТ НА ЛИДЕРСТВОТО ВО ОБРАЗОВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА** беше проверена од менторот на дисертацијава на 28.11.2014 година преку софтверскиот пакет на проверка на плагијати на Министерството за образование и наука, при што е констатиран степен на совпаѓање од 7,16 %.

Поаѓајќи од фактот дека докторската дисертација е интегрално обработена според јасно дефинираните предмет, цел и задачи на истражувањето, со употреба на најрелевантна литература од областа на лидерството во образовните институции, како и сознанието дека емпириски анализираните и истражени концепти за стилот на лидерство се потврдија како теоретски и практично релевантни, ни претставува особена чест да констатираме дека докторската дисертација во целост ги исполнува

очекуваните резултати од неа, со што таа претставува основа за продлабочено применување на нејзините содржински заклучоци и во практиката на образовните институции во Република Македонија.

III. ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на сето претходно истакнато, Комисијата има посебно задоволство да констатира дека м-р Селвије Тачи изработила труд од врвна научна и практична вредност, кој ги задоволува високите нивоа на научно-методолошките и апликативни стандарди за изработка на докторска дисертација. Оттаму, Комисијата има особена чест да му предложи на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет:

1. да донесе одлука за прифаќање на рецензијата за успешно и квалитетно изработена докторска дисертација на кандидатката м-р Селвије Тачи, под наслов: „Анализа на стилот на лидерството во образовните институции во Република Македонија“;
2. да определи комисија за одбрана на докторската дисертација;
3. да одобри закажување на датум за јавна одбрана на докторската дисертација.

Комисија за оцена на докторската дисертација,

1. Проф. д-р Љубомир Дракулевски, с.р.
2. Проф. д-р Бобек Шуклев, с.р.
3. Проф. д-р Кирил Постолов, с.р.
4. Проф. д-р Весна Буцевска, с.р.
5. Проф. д-р Леонид Наков, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА **ВРЕДНОСНИОТ СИСТЕМ НА МЕНАЏЕРИТЕ И РАЗВОЈОТ НА ЧОВЕЧКИТЕ РЕСУРСИ ВО ПРЕТПРИЈАТИЈАТА,** ИЗРАБОТЕНА ОД КАНДИДАТКАТА М-Р ЕМАНУЕЛА ЕСМЕРОВА, ПРИЈАВЕНА НА ЕКОНОМСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 120 од Законот за високото образование (Сл. весник на РМ бр. 64/00, 49/03, 113/05, 51/07), член 241 од Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и членвите 56, 57, 58, 59, 60, 61 од Правилникот за единствените основи за организирање на постдипломски и докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Универзитетски гласник бр.7/2001) и член 39 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Економскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а според Одлуката на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, под бр. 0202-2928/2 донесена на 5.11.2014 година, определени сме за членови на Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација под наслов **ВРЕДНОСНИОТ СИСТЕМ НА МЕНАЏЕРИТЕ И РАЗВОЈОТ НА ЧОВЕЧКИТЕ РЕСУРСИ ВО ПРЕТПРИЈАТИЈАТА**, поднесена од кандидатката м-р Емануела Есмерова.

По внимателното и опстојно прегледување на содржината на докторската дисертација, Комисијата му го поднесува на Наставно-научниот совет следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. ОПФАТ И СОДРЖИНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Докторската дисертација под наслов **ВРЕДНОСНИОТ СИСТЕМ НА МЕНАЏЕРИТЕ И РАЗВОЈОТ НА ЧОВЕЧКИТЕ РЕСУРСИ ВО ПРЕТПРИЈАТИЈАТА**, поднесена од кандидатката м-р Емануела Есмерова, содржи вкупно 331 страница текст, 5 страници користена литература (105 релевантни изворно користени библиографски домашни и странски единици) и 13 страници прилози. Трудот претставува комплексна научна материја од доменот на менаџментот и организациското однесување. Концепциски погледнато, содржината на дисертацијата е логично систематизирана и во функција на јасно поставената цел, а се состои од:

Вовед
стр.)

(8-21

Глава I	Вредносен систем на менаџерите	(22-91
стр.)		
Глава II	Обука на човечките ресурси во претпријатијата	(92-142
стр.)		
Глава III	Развој на човечките ресурси	(143-
201 стр.)		
Глава IV	Креирање на вредносен систем на менаџери	(202-
261 стр.)		
Глава V	Вредносниот систем на менаџерите и	
	ефективноста на вработените	(262-
322 стр.)		
Литература		(332-
336 стр.)		
Прилози		(337-
350 стр.)		

Во воведниот дел од докторската дисертација се опфатени актуелноста на темата, предметот на истражувањето, очекуваниот научен придонес, целите на истражувањето, применетиот пристап во истражувачката методологија, методологијата на истражување и планот на презентација на истражувањето.

Во првата глава, **Вредносен систем на менаџерите**, м-р Емануела Есмерова ги изнесува сознанијата од научно-теоретското истражување за вредностите што се применуваат и претпочитаат од страна на менаџерите во одделни земји, а особено во развиените земји каде што преовладува успешниот менаџмент. Во продолжение, кандидатот дава приказ на вредносниот систем на менаџерите и на културата во развиените земји, поточно како менаџерите опстојуваат со германската, француската, американската и јапонската култура, секоја со свои карактеристики и обележја на вредностите во нивните претпријатијата. Во овој сегмент се обработени факторите што влијаат на вредносниот систем на менаџерите преку окружувањето и културата на работење.

Во втората глава, **Обука на човечките ресурси во претпријатијата**, кандидатката м-р Емануела Есмерова ги проучува поимните дефинирања на обуката на човечките ресурси, разграничувањата на врските и односите меѓу обуката на човечките ресурси и развојот на човечките ресурси. Во продолжение се анализирани

и одредувањата на потребите и целите на обуката низ активности на процесот на обука, како и избор на менаџери кои ќе ја вршат обуката.

Фокусот на истражувањето е насочен кон опфатот и потребите од обука со помош на анализа на претпријатието, анализа на работата на работното место и анализа на поединецот - извршител на работата. Дадена е проекција на содржината и структурата на програмите за обука и методите на обука во претпријатијата преку развивање квалитетна обука за успешен вредносен систем. Во рамките на овој дел од докторскиот труд, како посебен важен дел ја издвојуваме успешноста на вредносниот систем претставена низ работната клима и тимското работење, поттикнувањето на креативноста, развивањето добра комуникација и системското размислување.

На крајот од оваа глава се анализирали стандардите за етичкиот кодекс на обучувачот, ресурсите за реализација на обуката, предавачите за нејзина реализација и се дадени објаснувања на различните пристапи за евалуација на ефектите од обука.

Во третата глава, **Развој на човечките ресурси**, кандидатката ги дефинира и ги проучува концепциите на развојот на човечките ресурси, преку кои децидно ја согледува разликата помеѓу развојот и обуката на човечките ресурси, како и одредување на целите на развојот на човечките ресурси. Понатаму, кандидатката ги прикажува и облиците на традиционалното образование и дава оценка на развојните потенцијали на вработените со помош на мајер - бригзовиот индикатор, како еден од психолошките тестови на вработените во претпријатијата и стандардите за споредување, инструмент дизајниран за мерење на факторите што се битни за успешноста на менаџерите. Посебно внимание е посветено и на моделите на развојот на човечките ресурси, меѓу кои попознати се: системскиот и систематскиот модел, одговарачките модели, ситуацијскиот и стратемскиот модел на развој на човечките ресурси, механичкиот и политичкиот модел, како и моделите на Рандул и Шулер. Проучена и елаборирана е и улогата на работното искуство во развојот на човечките ресурси и запознавањето со различните начини на користење на работното искуство за развојот на вработените. Кандидатката ги обработува и меѓучовечките односи кои можат

да се искористат за развој на човечките ресурси, преку менторството, перспективите, функциите, етичките правила на менторот и неговиот придонес за развојот на човечките ресурси.

Четвртата глава, **Креирање на вредносниот систем на менаџерите**, е посветена на актуелноста и значењето на професијата, патот на креирање на вредносниот систем како и вредностите со кои треба да располага менаџерот, како што се: свесност, високоразвиена социјална свест, социјално чувство, духовна издигнатост, чувство на одговорност, смисла за економија, претприемчивост, одлучност и толерантност. Во продолжение се објаснети и образложени интелектуалните способности (методичност во мислењето, образование, реалност, знаење, искуство и успешност). Посебен акцент е ставен на човечките способности, концепциската способност, комуникациската способност, способноста за привлекување на вниманието кај вработените, способноста за создавање доверба и почит, правилно размислување и проценување. Кандидатката, м-р Емануела Есмерова ги прикажува активностите на менаџерите со вистински креиран вредносен систем како што се: менаџери – лидери, кои мислат, вршат функции, играат одделни улоги и постојано учат, односно се издигнуваат со помош на раководните, мисловните и извршните активности.

Петтата глава, **Вредносниот систем на менаџерите и ефективноста на вработение**, во најголема мера е посветена на емпириското истражување, односно истражување на концептот на вредностите во работните средини, вредностите на менаџерите во раководењето, како и концепциите на раководење. Во продолжение, кандидатката ги објаснува истражувачките резултати за основните фактори за ефективноста на вработените: мотивацијата, демократичноста, информираноста, начинот на решавање конфликтни состојби, меѓучовечките односи и задоволство на вработените, односно клиентите, за интеракциското поврзување со резултатите од работењето.

Кандидатката спроведува емпириско истражување на вредносниот систем на менаџерите, и тоа преку примена на концепциите на раководење, владеење на вредностите во претпријатието и користење соодветен вредносен

систем од страна на менаџерите. Во продолжение на истражувањето е даден приказ на развојот на човечките ресурси преку состојбите што влијаат на мотивацијата, демократичноста, информираноста, начинот на решавање на конфликтните ситуации, меѓучовечките односи и задоволството на вработените. Направено е синтетизирање на сознанијата за вредносниот систем на менаџерите преку емпириски истражувања за мотивираноста, информираноста и меѓучовечките односи во претпријатијето. Кандидатката м-р Емануела Есмерова ја согледува заемната зависност на вредносниот систем на менаџерите и развојот на човечките ресурси преку продлабочено теоретско и солидно емпириско проучување. Вредноста на овој труд се зголемува со релативно големиот број на претпријатија опфатени со анкетното истражување, чијшто синтетизиран приказ на резултатите се користи за квантификација на влијанието на развојот на човечките ресурси врз вредносниот систем на менаџерите. Добиените резултати од истражувањето покажуваат дека постои зависност меѓу овие две варијабли.

Во заклучните согледувања, кандидатката м-р Емануела Есмерова ги сумира заклучоците што произлегуваат од целиот труд, апстрахирајќи ги најбитните сознанија во теоријата и практиката од областа на вредносниот систем на менаџерите и развојот на човечките ресурси во компаниите. Таа ја потенцира способноста за успешно водење и менаџирање со човечките ресурси, како еден од основните фактори за успешен менаџмент на човечки ресурси. Менаџирањето и успешното водење на работите ни покажува како се врши влијание врз група луѓе, нивно насочување и координирање. Таквата улога се спроведува најуспешно доколку менаџерот се одликува со изграден систем со вистински вредности како што се: оспособеност за практикување на својата професија, знаење, умеење, разумност, свесност, мудрост, смиреност, трпеливост, одмереност во однесувањето со луѓето, работливост, трудољубивост, чесност, отвореност, искреност, реалност, одговорност, решителност и храброст.

Литературата што е користена во овој труд изобилува со книги и материјали од повеќе различни земји, во најголем дел од англиското говорно

подрачје, а на крајот во прилозите се дадени прашалниците што се користени во истражувањето спроведено во претпријатијата низ Република Македонија.

2. ОЦЕНА НА ТРУДОТ И ПРЕДЛОГ

Докторската дисертација на кандидатката м-р Емануела Есмерова, под наслов „Вредносниот систем на менаџерите и развојот на човечките ресурси во претпријатијата“, претставува сеопфатно истражување во доменот на организациското однесување. Предметот на истражување во докторската дисертација се однесува на системот на вредности на менаџерите и нивното влијание врз развојот на човечките ресурси во претпријатијата. Имено, се анализира менаџерското знаење и развој со цел да се утврди способноста на едно лице да влијае врз вработените во остварувањето на целите на организацијата. Основна цел на истражувањето во докторската дисертација е да се согледа посебната улога на вредносниот систем на менаџерот кој придонесува за квалитетен развој на човечките ресурси, да се верификуваат резултатите и да се истакнат можностите за примена на концепциите на водење, засновани на претпочитање на вистинските вредности во нашите организации.

Докторската дисертација се одликува со методолошки приод кој е оригинален, со критички и аналитички однос кон научно-теоретските и апликативни истражувања на оваа материја од областа на организациското однесување и менаџментот на човечки ресурси. Научниот и стручниот придонес на кандидатката се огледа и во успешниот мултидисциплинарен пристап на проучување и осознавање на сложените аспекти на согледување на профилот на менаџерите, од аспект на користените и претпочитани вредности, како и согледување на развојните потенцијали на вработените на работните места во остварување на целите на претпријатијата, согласно нивната мотивираност, комуникација, информираност, задоволство од раководењето и состојбата на меѓучовечките односи и вредности. Развојот на човечките ресурси не е прашање кое може еднакратно да се реши и да се

затвори како проблематика. Тоа има своја перманентна растечка актуелност како фактор кој е од исклучителна важност за стратешката предност на претпријатијата во конкурентската борба, и затоа не треба да биде препуштен на случајот, ниту на личната процена и иницијатива на поединците, туку нужно е добро да биде организиран и воден од менаџерскиот тим на претпријатијата. Управувањето со човечки ресурси е мултидимензионално прашање кое вклучува поседување способност, да се влијае на другите за нивно совесно ангажирање во остварување на деловната стратегија на претпријатието. Знаењето, обуката и кариерата во голема мера стануваат најпотребниот ресурс во работата на компаниите, но и единствен ресурс кој постојано треба да се развива, да се надградува, пренесува, да се организира и да се користи.

Дополнителен научен и стручен придонес претставува тоа што кандидатката успеала да направи комплетно и детално истражување за вредносниот систем на менаџерите и развојот на човечките ресурси во Република Македонија. Кандидатката м-р Емануела Есмерова низ истражувањето успева да ги согледа, теоретски и емпириски, оценувањето на вредносниот систем на менаџери и развојот на човечките ресурси во нашата земја преку истражување во претпријатијата со помош на параметрите поставени како цели на развојот меѓу кои се: перманентно приспособување на квалификациите на вработените на потребите на работата, обезбедување и користење квалитетни потенцијали од интерни извори, обезбедување и зголемување на конкурентската способност на претпријатијата, остварување маркетиншки ефекти на надворешниот пазар на работна сила, зголемување на мотивацијата на вработените, зголемување на општествената одговорност на претпријатијата, стабилност на социјалниот статус на вработените, поттикнување на мобилноста внатре во претпријатијето и др.

Кандидатката м-р Емануела Есмерова истакнува дека во современото живеење и стопанисување се наметнува потреба менаџерот на човечки ресурси да се одликува со изграден вредносен систем со вистински вредности (квалитети) и кој знае и умее правилно да ги води вработените, како и ефикасно да ги употреби во извршување на поставените цели во

претпријатијата. Проблематиката што ја обработува м-р Емануела Есмерова е актуелна и е од извонредно значење за подобрување на вредносните системи на вработените, на организациските перформанси, како за квалитетно менаџирање на човечките ресурси и постигнување на нивен развој. Релевантноста и научниот карактер се потврдува со резултатите од спроведеното емпириско истражување и примена на методите регресиона анализа направена врз малите, средните и големите претпријатија во Република Македонија. Резултатите недвосмислено потврдуваат дека специфичностите во примена на оценување и менаџирање на вредносниот систем на менаџерите и развојот на човечките ресурси во македонските претпријатија преставува појдовна основа за идни хоризонти на унапредување на концептот на вредности и развојни ресурси во претпријатијата во Република Македонија. Доколку се има предвид дека користената литература од областа на организациското однесување и менаџментот на човечки ресурси е солидно селектирана и релевантна, може да се заклучи дека м-р Емануела Есмерова целосно одговорила на поставените цели во докторската дисертација.

Теоретските и практичните сознанија и заклучоци од оваа докторска дисертација можат да бидат особено корисни за македонските менаџери кои управуваат со претпријатијата во Република Македонија, за државните органи кои креираат законска рамка, институционалните инвеститори, акционерите, претприемачите, како и за вработените.

Посебно постигнување во истражувањето на кандидатката претставува заемната обусловеност на вредносниот систем на менаџерите и развојот на човечките ресурси што се согледува преку продлабочено теоретско и солидно емпириско проучување. За одбележување е бројот на претпријатија опфатени со анкетното истражување, чијшто синтетизиран приказ на резултатите се користи за квантификација на влијанието на развојот на човечките ресурси врз вредносниот систем на менаџерите. Добиените резултати од истражувањето покажуваат дека постои зависност меѓу вредносниот систем на менаџери и развојот на човечките ресурси.

Општата архитектура на ракописот (глави, точки, потточки, нивните пропорции по обем и взаемна поврзаност на деловите, табелите и сликите) е јасна. Техничкото оформување на докторската дисертација е на највисоко ниво, а приодот кон материјата е доволно селективен. Текстот во дисертацијата е компјутерски обработен, лектуриран и отпечатен на хартија со висок квалитет. Текстот во докторската дисертација целосно е во боја.

Поаѓајќи од фактот дека докторската дисертација во целост е работена според претходно дефинираните предмет, цел и задачи на истражувањето, со употреба на најрелевантна литература, како и сознанието дека анализираните и истражените концепти се потврдени како теоретски и практично релевантни, ни претставува особена чест да констатираме дека докторската дисертација во целост ги остварува очекуваните резултати од неа.

Оригиналноста на докторската дисертација на кандидатката м-р Емануела Есмерова на тема **Вредносниот систем на менаџери и развој на човечките ресурси во претпријатијата** беше проверена од менторот на дисертацијава на 28.11.2014 година преку софтверскиот пакет на проверка на плагијати на Министерството за образование и наука, при што е констатиран степен на совпаѓање од 6,74 %.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на претходно изнесеното, Комисијата има посебно задоволство да констатира дека кандидатката м-р Емануела Есмерова изработила труд од врвна научна и практична вредност, што ги задоволува високите нивоа на научно-методолошките и применливи стандарди за изработка на докторска дисертација. Оттаму, Комисијата има особена чест да му предложи на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет:

1. да донесе одлука за прифаќање на рецензијата за успешно и квалитетно изработена докторска дисертација на кандидатката м-р Емануела Есмерова, под наслов: **Вредносниот систем на**

**менаџери и развој на човечките ресурси во
претпријатијата;**

2. да определи комисија за одбрана на докторската дисертација;
3. да одобри закажување датум за јавна одбрана на докторската дисертација.

Комисија

за оцена на докторската дисертација

1. Проф. д-р Љубомир Дракулевски,с.р.
2. Проф. д-р Бобек Шуклев,с.р.
3. Проф. д-р Кирил Постолов,с.р.
4. Проф. д-р Леонид Наков,с.р.
5. Доц. д-р Љупчо Ефтимов,с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „МЕЃУЗАВИСНОСТА НА
БУЏЕТСКИОТ ДЕФИЦИТ, ЈАВНИОТ ДОЛГ И ФИСКАЛНАТА
ОДРЖЛИВОСТ“, ОД М-Р БИЛЈАНА ТАШЕВСКА, ПРИЈАВЕНА НА
ЕКОНОМСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно - научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, во рамките на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на својата седница одржана на 17.12.2014 година, не определи за членови на Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Билјана Ташевска на тема: **МЕЃУЗАВИСНОСТА НА БУЏЕТСКИОТ ДЕФИЦИТ, ЈАВНИОТ ДОЛГ И ФИСКАЛНАТА ОДРЖЛИВОСТ**. По опстојното прегледување на трудот, Комисијата, пред членовите на Наставно - научниот совет, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација на кандидатката м-р Билјана Ташевска под наслов **МЕЃУЗАВИСНОСТА НА БУЏЕТСКИОТ ДЕФИЦИТ, ЈАВНИОТ ДОЛГ И ФИСКАЛНАТА ОДРЖЛИВОСТ** содржи 249 страници основен текст, 10 страници прилози и 28 страници користена литература. Покрај вовед и заклучни согледувања, материјата во докторската дисертација е структурирана во четири глави, според следниов редослед:

- I. *Меѓузависноста на буџетскиот дефицит и јавниот долг*
- II. *Макроекономските ефекти на буџетскиот дефицит и јавниот долг*
- III. *Фискална одржливост*
- IV. *Анализа на фискалната одржливост на Република Македонија*

Во првата глава на докторската дисертација, кандидатката, најпрвин, го елаборира прашањето за ефикасноста, реалните можности и ограничувања на дискреционата (стабилизационата) фискална политика, и пораките од “старите” и поновите теоретски расправи и контроверзи во врска со дилемата дали да се води дискрециона фискална политика или, пак, фискалната политика главно да дејствува преку автоматските стабилизатори или долгорочно конципирани правила. Постарите дебати за ова прашање потврдуваат дека макроекономистите од кејнзијанска провениенција ја преферираат фискалната пред монетарната политика во стабилизацијата на економиите и се застапуваат за дискрециона политика, особено во ситуации на потешки и подолготрајни рецесии. Неолибералните економисти предност ѝ даваат на монетарната пред фискалната политика и на политиките базирани врз правила, наспроти дискреционите стабилизациони политики. Во поновите дебати за овие прашања доаѓа до израз еклектицизмот на новата кејнзијанска економија, чии претставници, со мали исклучоци, мислат дека

во благи рецесии монетарната политика дава подобри ефекти во стабилизацијата на економиите, со што, *de facto*, доаѓа и до конвергенција на погледите за овие прашања во рамките на главната струја на модерната макроекономска наука. Во овој дел на трудот, кандидатката м-р Билјана Ташевска дава детален преглед на литературата поврзана со прашањата за меѓузависноста на буџетските дефицити и јавниот долг и особено со прашањата, дилемите и контроверзите што се однесуваат на ефикасноста, односно неефикасноста на фискалната политика. Во овој контекст, кандидатката дава опстоен и вонредно успешен приказ на резултатите од мерењето на ефикасноста на фискалната политика преку краткорочните и долгорочните фискални мултипликатори, како и преку мултипликаторите од владината потрошувачка и од намалувањето на даноците. Проценките на висината на фискалните мултипликатори, особено поновите, поврзани со фискалната експанзија како одговор на Големата рецесија, се различни за исти земји и за исти периоди, во зависност од употребената методологија, поради што за ова прашање во модерната макроекономија се отвораат бројни дилеми, контроверзи и сл, кои и покрај сè, даваат основа за воопштување и за откривање на детерминантите на ефикасноста, односно неефикасноста на фискалната политика. Во продолжение, солидно е елаборирано и прашањето за структурните буџетски дефицити (овие се резултат на водењето на дискрециона фискална политика во време на рецесии), и кумулирањето и трансформирањето на дефицитите во јавен долг. Анализата продолжува со синтетички приказ на генезата на буџетските дефицити низ историјата и со елаборација на основните причини за нивниот пораст по Втората светска војна - влијанието на Кејнзовото економско учење, појавата на државата на благосостојба, демографските трендови и сл. На крајот е обработено прашањето за порастот на јавниот долг за време на Големата рецесија (2007 - 2009 година), во која голем број на земји прибегнаа кон реализирање на „дебели“ фискални пакети, а кои, заедно со намалената економска активност, предизвикаа вистинска должничка криза, којашто во некои земји доби драматични размери. Во овој контекст, кандидатката м-р Билјана Ташевска посебно ја анализира и европската должничка клиза - причините кои ја детерминираа, последиците врз финансискиот и реалниот сектор на земјите и одговорот на политиките.

Втората глава на докторската дисертација носи наслов ***Макроекономските ефекти на буџетскиот дефицит и јавниот долг***. Тука, опстојно се анализирали ограничувањата на фискалната политика, посебно оние поврзани со стеснувањето на фискалниот простор за „дејствување“, што во основа е резултат на високите структурни буџетски дефицити и брзата динамика на креирање на јавните долгови, особено во земјите кои ја дочекаа Големата рецесија со претходно создадени значајни буџетски дефицити. Во продолжение се анализирали ефектите на јавниот долг врз клучните макроекономски агрегати: штедењето, потрошувачката на населението, инвестициите, економскиот раст, ценовната стабилност, салдото на тековната сметка, како и врз товарот кој го поднесуваат идните генерации. Анализата е посебно сосредоточена на ефектите на јавниот долг врз инвестициите, односно на феноменот на истиснување на приватниот сектор од сферата на инвестициите, па и пошироко од економската активност - т.н. crowding-

out ефект. Во овој контекст се елаборирани можните пристапи на владите за финансирање на буџетските дефицити, нивниот одраз врз каматните стапки и настанувањето на проблемот на истиснување на приватниот сектор од сферата на инвестициите. Тука, солидно се анализираат и дебатите во макроекономската наука околу феноменологијата на crowding-out ефектот, факторите коишто го детерминираат, неговиот реален опсег и условите под кои тој може да изостане или да се трансформира во crowding-in - ефект. Кандидатката во оваа глава на трудот ги анализира и долгорочните аспекти на проблемот, т.е. импликациите од високите буџетски дефицити и задолженоста на земјите врз економскиот раст. На самиот крај е даден преглед на емпириската литература за ефектите од буџетските дефицити и јавниот долг.

Третата глава на докторската дисертација носи наслов **Фискална одржливост** и таа на истражувањето поместено во докторската дисертација му дава посебно значење и тежина, бидејќи, меѓу другото, претставува солидна основа за оцена на фискалната одржливост на Република Македонија. Во оваа глава, најпрвин, се прикажани различните пристапи во современата макроекономска наука во дефинирањето на фискалната одржливост. Во овој контекст, посебно внимание му е посветено на меѓувременското буџетско ограничување, како најчеста појдовна основа за дефинирање на фискалната одржливост. Во продолжение, даден е синтетички приказ на различните показатели и модели за анализа на одржливоста на јавните финансии - поаѓајќи од синтетичките показатели на Бланшар (примарен јаз и даночен јаз), преку статистичките тестови кои ги испитуваат карактеристиките на временските серии на јавните приходи и јавните расходи, на јавниот долг и буџетскиот дефицит, до посовремените емпириски методи и индикатори (утврдување на границите на јавниот долг, оценување на фискалниот простор, стохастички проекции на динамиката на јавниот долг и сл.). Кандидатката м-р Билјана Ташевска во оваа глава од дисертацијата посебно внимание му обрнува на проблемот на неизвесноста на идните текови на јавните приходи и расходи, кој го проблематизира нивното мерење и оценување, како и на современите пристапи (методи) преку кои неизвесноста се вклучува во анализите. Понатаму, во оваа глава, се елаборирани актуелните проблеми на фискалната одржливост, со кои денес, како последица од Големата рецесија, се соочуваат голем број земји во светот. Како логично надоврзување на овие проблеми следува елаборацијата на фискалната консолидација - како процес кој е отворен и тече во современите национални економии - нејзината суштина, различните пристапи на фискална консолидација (посебно оние базирани на намалување на владината потрошувачка и на зголемување на даноците), нивните ефекти врз агрегатната побарувачка и агрегатната понуда и врз заздувањето на рецесијата, како и присутните контроверзи во современата макроекономска наука поврзани со овој значаен проблем. Елаборацијата во третата глава на трудот завршува со приказ на фискалните ризици и ранливост со кои се соочуваат земјите во современи услови и со најчесто употребуваните пристапи за нивно мерење и оценување.

Четвртата глава е насловена **Анализа на фискалната одржливост на Република Македонија**. На почетокот е даден сублимиран осврт врз

поставеноста и функционирањето на фискалната политика во Република Македонија, од осамостојувањето до денес. Понатаму, елаборирани се буџетското салдо и јавниот долг на Република Македонија, нивната динамика и структура. Посебно е прикажано и примарното буџетско салдо, кое е клучен елемент во анализа на фискалната одржливост. Тоа овозможи создавање на целосна слика за обемот, структурата и динамиката на јавните финансии во Република Македонија, како и за очекувањата за нивните идни движења, кои се особено значајни при оценување на одржливоста на фискалната политика. Главата продолжува со емпириска анализа на фискалната одржливост на Република Македонија. Во рамки на емпириската анализа, применети се неколку различни методи. Прво е анализирана долгорочната врска помеѓу буџетските приходи и буџетските расходи, со примена на методот на коинтеграција помеѓу нивните историски движења. Анализата продолжува со оценување на функцијата на фискална реакција, односно со испитување дали примарното буџетско салдо се приспособува на промените во јавниот долг, со помош на неколку методи: повеќекратна линеарна регресија, векторски авторегресивен модел и векторски модел со корекција на грешка. Оваа реакција е основен показател за тоа дали Владата го зема предвид нивото на задолженост при креирањето на фискалната политика. Една од основните цели на анализите на јавниот долг е проектирање на неговото идното движење, со цел да се оцени дали очекуваната идна динамика на долгот би ја загрозила одржливоста на фискалната позиција на државата. Оттука, во продолжение на анализата на фискалната одржливост на Република Македонија, направени се неколку проекции на идното движење на долгот, врз основа на различни претпоставки и направени се неколку стрес - тестови, со цел да се види дали неповолното идно остварување на одредени клучни елементи од кои зависи јавниот долг значително го зголемуваат неговото ниво. Анализата завршува со стохастичко проектирање на идниот јавен долг на Република Македонија, со примена на векторски авторегресивен модел (VAR) и стохастички Монте Карло - симулации.

ОПШТА ОЦЕНА И ПРЕДЛОГ

Актуелноста на докторската дисертација на м-р Билјана Ташевска на тема ***Меѓузависноста на буџетскиот дефицит, јавниот долг и фискалната одржливост***, произлегува од фактот што фискалната политика влегува во редот на клучните макроекономски политики задолжени за стабилизација на економиите, односно за ублажување на последиците од краткорочните флукуации на економската активност кои се сведуваат на отстапувања на актуелниот БДП од долгорочниот тренд на неговото движење, односно од потенцијалниот БДП. Во модерната макроекономска наука постои висок степен на согласност дека фискалната политика има краткорочни, среднорочни и долгорочни импликации врз БДП. Фактот, пак, што во поново време фискалните стимули, во состојба блиска до ликвидносна стапица, станаа значаен лост во контекст на одговорот на макроекономските политики на Глобалната криза 2007 - 2009 година (Големата рецесија), ја вратија фискалната политика во центарот на дебатите за заживување на економиите и за надминување на последиците од Рецесијата. Денес, во фокусот на

макроекономските дебати доминираат неколку комплексни групи на прашања што се предмет на истражување на оваа докторска дисертација: (1) реалната моќ и лимитите на дискреционата фискална политика во справувањето со пролонгирани и тешки рецесии; (2) ефикасноста, односно неефикасноста на фискалните стимули, т.е. проблематиката на фискалните мултипликатори; (3) последиците од структурните буџетски дефицити, кумулирањето на јавниот долг, фискалната консолидација и фискалната одржливост на современите економии. Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Билјана Ташевска во оваа пригода посебно ги потенцира следниве квалитативни карактеристики на трудот: **Прво**, во трудот опстојно е елаборирано прашањето за меѓузависноста на буџетските дефицити и јавниот долг, а во тој контекст посебно прашањето за ефикасноста на фискалните стимули и за реалните можности и ограничувања на стабилизационата фискална политика. Во овој контекст, кандидатката дава опстоен и вонредно успешен приказ на резултатите од мерењето на ефикасноста на фискалната политика преку краткорочните и долгорочните фискални мултипликатори, како и преку мултипликаторите од владината потрошувачка и од намалувањето на даноците. Проценките на висината на фискалните мултипликатори, особено поновите, поврзани со фискалната експанзија како одговор на Големата рецесија, се различни за исти земји и за исти периоди, во зависност од употребената методологија, поради што за ова прашање во модерната макроекономија се отвораат бројни дилеми, контроверзи и сл., кои и покрај сè, даваат основа за воопштување и за откривање на детерминантите на ефикасноста, односно неефикасноста на фискалната политика. **Второ**, во дисертацијата е поместена солидна анализа на ефектите на јавниот долг врз клучните макроекономски агрегати: штедењето, потрошувачката на населението, инвестициите, економскиот раст, ценовната стабилност, салдото на тековната сметка, врз товарот на идните генерации и сл, со посебен фокус на феноменот на истиснување на приватниот сектор од сферата на инвестициите - т.н. crowding-out ефект, на факторите кои го детерминираат, неговиот реален опсег, неговите последици врз вкупната економска активност и условите под кои тој може да изостане, односно да се трансформира во crowding-in - ефект. **Трето**, кандидатката дава модерна и успешна елаборација на комплексните прашања врзани за фискалната одржливост, со посебен осврт на меѓувременското буџетско ограничување, како најчеста појдовна основа за дефинирање на фискалната одржливост и на различните модели и показатели за фискалната одржливост: моделот на Бланшар за примарниот и даночниот јаз, статистичките тестови на временските серии на јавните приходи и расходи и на јавниот долг и буџетскиот дефицит, емпириските методи и индикатори за утврдување на границите на јавниот долг, за оценување на фискалниот простор и сл.. **Четврто**, кандидатката дава успешна теоретска и емпириска елаборација на фискалната одржливост на Република Македонија. Анализата е фундирана врз примарното буџетско салдо, кое е клучен елемент за оцена на фискалната одржливост и е проследена со употреба на неколку статистичко - математички методи - повеќекратна линеарна регресија, векторски авторегресивен модел и векторски модел со корекција на грешка, кои на кандидатката ѝ овозможиле да ја оцени функцијата на фискална реакција во

Република Македонија. Во анализата се поместени и неколку проекции и стрес - тестови на јавниот долг на Република Македонија, вклучувајќи и стохастичко проектирање на идниот јавен долг на Република Македонија, со примена на VAR - моделот и на стохастички Монте Карло - симулации. **Пејџио**, Комисијата посебно го истакнува истражувачкиот напор на кандидатката анализата на оваа комплексна проблематика да ја поткрепи со примена на емпириски методи. Иако квантитативните модели на економска анализа не се совршени, а во случајот на Република Македонија нивната примена е отежната и поради отсуството на соодветни фискални индикатори и подолги временски серии, оваа анализа ѝ овозможила на кандидатката да дојде до релевантни сознанија за одржливоста на нашиот јавен долг. Имено, истражувањето потврдува дека во Република Македонија буџетските приходи растат потпропорционално при определен пораст на буџетските расходи, дека и во нашиот случај постои долгорочна поврзаност помеѓу примарното салдо и долгот, дека при пораст на долгот во претходниот период, не се подобрува позицијата на примарното салдо, дека Владата не презема соодветни мерки за стеснување на примарниот буџетски дефицит и сл. Во споменативе домени на истражување, Комисијата го лоцира и научниот и стручниот придонес на кандидатката м-р Билјана Ташевска во елаборацијата на оваа комплексна материја.

Општа оценка на Комисијата е дека станува збор за добро структурирана и успешно изработена докторска дисертација, во која е понудена соодветна комбинација на теоретски и емпириски истражувања, дека дисертацијата е фундирана на користење на современа и релевантна литература од областа и дека, според тоа, кандидатката ги исполнила основните цели на истражување зацртани во тезите при пријавувањето на докторскиот труд.

Врз оваа основа, Комисијата им предлага на членовите на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, **да го прифатат Извештајот за докторската дисертација на кандидатката м-р Билјана Ташевска на тема: Меѓузависноста на буџетскиот дефицит, јавниот долг и фискалната одржливост и да дозволат јавна одбрана на докторската дисертација.**

Членови на Комисијата

Акад. Таки Фити	с.р.
Проф. д-р Михаил Петковски	с.р.
Проф. д-р Владимир Филиповски	с.р.
Проф. д-р Трајко Славески	с.р.
Проф. д-р Горан Петревски	с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „КВАЛИТЕТОТ НА БАНКАРСКИТЕ УСЛУГИ И НИВНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ЗАДОВОЛСТВОТО НА КЛИЕНТИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА”, ИЗРАБОТЕНА ОД КАНДИДАТКАТА М-Р АИДА УЗЕИРИ БАФТИЈАРИ, ПРИЈАВЕНА НА ЕКОНОМСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со Одлука број 0202-3533/2 од 26.12.2014, а врз основа на член 120 од Законот за високото образование (Сл. весник на РМ бр. 64/00, 49/03, 113/05 и 51/07), членовите 56, 57, 58, 59, 60 и 61 од Правилникот за единствените основи за организирање на постдипломски и докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Универзитетски гласник бр. 7/2001) и член 39 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Економскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, на седницата одржана на 17.12.2014 година, именува Комисија за оценка и одбрана на докторската дисертација под наслов: „Квалитетот на банкарските услуги и нивното влијание врз задоволството на клиентите во Република Македонија“, поднесена од кандидатката м-р Аида Узеири Бафтијари. По прегледувањето на трудот, Комисијата, пред членовите на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

I. СОДРЖИНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Докторската дисертација со наслов „Квалитетот на банкарските услуги и нивното влијание врз задоволството на клиентите во Република Македонија“, поднесена од кандидатката м-р Аида Узеири Бафтијари, е обработена на вкупно 216 страници компјутерски среден текст. Содржината на трудот освен: вовед, апстракт и клучни зборови на македонски и на англиски јазик, заклучок, референци и прилози, тематски е структурирана во четири глави, кои се однесуваат на одделните аспекти на анализата на предметот на истражување. Притоа, дисертацијата е составена од:

Глава 1. БАНКАРСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Глава 2. ДЕФИНИРАЊЕ НА КВАЛИТЕТОТ НА УСЛУГИТЕ

Глава 3. ОДНЕСУВАЊЕТО НА ПОТРОШУВАЧИТЕ ВО ПРОЦЕСОТ НА КУПУВАЊЕ

Глава 4. СТАТИСТИЧКА ОБРАБОТКА НА РЕЗУЛТАТИТЕ

На крајот на дисертацијата се презентирани заклучоците од истражувањето, користените референци и прилозите.

Во **воведниот** дел на докторската дисертација се елаборира важноста од истражувањето на разликите помеѓу очекувањата и перцепциите/согледувањата на клиентите за банкарските услуги, важноста на димензиите на квалитетот на услугите и влијанието на понудените банкарски услуги врз задоволството на нивните клиенти во Република Македонија. На почетокот, кандидатката ја образложува актуелноста на обработуваната тема и ги дефинира предметот и целите на истражувањето. Понатаму, во воведот се презентирани и методите за собирање и за обработка и анализа на примарните квантитативни податоци, како и очекуваните резултати од нив.

Во првата глава од трудот, насловена како *Банкарскиот систем во Република Македонија*, се дава целосна слика за природата на банкарскиот систем во нашата држава, како и за структурата на банките во земјата. Оваа глава е дизајнирана со цел да им понуди на читателите еден збир од елементарни информации за банкарскиот систем во земјата. Банкарскиот систем на РМ, како суштествен дел од целиот финансиски систем на државата, има исклучително голема улога во егзистирањето и во развојот на економскиот, а со тоа на целокупниот општествен живот во земјата. Банкарскиот систем со право се евидентира како основен носител и двигател на развојот на земјата. Виталната улога на банкарството уште повеќе се потенцира во понеразвиените економии и во земјите во транзициски период, каков што е случајот и со РМ. Во услови на изразена пазарна конкуренција на банкарскиот сектор и на брзи промени во севкупниот живот (особено во економскиот), банките се определуваат како клучен двигател на развојот на стопанските процеси во секоја национална економија.

Во втората глава, која носи наслов *Развој на квалитетот на услугите*, се дадени теории и практики за дефинирање на квалитетот на услугите, за димензиите на квалитетот на услугите и нивното мерење. Денес услугите лежат во срцевината на секоја економска активност во секое општество. Тие се апсолутно потребни и неопходни во функција на подобрување на квалитетот на живеењето, а уште поважно и почувствително е прашањето за финансиските услуги таму каде што една индивидуа или група индивидуи осигуруваат фондови, вршат трансфери или, пак, штедат пари или други средства. За да можеме да ги спознаеме природата и важноста на услугата, прво мораме да веруваме дека услугата не е периферна активност, туку таа е столбот на секоја здрава економија. Поради овој факт, многу менаџери се посветени на постигнувањето квалитет на услугите (SQ), нешто што за многу истражувачи веќе стана важно поле за проучување затоа што постои очигледна силна врска со трошоците, штедењето на потрошувачите, профитабилноста, задоволството на потрошувачите и со позитивните препораки.

Со оглед на фактот што моделот SERVQUAL се користи за анализа на ефектите од квалитетот на услугите што резултира со задоволството, тој е

столб на ова истражување. Воедно, се користи разновидна литература која пренесува искуства од оваа област добиени од истражувањата од разни банкарски асоцијации, истражувачки институти и научноистражувачки трудови. Исто така, во оваа глава се опишува начинот на користењето на моделот SERVQUAL, важноста на мерењето на квалитетот на услугите на овој модел и важноста на аплицирањето на овој модел во една банка.

Во рамките на третиот дел на овој труд, насловен како *Однесувањето на потрошувачите во процесот на кутување*, се применети најновите теории и истражувања кои детално ги проучуваат ставовите и односот на клиентите кон финансиските услуги, вклучувајќи ги внатрешните и надворешните фактори што влијаат врз нивното однесување, како и факторите што предизвикуваат задоволство. Во овој дел се наведени и клучните дефиниции за задоволството како поим, за лојалноста како поим, за влијанието на задоволството врз профитабилноста, за важноста од зачувувањето на клиентот и за важноста на менаџментот во односите со клиентот.

Состојбата со квалитетот на банкарските услуги и нивното влијание врз задоволството на клиентите во Република Македонија е четвртата глава на овој труд. Таа го опфаќа емпириското истражување, каде што кандидатката е концентрирана на тоа да ја определи проблематиката, да ги оствари целите и да ги провери хипотезите на истражувањето со примена на горенаведените методи на анализа. Оваа глава е дизајнирана на начин што полесно нè наведува на заклучоците од истражувањето, кои се базирани на прашањата, како и на целите кои соодветствуваат со изборот на методите опишани претходно во ова истражување.

SERVQUAL е селектиран како инструмент за истражување на потрошувачите. За да се евалуираат петте димензии, модифицирани се 22 прашања со цел да се користат во банкарството. Резултатите за квалитетот на услугите се дефинираат со разликата помеѓу резултатите за перцепцијата и за очекувањата ($P - E$), со можен опсег на вредностите помеѓу -6 до +6 (-6 означува незадоволство, а +6 значи задоволство). Резултатот за квалитетот ја мери разликата во услугите, или степенот до кој очекувањата ги надминуваат перцепциите. Притоа, се следи теоријата на Парасураман, која гласи: „Колку е попозитивен резултатот за $P - E$, повисоко е нивото на квалитетот на услугите кои водат до повисоко ниво на задоволство кај потрошувачот“. Задоволството и квалитетот на услугите се третираат заедно, како функции на перцепциите и на очекувањата. Во повеќето случаи, кога очекувањата и перцепциите се еднакви, квалитетот на услугите е задоволувачки.

Заклучок. Врз основа на информациите добиени од истражувањето, изведен е заклучок, а се дадени и насоки и предлози за подобрување на состојбите и на квалитетот на банкарските услуги во Република Македонија.

II. ОПШТА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Предмет на истражување на докторската дисертација со наслов „Квалитетот на банкарските услуги и нивното влијание врз задоволството на клиентите во Република Македонија”, поднесена од кандидатката м-р Аида Узеири Бафтијари, е целосно да се идентификуваат разликите помеѓу очекувањата и перцепциите/согледувањата на клиентите за банкарските услуги, важноста на димензиите на квалитетот на услугите и влијанието на понудените банкарски услуги врз задоволството на нивните клиенти во Република Македонија. За да се добие една репрезентативна слика за нивото на квалитетот на услугите на нашите банки, кандидатката користи прашалник составен од група прашања со кои се евидентираат перцепциите и очекувањата на клиентите. За да се анализира колкав ефект имаат услугите во задоволството на клиентите, прво е употребен моделот SERVQUAL, со кој се споредува разликата помеѓу димензиите на очекувањата и на согледувањата на клиентите со што може да се определат кои димензии треба да се проверат. Втората анализа што е направена помага да се дефинира врската помеѓу демографските фактори и фактите добиени од истражувањата преку кои добиваме реални резултати за потврдување на поставените хипотези.

Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Аида Узеири Бафтијари како особено важни ги истакнува следниве аспекти од овој труд кои имаат значаен научен придонес: **прво**, темата е обработена на концизен начин, при што кандидатката користела релевантна домашна и странска литература, заради што се овозможува да се дојде до релевантни заклучоци и ставови за обработената тема; **втора**, презентираната структура на докторската дисертација ја остварува својата основна цел, а тоа е врз основа на констатациите добиени од различните аспекти на анализа на задоволството на клиентите од квалитетот на банкарските институции во Македонија; **трето**, од методолошки аспект, кандидатката користела релевантни статистички и економетриски модели врз основа на соодветен сет на индикатори кој се користи во комплексните и модерни истражувања; **четврто**, статистичката обработка и анализа на податоците е спроведена со помош на адекватни статистички методи и адекватни софтверски алатки; **петто**, елаборираните теоретски и емпириски сознанија и откритија во овој труд претставуваат значаен инпут во процесот на управување со финансиските институции во Македонија.

Според прикажаното, Комисијата е цврсто убедена дека кандидатката м-р Аида Узеири Бафтијари во целост ги има постигнато поставените цели и тезите на оваа докторска дисертација. Во однос на организацијата и систематизацијата на материјалот во докторската дисертација, може да се заклучи дека кандидатката м-р Аида Узеири Бафтијари на логичен начин ги прикажува одделните глави и делови во рамките на трудот. Дополнително, при изработката на докторската дисертација е користена обемна, современа и релевантна литературата од истражуваната област, што резултира во високо квалитетен научен текст.

III. ПРЕДЛОГ

Врз основа на изнесената кратка содржина и оцената на научниот придонес на докторската дисертација под наслов Квалитетот на банкарските услуги и нивното влијание врз задоволството на клиентите во Република Македонија, поднесена од кандидатката м-р Аида Узеири Бафтијари, а поаѓајќи од тоа дека овој труд ги исполнува сите критериуми на ниво на докторска дисертација, Комисијата има чест да му предложи на Наставно - научниот совет на Економскиот факултет во Скопје:

- *прво*: да донесе одлука со која ќе го прифати извештајот на Комисијата за позитивната оценка на докторската дисертација;
- *втора*: да одобри закажување на ден за јавна одбрана на докторската дисертација.

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНА И ОДБРАНА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Проф. д-р Љубе Трпески, с.р.

Проф. д-р Михаил Петковски, с.р.

Проф. д-р Горан Петревски, с.р.

Доц. д-р Ѓорѓи Гоцков, с.р.

Доц. д-р Кирил Јовановски, с.р.

**РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
„Е-БИЗНИС СИСТЕМИ ЗА ПРОЦЕСНА ОРГАНИЗАЦИСКА
ТРАНСФОРМАЦИЈА И КОНКУРЕНТНОСТ НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА“,
ИЗРАБОТЕНА ОД КАНДИДАТКАТА М-Р МАРИНА МИЈОСКА,
ПРИЈАВЕНА НА ЕКОНОМСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ**

Со Одлука број 0202-3475/2 од 26.12.2014, а врз основа на член 120 од Законот за високото образование (Сл. весник на РМ бр. 64/00, 49/03, 113/05 и 51/07), членовите 56, 57, 58, 59, 60 и 61 од Правилникот за единствените основи за организирање на постдипломски и докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Универзитетски гласник бр. 7/2001) и член 39 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Економскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, на седницата одржана на 17.12.2014 година, именува Комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација под наслов: **„Е-бизнис системи за процесна организациска трансформација и конкурентност на претпријатијата“**, поднесена од кандидатката м-р Марина Мијоска. По прегледувањето на трудот, Комисијата, пред членовите на Наставно-научниот совет на Економскиот факултет во Скопје, го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

I. СОДРЖИНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Докторската дисертација со наслов **„Е-бизнис системи за процесна организациска трансформација и конкурентност на претпријатијата“**, поднесена од кандидатката м-р Марина Мијоска, е обработена на вкупно 334 страници компјутерски среден текст. Содржината на трудот освен: вовед (стр. 3-13), апстракт и клучни зборови на македонски и на англиски јазик, заклучок (стр. 295-305), референци (стр. 306-323) и прилози (стр. 324-331) е систематизиран во 5 (пет) глави. Структурата на докторската дисертација се формира на следниов начин:

Вовед

Глава I. Електронски бизнис (е-бизнис)

Глава II. Бизнис-процеси

Глава III. Бизнис-процесна ориентација во организациите

Глава IV. Процесна зрелост (софистицираност) и модели на процесна зрелост

Глава V. Е-бизнис системи, бизнис-процесна ориентација и процесна зрелост (софистицираност) на претпријатијата во Република Македонија –

методологија и емпириско истражување

Заклучок

Референци

Прилози

Во **воведниот** дел на докторската дисертација, се елаборира актуелноста на проблематиката која е цел на истражувањето. На почетокот, кандидатката ја образложува актуелноста на обработуваната тема и ги дефинира предметот и целите на истражувањето. Притоа, трудот се фокусира кон проучување на концептите на е-бизнис и бизнис-процесен менаџмент со посебен осврт на бизнис-процесите, бизнис-процесната ориентација и моделите на процесна зрелост. Понатаму, во воведот се презентирани и методите за собирање на податоци, систематизирани како квалитативни методи и квантитативни методи (метод на анкетно истражување). За обработка и анализа на добиените примарни квантитативни податоци, кандидатката ги идентификува и ги користи следниве статистички методи: метод на дескриптивна анализа, метод на експлораторна факторска анализа, метод на конфирматорна факторска анализа и метод на моделирање на структурни равенки.

Во првата глава, **Електронски бизнис (е-бизнис)**, кандидатката ја обработува актуелноста на проблематиката која се однесува на подрачјето на електронскиот бизнис. При тоа, даден е детален преглед на голем број дефиниции кои го определуваат значењето на концептот на е-бизнис. Понатаму, кандидатката се фокусира на дефинирање на новите извори на создавање на вредност во е-бизнис окружувањето. Во оваа глава дефинирани се и е-бизнис системите и нивните потенцијали за подобрување на ефикасноста на организациите, како и идните трендови на развој на технологиите на кои базираат системите за претпријатија. Имајќи го предвид фактот дека еден од главните предизвици на имплементацијата на е-бизнис решенијата во компаниите претставува ефикасниот менаџмент на промени, во оваа глава посебно внимание е посветено на менаџментот на промени во е-бизнисот, преку дефинирање и разработка на стратегиите за промена на бизнис процесите при воведувањето на е-бизнис. Оваа глава резултира со прикажување на заокружена слика зошто и на кој начин претпријатијата треба да применуваат е-бизнис системи во работењето.

Во втората глава, **Бизнис-процеси**, кандидатката го дефинира поимот бизнис-процес преку преглед на голем број различни дефиниции кои постојат во литературата. Кандидатката извлекува и свој заклучок за поимното определување и значењето на бизнис процесите за организациите. Потоа, кандидатката ги извлекува основните карактеристики на бизнис-процесите, кои произлегуваат од различните дефиниции. Во оваа глава, кандидатката посебно внимание посветува на класификација на бизнис-процесите. Тоа е значајно за организациите бидејќи различните бизнис-процеси имаат различно стратегиско значење за целокупниот

бизнис и бараат различно внимание, менаџмент и инвестиции. Оваа глава има за цел да им овозможи на организациите и нивните менаџери полесно да ги идентификуваат и да ги дефинираат своите клучни и потпорни процеси, давајќи детален преглед на различни класификациски шеми на бизнис-процесите според различни автори и критериуми.

Во третата глава, **Бизнис-процесна ориентација во организациите**, кандидатката го обработува концептот на бизнис-процесна ориентација (БПО). На почетокот на оваа глава се истакнува значењето на процесното размислување во современата економија. Бидејќи во релевантната литература сè уште не постои консензус и унифицирана терминологија и дефиниција за БПО, во оваа глава е направен детален преглед на литературата преку приказ на повеќе дефиниции и термини кои се користат за објаснување на процесниот пристап. Преку анализа на развојот на идејата за процесна ориентација, направен е обид попрецизно да се објасни концептот на БПО кој претставува предмет на истражување на оваа докторска дисертација. Потоа, кандидатката ги елаборира мотивите за ориентираност на компаниите кон бизнис-процесите преку анализа на придобивките кои БПО им ги овозможува на организациите. Тоа е направено преку преглед на истражувањата кои емпириски го потврдуваат позитивното влијание на БПО за организациите. Со прегледот на карактеристиките на процесната организациска структура, како и принципите на кои се базира една процесно ориентирана организација, кандидатката прави заокружување на сликата за тоа како треба да изгледа една модерна и успешна компанија на 21 век, која е хоризонтална и во фокусот на своето работење ги има бизнис-процесите. На крајот на оваа глава, кандидатката прави детален преглед на литературата во поглед на дефинирање на елементите на БПО, кои воедно претставуваат фактори кои влијаат на (нивото на) процесната ориентација во организациите. Притоа, кандидатката прави детален преглед на литературата од оваа област и ги идентификува и ги анализира различните стојалишта на најрелевантните автори. Така, БПО се набљудува како мултидимензионална категорија, при што различни автори идентификуваат различни елементи на овој концепт. Со цел да се идентификуваат различните елементи на БПО и да се измери нивното влијание врз организациските перформанси, развиени се повеќе модели и рамки за мерење на БПО. Како најрелевантни и најшироко применувани, кандидатката ги истакнува моделите на следниве автори: Van Looy et.al., (2011), Kohlbacher, (2010), Škrinjar et al., (2010), Willaert et.al., (2007), Reijers (2006), Rosemann et.al., (2006), McCormack, and Johnson (2001), како и Davenport (1993) и Hammer (1993, 1995, 1996, 1999). Овие модели главно се разликуваат според бројот на фактори кои авторите ги користат за мерење на БПО. Бидејќи ова истражување е прво од овој карактер во Републиката, кандидатката смета дека во Република Македонија, со цел да се добијат квалитетни првични сознанија, подобро е тестирање на потесна листа на фактори кои влијаат врз БПО и поради тоа таа одлучува да го користи моделот на McCormack and Johnson (2001), кој е емпириски потврден во повеќе развиени земји.

Во четвртата глава, ***Процесна зрелост (софистицираност) и модели на процесна зрелост***, кандидатката најнапред се осврнува на терминологијата и објаснување на концептите на зрелост и модел на зрелост, со посебен осврт на процесната зрелост. Во овој контекст, кандидатката прави терминологска дистинкција помеѓу термините зрелост и способност за што сè уште се дебатира и во светските академски кругови. Потоа следува сеопфатен преглед на постојните модели на процесна зрелост врз основа на детално пребарување на релевантната литература од областа на бизнис-процесниот менаџмент и спознавање на карактеристиките на најприменуваните. На крајот на оваа глава, кандидатката дава детален преглед на моделот на БПО-зрелост на McCormack and Johnson (2001), кој претставува основа за спроведување на емпириското истражување во оваа докторска дисертација.

Во петтата глава, ***Е-бизнис системи, процесна ориентација и нивоа на процесна зрелост на компаниите во Република Македонија – методологија и истражување***, кандидатката ги презентира резултатите од спроведеното истражување и се нудат одговори на поставените истражувачки прашања во оваа докторска дисертација кои кандидатката ги синтетизира во три истражувачки хипотези. Најнапред врз основа на анализа на секундарни податоци анализирана е тековната ситуација во компаниите во Републиката во поглед на примената на е-бизнис системите. Бидејќи во поглед на процесната ориентација и процесната зрелост на компаниите во Република Македонија, во моментот не постојат секундарни податоци, во овој дел од дисертацијата кандидатката прави детална разработка на користената методологија на истражување преку дефинирање на истражувачките хипотези (H1, H2 и H3), определување на инструментот на истражување (анкетен прашалник), дефинирање на примерокот (намерен примерок) и на постапката на обработка на податоците. Преку експлораторна (истражувачка) факторска анализа и конфирматорна (потврдувачка) факторска анализа, кандидатката ги утврдува факторите преку кои се мерат дефинираните конструкти - БПО, финансиски перформанси и нефинансиски перформанси, а потоа е извршено тестирање на валидноста на структурниот модел. Откако е утврдена валидноста на мерниот модел, преку примена на моделирањето на структурни равенки извршено е тестирање на влијанието на факторите на БПО врз организациските перформанси (финансиски и нефинансиски), како и влијанието на нефинансиските врз финансиските перформанси.

Во **заклучокот**, како последен дел од трудот, се врши презентирање на заклучните согледувања од одделните глави, како и заклучни согледувања на резултатите од истражувањето. На крајот се нудат препораки и начини за успешно подобрување на нивото на процесна зрелост во компаниите во Република Македонија, во насока на зголемување на нивната конкурентност во глобалното окружување.

Во делот на **корисената литература**, наведени се 263 библиографски единици. Според бројот и карактерот на референците, може да се заклучи дека овој труд се базира на преглед на релевантни книги, материјали, статии, написи во печатените и дигиталните медиуми, вклучувајќи повеќе различни земји, во најголем дел од англиското говорно подрачје објавени по 2000 година. Исклучок претставуваат одредени библиографски единици на значајни автори кои се истакнуваат со своите значајни дела и кои дале особен придонес во истражуваната област, а се објавени пред 2000 година.

II. ОПШТА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Предмет на истражување на докторската дисертација со наслов **Е-бизнис системи за процесна организациска трансформација и конкурентност на претпријатијата**, поднесена од кандидатката м-р Марина Мијоска, е подрачјето на бизнис-процесниот менаџмент, со посебен осврт на е-бизнис системите, бизнис-процесите, процесната ориентација и моделите на процесна зрелост (софистицираност), кои овозможуваат остварување на подобри организациски перформанси, како и постигнување на конкурентска предност во е-бизнис окружувањето. Ова подразбира анализа на факторите на БПО кои влијаат врз успешноста на компаниите. Имено, кандидатката го анализира влијанието на БПО врз финансиските и нефинансиските перформанси во организациите, како и влијанието на нефинансиските врз финансиските перформанси.

Овој труд придонесува за воопштување и проширување на истражувачкиот модел кој претходно се тествал во повеќе развиени економии, а во оваа докторска дисертација за прв пат се применува и се тестира на податоци собрани во Република Македонија, земја во развој. Исто така, потврдена е валидноста на моделот на McCormack and Johnson (2001), кој кандидатката, врз основа на детален преглед на релевантната литература, го проширува со неколку истражувачки прашања за кои смета дека подобро ја отсликуваат реалната состојба во македонските компании, а кои и статистички беа потврдени како валидни. На крајот, користениот модел овозможува докажување на две од трите поставени истражувачки хипотези, односно позитивна директна врска помеѓу БПО и нефинансиските перформанси во организациите во индустриите со висока пенетрација на е-бизнис, како и позитивна врска помеѓу нефинансиските и финансиските перформанси. Позитивна директна врска помеѓу БПО и финансиските перформанси и во ова истражување не е пронајдена. Но, бидејќи е потврдено позитивно влијание на нефинансиските врз финансиските перформанси, кандидатката заклучува дека БПО преку подобрување на нефинансиските перформанси индиректно влијае и кон подобрување на финансиските перформанси во организациите.

Темата обработувана во оваа докторска дисертација е актуелна и е во фокусот на интерес на академската и бизнис-заедницата, затоа што, имајќи ги предвид континуираните промени во економското и технолошкото окружување во

последните години, повеќе од кога и да е, компаниите имаат интерес да ги разберат принципите на процесната ориентација, како и да ги користат е-бизнис системите кои овозможуваат автоматизација и подобрување на ефикасноста на нивните бизнис-процеси, а со тоа и подобрување на организациските перформанси (финансиски и нефинансиски) и подобра конкурентска позиција во глобалното окружување. Акумулираното теоретско знаење од областа на електронскиот бизнис и бизнис-процесниот менаџмент, како и стекнатото искуство во текот на досегашната научна работа, и овозможиле на кандидатката да понуди успешна разработка и на теоретскиот и на емпирискиот дел од трудот. Притоа, кандидатката успешно применува комплексни статистички методи и софтверски пакети и алатки како SPSS и SPSS Amos, со помош на кои доаѓа до соодветни резултати, кои се презентирани и анализирани во докторската дисертација. На овој начин, кандидатката успева успешно да одговори на поставените истражувачки прашања и ја постигнува претходно зададената цел на истражување.

Комисијата за оцена и одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Марина Мијоска како особено важни ги истакнува следниве аспекти од овој труд кои имаат значаен научен придонес: **прво**, оваа докторска дисертација е меѓу првите трудови во Република Македонија кој ја тестира валидноста на моделот на McCormack and Johnson (2001) за утврдување на нивото на бизнис-процесната ориентација на организациите, преку кој се тестира и влијанието на бизнис-процесната ориентација врз финансиските и нефинансиските организациски перформанси на компаниите во Република Македонија; **втора**, трудот содржи релевантни и внимателно селектирани секундарни податоци и, што е уште позначајно, изобилува и со примарни податоци, за чие собирање кандидатката користела релевантни квалитативни и квантитативни методи; **трешо**, при креирањето на концептуалниот модел, кандидатката вложила голем напор и успешно ги комбинирала теоретските и емпириските сознанија од истражуваната област; **четврто**, статистичката обработка и анализата на податоците е спроведена со помош на адекватни статистички методи (експлораторна и конфирматорна факторска анализа и моделирање на структурни равенки) и адекватни софтверски алатки; **петто**, резултатите добиени од спроведеното емпириско истражување на веродостоен начин ја презентираат фактичката состојба во Република Македонија; **шестто**, елаборираните теоретски и емпириски сознанија и откритија во овој труд претставуваат значаен инпут во процесот на организациската трансформација на компаниите во Република Македонија во е-бизнис окружувањето што подразбира фокусирање кон бизнис-процесите.

Според прикажаното, Комисијата е цврсто убедена дека кандидатката м-р Марина Мијоска, во целост, ги има постигнато поставените цели и тезите на оваа докторска дисертација.

Во однос на организацијата и систематизацијата на материјалот во докторската дисертација, може да се заклучи дека кандидатката м-р Марина

Мијоска, на логичен начин ги прикажува одделните глави во рамките на трудот, при што користи јасен и разбирлив академски стил. Дополнително, при изработката на докторската дисертација, е користена обемна, современа и релевантна литература од истражуваната област, што резултира во високо-квалитетен научен текст.

Проверката на докторскиот труд на тема под наслов **Е-бизнис системи за процесна организациска трансформација и конкурентност на претпријатијата**, изработен од кандидатката м-р Марина Мијоска, е иницирана од менторот проф. д-р Сашо Јосимовски. Документот содржи 66392 зборови, од кои за 4263 (6,42%) е пронајдено совпаѓање во 1099 документи. Притоа, зборовите кои се совпаѓаат се од општ карактер, врз основа на што потврдуваме дека оваа докторска дисертација претставува оригинален и самостоен труд на кандидатката.

III. ПРЕДЛОГ

Врз основа на изнесената кратка содржина и оценката на научниот придонес на докторската дисертација **Е-бизнис системи за процесна организациска трансформација и конкурентност на претпријатијата**, поднесена од кандидатката м-р Марина Мијоска, а поаѓајќи од тоа дека овој труд ги исполнува сите критериуми на ниво на докторска дисертација, Комисијата има чест да му предложи на Наставно - научниот совет на Економскиот факултет во Скопје:

- **прво:** да донесе одлука со која ќе го прифати извештајот на Комисијата за позитивната оценка на докторска дисертација;
- **втора:** да одобри закажување на ден за јавна одбрана на докторската дисертација.

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНА И ОДБРАНА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА:

Проф. д-р Сашо Јосимовски с.р.

Проф. д-р Бобек Шуклев с.р.

Проф. д-р Љубомир Дракулевски с.р.

Проф. д-р Калина Треневска – Благоева с.р.

Проф. д-р Лидија Пулевска – Ивановска с.р.

ПРЕГЛЕД

на теми за изработка на магистерски труд прифатени од
 Наставно-научниот совет на Машински факултет во Скопје
 на седницата одржана на 25.12.2014 година

Кандидат	Тема	Ментор
Зоран Матев	<i>“Нумеричка анализа на носечки челични конструкции за авионски ханџари,,</i> <i>“Numerical analysis of steel structures for aircraft maintenance hangars,,</i>	Проф.д-р Зоран Богатиноски
Дарко Атанасоски	<i>“Проектниот менаџмент како алатка за подобрување на производниот процес во фармацевтската индустрија,,</i> <i>“Project Management as a tool for improvement of a production process in the pharmaceutical industry,,</i>	Проф.д-р Радмил Поленаковиќ
Ѓорѓи Кушевски	<i>“Анализа на факторите кои влијаат на развојот на вештините за вработливост кај учениците од средните стручни училишта,,</i> <i>“Analysis of the factors that have impact on development of employability skills in students from secondary vocational schools,,</i>	Проф.д-р Радмил Поленаковиќ
Горан Блажевски	<i>“Моделирање и избор на ветерната турбина врз основ на мерење на 5 локации во РМ,,</i> <i>“Modeling and choosing a wind turbine based on measurements on 5 locations in the R. of Macedonia,,</i>	Вонр. Проф. д-р Доне Ташевски
Наташа Андревска	<i>“Имплементација на техниките за митирање на шекоит на вредноста во производниот процес во</i>	Проф. д-р Валентина Гечевска

	металопреработувачката индустрија,, <i>“Implementation of Value Stream Mapping into the production processes in the manufacturing industry,,</i>	
Петар Арсиќ	“Дефинирање на индикатори и индекси за оценка на состојбата на системот за кочење како фактор кој влијае на безбедноста на моторните возила,, <i>“Defining indicators and indexes in the process of evaluation of the brake system as a factor that affects the safety of motor vehicles,,</i>	Вонр. Проф. д-р Дарко Данев
Весна Ѓорчева	“Унапредување на процесите на продажба и штети во осигурителна компанија во насока на подобрување на профитабилноста,, <i>“Advancement of the processes for sales and damages in insurance company in direction to improve the profitability,,</i>	Проф. д-р Глигорче Враноски
Виктор Кузмановски	“Статичка и динамичка анализа на сервис за одржување на возила и креирање на модел за негово функционирање,, <i>“Static and dynamic analysis of automobile repair workshop and creating an operational model,,</i>	Проф. д-р Ванчо Донев
Петар Галевски	“Методолошка поддршка на заедничка имплементација на Lean менаџмент и ISO 9001,, <i>“Methodological support for joined implementation of Lean менаџмент и ISO 9001 ,,</i>	Проф. д-р Роберт Миновски

ПРЕГЛЕД

на теми за изработка на магистерски труд прифатени од
 Наставно-научниот совет на Машински факултет во Скопје
 на седницата одржана на 22.01.2015 година

Кандидат	Тема	Ментор
Гоце Стевковски	<i>“Менаџмент на одржување со посебен осврт на механичката дијагностика во функција на намалување на трошоците на експлоатација,</i> <i>“Management of maintence concereng the tehcnical diagnosis in function of lowering the ehploatation expenses,,</i>	Проф.д-р Ванчо Донев
Ивана Цветковска	<i>“Интрапретиприемништво – пооптикнување на претприемачкиот концепт на однесување во рамките на компаниите,,</i> <i>“Intrapreneurship – encouraging the behavior of entrepreneurial concept within the company,,</i>	Проф.д-р Радмил Поленакоски

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА ЕДЕН НАСТАВНИК ВО СИТЕ ЗВАЊА ПО ПРЕДМЕТОТ
АНАТОМИЈА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 132 од Законот за високото образование („Службен весник на Република Македонија; број 35/2008, 103/2008, 26/2009, 99/2009, 115/2010, 17/2011, 51/2011, 123/2012, 15/13 и 24/13), а во врска со членовите 9, 42, 46 и 48 од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Универзитетски гласник бр. 250/2013), Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на својата VIII редовна седница одржана на 23. 12. 2014 година, донесе решение за избор на еден наставник во сите звања по предметот анатомија и формира Рецензентска комисија во состав:

1. проф. д-р Добрила Тосовска Лазарова
2. проф. д-р Анѓа Стратеска Зафировска
3. проф. д-р Наташа Наќева Јаневска
4. проф. д-р Марија Папазова
5. проф. д-р Ники Матвеева.

На конкурсот објавен во весникот „Утрински весник“ од 20.11.2014 година се пријави кандидатката н.сор.д-р Биљана Зафирова. По разгледувањето на доставените документи и врз основа на познавањето на пријавената кандидатка, Рецензентската комисија има чест да му го достави на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет следниов

ИЗВЕШТАЈ

Биографски податоци

Н.сор.д-р Биљана Зафирова е родена на 17.9.1966 ВО Велес. Основно и средно образование завршила со одличен успех во Скопје. Дипломирала на Медицинскиот факултет во Скопје на 30.1.1992 година со просечен успех 9,26. Од 9.5.1997 год. вработена е на Институтот за анатомија, каде што работи и сега. Постдипломски студии на Медицинскиот факултет (област-анатомија) запишала во учебната 1998/99 година и истите ги завршила со просечен успех 9,75. На 5.7.2002 година го одбрала магистерскиот труд на тема: „*Анџиофиматозни карактеристики на новороденчето*“; со што се здобила со научниот степен магистер на медицински науки. На 8.4.2010 година ја одбрала докторската дисертација на тема: „*Анџиофиматозни показатели на респираторни и телесни компоненти како индикатори за дејекција на системот на исхрана кај деца од 5 до 9 години*“; со што се здобила со научниот степен доктор на медицински науки.

Наставна дејност

Од почетокот на вработувањето, н.сор.д-р Биљана Зафирова активно е вклучена во подготовката и изведувањето на практичната настава по предметот анатомија на Медицинскиот, Стоматолошкиот и Фармацевтскиот факултет, Факултетот за физичка култура и високите стручни школи. Од учебната 2009та година учествува и во изведувањето на теоретската настава по предметот анатомија за студентите од високите стручни школи на Медицинскиот факултет. И како предавач и како асистент оценета е со позитивна оценка (4,83) од страна на студентите.

Во звањето помлад асистент е избрана во 1999 година, во звањето асистент во 2003 година, а реизбирана е во 2007 и 2011 година. Во звањето научен соработник е избрана во 2013 година.

Научноистражувачка дејност

Н.сор.д-р Биљана Зафирова во изминатиов период континуирано и активно учествува во научноистражувачката работа на Институтот за анатомија од областа на хуманата анатомија и антропологијата. Самостојно и во соработка со други автори учествувала во изработка на научни трудови кои се публикувани на стручни собири, на домашни и меѓународни конгреси, како и во домашни и странски списанија. Таа е член на Здружението на анатоми и морфолози на македонија, Здружението на физиолози и антрополози на Македонија, Лекарската комора на Македонија, како и на Македонското лекарско друштво.

Стручно-апликативна дејност

Посебна област на интерес на н.сор.д-р Биљана Зафирова е антропологијата— пред сè антропометријата, односно методите на антропометриски мерења на фетуси, антропометриски мерења на новородени и антропометриски мерења и процена на телесно-компонентниот состав на деца од претшколска (5 години) и школска возраст до 10 години. Во 2005 година учествувала и во работилницата за пластинација во Скопје, со што се здобила и со познавање за методологијата за пластинација.

ОБРАЗЕЦ**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ****Кандидат:**

Биљана Зафирова

Институција:

Медицински факултет, Скопје, Институт за анатомија

Научна област:

медицина

Наставно-образовна дејност

						Поени
Ред. број						
1.	Одржување на настава од прв циклус на студии					29.25
	Факултет	Број на часови неделно	Број на работни недели во семестар	Поени	Вкупно	
	Медицински	6	90	0.03	16.2	
	Стоматолошки	4	45	0.03	5.4	
	Фармацевтски	1	75	0.03	2.25	
	Високи стручни школи	3	45	0.04	5.4	

	Вкупно	29.25	
	(бр.час.неделно x бр. на работни недели во сем x 0,03 за вежби, односно 0,04 за предавања)		
2.	Консултации со студенти за последните пет години (2009 - 2014)	3	
	(бр.на студенти x 0,002)		
3	Член на Комисија за дипломска работа хз	0.3	
ВКУПНО		32.55	

Научноистражувачка дејност

Ред. број		Поени
1.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор:	
	1. Zafirova B , Todorovska L. Anthropometric parameters of growth and nutritional status in children aged 6 to 7 years in R. Macedonia. Advances in Medical Sciences. 2009;Vol.54(2):289-295.	5.4
	2. Zafirova Biljana , Stojovska–Jovanovska Elizabeta. Anthropometric assessment of nutritional status in 5–year old children in Macedonia. Physioacta. 2009;Vol.3(1):51-60.	+0.57 (имп.ф)
	3. Zafirova Biljana , Nakeva N, Trpkovska B, Chadikovska E, Zhivadinovik J. The meaning of the upper arm anthropometru at the 7 years-od-children, from urban area and Macedonian nationality for assessment of the nutritional status. Acta morphol.2011; Vol.8(1):18-23.	5.4
	4. Trpkovska Biljana, Lazarova D, Zafirova B , Chadikovska E, Papazova M. The role of some anthropometrical parameters of the fetus in estimation of gestational age. Acta morphol.2011; Vol.8(1):28-31.	3.6
	5. Zhivadinovik Julija, Papazova M, Matveeva N, Dodevski A, Zafirova B . Anatomy and Variations in the origin of the Vertebral Artery. Acta morphol.2011; Vol.8(1):9-13.	
	6. Cadikovska Elizabeta, Dodevski A, Bojadzieva B, Zafirova B , Trpkovska B. Flexion creases. Acta morphol.2011; Vol.8(1):24-27.	
	7. Jovevska Svetlana, Matveeva N, Zafirova B , Bojadzieva B. Statistical Analysis of the Average Volume of Kidney During Fetal period of Gestation. Acta morphol.2011; Vol.8(2):22-25.	3.6

		3.6
		3.6
		3.6
2.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/стручно списание - Зафирова Биљана, Лазарова Д, Накева Н, Папазова М, Трпковска Б, Јовевска С, Матвеева Н, Чадиковска Е. Антропометриски сличности и разлики на новороденчињата во Македонија. Acta morphol.2004; Vol.1(1):30-39. - Јовевска Светлана, Лазарова Д., Стратеска А., Накева Н., Папазова М., Матвеева Н., Живадиновиќ Ј, Зафирова Б. Проценка на бубрежните димензии кај предвремено родени деца со различна гестациска старост. Acta morphol. Vol1 (1); 18-21, 2004. - Матвеева Ники, Лазарова Д, Папазова М, Јовевска С, Живадиновиќ Ј, Зафирова Б, Бојациева Б. Spondylolisthesis-испитување со магнетна резонанција. Acta morphol; 2004.Vol.3 (1): 17-23. - Зафирова Биљана, Лазарова Д, Накева Н, Папазова М, Трпковска Б, Јовевска С, Матвеева Н, Чадиковска Е, Бојациева Б. Антропометриски карактеристики на новороденчињата родени пред термин (34-37гн). Acta morphol.2005; Vol.2(1):40-43. - Папазова Марија, Накева Н, Живадиновиќ Ј, Бојациева Б, Зафирова Б, Трпковска Б. Морфолошки карактеристики на проксималниот сегмент на предната мозочна артерија. Acta	2.4 2.4 2.4

	morphol.2005; Vol.2 (2): 7- 10.	
	6. Накева Наташа, Папазова М, Живадиновиќ Ј, Бојациева Б, Зафирова Б , Трпковска Б. Структурни компоненти на телото кај училишната младина од македонска националност. Acta morphol. 2005; Vol.2 (2): 24-28.	2.4
	7. Зафирова Биљана , Лазарова Д, Накева Н, Стратеска А, Папазова М, Трпковска Б, Јовевска С, Матвеева Н. Acta morphol. 2005; Vol.2 (2): 29-31.	
	8. Зафирова Биљана Лазарова Д, Накева Н, Стратеска А, Папазова М, Трпковска Б, Јовевска С, Матвеева Н, Чадиковска Е. Значењето на некои антропометриски параметри во процената на антрополошката телесна композиција кај новороденчињата. Македонски медицински преглед.2005;1-2:7-10.	2.4
	9. Jovevska Svetlana, Matveeva N, Zhivadinovik J, Zafirova B , Chadikovska E. Dimensions of Fetal Kidney in Different Gestational Weeks. Acta morphol.2006; Vol.3 (2): 19-21.	
	10. Chadikovska Elizabeta, Lazarova D, Nakeva N, Papazova M, Zafirova B , Zhivadinovik J, Bojadzhieva B. Plantar Dermathoglyphics in Young Macedonian Population of Male Gender. Acta morphol.2006; Vol.3 (2): 25- 29.	2.4
	11. Jovevska Svetlana, Matveeva N, Zhivadinovik J, Zafirova B . Anatomic characteristics of human fetal kidney. Acta morphol.2007; Vol.4 (1): 10-14.	
	12. Chadikovska Elizabeta, Gjorgjevik N, Lazarova D, Strateska A, Nakeva N, Zafirova B . Plantar Dermathoglyphics differences among genders in Macedonian Population. Acta morphol.2008; Vol.5 (1): 16- 19.	2.4
	13. Zafirova Biljana , Nakeva N, Papazova M, Trpkovska B. Anthropometric characteristics of the growth and nutritional status of the 6-years-old child in Macedonian. Acta morphol.2008; Vol.5 (2): 22- 26.	
	14. Zafirova Biljana . Anthropometric characteristics for the 8-year-old children in Macedonia. Acta morphol.2009; Vol.6 (1): 22- 26.	2.4
	15. Zafirova Biljana . Anthropometric assessment of the nutritional status in 9-year-old children in Macedonia. Acta morphol.2009; Vol.6 (1): 17- 21.	
	16. Trpkovska Biljana, Lazarova D, Nakeva N, Zafirova B . Correlation between soma anthropometrical parameters of the fetal head. Acta morphol.2009; Vol.6 (1): 27- 30.	
	17. Zafirova Biljana , Trpkovska B. Anthropometric study of the nutritional status for 6 year-old-children—from urban areas, of Macedonian nationality. Acta morphol. 2009; Vol.6(2): 28-32.	
	18. Chadikovska Elizabeta, Zafirova B , Zhivadinovik J. Three-radii in populational dermatoglyphic research of the macedonian female	2.4

	population. Acta morphol. 2009; Vol.6(2): 24-27. 19. Trpkovska Biljana, Papazova M, Zafirova B. Estimation of fetal weight based on anthropometrical fetal growth measurements. Acta morphol. 2009; Vol.6(2): 33-36. 20. Bojadzieva Biljana, Papazova M, Zafirova B., Chadikovska E. Evaluation of anatomical variations in ostiometal region on CT-scan of paranasal sinuses. Acta morphol. 2009; Vol.6(2): 19-23. 21. Zafirova Biljana, Trpkovska B, Chadikovska E, Jovevska S, Dodevski A. The nutritional parameters of upper-arm for assessment of nutritional status in the 8-years-old-children. Acta morphol. 2010; Vol.7(1): 28-32. 22. Трпковска Билјана, Зафирова Б., Чадиковска Е. Ултразвучни мерења на феталните параметри. Acta morphol. 2010; Vol.7(1): 33-36. 23. Јовевска Светлана, Матвеева Н, Зафирова Б. Вродени малформации на уретерите кај хумани фетуси. Acta morphol. 2010; Vol.7(1): 11-13. 24. Додевски Аце, Лазареска М, Алији В, Зафирова Б., Трпковска Б. Варијации во потеклото на рбетната артерија. Acta morphol. 2010; Vol.7(2): 23-26. 25. Трпковска Билјана, Зафирова Б., Додевски А. Значењето на феталната биометрија во вториот тиместар од интраутериниот раст на фетусот. Acta morphol. 2010; Vol.7(2): 27-30.	2.4 2.4 2.4 2.4 2.4 4.0 4.0 2.4

		3.6
		3.2
		3.2
		2.4
		2.4
		3.2
		3.2
		2.4

		3.2
3.	Учество на научен стручен собир со реферат/усна презентација 1. B. Zafirova, D.Lazarova, N. Nakeva, A. Strateska, M. Papazova, S. Jovevska, B. Trpkovska, E. Nikovska. Znacenje nekih antropometrijskih parametara kod detekcije novorodgencad sa niskom porodgajnom tezinom. XL Kongres antropoloskog drustva Jugoslavije sa medgunarodnim ucescem.Nis, 2001. Program i zbornik rezimea:35. 2. B. Zafirova, D. Lazarova, N. Nakeva, M. Papazova, B. Trpkovska, E. Cadikovska, S. Jovevska. Antropometrijske karakteristike novorodgenih. XLII Kongres antropoloskog drustva Jugoslavije sa medgunarodnim ucescem. Sombor, 2003. Program i izvodi saopstenja: 3. Zafirova B, Lazarova D, Papazova M, Trpkovska B. The meaning of some anthropometrical parameters for assessment of neonatal body composition.27 th Congress of Yugoslav Association of Anatomists. Beograd, Folia anatomica 2003; Vol 31, Suppl 1: 72.	1 1 1

4	Апстракти објавени во зборник на конференција (меѓународна/национална)	
1.	Natasha Nakeva, N. Gorgevik, M. Papazova, B. Zafirova . Struktura latentnih I manifestnih anatropometrijskih dimenzija kod dece 11-godisnog uzrasta. Folia Anatomica 1998; Vol 26, Suppl 2: 66	1
2.	Ristovski Milco, Duganova S, Trajkovski Z, Zafirova B . Extraaortic ectopia cordis case report. Archives D' Anatomie et de cytologie pathologiques 1998; Vol 46, Suppl 5-6: 326.	
3.	Nakeva N, Djordjevic N, Zhivadinovik J, Zafirova B . Bone Components of the Body of 11 Years old Boys. Symposium Intematuonale Tertium Anatomiae Clinicae. Oct, 1998; Varna	1
4.	Lazarova D,Strateska A, Nakeva N, Papazova M, Jurkovic D, Matveeva N. Jovevska S, Zafirova B . Accessory Pathways in the Anterior Septal Place of the Human Heart. Italian Journal of Anatomy and Embryology 1999; Vol 104 (Suppl1):387.	
5.	Koceva M, Lazarova D, Stratevska A, Nakeva N, Matveeva N, Jovevska S, Zhivadinovik J, Zafirova B . Italian Journal of Anatomy and Embryology 1999; Vol 104 (Suppl 1):352.	1
6.	Nakeva N, Gjorgjevic N, Lazarova D, Strateska A, Papazova M, Sulevska N, Jovevska S, Zafirova B . Bony Components of the Body of 12 Years Old Boys. Italian Journal of Anatomy and Embryology 1999; Vol 104 (Suppl1):494.	1
7.	Matveeva N, Strateska A, Lazarova D, Nakeva N, Papazova M, Jovevska S, Zafirova B . Morphological Changes in Cervical Vertebral Bodies-Due to Aging. Italian Journal of Anatomy and Embryology 1999; Vol 104 (Suppl1):444.	
8.	Strateska A, Lazarova D, Nakeva N, Papazova M, Sulevska N, Jovevska S, Zafirova B . The Discriminated Space of the Longitudinal Arch of Female Feet. Italian Journal of Anatomy and Embryology 1999; Vol 104 (Suppl1):677.	1
9.	Jovevska S, Lazarova D, Strateska A, Nakeva N, Papazova M, Matveeva N, Zafirova B .Variation in Origin of the Upper Segment Artery of the Human Kidney. Italian Journal of Anatomy and Embryology 1999; Vol 104 (Suppl1):326.	
10.	Лазарова Д, Стратеска А, Матвеева Н, Јовевска С, Накева Н, Папазова М, Зафирова Б , Трпковска Б, Никовска Е. The Inclinalational Parameters of the Female Pelvis Skeleton System. Втор конгрес на радиолозите на Македонија со меѓународно учество.Охрид,2000. Книга на апстракти;116.	1
11.	Јовевска С, Лазарова Д, Стратеска А, Коцева М, Матвеева Н, Зафирова Б . Варијации во настанувањето на горната, средната и долната сегментална артерија кај човечкиот	

	бубрег. Втор конгрес на невролозите на Македонија. Охрид,2000. Зборник на апстракти;217.	1
12.	Накева-Јаневска Н, Горгевик Н, Лазарова Д, Стратеска А, Папазова М, Зафирова Б , Никовска Е, Трпковска Б. Морфолошка структура на телото дефинирана со факторска анализа. Втор конгрес на невролозите на Македонија. Охрид,2000. Зборник на апстракти;212.	
13.	Коцева М, Лазарова Д, Стратеска А, Накева-Јаневска Н, Јовевска С Зафирова Б , Трпковска Б. Морфолошки и топографски карактеристики на дисталниот сегмент на предната мозочна артерија. Втор конгрес на невролозите на Македонија. Охрид,2000. Зборник на апстракти;206.	1
14.	B.Zafirova , D. Lazarova, N. Gjorgjevik, A. Strateska, N. Nakeva, M. Koceva, B. Trpkovska, E. Nikovska. Detrmination of the maturity of full-term newborns. Book of Abstracts of 12 th European Anatomical Congress Lyon 2001; 67	1
15.	Lazarova D, Strateska A, Nakeva N, Papazova M, Matveeva N, Jovevska S, Zafirova B , Trpkovska B, Nikovska E. Fasciculus atrioventricularis-His. Book of Abstracts of 12 th European Anatomical Congress Lyon 2001; L	
16.	M. Koceva, D. Lazarova, A. Strateska, N. Nakeva, N. Sulevska, S. Jovevska, B. Trpkovska, B. Zafirova .The anatomical study of the paracentral artery. Book of Abstracts of 12 th European Anatomical Congress Lyon 2001; 105	0.5
17.	N. Nakeva, N. Gjorgjevik, D. Lazarova, A.Strateska, M. Papazova, B. Zafirova , E. Nikovska, Trpkovska B. Koskene komponente tela na 13 godina. XL Kongres antropoloskog drustva Jugoslavije sa medgunarodnim ucescem.Nis,2001.Program i zbornik rezimea:36.	
18.	E. Nikovska, N. Gjorgjevik, D. Lazarova, A.Strateska N. Nakeva, M. Papazova, B. Zafirova , B. Trpkovska. Kozni reljef na tabanu i tabanskoj strani prstiju kod Makedonaca. XL Kongres antropoloskog drustva Jugoslavije sa medgunarodnim ucescem.Nis,2001.Program i zbornik rezimea:44.	0.5
19.	M. Koceva, D. Lazarova, N. Nakeva, N.Sulevska, S.Jovevska, J.Zivadinovik, B. Trpkovska, B.Zafirova . Fizickomehanicke karakteristike tvrde mozocnice tokom starosti. XL Kongres antropoloskog drustva Jugoslavije sa medgunarodnim ucescem.Nis,2001.Program i zbornik rezimea:124.	
20.	D.Lazarova, G.petrusevska, A.Strateska N. Nakeva M. Papazova, N.Matveeva, S.Jovevska, J.Zivadinovik, B.Zafirova B. Trpkovska, E. Nikovska. The role of the antrioventricular node as a part of the heart conducting system. Folia Anatomica 2001; Vol 29, Suppl 1:125.	0.5
21.	M. Koceva, K. Korneti, D. Lazarova, N. Nakeva, S. Jovevska B. Trpkovska, B. Zafirova . Grane prednje komunikantne arterije.	

	Folia Anatomica 2001; Vol 29, Suppl 1:49.	
		0.5
22.	B. Zafirova , D.Lazarova N. Nakeva, M. Koceva, N. Matveeva, B. Trpkovska, E. Chadikovska. Antropometrijska procena maturiteta novorodgenceta. Folia Anatomica 2001; Vol 29, Suppl 1:153.	
23.	N. Nakeva, N. Gjorgjevik, D. Lazarova, A.Strateska, M. Papazova, N. Matveeva, B. Zafirova , E. Nikovska, B. Trpkovska. Body structure of the Macedonian population. Folia Anatomica 2001; Vol 29, Suppl 1:151.	
24.	E. Chadikovska D. Lazarova, B. Zafirova N. Gjorgjevik, N. Nakeva, M. Papazova J. Zhivadinovik, B. Trpkovska. Osteometrija femura. Folia Anatomica 2001; Vol 29, Suppl 1:137	1
25.	B. Trpkovska, D. Lazarova, M. Koceva, N. Nakeva, B. Zafirova , S. Jovevska, E. Nikovska. Biometrija proksimalnog dela humerusa. Folia Anatomica 2001; Vol 29, Suppl 1:144.	
26.	B. Zafirova , D.Lazarova N. Nakeva, M. Koceva, B. Trpkovska, B.Bojadgieva, Lj.Ognenovic. Antropometrijsa studija novorodgencad u R.Makedoniji. XLI Kongres antropoloskog drustva Jugoslavije sa medgunarodnim ucescem. Tivat, 2002. Zbornik rezimea:5	1
27.	N. Nakeva, D. Lazarova, A.Strateska, M. Papazova, N. Matveeva, B. Zafirova , E. Nikovska, B. Trpkovska. Body structure in Macedonian teenagers. XLI Kongres antropoloskog drustva Jugoslavije sa medgunarodnim ucescem. Tivat, 2002. Zbornik rezimea:16	1
28.	Папазова М, Лазарова Д, Накева Н, Матвеева Н, Трпковска Б, Ациевска О, Зафирова Б . Морфолошки карактеристики на проксималниот сегмент на предната мозочна артерија. Трет конгрес на радиолозите на Македонија со меѓународно учество,Охрид.2002. Книга на абстракти 59.	
29.	Lazarova D, Zhivadinovik J, Trpkovska B, Papazova M, Nakeva N, Matveeva N, Jovevska S, Zafirova B , Chadikovska E. The role of the atrioventricular node as a part of the heart conduction system. XVIII ISMS Timisoara, 2002; Abstract book: 178.	1
30.	Papazova M, Lazarova D, Strateska A, Nakeva N, Jovevska S, Zhivadinovik J, Trpkovska B, Zafirova B . The anatomical study of the small branches of the anterior communicating artery. XVIII ISMS Timisoara, 2002; Abstract book: 246.	
31.	Jovevska S, Lazarova D, Nakeva N, Papazova M, Matveeva N, Zafirova B , Jovevski V. Variation in origin of the middle segment artery of human kidney. XVIII ISMS Timisoara, 2002; Abstract book: 160	
32.	E. Cadikovska, N.Djordjevik, D Djordjevik, N. Nakeva M. Papazova B. Zafirova , B. Trpkovska. XLII Kongres antropoloskog drustva Jugoslavije sa medgunarodnim ucescem.	1

	Sombor, 2003. Program i izvodi saopštenja:	
33.	M. Papazova K. Korneti N. Nakeva N. Sulevska, B. Zafirova , B. Trpkovska, E. Nikovska. Biofizicke karakteristike falx cerebri fetusa. XLII Kongres antropoloskog drustva Jugoslavije sa medgunarodnim ucescem. Sombor, 2003. Program i izvodi saopstenja:60	1
34.	N. Nakeva, D. Lazarova, A. Strateska, M. Papazova, B. Zafirova , B. Trpkovska, E. Nikovska, B. Bojadgieva. Telesne strukturne komponente kod makedonskih tinejdgera. XLII Kongres antropoloskog drustva Jugoslavije sa medgunarodnim ucescem. Sombor, 2003. Program i izvodi saopstenja:51	
35.	Lazarova D, Zafirova B , Trpkovska B, Chadikovska E, Bojadgieva B, Nakeva N, Papazova M, Matveeva N, Jovevska S. Morphological of fetal lung. 1 st Joint Meeting of EACA/AACA, Gratz, 2003. Abstract book:286.	1
36.	N. Nakeva, D. Lazarova, A. Strateska, M. Papazova, B. Zafirova , B. Trpkovska, E. Nikovska. Morphological body structure defined with factor analysis. 1 st Joint Meeting of EACA/AACA, Gratz, 2003. Abstract book:243.	
37.	Papazova M, Zafirova B , Jovevska S, Trpkovska B, Chadikovska E, Bojadgieva B. The morphological types of the circulus arteriosus cerebri. Folia anatomica 2003; Vol 31, Suppl 1:50.	1
38.	Jovevska S, Lazarova D, Strateska A, Papazova M, Matveeva N, Zafirova B . Evaluation of kidney length in preterm infants. Folia anatomica 2003; Vol 31, Suppl 1:25.	
39.	Chadikovska E, Djordjevik N, Lazarova D N. Nakeva M. Papazova B. Zafirova , B. Trpkovska, Bojadgieva B. Toe pattern elements in Macedonian population. Folia anatomica 2003; Vol 31, Suppl 1:10.	1
40.	Zafirova B , Lazarova D, Nakeva N, Papazova M, Jovevska S, Chadikovska E, Bojadgieva B. The anthropometrical study of Pre-term newborns. 14 th Congress of European Anthropological Association. Komotini, 2004; Abstracts:59.	1
41.	Nakeva N, Lazarova D, Papazova M, B. Zafirova , B. Trpkovska, E. Nikovska. Morphological body structure defined with factor analysis. 14 th Congress of European Anthropological Association. Komotini, 2004; Abstracts:35.	1
42.	Zafirova B , Lazarova D, Nakeva N, Papazova M, Jovevska S, Chadikovska E, N. Matveeva, Bojadgieva B. The meaning of some anthropometrical parameters. XLIII Congress of the Anthropological Society of Yugoslavia with international participation. Cacak, 2004; Program of work and summaries of papers:19	1
43.	Jovevska S, Lazarova D, Strateska A, N. Matveeva, Nakeva N, Papazova M, Zafirova B , Chadikovska E. Evaluation of kidney anteroposterior diameter in preterm infants. XLIII Congress of the Anthropological Society of Yugoslavia with international	

	participation.Cacak,2004; Program of work and summaries of papers:23	1
44.	Zafirova B , Lazarova D, Nakeva N, Strateska A, Papazova M, Jovevska S, Matveeva N.The antropometrical characnteristics of the newborns born before the term(35-37 g.a.). XLIV Congress of the Anthropologal Society of Yugoslavia with international participation.Brus,2005; Programme and abstracts:109	
45.	Jovevska S, Lazarova D, Matveeva N, Zafirova B , Jovevski V.Evaluation of kidney development in preterm infants. XLIV Congress of the Anthropologal Society of Yugoslavia with international participation.Brus,2005; Programme and abstracts:45.	1
46.	Nakeva N, Lazarova D, Strateska A, Papazova M, Zafirova B , Trpkovska B,Bojadgieva B. Anthropolmetrical status of the body in Macedonian school youth. XLIV Congress of the Anthropologal Society of Yugoslavia with international participation.Brus,2005; Programme and abstracts:64.	1
47.	Papazova M, Lazarova D, Nakeva N, Strateska A, Zafirova B , Trpkovska B, N. Matveeva. Biomechanical characterstics of the falx cerebri in age aspects. XLIV Congress of the Anthropologal Society of Yugoslavia with international participation.Brus,2005; Programme and abstracts:71.	
48.	Zafirova B , Lazarova D, Nakeva N, Papazova M, Trpkovska B, Jovevska S, Chadikovska E, Matveeva N. The antropometrical similarity and differences on newborns in Macedonia. XVIII ISMS Belgrade, 2005; Abstract book:263.	1
49.	Lazarova D, Zhivadinovik J, Korneti K, Strateska A, Nakeva N, Papazova M, Matveeva N, Jovevska S, Zafirova B , Trpkovska B. Citology of the his bundle. XVIII ISMS Belgrade, 2005; Abstract book:111	
50.	Papazova M, Lazarova D, Nakeva N Matveeva N, Jovevska S, Zafirova B , Trpkovska B. Morphological and topographical characteristcs of the pericallosal artery. XVIII ISMS Belgrade, 2005; Abstract book:170.	1
51.	Cadikovska E, Lazarova D, Nakeva N, Papazova M, Jovevska S, Zafirova B , Trpkovska B, Bojadgieva B. Plantar and inerdigital triradi. XVIII ISMS Belgrade, 2005; Abstract book:183.	
52.	Zafirova B , Lazarova D, Nakeva N, Papazova M Strateska A, Trpkovska B Zhivadinovik J, Cadikovska E. The meaning of some anthropmetrical parametars for the preterm newborns born (35-37 GW). XLV Congress of the Anthropologal Society of Yugoslavia with international participation.Bar,2006; Summares of papers:47	1
53.	Zafirova B , Trpkovska B. Anhhropometrical parameters of growth and nutritional status of children aged 7 year in R.Macedonia. XLVIII Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Prolom Banja, 2009; Programme and	

	abstracts:167.	1
54.	Zafirova B , Nakeva N, Trpkovska B. Evaluation of sex specific differences of anthropometric parameters in 5 –year-old children from Macedonian nationality. XLIX Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Vrdnik, 2010; Programme and abstracts:44.	
55.	Nakeva N, Bojadgieva B, Zafirova B , Nikovska E, Dodevski A, Janevski P. The specific dimension of the body in the Macedonian population. XLIX Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Vrdnik, 2010; Programme and abstracts:48.	1
56.	Trpkovska B Lazarova D Zafirova B . Antrophometrical parameters of the fetal head. XLIX Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Vrdnik, 2010; Programme and abstracts:43.	
57.	Zafirova B , Trpkovska B, Cadikovska E, Jovevska S, Dodevski A. The nutritional parameters of upper-arm for assessment of nutritional status in the 6 year-old-children.50 th jubilee Congress of Anthropological Society of Serbia.Jagodina, 2011; Programme and abstracts:70.	1
58.	Trpkovska B, Zafirova B , Cadikovska E, Dodevski A.meaninig of some anthropmetrical parameters of the fetus in clinical pracitse. 50 th jubilee Congress of Anthropological Society of Serbia.Jagodina, 2011; Programme and abstracts:102.	
59.	Cadikovska E, Dodevski A, Zafirova B , Trpkovska B.Flexion furrows of the feet in Macedonian females.50 th jubilee Congress of Anthropological Society of Serbia.Jagodina, 2011;Programme and abstracts:44.	1
60.	Jovevska S, Matveeva N, Zafirova B , Trpkovska B. Developmental anatomical characteristics of the human kidney volume during fetal period. 50 th jubilee Congress of Anthropological Society of Serbia.Jagodina, 2011;Programme and abstracts:103.	
61.	Cadikovska E, Zafirova B , Trpkovska B. Flexion furrows of the feet in Macedonian population. Joint Meeting of Anatomical Societies, 19-22 May, 2011, Bursa Turkey. Anatomy 2011; 5 Suppl: S52.	1
62.	Lazarova D, Zhivadinovik J, Zafirova B , Trpkovska B. Anteroseptal accessory pathways. Joint Meeting of Anatomical Societies, 19-22 May, 2011, Bursa Turkey. Anatomy 2011; 5 Suppl: S51.	
63.	Papazova M, Zhivadinovik J, Zafirova B , Trpkovska B, Beleva J. The morphological and topografhic characteristics of the proximal segment of the posterior cerebral artery. Ist Macedonian Congress of Pathology, October 12-16, 2011, Ohrid, R. Macedonia. Abstract book:79.	1

64.	Dodevski A, Lazarova D, Zhivadinovik J, Zafirova B , Trpkovska B. Basilar artery fenestration. Ist Macedonian Congress of Pathology, October 12-16, 2011, Ohrid, R. Macedonia. Abstract book:78.	1
65.	Matveeva N, Janevski P, Zhivadinovik J, Jovevska S, Zafirova B . Morphometric determinations of the cervical spine gender differences. LI Congress of Anthropological Society of Serbia.Nish, 2012; Programme and abstracts:9	1
66.	Trpkovska B, Zafirova B , Nakeva N, Papazova M, Cadikovska E.Anthropometrical parameters of the fetal face in fetal biometry. LI Congress of Anthropological Society of Serbia.Nish, 2012; Programme and abstracts:181.	
67.	Bojadgieva B, Nakeva N, Zafirova B , Matveeva N, Cadikovska E, Jovevska S. Nutritional status in Macedonian high school students at age 17 and 18 as related to socioeconomic statuses. LI Congress of Anthropological Society of Serbia.Nish, 2012; Programme and abstracts:40.	1
68.	Zafirova B , Trpkovska B, Nakeva N, Papazova M, Matveeva N, Zhivadinovik J, Cadikovska E, Jovevska S, Bojadgieva B.Anthropometric parameters of growth in children aged 5. LI Congress of Anthropological Society of Serbia.Nish, 2012; Programme and abstracts:190.	1
69.	Jovevska S, Lazarova D, Papazova M, Matveeva N, Zhivadinovik J, Zafirova B , Bojadgieva B.Statistical analysis of human kidney dimensions during fetal period. LI Congress of Anthropological Society of Serbia.Nish, 2012; Programme and abstracts:70.	
70.	Cadikovska E, Lazarova D, Nakeva N, Papazova M, Zhivadinovik J, Zafirova B , Bojadgieva B, Trpkovska B. Dermatoglyphic furrows on the feet in Mcedonian males. LI Congress of Anthropological Society of Serbia.Nish, 2012; Programme and abstracts:190.	1
71.	Zhivadinovik J, Lazarova D, Papazova M, Matveeva N, Jovevska S, Zafirova B , Dodevski A. Morphological features of the triangle of Koch. III Congress of the Serbian Anatomical Society with international partipation.Nish, 2012;Abstract book:197.	
72.	Cadikovska E, Lazarova D, Strateska A, Nakeva N, Papazova M, Zhivadinovik J, Zafirova B , Trpkovska B, Bojadgieva B. Dermatoglyphic finger patterns in patient with psoriasis. III Congress of the Serbian Anatomical Society with international partipation.Nish, 2012;Abstract book:155.	1
73.	Trpkovska B, Lazarova D Zafirova B Papazova M, Cadikovska E.Correlation between some anthropometrical parameters of the fetal head. III Congress of the Serbian Anatomical Society with international partipation.Nish, 2012;Abstract book:147.	
74.	Zafirova B , Lazarova D Nakeva N, Papazova M, Trpkovska B, Cadikovska E, Matveeva N, Zhivadinovik J, Jovevska S.	

	Anthropometrical indexes as nutritional indicators in children. III Congress of the Serbian Anatomical Society with international participation. Nish, 2012; Abstract book: 145.	1
75.	Zafirova B , Lazarova D, Nakeva N, Matveeva N, Zhivadinovik J, Trpkovska B, Cadikovska E, Jovevska S, Bojadgieva B. Anthropometric parameters of growth in children aged 6. <i>Folia medica</i> 2012; Vol 47, suppl2:53.	
76.	Bojadgieva B, Papazova M, Nakeva N, Matveeva N, Zhivadinovik J, Zafirova B , Cadikovska E, Jovevska S. Paradoxal middle nasal turbinate in CT scan of paranasal sinuses. <i>Folia medica</i> 2012; Vol 47, suppl2:52.	
77.	Nakeva N, Papazova M, Matveeva N, Zafirova B , Bojadgieva B, Trpkovska B, Cadikovska E. Body structure of Macedonian teenagers. <i>Folia medica</i> 2012; Vol 47, suppl2:51.	1
78.	Zhivadinovik J, Lazarova D, Papazova M, Matveeva N, Dodevski A, Zafirova B . Morphology of the coronary sinus ostium. <i>Folia medica</i> 2012; Vol 47, suppl2:50.	
79.	Trpkovska B, Lazarova D, Strateska A, Zafirova B , Nakeva N, Papazova M, Cadikovska E. Estimation of fetal weight based on anthropometrical fetal growth measurements. <i>Folia medica</i> 2012; Vol 47, suppl2:49.	1
80.	Cadikovska E, Lazarova D, Papazova M, Nakeva N, Zafirova B , Trpkovska B, Bojadgieva B. Dermatoglyphic palmar triradi and ATD angle in patient with psoriasis. <i>Folia medica</i> 2012; Vol 47, suppl2:48.	
81.	Jovevska S, Lazarova D, Matveeva N, Zhivadinovik J, Zafirova B . Fetal kidney sizes during development. <i>Folia medica</i> 2012; Vol 47, suppl2:47.	
82.	Cadikovska E, Lazarova D, Nakeva N, Zhivadinovik J, Matveeva N, Zafirova B , Bojadgieva B, Trpkovska B, Dodevski A. Dermatoglyphic features in schizophrenia. 52 th Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Novi Sad, 2013; Programme and abstracts: 44.	1
83.	Zafirova B , Trpkovska B, Nakeva N, Matveeva N, Zhivadinovik J, Cadikovska E, Bojadgieva B. Anthropometrical indexes as nutritional indicators in 9 years-old children. 52 th Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Novi Sad, 2013; Programme and abstracts: 61.	1
84.	Trpkovska B, Lazarova D, Strateska A, Zafirova B , Cadikovska E. The meaning of fetal anthropometrical parameters in second-trimester of the intrauterine growth. 52 th Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Novi Sad, 2013; Programme and abstracts: 68.	
85.	Matveeva N, Nakeva N, Zafirova B , Bojadgieva B, Nikovska E. Conus medullaris position adults with normal and transitional lumbosacral junction. 52 th Congress of Anthropological Society of	

	Serbia with international participation. Novi Sad, 2013; Programme and abstracts:103.	1
86.	Nakeva N, Zafirova B , Bojadgieva B, Matveeva N, Cadikovska E, Trpkovska B. The body composition of Macedonian teenagers. 52 th Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Novi Sad, 2013; Programme and abstracts:104.	
87.	Bojadgieva B, Nakeva N, Zafirova B , Matveeva N, Cadikovska E. Sex-specific differences in morphological characteristics and nutrition in adolescence at age 16. 52 th Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Novi Sad, 2013; Programme and abstracts:121.	1
88.	Trpkovska B, Lazarova D, Zafirova B , Cadikovska E, Matveeva N. Estimation of fetal weight based on anthropometrical fetal growth measurements. XII Congress of the EACA, BACA and SAP, Lisbon, 2013.	1
89.	Nakeva N, Matveeva N, Zafirova B , Bojadgieva B, Trpkovska B, Cadikovska E. The structural components of the body. 53 rd Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Vranje, 2014; Programme and abstracts:62.	
90.	Bojadgieva B, Stojanovska B, Nakeva N, Matveeva N, Zafirova B , Cadikovska E. Growth parameters and nutritional status in relation to socioeconomic status of Macedonian adolescents. 53 rd Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Vranje, 2014; Programme and abstracts:70.	1
91.	Cadikovska E, Lazarova D, Nakeva N, Zafirova B , Trpkovska B, Bojadgieva B. Plantar dermatoglyphic patterns among nationalities in Macedonia. 53 rd Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Vranje, 2014; Programme and abstracts:78.	1
92.	Zafirova B , Nakeva N, Matveeva N, Papazova M, Cadikovska E, Trpkovska B, Bojadgieva B. Correlation between BMI and other anthropometric parameters in 5 year-old-Macedonian children. 53 rd Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Vranje, 2014; Programme and abstracts:72.	
93.	Trpkovska B, Lazarova D, Nakeva N, Zafirova B , Matveeva N. The meaning of some anthropometrical parameters of growth in children aged 5. 53 rd Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Vranje, 2014; Programme and abstracts:.	1
94.	Matveeva N, Nakeva N, Zafirova B , Cadikovska E, Trpkovska B, Bojadgieva B, Jovevska S. Morphological features in transitory lumbosacral joints. 53 rd Congress of Anthropological Society of Serbia with international participation. Vranje, 2014; Programme and abstracts:.	
95.	Janevska-Nakeva N, Matveeva N, Zafirova B , Bojadgieva B, Trpkovska B. Morphological body structure in Macedonian	

	deifined with factor analysis.The 6 th ISCAA. Rijeka,2014.Book of abstracts:75.	
96.	Trpkovska B, Lazarova D, Zafirova B , Papazova M, Nakeva N, Chadikovska E, Bojadzieva B. Anthropometrical parameters of growth in children 4. The 6 th ISCAA. Rijeka,2014.Book of abstracts:72.	1
97.	Papazova M, Lazarova D, Petrovska S, Zivadinovik J, Dodevski A, Zafirova B . Anatomical characteristics of the anterior cerebral artery. The 6 th ISCAA. Rijeka,2014.Book of abstracts:55.	
98.	Matveeva N, Lazarova D, Papazova M, Nakeva N, Zivadinovik J, Zafirova B . Lumbosacral trasitoinal anatomy types and disc degenerative changes. The 6 th ISCAA. Rijeka,2014.Book of abstracts:12.	1
99.	Papazova M, Lazarova D, Zivadinovic J, Matveeva N, Dodevski A, Zafirova B .Anatomy of circulus arteriosus cerebri- Willisi. 4 th Congress Serbian Anatomical Society of Serbia and 1 st Congress Serbian Clinical Anatomy. Beograd,2014. Book of abstracts:63.	
100.	Cadikovska E, Matveeva N, Zafirova B , Trpkovska B. Dermatoglyphis in Roma population. 4 th Congress Serbian Anatomical Society of Serbia and 1 st Congress Serbian Clinical Anatomy.Beograd,2014.Book of abstracts:98.	1
101.	Matveeva N, PapazovaM, Nakeva N, Zivadinovic J, Zafirova B . 4 th Congress Serbian Anatomical Society of Serbia and 1 st Congress Serbian Clinical Anatomy.Beograd,2014.Book of abstracts:59.	
102.	Bojadzieva B, Nakeva N, Zafirova B , Matveeva N. Sex-specific differences of anthropometric characteriscs in Macedonian adolescents. 4 th Congress Serbian Anatomical Society of Serbia and 1 st Congress Serbian Clinical Anatomy.Beograd,2014.Book of abstracts:6.	1
103.	Zafirova B , Nakeva N, Papazova M, Matveeva N, Cadikovska E, Trpkovska B. The sex-specific differences of anthropometrical parameters in Macedonian children aged 8. 4 th Congress Serbian Anatomical Society of Serbia and 1 st Congress Serbian Clinical Anatomy.Beograd,2014.Book of abstracts:25.	1
		1

		1
		1
		1
		1
		0.5
		1

		1
		1
		1
		1
		1

		1
		1
		1
		1
		1

		1
		1
		1
		1
		1

		1
		1
		1

	Вкупно	255.27

Стручно-апликативна дејност

Ред. број		Поени
1.	Експертска активност: стручна ревизија на трудови x 7	7
		7

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	32,55
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	255,27
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	7,0
Вкупно	294,82

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Добрила Тосовска Лазарова, претседател, член, с.р.
2. Проф. д-р Ангa Стратеска Зафировска, член, с.р.
3. Проф. д-р Наташа Наќева Јаневска, член, с.р.
4. Проф. д-р Марија Папазова, член, с.р.
5. Проф.д-р Ники Матвеева, член, с.р.

ЗАКЛУЧОК

Анализирајќи ги доставениот материјал и севкупната досегашна активност на кандидатката н.сор.д-р Биљана Зафирова, Рецензентската комисија констатира дека таа во целост ги исполнува условите пропишани со Законот за високото образование за да биде избрана во звањето доцент.

Рецензентската комисија има чест да му предложи на Наставно-научниот совет да ја избере н.сор.д-р Биљана Зафирова за доцент на Катедрата за анатомија при Медицинскиот факултет во Скопје.

Рецензентска комисија

1. Проф. д-р Добрила Тосовска Лазарова, претседател, член, с.р.
2. Проф. д-р Ангџа Стратеска Зафироска, член, с.р.
3. Проф. д-р Наташа Накева Јаневска, член, с.р.
4. Проф. д-р Марија Папазова, член, с.р.
5. Проф. д-р Ники Матвеева, член, с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА ЕДЕН НАСТАВНИК ВО СИТЕ ЗВАЊА ПО ПРЕДМЕТОТ ФАРМАКОЛОГИЈА СО ТОКСИКОЛОГИЈА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на својата **VIII редовна седница** одржана на **23. XII 2012 година**, по конкурсот за избор на 1 наставник во сите звања по предметот фармакологија со токсикологија донесе решение за формирање Рецензентска комисија во состав: проф. д-р Никола Лабачевски, проф. д-р Маја Сланинка Мицеска, проф. д-р Трајан Балканов, проф. д-р Гордана Петрушевска и проф. д-р Невена Костовска.

На распишаниот конкурс објавен во „Утрински весник“ на 20.XI 2014, за избор на 1 наставник во сите звања по предметот фармакологија со токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје, се пријави доц. д-р Димче Зафиров. Рецензентската комисија, откако ги разгледа доставените материјали од кандидатите, има чест на Наставно-научниот совет да му го поднесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. ДИМЧЕ ЗАФИРОВ

Биографски податоци

Доц. д-р Димче Зафиров е роден на 25.12.1965 година во Винаца, каде што завршил основно и средно образование со одличен успех. Медицински факултет завршил на 28.12.1992 год. во Скопје со просечен успех 9,27.

Од 10.1.1995 година е вработен на Институтот за претклиничка и клиничка фармакологија со токсикологија.

Во звањето помлад асистент по предметот фармакологија со токсикологија е избран во 1996 година, во 2001 за асистент, а во 2005 година е реизбран во истото звање. Во звањето научен соработник е избран од 26.5.2010 година, а во звањето доцент од 6.6.2012 година.

Во учебната 1995/96 година се запишал на постдипломски студии од областа на фармакологијата и со успех ги положил предвидените испити. Во јули 2002 година го одбрал магистерскиот труд на тема: „Ефектот на г-НuEPo во превенција на анемија индуцирана од хемотерапија кај стаорци“.

Специјализацијата по клиничка фармакологија ја започнал во 1997 година, а специјалистичкиот испит го положил на 20.6.2000 година.

Докторската дисертација со наслов **Нефропротективни ефекти на епоетин алфа и амифостин на ренални оштетувања предизвикани со цисплатин кај стаорци** ја одбрал на 12.11.2009 година на Медицинскиот факултет во Скопје.

Наставно-образовна дејност

Кандидатот, од изборот во звањето помлад асистент, активно учествува во изведувањето на практичната настава по предметот фармакологија со токсикологија за студентите по медицина, фармација и стоматологија. Од 2008 година учествува во изведувањето на практичната настава по предметот клиничка фармакологија за студентите на медицина. Од 2007 година активно е вклучен и во изведувањето на теоретската настава од прв циклус за студентите на Високата школа за ренген-техничари и стручни медицински сестри, а од 2010 и во изведувањето на теоретската настава од прв циклус за студентите по медицина, фармација и стоматологија.

Со воведувањето на ЕКТ-системот, активно учествува во наставата за предметите: фармакологија со токсикологија, клиничка фармакологија и рационално препишување на медикаменти за студентите на Медицинскиот факултет, фармакологија за студентите на Фармацевтскиот факултет, како и на тригодишните стручни студии за медицински сестри и техничари и рендген-технолози при Медицинскиот факултет во Скопје.

Има учествувано во стручна редакција на книгата: Принципи на фармакологијата. Патофизиолошки основи на терапијата со лекови.

Бил ментор на повеќе дипломски труда на студентите од Фармацевтскиот факултет, член на повеќе комисии за одбрана на дипломски трудови, како и на комисии за оцена и одбрана на докторски дисертации.

При евалуацијата од страна на студентите на Медицинскиот факултет е оценет со средна оценка 9,64 (максимална оценка е 10).

Активно има учествувано во подготвувањето на материјалите од практичната и теоретската настава за предметот фармакологија со токсикологија и за предметот клиничка фармакологија.

Научноистражувачка дејност

Во изминатиот период, кандидатот континуирано активно учествува во научноистражувачката работа на Институтот. Научноистражувачката работа му е насочена главно кон базични и клинички истражувања од областа на фармакодинамијата и токсикологијата. Досега, како автор и коавтор има објавено голем број на трудови во домашни и странски списанија. Учествовал во изведбата на голем број национални и меѓународни научни проекти кои се изведуваат на Институтот за претклиничка и клиничка фармакологија со токсикологија при Медицинскиот факултет во Скопје, и тоа како главен истражувач, одговорно лице за научната работа во истражувачкиот проект или како истражувач.

При досегашните избори и реизбори на кандидатот за помлад асистент, асистент и научен соработник, доцент, рецензирани се повеќе од 30 труда објавени во Билтенот на УКИМ во Скопје.

По изборот за доцент, од јуни 2012 до сега, во научни и стручни списанија има објавено 10 труда со оригинални научни резултати.

Стручно-апликативна дејност

Кандидатот во изминатиов период активно учествува во севкупната здравствена дејност на Институтот. Успешно ги врши сите експертски активности што се изведуваат на Институтот во смисла на изготвување на експертски извештаи за фармаколошко - токсиколошката (претклиничката) и клиничката документација за лековите во постапката за добивање на одобрение за ставање на лекот во промет, како и изведување на клинички студии со лекови во Р. Македонија.

Д-р Димче Зафиров е лице вклучено во листата на експерти на Министерството за здравство за изработка на експертски извештаи и проценки на претклиничката и клиничката документација, како и експертски проценки на студиите на биоеквивалентност во постапката за добивање на одобрение за ставање на лек во промет во Р. Македонија.

Кандидатот има воведено 3 нови лабораториски методи кои наоѓаат практична примена во работата на Институтот.

Во текот на изминатиот период учествувал на повеќе семинари, симпозиуми, конференции и курсеви за обука од областа на фармаковигиланцата и болничката употреба на лековите како што се Годишното собрание на СЗО на националните центри за меѓународен мониторинг на несаканите дејства на лековите (Женева, 1997); семинар на земјите од Централна и Источна Европа за подобрување на употребата на лековите во болниците (Бон, 1999), СЗО-семинар на земјите од централна и источна Европа за рефундирање на лековите (Прага, 2000).

Има учествувано и на неколку семинари и работилници за етичките и регулаторните аспекти на добрата клиничка практика при изведувањето на клиничките истражувања (Велинград 1996, Скопје 2005, Загреб 2008, Скопје 2009).

Од 2008 година активно е вклучен во ИПА-програмата на ЕМА (Европската агенција за лекови) која се реализира во седиштето на ЕМА во Лондон за приспособување на регулативата на националните агенции за лекови на земјите-кандидати за членство во ЕУ.

Дејности од поширок интерес

Во периодот од 2010 до денес, член е на повеќе факултетски тела и комисии, и тоа: Наставно-научен совет, Етичка комисија за истражување кај луѓе, Наставен одбор, како и на други комисии и тела на Факултетот.

Подолг временски период активно учествува во подготовката на национални документи кои се однесуваат на законската регулатива во делот на медицината и фармацијата. Досега има учествувано во подготовката на 2 закона, 19 подзаконски прописи (правилници) и 2 национални документа за лековите (есенцијални листи на лековите).

Кандидатот учествувал во изработката на повеќе монографии од посебен интерес како што се упатствата за практикување на медицина заснована на докази, 7 изданија на Регистар на лекови на Република Македонија, 1 издание на Фармацевтски дозирани форми и 1 издание на Фармакотерапевтски прирачник.

Д-р Димче Зафиров учествува во работата на Националниот центар за несакани дејства на лекови, кој функционира во рамките на Институтот за фармакологија.

Исто така, член е на Македонското лекарско друштво, Лекарската комора на Македонија, Здружението за хипертензија на Македонија, Здружението на фармаколози на Македонија и Светското здружение на фармаколози (YUPHAR).

ЗАКЛУЧОК

На конкурсот за избор на 1 наставник во сите звања по предметот фармакологија со токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје се пријави доц. д-р Димче Зафиров, вработен на Институтот за претклиничка и клиничка фармакологија со токсикологија при Медицинскиот факултет во Скопје.

Врз основа на наставно-образовните, научноистражувачките и стручно-апликативните активности на кандидатот може да се види дека доц.д-р Димче Зафиров ги поседува сите квалитети за избор во звањето вонреден професор по предметот фармакологија со токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје. Кандидатот ги исполнуваат и сите услови за избор во звањето вонреден професор пропишани во Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје.

Оценувајќи ги сите квалитети на кандидатот, Комисијата има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, доц.д-р Димче Зафиров да биде избран во звањето вонреден професор по предметот фармакологија со токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје.

Рецензентска комисија

1. Проф. д-Никола Лабачевски, с.р
2. Проф. д-р Маја Сланинка Мицеска, с.р.
3. Проф. д-р Трајан Балканов, с.р.
4. Проф. д-р Гордана Петрушевска, с.р.
5. Проф. д-р Невана Костовска, с.р.

АНЕКС 2**ОБРАЗЕЦ****КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО,
НАУЧНО, НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ****Кандидат:****ДИМЧЕ ЛЈУПЧО ЗАФИРОВ****Институција:****Медицински факултет/Институт за претклиничка и клиничка
фармакологија со токсикологија****Научна област:****медицина/фармакологија****НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ**

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1.	Одржување на вежби од прв циклус студии: фармакологија со токсикологија, 2010-2014 година (Медицински факултет) 90 часа x 0,03 x 5 години, една група	13,5
2.	Одржување на вежби од прв циклус студии: фармакологија, 2010-2014 година (Стоматолошки факултет) 40 часа x 0,03 x 5 години, една група	6,0
3.	Одржување на вежби од прв циклус студии: фармакологија, 2010-2014 година (Фармацевтски факултет)	6,0

	40 часа x 0,03 x 5 години, една група	
4.	Одржување на настава од прв циклус студии: фармакологија со токсикологија, 2010-2014 година (Медицински факултет) 40 часа x 0,04 x 5 години	8,0
5.	Одржување на настава од прв циклус студии: фармакологија, 2010-2014 година (Стоматолошки факултет) 11 часа x 0,04 x 5 години	2,2
6.	Одржување на настава од прв циклус студии: фармакологија, 2010-2014 година (Фармацевтски факултет) 15 часа x 0,04 x 5 години	3,0
7.	Одржување на настава од прв циклус студии: фармакологија, 2010-2014 година (тригодишни стручни студии за медицински сестри и рендген-технолози 6 часа x 0,04 x 5 години	1,2
8.	Консултации со студенти за последните пет години (2010- 2014) (1200 x 0,002)	2,4
9.	Ментор на дипломска работа (x 7)	1.4
10.	Едукатор на здравствена специјализација (клиничка фармакологија) 2010-2014 година 20 x 0,08 x 5 години	8,0
11.	Член на комисија за оцена на докторат (x 1)	0,5
12.	Член на комисија за одбрана на докторат (x 3)	0,5
13.	Член на комисија за одбрана на дипломска работа (x 3)	0,6
14.	Член на комисија за специјалистички испит (x 3)	0,6
	Вкупно	53,90

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. бр.	Назив на активнoста	Поени
1.	Раководител на меѓународен научноистражувачки проект (x12)	108
1.1	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF TWO QUETIAPINE PROLONGED RELEASE TABLETS 150 MG IN HEALTHY VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITION	
1.2	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF AMLODIPINE+ BISOPROLOL HEMIFUMARATE 10mg+10mg FIXED DOSE COMBINATION TABLET FORMULATION AND COADMINISTRATION OF AMLODIPINE 10mg AND BISOPROLOL HEMIFUMARATE 10mg AS SEPARATE TABLETS IN HEALTHY MALE VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
1.3	COMPARATIVE, RANDOMISED, SINGLE-DOSE, 4-WAY CROSSOVER BIOAVAILABILITY STUDY OF FOUR METOPROLOL SUCCINATE 190 mg FORMULATIONS IN HEALTHY ADULT MALE VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
1.4	COMPARATIVE, RANDOMISED, SINGLE-DOSE, 4-WAY CROSSOVER BIOAVAILABILITY STUDY OF FOUR METOPROLOL SUCCINATE 190 mg FORMULATIONS IN HEALTHY ADULT MALE VOLUNTEERS UNDER FED CONDITIONS	
1.5	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF BISOPROLOL 10mg FILM-COATED TABLET FORMULATIONS IN HEALTHY MALE VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
1.6	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 3-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF THREE DABIGATRAN ETEXILATE 150 mg FORMULATIONS IN HEALTHY VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
1.7	COMPARATIVE, RANDOMISED, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSSOVER BIOAVAILABILITY STUDY OF TWO AMLODIPINE/ATORVASTATIN 10 mg /20 mg TREATMENTS IN HEALTHY ADULT VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
1.8	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF TWO 200 mg CELECOXIB CAPSULE FORMULATIONS IN HEALTHY VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITION	
1.9	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 4-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF FOUR AMLODIPINE/ATORVASTATIN 10 mg/10 mg TABLET COMBINATIONS IN HEALTHY VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
1.10	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF TWO 32 mg CANDESARTAN TABLET FORMULATIONS IN HEALTHY VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITION	
1.11	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF TWO ROPINIROLE 2 mg PROLONGED-RELEASE FILM-COATED TABLETS IN HEALTHY MALE VOLUNTEERS UNDER FED CONDITION.	
1.12	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF TWO ROPINIROLE 2 mg PROLONGED-RELEASE FILM-COATED TABLETS IN HEALTHY	

2.	MALE VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITION Учесник во меѓународен научноистражувачки проект (x8)	40
2.1	COMPARATIVE, RANDOMISED, MULTIPLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF TWO QUETIAPINE PROLONGED RELEASE TABLETS 50 MG FORMULATIONS IN HEALTHY ADULT VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
2.2	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF OLMESARTAN MEDOXOMIL/AMLODIPINE 40 mg/10 mg FIXED DOSE COMBINATION TABLET FORMULATION AND COADMINISTRATION OF OLMESARTAN 40 mg AND AMLODIPINE 10 mg AS SEPARATE TABLETS IN HEALTHY MALE VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
2.3	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF TWO AMLODIPINE/ATORVASTATIN 5 mg /10 mg TABLET COMBINATIONS IN HEALTHY VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
2.4	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 3-WAY SEMI-REPLICATE CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF TWO RABEPRAZOLE 20 mg TABLET FORMULATIONS IN HEALTHY MALE VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
2.5	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF TWO AMLODIPINE/ATORVASTATIN 5 mg /10 mg TABLET COMBINATIONS IN HEALTHY VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
2.6	SINGLE-DOSE PHARMACOKINETIC STUDY OF 160 MG/25 MG VALSARTAN/HYDROCHLOROTHIAZIDE TABLET FORMULATION IN HEALTHY VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITION	
2.7	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF AMLODIPINE+ BISOPROLOL HEMIFUMARATE 10mg+10mg FIXED DOSE COMBINATION TABLET FORMULATION AND COADMINISTRATION OF AMLODIPINE 10mg AND BISOPROLOL HEMIFUMARATE 10mg AS SEPARATE TABLETS IN HEALTHY MALE VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
2.8	COMPARATIVE, SINGLE-DOSE, 2-WAY CROSS-OVER BIOAVAILABILITY STUDY OF EZETIMIBE / SIMVASTATIN 10 mg / 40 mg TABLET FORMULATIONS IN HEALTHY VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
3.	Раководител на национален научноистражувачки проект (x1)	6.0
3.1	A RANDOMISED, TWO-WAY CROSSOVER BIOEQUIVALENCE STUDY OF A TEST FORMULATION OF CEFADROXIL MONOHYDRATE (250 MG/5ML) AND BAXAN® (250 MG/5ML CEFADROXIL MONOHYDRATE) FOLLOWING SINGLE DOSE ADMINISTRATION TO HEALTHY MALE VOLUNTEERS UNDER FASTING CONDITIONS	
4.	Учесник во национален научноистражувачки проект (x3)	9.0
4.1	РАНДОМИЗИРАНА, ОТВОРЕНА, ТРИПАТИ ВКРСТЕНА СТУДИЈА НА БИОРАСПОЛОЖИВОСТ НА ИНДАПАМИД (1,5 мг) ВО ФОРМА НА ТАБЛЕТИ СО ПРОДОЛЖЕНО ОСЛОБОДУВАЊЕ И NATRILIX SR (РЕФЕРЕНТЕН ПРЕПАРАТ) ПО АПЛИКАЦИЈА НА ДОЗА ОД 1,5 мг КАЈ ЗДРАВИ ДОБРОВОЛЦИ НА ГЛАДНО.	
4.2	2.2.РАНДОМИЗИРАНА, ДВОЈНО ВКРСТЕНА СТУДИЈА ЗА	

4.3	ИСПИТУВАЊЕ НА БИОРАСПОЛОЖИВОСТ НА ДВЕ ФОРМУЛАЦИИ НА ЦЕФАДРОКСИЛ МОНОХИДРАТ ВО ФОРМА НА КАПСУЛИ ПО ЕДНОКРАТНА АПЛИКАЦИЈА КАЈ ЗДРАВИ ДОБРОВОЛЦИ БЕЗ ПРИСУСТВО НА ХРАНА. РАНДОМИЗИРАНА, ДВОЈНО ВКРСТЕНА СТУДИЈА ЗА ИСПИТУВАЊЕ НА БИОРАСПОЛОЖИВОСТ НА ДВЕ ФОРМУЛАЦИИ НА ЦЕФАДРОКСИЛ МОНОХИДРАТ ВО ФОРМА НА ПРАШОК ЗА ПЕРОРАЛНА СУСПЕНЗИЈА ПО ЕДНОКРАТНА АПЛИКАЦИЈА КАЈ ЗДРАВИ ДОБРОВОЛЦИ БЕЗ ПРИСУСТВО НА ХРАНА.	
5.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно списание со меѓународен уредувачки одбор	
5.1	Emilija Atanasovska, Velibor Tasic, Maja Slaninka – Miceska, Sonja Alabakovska, Dimce Zafirov , Elena Kostova, Kristina Pavlovska, Venko Filipce, Nikola Labacevski. Six week follow-up of metabolic effects induced by a high-fat diet and streptozotocin in a rodent model of type 2 diabetes mellitus. Contributions. Sec.Med. Sci., XXXV 1, 2014.	3,6
5.2	Trojacanec J, Zafirov D , Jakjovski K, Kostova E, Slaninka – Miceska M, Hadzi- Petrusev N, Labacevski N. Effects of candesartan on functional renal tests in streptozotocin induced diabetic nephropathy. Physioacta 2013; Vol. 7- No.1: 1-14	3,6
5.3	Jasmina Trojacanec, Dimce Zafirov , Krume Jakjovski, Elena Kostova, Marija Petrusevska, Trajan Balkanov, Igor Kikerkov, Nikola Labacevski. Renoprotective effects of dual blockade of rennin-angiotensin system with candesartan and perindopril in streptozocin induced nephropathy. Mak.med.pregled 2013; 67(2): 81-92	3,6
5.4	Jasmina Trojacanec, Dimce Zafirov , Krume Jakjovski, Kalina Gjorgjievska, Plamen Trojacanec, Nikola Labacevski. Effects of Dual RAAS Blockade with Candesartan and Perindopril on Functional Renal Tests in Streptozocin Induced Diabetic Nephropathy. Macedonian Journal of Medical Sciences, 2013, 15; 6(3): 219-226	3,6
5.5	Trojacanec J, Zafirov D , Labacevski N, Jakjovski K, Zdravkovski P, Trojacanec P, Petrusevska G. Perindopril Treatment in Streptozocin Induced Diabetic Nephropathy. Contributions, Sec.Med. Sci.,XXXIV,2013,99-108	3,6
5.6	Emilija Atanasovska, Maja Slaninka-Miceska, Dejan Trajkov, Dimche Zafirov , Elena Kostova, Krume Jakjovski, Kristina Pavlovska and Nikola Labachevski.Effects of chronic dipeptidyl-4 inhibition by sitagliptin on glucagon and adiponectin levels in a non-genetic rat diabetic model. Mak.Med.Pregled 2013; 67(3): 131-137	3,6
5.7	Natalija Nakov, Kristina Mladenovska, Dimche Zafirov, Aleksandar Dimovski, Rumenka Petkovska, Aneta Dimitrovska, Zoran Kavrakovski. High-throughput SPE-LC-MS/MS method for determination of indapamide in human seru. Macedonian pharmaceutical bulletin, 2013; 59 (1,2) 15-22	3,6
5.8	Kostova E, Slaninka – Miceska M , Labacevski N, Jakjovski K, Zafirov D, Kikerkov I, Janevski V, Janevska V. Matrix	3,6

5.9	metalloproteinase-2 (MMP-2) and -9 (MMP-9) in serum as prognostic markers in patients with colorectal cancer. Physioacta Vol. 6- No.2: 23-31 Kostova Elena, Slaninka-Miceska Maja, Labacevski Nikola, Janevski V, Zafirov D , Janevska V. Serum Analyses of Tissue Inhibitors of Matrix Metalloproteinase's (TIMP-1, TIMP-2) in Patients with Colorectal Cancer. Acta Morphol.2012; Vol.9(2):28-33	3,6
5.10	Grdanoska T., Zafirovska P., Jaglikovski B, Trojacanec J, Zafirov D , Neshov D, Petrovska M, Cekovska Z, Panovski N. Assessment of three inflammatory markers of cardiovascular diseases with a special accent on C-Reactive protein. Macedonian Journal of Medical Sciences 2011;4(2):147-151	3,6
	Вкупно	199

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1.	Ревизија на превод на книга (стручна редакција): Принципи на фармакологијата: Патофизиолошки основи на терапијата со лекови од Дејвије Е.Голан, Армен Х. Ташијан, Ерин Ј.Армстронг, Ејприл В.Армстронг.	1
2.	Експертски активности: евалуација, стручна ревизија, супервизија (x 119)	119
	ДЕЈНОСТИ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС	
1.	Раководител на внатрешна организациона единица	3
2.	Член на Наставниот одбор на Медицинскиот факултет	0,5
3.	Член на Наставно-научен совет на Медицински факултет	0,5
4.	Член на Етичката Комисија за истражување на луѓе на Медицинскиот факултет	0,5
5.	Член на Комисијата за традиционални хербални лекови при Министерството за здравство	1
6.	Член на работна група при Министерството за здравство за подготовка на национални документи (закони, правилници	16

	и сл.) (x 8)	
7.	Член на Комисијата за лекови со АТС ознака Б – формирана со решение на Владата на Република Македонија	2
	Вкупно	143,5

Професионални референци на кандидатот за избор во звање	
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	53,9
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	199
СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ	/
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	143,5
Вкупно	396,4

Рецензентска комисија

1. Проф. д-Никола Лабачевски, с.р
2. Проф. д-р Маја Сланинка Мицеска, с.р.
3. Проф. д-р Трајан Балканов, с.р.
4. Проф. д-р Гордана Петрушевска, с.р.
5. Проф. д-р Невана Костовска, с.р.

Рецензија на докторска дисертација

**„АНАЛИЗА НА МИТОХОНДРИЈАЛНА ДНК (мтДНК) ОД
БИОЛОШКИ МАТЕРИЈАЛ ВО ФОРЕНЗИЧНИТЕ ИСПИТУВАЊА”,
ИЗРАБОТЕНА ОД АС. Д-Р РЕНАТА ЈАНКОВА-АЈАНОВСКА, ПРИЈАВЕНА НА
МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ**

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на својата VIII редовна седница одржана на 23.12.2014 година, по предлог на Советот на III циклус студии-докторски студии, студиска програма по медицина на Медицинскиот факултет во Скопје, а во согласност со Законот за високото образование и Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус студии-докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, определи Рецензентска комисија во состав:

1. проф. д-р Билјана Јанеска
2. проф. д-р Алексеј Дума
3. проф. д-р Мирјана Кочова
4. проф. д-р Александар Димовски
5. доц. д-р Златко Јаковски,

за оцена на докторската дисертација изработена од ас. д-р Рената Јанкова-Ајановска, специјалист по судска медицина и специјалист по медицинска генетика, магистер на медицински науки, област молекуларна медицина, вработена на Институтот за судска медицина, криминалистика и медицинска деонтологија при Медицинскиот факултет во Скопје.

Рецензентската комисија ја разгледа поднесената докторска дисертација и го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација со наслов „Анализа на митохондријална ДНК (мтДНК) од биолошки материјал во форензичните испитувања“ претставува современа научна студија од областа на форензичната генетика со широка примена во судската медицина.

Докторскиот труд е прикажан на 83 страници и ги содржи сите поглавја на една научноистражувачка студија: апстракт на македонски и англиски јазик, вовед, мотив за изработка на студијата, цел на истражувањето, материјал и методи,

резултати и дискусија, заклучоци и литература. Во текстот се вклучени 20 слики и 18 табели, а литературата содржи 143 референци.

Во **воведот** на јасен и интересен начин кандидатката не воведува во примената на ДНК-технологијата во судската медицина, преку прикажување на нејзиниот развој од првото ДНК-профилирање за утврдување на човечки идентитет во 1985 година со помош на рестриктивни ензими, па се до денес кога за ДНК-анализа се користи чувствителната техника заснована на полимеразно верижна реакција (скратено ПЦР) за детекција на мултиплексни маркери на автозомните и на половите хромозоми. Отчитувањето на ДНК или профилирање на ДНК првпат било опишано во 1985 година од страна на англискиот научник Alec Jeffreys, кој докажал дека одредени региони по должината на ДНК-молекулата содржат ДНК-секвенци кои се повторуваат различен број пати и бројот на повторувањата се разликува помеѓу индивидуите. Со воведување на техника за испитување на варијации на овие повторувања по должината на ДНК, бил направил тест за утврдување на човечкиот идентитет.

Од современите методи кои се користат во ДНК-типизацијата, се наведува и методата на директно секвенционирање на митохондријална ДНК (мтДНК), што е предмет на интерес и обработка во докторската теза.

Во воведот се наведени теориите кои го објаснуваат настанувањето на митохондријалната ДНК, односно постојат две теории кои го објаснуваат настанувањето на митохондријалниот геном кај еукариотите (организми кои се состојат од една или повеќе клетки кои имаат јадро и органели ограничени со мембрана). Според едната теорија, геномот на митохондриите настанал со одвојување на дел од јадрениот геном кој потоа бил затворен со мембрана, а другата теорија е ендосимбиотска, односно, според неа, денешните митохондрии настанале од бактериски предок (прокариот-организам кој нема со мембрана оформено јадро и нема органели), кој во одреден период од времето формирал симбиоза со предок на еукариотски организам откако бил проголтаан од еукариотскиот организам, а потоа бил задржан поради заедничкиот интерес во симбиотската врска. Со текот на времето ја изгубил способноста да функционира како самостоен организам а геномот значително ја изгубил својата функција, па затоа, денес, синтезата на голем број протеини на митохондриите се кодира од јадрената ДНК. Она што останува во човечките митохондрии е кружен геном со големина од 16569 базни пара (bp), кој содржи 37 густо спакувани гени кои кодираат синтеза на продукти што се користат во процесот на оксидативна фосфорилација.

Детално се опишани карактеристиките на молекулата на мтДНК како што се големината на геномот, бројот на копии во клетката, генерациското рекомбинирање, односно отсуство на рекомбинација, како и наследувањето на мтДНК по мајка, структурата на мтДНК- геномот и феноменот на хетероплазмија.

Феноменот на хетероплазмија е јасно и разбирливо објаснет од страна на кандидатката, па станува јасно дека хетероплазмијата претставува присуство на повеќе мтДНК-хаплотипови кај една индивидуа. Присуството на повеќе мтДНК-хаплотипови кај една иста индивидуа се должи на тоа што мтДНК-молекулите се

реплицираат независно една од друга и не се стриктно врзани со митотичната или мејотичната клеточна делба, но и не подлежат на рекомбинација, а во споредба со јадрената ДНК, контролниот регион на мтДНК покажува висока стапка на мутации. Овие фактори се причина за можноста кај една индивидуа да се најдат различни популации на мтДНК молекули, кои се реплицираат и подлежат на сегрегација независно едни од други.

Иако хетероплазмијата може да се пренесе од мајката на потомството, сепак сите мтДНК-варијанти не се пренесуваат на потомството. Постојат механизми кои го ограничуваат пренесувањето на мтДНК варијантите помеѓу генерациите. Тоа е таканаречениот феномен на “грло на шише” кој настанува при оогенезата или раната ембриогенеза. Се смета дека големината на мејотичниот “Bottleneck” е 2 до повеќе од 100 мтДНК молекули за одредена трансмисија мајка:дете, со најчеста трансмисија на 3-20 молекули.

Опишани се двата вида на хетероплазмија, точкеста и должинска, со илустриран приказ на двата вида хетероплазмија кои се откриени кај некои од анализираните примероци од популационата студија.

Во посебно подпоглавје од воведот, даден е опис на референтната секвенца на човечката мтДНК, со помош на која се врши читање на полиморфизмите на мтДНК од испитуваниот примерок (номенклатура на секвенцата на мтДНК) и во табела се прикажани сите разлики помеѓу „оригиналната” и ревидирана мтДНК-секвенца. Детално е објаснет начинот на читање на секвенцата на мтДНК и означувањето на разликите во однос на референтната секвенца, наведени се ознаките за полиморфизмите, што е посебно важно за на едноставен начин да се опишат варијациите забележани во човечката популација. Даден е и линкот на интернет за преглед на ревидираната референтна секвенца на мтДНК.

Во воведот, кандидатката зборува за примената на оваа метода, притоа наведувајќи некои од поинтересните и позначајни за широката јавност идентификации направени со анализа на мтДНК, како што се анализата на остатоците од гробот на незнајниот јунак од војната во Виетнам, идентификацијата на руската кралска фамилија, тврдењето на Ана Андерсон Манахан дека е руската принцеза Анастасија докажано како неточно по направената ДНК-анализа и сл., давајќи литературен осврт на наведените примери.

Објаснето е зошто мтДНК има голема важност во форензичната генетика, благодарение на можноста ефикасно да се амплифицира од мали количини на биолошки примероци или деградиран биолошки материјал во случаи каде што количината на изолираната јадрена ДНК е многу мала и веројатноста за типизација на мтДНК поради големиот број на копии во клетките и поради нејзината кружна постабилна форма, е поголема од отчитувањето на маркерите на јадрената ДНК. Оваа метода успешно се користи при анализа на различен биолошки материјал, како што се отпаднати влакна, коски, заби и други примероци кои се значително разградени. Анализата на мтДНК од овие биолошки примероци има широка

примена, објавени се податоци за тоа во трудови кои се цитирани од страна на кандидатката во користената литература.

Примената на анализата на мтДНК во форензичните испитувања се должи на предностите кои оваа анализа ги има во однос на јадрената ДНК, а тоа се големиот број на копии на мтДНК во една клетка, што овозможува анализа на стари деградирани примероци. Митохондријалната ДНК се наследува по мајчина линија, што овозможува идентификација на човечки остатоци со споредување на кој било роднина по мајчина линија. Пренесувањето на митохондријалната ДНК по мајчина линија е главно стабилно низ повеќе генерации, а биолошката релација помеѓу индивидуите меѓу кои се бара сродство може да се утврди со типизација на митохондријална ДНК дури и со исклучување на неколку генерации. Анализата на мтДНК претставува комплементарна метода со останатите кои се користат во форензичните генетски лаборатории, значително важно во некои случаи за добивање на потребната статистичка вредност $>99,9\%$. Секако, постојат и ограничувања на оваа техника, односно наследувањето по мајчина линија може да претставува проблем во криминалистичката обработка на случаи, бидејќи ако се исклучи можна мутација, сите членови по мајчина линија ќе имаат ист хаплотип, при идентификација значењето на совпаѓањето на мтДНК-секвенцата зависи од случајот што се испитува, односно само одреден сплет на околности може да овозможи мтДНК-совпаѓањето да се смета за дефинитивно. Ова се случува кога групата на можни извори за споредба е затворена, односно кога примерокот за идентификација се поврзува со позната група на индивидуи.

Од наведеното во текстот видливо е дека анализата на мтДНК бара многу повеќе работа и поголеми трошоци за разлика од отчитување на кратките повторувачки секвенци (СТРи), па затоа анализата на мтДНК се користи само во форензични случаи каде што маркерите на јадрената ДНК не можат да дадат резултати или таму каде што процентот на добиената статистичка вредност од типизацијата на ДНК со стандардните методи е помала од $99,9\%$, па со додавање и на добиената статистичка вредност од анализата на мтДНК може да се добие статистичка вредност еднаква или поголема од $99,9\%$, неопходно за постигнување на сигнификантност на добиениот резултат.

Воведот завршува со поглавјето „Популациски бази на податоци“ каде што се објаснети основните поими во популационата генетика: хаплотип и хаплогрупа. Овие две дефиниции ги одредуваат варијациите на хуманата мтДНК кои се основа за разбирањето на потеклото и еволутивниот развој на популационата генетика на модерниот *homo sapiens*. Одредувањето на хаплогрупата на добиениот профил е важно при формирање на популациските база на податоци, неопходни во форензичните испитувања за прецизно одредување на очекуваната фреквенција на утврдениот мтДНК-профил од анализираниот примерок.

Мотивот на кандидатката за изработка на студијата е проширување на можностите за ДНК-анализа на форензичните примероци преку воведување на нова метода која е софистицирана и дава можност за анализа на митохондријалната ДНК, која има свои предности во однос на анализата на јадрената ДНК, заради што е и

неопходно владеењето на оваа метода во форензичните ДНК-лаборатории. Форензичната анализа на мтДНК во Република Македонија за прв пат се воведе во тек на изработката на докторатот на кандидатката и се работи на Институтот за судска медицина во Скопје.

Целта на студијата е изработка на популациона студија и проширување на базата на податоци за мтДНК за популацијата која живее на територија на Република Македонија. Досега има објавено податоци за македонската етничка група во Република Македонија, односно за ортодоксни Македонци, која е работена во лабораторијата на Prof. Walther Parson на Институтот за судска медицина во Innsbruck, Австрија. За да се прошири базата на податоци, беа опфатени три етнички групи од Република Македонија (Албанци, Турци и Роми) кои се застапени со поголем процент во однос на останатите етнички групи за кои нема податоци за мтДНК-хаплотипови. Добиените резултати од оваа популациона студија се вклучени во Европската база на податоци за митохондријална ДНК (EMPOP) која се користи при статистичка обработка на резултатите од ДНК-анализата за секој анализиран случај, бидејќи за биостатистичките анализи секоја ДНК-лабораторија мора да поседува податоци за генетските карактеристики на својата популација, односно за населението во државата во која таа лабораторија работи. Целта на студијата ја оправдува нејзината реализација. Преку сознанието за застапеноста на хаплотиповите на мтДНК кај нашата популација, се зголемува прецизноста за биолошката идентификација на анализираниот биолошки материјал поврзан со одреден инкриминиран настан и криминалистичката идентификација.

Преку изработката на оваа популациона студија воведена е нова метода и е направена негова оптимизација и веќе се применува во решавање на форензични случаи.

Во поглавјето **Материјал и методи**, кандидатката д-р Рената Јанкова-Ајановска ја дефинира популационата група која вкупно содржи 444 испитаници од три етнички групи (албанска, турска и ромска), со илустриран приказ на демографските податоци за испитаниците. Тоа се испитаници избрани по случаен избор, кои не се роднини по мајчина линија, а по дадена писмена согласност, со брис од усна слузница е земен материјал за мтДНК-анализа.

Детално е опишан целиот лабораториски процес на добивање и анализа на мтДНК преку процесите на:

- екстракција (изолација) на ДНК;
- амплификација со PCR-реакција;
- проверка на PCR-продуктите на агарозен гел;
- прочистување на амплификационите продукти;
- секвенционирање на мтДНК;
- прочистување на секвенционираниите продукти;

- капиларна електрофореза;

- софтверска анализа на резултатите од секвенционирање на мтДНК преку анализа на резултатите од секвенционирање со ДНК Sequencing Analysis Software v 5.4 и одредување на мутациите со софтвер Sequscape v 2.6 или со софтверот Sequencher v 5.1, при споредба со референтна секвенца и одредување на хаплогрупи.

Опишани се методите за изолација на мтДНК, и тоа: органска екстракција, екстракција со Chelex, изолација со PrepFiler и Qiagen kit. Опишани се и одделните специфичности при изолација на ДНК од коска.

Амплификацијата на мтДНК е со PCR-реакција, со одредени прајмери за амплификација, а нивните секвенци се напишани во табели во текстот од докторатот. Опишана е PCR-реакцијата детално, со наведени услови за PCR, соодносот на компонентите кои се користат за PCR-реакција и бројот на циклуси, важно за добивање на специфични PCR-продукти. PCR-продуктите се проверуваат на агарозен гел, кој е подготвен во лабораторијата, а со него со помош на УВ-светло, во темна просторија се проверуваат амплификационите продукти, нивната специфичност преку отчитување на големината на PCR-продуктот. Во текстот од докторатот има сликовит приказ како изгледа таа проверка на PCR-продуктите на агарозен гел.

Описот на лабораторискиот процес продолжува преку опис на начинот за прочистување на амплификационите продукти за отстранување на вишокот прајмери и дезоксинуклеотиди (dNTP-a) и неспецифични продукти на PCR, со користење на MiniElute PCR Purification кит и ензимот Ехо-SAP-IT.

Детално е опишан процесот на секвенционирање на мтДНК со методата на дидезокси терминатори, првпат опишана во 1977 година од Sanger и соработниците. За секвенционирање на амплифицираните продукти користен е кит за секвенционирање, BigDye terminator v 1.1 Applied Biosystems, кој содржи полимераза, дезоксинуклеотиди и флуоресцентно обележани дидезоксинуклеотиди. Опишана е и реакцијата на секвенционирање во која се содржани следниве реагенси: 4 μ л BigDye terminator v 1.1 + 2 μ л 5x пуфер за секвенционирање, PCR-продукт од 1-10 μ л, 2 μ л “forward” прајмер или 2 μ л “reverse” прајмер и до 20 μ л волуменот се дополнува со ddH₂O. Количината на PCR-продуктот кој се користи во реакцијата на секвенционирање е различна и зависи од успешноста на амплификацијата на примерокот во PCR-реакцијата, а може да се заклучи од јачината на бендот од примерокот на агарозниот гел.

Секвенционираниите продукти исто така се прочистуваат за отстранување на вишокот на терминаторите од завршената реакција на секвенционирање, бидејќи може да ги покрие податоците и да пречи во раздвојувањето на базите при електрофореза.

Потоа следува испарување на продуктите во вакуум-центрифуга, а по додавање на формамид и денатурација на примероците следува електрофореза.

Постапката на електрофореза исто така е детално, јасно и прецизно опишана. По завршување на електрофорезата следува читање на резултатите од секвенционирањето на мтДНК и одредување на мутации (полиморфизми), статистичка анализа на резултатите и одредување на хаплогрупи кај популационите групи.

Статистичката анализа за митохондријална ДНК, за двата форензични случаја кои се обработени, е прикажана постепено низ сите нејзини чекори, при што се објаснети и некои важни теоретски поими за статистичката калкулација како што е одредувањето на LR (Likelihood Ratio) во зависност од фабулата на настанот и поставената претпоставка врз основа на настанот.

Добиените **резултати и дискусија** од истражувањето детално се опишани текстуално и се прикажани табеларно. Наведени се добиените хаплотипови и хаплогрупи кај сите три групи на испитаници. Хаплогрупите се одредени рачно и софтверски врз основа на филогенетско дрво (<http://www.phylotree.org/>). Направена е споредба на хаплогрупите кај испитаниците и се наведени воочените разлики помеѓу нив. Табеларно се прикажани најчесто застапените хаплогрупи кај трите етнички групи. Направена е и споредба со популациски групи од други балкански и европски земји, со табеларен приказ на статистички значајните разлики. Наведени се интересни податоци за хаплогрупите и нивното географско ширење кај популациите.

Исто така, во резултатите се опишани и два форензични случаја за чие решавање е користена анализа на мтДНК, а биле предмет на работа во текот на обработката на докторската студија.

Еден од случаите е идентификација на трулежно променето женско тело. Идентификацијата е работена преку споредба на ДНК-профилот од покојната со ДНК-профилот од претпоставената ќерка на покојната. Поради присутен само еден референтен примерок за споредба, а тоа е ќерката на покојната, добиен е недоволен процент на веројатност за совпаѓање после анализа на јадрената ДНК, заради што е работена и митохондријална ДНК. Профилите на мтДНК се совпаѓаат кај мајката и ќерката, а после направената статистичка анализа во која се земаат предвид процентите од анализата и на јадрената ДНК и процентот од анализата на мтДНК, добиена е статистичка веројатност, доволна висока, односно 99,99998% за да може да се потврди дека лицето кое се идентификува е мајка на претпоставената ќерка. Примената на оваа нова метода овозможи решавање на случајот.

Во вториот случај, барано е да се утврди крвно сродство сестра-брат, односно да се докаже дека двете лица се во прв степен на крвно сродство, бидејќи кај жената постоел сомнеж дека е посвоено дете. Во овој случај, повторно не била доволна анализата на јадрена ДНК, па затоа била направена анализа и на мтДНК, при што бил добиен ист мтДНК-профил кај братот и сестрата. Со надополнување на резултатот од анализата на јадрената ДНК со тој од митохондријална ДНК овозможено е решавање на случајот со доволно висока статистичка веројатност, односно 99,97%.

И двата случаја се јасно и детално опишани со статистичката обработка на резултатите, од што може да се види и значењето на анализата на мтДНК во нивното решавање. Во резултатите се дадени слики од секвенци на мтДНК и читањето на мутациите.

Заклучоците се коректно формулирани и даваат точна претстава и одговор на поставената цел и тоа:

- со изработката на популационата студија проширена е постојната база на податоци за контролниот регион на мтДНК која досега ги содржеше само податоците за ортодоксните Македонци кои живеат на територија на Република Македонија. Базата на податоци се користи за добивање на поголема прецизност при статистичка обработка на добиените резултати од форензичните генетски испитувања и е дел од ЕМРОР-базата на податоци (empor.org) која содржи секвенци за контролниот регион на мтДНК на популации од сите делови на светот и е достапна преку интернет;

- по направената класификација на добиените хаплотипови во хаплогрупи кај трите популации утврдени се одредени разлики помеѓу испитаниците кај различни групи. Кај албанската и турската популација најчесто застапена е хаплогрупата Н, со 43% кај албанската и со 40% кај турската популација. Оваа хаплогрупа е најчесто застапена и кај останатите европски популации. Кај ромската етничка група од Република Македонија, хаплогрупата Н е застапена со 27,3%, додека најзастапена е хаплогрупата М со 28%;

- од форензичен аспект, интересно е тоа што етничките групи кои се анализирани во оваа студија имаат различна застапеност на одделни хаплотипови. Кај албанците најмногу е застапена хаплогрупата Н12 (8,78%), која е генерално ретко застапена во други популации. Објавени се податоци за хаплогрупата Н12 кај ортодоксните Македонци со застапеност од 3%, кај популацијата од северна Грција со 1,25% и кај турската популацијска група од Република Македонија со 3,3%. Кај Ромите со најголема честота е застапена хаплогрупата М5а1 (13,7%) која е честа во јужна Азија, и хаплогрупата Н7а1а (10,27%);

- наодот на поголемата застапеност на различни хаплогрупи кај одделни популации вклучени во оваа студија, како што се: хаплогрупата Н12 кај албанската популација и хаплогрупите М5а1 и Н7а1а кај ромската популација, е важен податок при анализа на криминалистички примероци во одредување на идентитетот, односно припадноста на анализираниот форензичен материјал. Доколку при анализа на биолошката трага се добие некоја од овие хаплогрупи, тогаш во истрагата се стеснува кругот на популацијата каде што ќе се насочи истрагата или понатамошниот “matching”, односно пребарувањето ќе се насочи во популацијска група која со најголема честота ја содржи одредената хаплогрупа на биолошката трага.

Овој податок добиен во текот на студијата претставува научен придонес за форензичната експертиза.

Литературата е оптимално селектирана, прегледна, коректно наведена, а изборот на референци е добро направен.

Наведените податоци за карактеристиките на мтДНК во воведот се земени од правилно и точно избрана литература, како и наведените примери за примената на анализата на мтДНК. Податоците за другите популации наведени при споредба на резултатите добиени од изработката на популационата студија направена во докторската дисертација, се земени од публикувани трудови кои се цитирани во литературата.

Врз основа на извршената анализа на приложената докторска дисертација, Комисијата го донесе следниов

ЗАКЛУЧОК

Докторската дисертација под наслов „Анализа на митохондријална ДНК (мтДНК) од биолошки материјал во форензичните испитувања” од ас. д-р Рената Јанкова-Ајановска, претставува самостоен научен труд, со научен придонес во форензиката.

Трудот ги задоволува принципите на научна работа, претставува спој на судската медицина и генетиката и има апликативна вредност во судската медицина.

Поставените цели во трудот се остварени и добиени се нови сознанија за генетските карактеристики на популацијата на територијата на Република Македонија, важни за форензичните испитувања.

Главни научни придонеси на кандидатката со изработката на оваа студија се наведени во заклучоците од докторската студија, а тоа се добиените нови информации за испитуваните популациони групи интересни од форензичен аспект.

Односно, од форензичен аспект интересно е тоа што етничките групи кои се анализирани во оваа студија имаат различна застапеност на одделни хаплогенотипови. Кај Албанците, најмногу е застапена хаплогрупата H12 (8,78%), која е генерално ретко застапена во други популации. Објавени се податоци за хаплогрупата H12 кај ортодоксните Македонци со застапеност од 3%, кај популацијата од северна Грција со 1,25% и кај турската популацииска група од Република Македонија со 3,3%. Кај Ромите со најголема честота е застапена хаплогрупата M5a1 (13,7%) која е честа во јужна Азија, и хаплогрупата H7a1a (10,27%).

Наодот на поголемата застапеност на различни хаплогрупи кај одделни популации вклучени во оваа студија, како што се: хаплогрупата H12 кај албанската популација и хаплогрупите M5a1 и H7a1a кај ромската популација, е важен податок при анализа на криминалистички примероци во одредување на идентитетот, односно припадноста на анализираниот форензичен материјал.

Доколку при анализа на биолошката трага се добие некоја од овие хаплогрупи, тогаш во истрагата се стеснува кругот на популацијата каде што ќе се насочи истрагата или понатамошниот “matching”, односно пребарувањето ќе се насочи во популацииска група која со најголема честота ја содржи одредената хаплогрупа на биолошкиот траг.

Овој податок добиен во текот на студијата претставува научен придонес за форензичната експертиза.

Со одредување на хаплогрупата на мтДНК и доколку е таа од хаплогрупите кои се карактеристични или почести кај одредена популацииска група, водејќи ја истрагата во точен правец по добивањето на овие податоци, значително ќе бидат намалени материјалните трошоци за форензичната експертиза и би се забрзал процесот на решавање на форензичниот случај.

Студијата има можност да се прошири понатаму преку проширување на испитуваната група или проширување на испитуваниот дел од геномот на мтДНК, со што би се добиле повеќе податоци за генетските карактеристики на популационите групи.

Популационата група која е обработена во докторската теза ги прикажува резултатите од анализата на целиот контролен регион од мтДНК, кој е со големина од 1122 базни пара, кој е најполиморфен и затоа е од најголем интерес за форензичните анализи. Најновите публикации во светот во врска со форензичната анализа на мтДНК го анализираат контролниот регион како што направила кандидатката во докторската студија, а во ретки случаи заради посебно комплицирана и скапа постапка се анализира целиот мтДНК геном со големина од 16569 базни пара.

Врз основа на горенаведеното, Рецензентската комисија смета дека овој труд ги исполнува критериумите и сите предуслови за докторска дисертација и позитивно го оценува.

ПРЕДЛОГ

Рецензентската комисија позитивно ја оценува докторската дисертација и му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје да ја усвои рецензијата и да и овозможи на кандидатката јавна одбрана на дисертацијата.

Рецензентска комисија

1. Проф. д-р Билјана Јанеска, с.р.
2. Проф. д-р Алексеј Дума, с.р.
3. Проф. д-р Мирјана Кочова, с.р.
4. Проф. д-р Александар Димовски, с.р.
5. Доц. д-р Златко Јаковски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „БЕЗБЕДНОСТ НА ПАЦИЕНТИТЕ НА
НИВО НА СЕКУНДАРНАТА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА“ ОД М-Р ЛОЛИТА МИТЕВСКА, ПРИЈАВЕНА НА
МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на својата VIII редовна седница одржана на 23.12.2014 год., по предлог на Советот за докторски студии по јавно здравство на Медицинскиот факултет во Скопје, а во согласност со Законот за високото образование и Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус студии - докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, определи Рецензентска комисија за оцена на докторската дисертација по јавно здравство од м-р Лолита Митевска, со наслов: „Безбедност на пациентите на ниво на секундарна здравствена заштита во Република Македонија“, во состав:

1. проф. д-р Елена Косевска
2. проф. д-р Миленка Благоевска
3. проф. д-р Елизабета Зисовска
4. проф. д-р Розалинда Исјановска
5. проф. д-р Дончо Донев.

Во согласност со Законот за високото образование на Република Македонија, Рецензентската комисија ја разгледа поднесената докторска дисертација и врз основа на направените согледувања и консултации го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација со наслов „Безбедност на пациентите на ниво на секундарна здравствена заштита во Република Македонија“ обработува мошне актуелна и оригинална јавноздравствена проблематика, која ги содржи сите потребни елементи на едно научно истражување. Во докторскиот труд, изнесен на 109 страници пишан текст, јасно и концизно се образложени воведот, мотивот, целите, хипотезите, материјалот и методите на истражување, резултатите, дискусијата, заклучокот и литературата.

Во дисертацијата се наведени една главна и 7 специфични цели, а се тестирани 5 хипотези. Резултатите се детално елаборирани, и се анализирани во контекст на состојбите во Р. Македонија, како и во одредени земји од Европската унија (В.Британија, Франција, Германија) и Северна Америка (САД и Канада). Добиените резултати се компарирани со резултати од други слични истражувања во делот “Дискусија”, врз основа на која се изведени заклучоците и препораките.

Текстот на докторската дисертација е збогатен со 131 табела и 13 графикони, од кои 129 табели се во делот “Резултати” и ги прикажуваат ставовите на испитаниците според сектор (јавни здравствени установи наспроти приватни здравствени установи) и според здравствениот профил (лекар, медицинска сестра, фармацевт итн.) Во цитираната литература се наведени 111 референци поврзани со темата на докторската дисертација. Користената литература е од понов датум, актуелна и релевантна за темата на докторската дисертација.

Предмет на истражување

Во воведниот дел е назначено сознанието за потребата од проучувањето на безбедноста на пациентите во секоја земја, вклучувајќи ја и Р. Македонија. Дефинирани се поимите на безбедност на пациентите, култура на безбедни здравствени услуги и термините кои се користат од областа на безбедност на пациентите.

Во понатамошниот текст од воведот даден е осврт на областите што спаѓаат во концептот на безбедност на пациентите. Објаснет е терминот неусогласеност или несакан настан, уште наречен и медицинска грешка, кој опфаќа: погрешна или доцна поставена дијагноза, грешки во текот на третманот на пациентите, грешки во дадените лекови, задоцнети резултати, несоодветна комуникација меѓу персоналот при транспорт или преместување на пациентите, несоодветна постоперативна нега, грешки во идентификација на пациентот.

Укажано е на важноста за унапредување на безбедноста на пациентите, како основен елемент во обезбедувањето квалитетни здравствени услуги, како и потребата од подобра информираност на корисниците на здравствени услуги за ризиците од повреди во текот на лекувањето, како и нивна поголема вклученост во заштита од повреди и зачувување на сопственото здравје.

Дадени се концизни податоци за почетоците и развојот на системот за безбедност во светот, како и за состојбите во Р. Македонија.

Воведниот дел на дисертацијата завршува со конкретен и јасен опис на недоволната свесност за постоењето на проблемот за нарушена безбедност на пациентите во многу земји, особено оние во транзиција и од потребата за преземање конкретни мерки за унапредување на безбедноста на пациентите во Р. Македонија.

Недостатокот на квантитативни и квалитативни истражувања во оваа област во Р. Македонија претставува мотив кој го водел кандидатот за изработка на докторската дисертација. Добиените податоци, изразени преку ставовите и практиките на здравствените работници од јавните и приватните здравствени установи вклучени во истражувањето, ги одразуваат состојбите во Р. Македонија, а претставуваат и основа за идни јавноздравствени активности од оваа област на безбедноста на пациентите, како и оправданоста за да се пристапи кон вакво истражување.

Состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Анализата на литературата цитирана во дисертацијата укажува дека почетоците на проучување на безбедноста на пациентите е промовирана во деведесеттите години на минатиот век во Соединетите Американски Држави (САД), а понатаму овој проблем е истражуван и во В. Британија, Канада и други земји. Во 1995 година, во САД, Американската медицинска асоцијација (АМА) формира фондација за промоција на безбедноста на пациентите, а во 2004 година е формирана Агенција за истражување и квалитет во здравството, чија главна цел е следење на безбедноста на пациентите и квалитетот на здравствените услуги, како и предлагање на мерки за нивно унапредување.

Во 2002 година, Светската здравствена организација (СЗО) усвојува Резолуција со која се повикуваат здравствените власти да посветат највисоко можно внимание на безбедноста на пациентите. Во 2006 година, Советот на Европа донесе Директива со која безбедноста на пациентите има приоритетно значење во здравствените политики, а пристапот до безбедна здравствена заштита претставува едно од основните човекови права на секој жител во земјите-членки на Унијата.

Истражувањата реализирани во различни земји ја потврдуваат важноста за континуирано преземање низа јавноздравствени активности со кои ќе се овозможи следење и унапредување на безбедноста на пациентите, заштита на нивното здравје, намалување на компликациите по здравствените третмани, скратување на болничкиот престој и др. Постојат докази дека пристапот кон унапредувањето на безбедноста на пациентите бара комплексни системски напори, вклучувајќи различни видови активности: безбедност на работната околина, управување со ризици, вклучувајќи ја и контролата на инфекции, безбедно користење лекови и медицински материјали, крв и крвни компоненти, безбедност на медицинската апаратура и безбедна клиничка практика. Истакнат е факторот тимска работа, бидејќи безбедноста на пациентите не зависи само од релацијата пациент–лекар, туку е поврзана и со стручноста и професионалноста на останатиот медицински персонал, со опремата во здравствената установа и со нејзиното правилно и редовно превентивно и куративно сервисирање, со следењето на можните ризици и со преземањето мерки за нивно намалување.

Материјал и методи

Докторската дисертација е дизајнирана како проспективна студија на пресек. Применет е метод на компаративна анализа на сличностите и разликите меѓу моделите на безбедност на пациентите во Европа (В. Британија, Франција, Германија) и Северна Америка (САД и Канада). Добиените сознанија можат да помогнат за да се согледа кој од двата модела е применлив за потребите за следење на безбедноста на пациентите во

здравствен систем во Република Македонија. Извршено е пребарување на познати бази: Medline, PubMed, веб-страница на СЗО, различни организации и агенции кои работат на безбедност на пациентите преку внесување на зборовите: “patient safety, safety culture, hospital safety”.

Потоа е реализирана студија на пресек преку спроведено анкетирање на испитаници во четири здравствени установи во Република Македонија од секундарно (болничко) ниво здравствена заштита, од кои две се јавни здравствени установи-ЈЗУ (Клиничка болница во Тетово и Општа болница во Куманово), а две се приватни здравствени установи-ПЗУ (приватна Клиничка болница „Адибадем Систина“ и приватна Општа болница „РеМедика“).

Користен е стандардизиран прашалник од Агенцијата за истражување и квалитет во здравствената заштита од САД, преку т.н. истражување на културата на безбедноста на пациентите (Surveys on Patient Safety Culture-SOPs). Прашалникот е преведен од англиски на македонски јазик, а потоа е реализирано пилот-тестирање на репрезентативен примерок заради утврдување на валидноста и применливоста на прашалникот во здравствените установи во Р. Македонија. Дистрибуирани се 1225 прашалници, додека 646 се вратени пополнети, што претставува 52,7% стапка на одговор (response rate). Пред да се вклучат здравствените установи во истражувањето, почитувани се јавноздравствените норми за научно истражување, со барање на писмена согласност од менаџерите на овие установи за реализација на истражувањето, а потоа прашалникот беше доставен до испитаниците за анонимно пополнување.

Определувањето на примерокот е извршено со користење на статистички калкулатор, кој е репрезентативен со вклученост на поголем број испитаници (според калкулаторот, потребен е примерок од 359 испитаници, а вклучени се 646 испитаници кои доставиле пополнети прашалници).

Добиените податоци се внесени во специјално изработена база на податоци, а статистичката обработка е извршена со статистичка програма SPSS 16.0, со користење на соодветни статистички методи за анализа. Собраните податоци се обработени со помош на дескриптивни и аналитички биваријантни и мултиваријантни статистички методи. Атрибутивните статистички серии се анализирани со одредување на коефициент на односи, пропорции, стапки и со утврдување на статистичка значајност меѓу откриените разлики. Статистичката сигнификантност на разликите меѓу атрибутивните серии се тестираат со помош на Хи-квадрат тест, а меѓу нумеричките серии со помош на Student-ов t-тест. Веројатноста за асоцијацијата меѓу дистрибуциите на две атрибутивни варијабли ќе се проценува со Хи-квадрат тест. За CI (confidence interval) точност е земено $p < 0,05$.

Податоците добиени од истражувањето се описно и нумерички сумирани, анализирани и преку нив донесени заклучоци за ставовите на испитаниците за безбедноста на пациентите на секундарно (болничко) ниво на здравствена заштита.

Резултати

Презентацијата на резултатите од истражувањето е поделена на два дела. Во првиот дел се прикажани резултатите од истражување за организацијата на системот за безбедност на пациентите во одредени земји во Европската унија (В. Британија, Франција, Германија) и во Северна Америка (САД и Канада). Во вториот дел се прикажани резултатите од истражувањето реализирано во четирите здравствени установи во Р. Македонија.

Ставот за превентивбилноста на несаканите настани и грешки во текот на давањето на здравствените услуги на пациентите е заеднички именител на здравствените политики на развиените земји, на Светската здравствена организација, на Интернационалната агенција за квалитет и безбедност и на други релевантни институции и тела.

За унапредување на безбедноста на пациентите во некои земји доминантна улога имаат владини агенции и тела, додека во други се вклучени стручни асоцијации, невладини организации и други непрофитни агенции.

Во однос на организацијата и функцијата на системот за безбедност на пациентите во Европската унија (ЕУ), како и во земјите од Северна Америка (САД и Канада), утврдено е дека постојат сличности, но и разлики во организација на безбедноста на пациентите. Тоа произлегува од спецификите на организациските и културните вредности на секоја земја, од нивото на развиеност, од социо-економскиот статус и другите фактори. Нагласено е значењето на утврдување на системските, организациските проблеми во здравствените установи кои водат кон појава на различни видови ризици и намалена безбедност на пациентите.

Промените во здравствените политики од областа на безбедноста на пациентите, во многу земји се случувале речиси во идентичен временски период: во Велика Британија во 2000 година (Оддел за здравство), во САД во 2001 (Институт за медицина), а во Канада во 2002 година (Национален комитет за безбедност на пациентите), додека во 2004 година Светската здравствена организација (СЗО) ја промовира Алијансата за безбедност на пациентите. Во Р. Македонија, во 2014 година е формирана Агенција за квалитет и акредитација на здравствените установи, со што започнуваат легално-правно активностите за унапредување на квалитетот и безбедноста на здравствените услуги.

Според резултатите добиени од истражувањето реализирано во четирите здравствени установи во Р. Македонија, поголемиот број од испитаниците се лица од женски пол (79,1%); постои мала доминантност на испитаници од јавниот здравствен сектор (57,4%), наспроти приватниот сектор (42,6%). Најзастапени се испитаниците од одделите за: гинекологија и акушерство (17,5%), хирургија (15,3%) и лабораторија (10,4%). Според професијата што ја извршуваат, 61,3% се медицински сестри, 17,6% лекари, 13,6% радиолошки и лабораториски техничари, а останатите професии се застапени со помалку од 3%.

Во однос на безбедноста на пациентите во Р. Македонија, испитаниците сметаат дека таа е на високо ниво, оценувајќи ја како одлична и многу добра ($N=484$, 74,9%); персоналот активно работи на подобрување на безбедноста на пациентите, според ставот на 60,8% од испитаниците ($N=393$), при што постои сигнификантна асоцијација меѓу јавниот и приватниот сектор (t -тест= $-4,41389$, $p=0,000012$), како и меѓу различните категории здравствени работници ($F=3,338183$, $p=0,005540$). Иако голем број од испитаниците одговорило дека секогаш пријавуваат случаи на загрозувана безбедност на пациентите, најголемиот дел од испитаниците не пријавиле ниту еден случај на нарушена безбедност во последните 12 месеци ($N=470$, 72,8%), а потоа следуваат 1–5 пријавени случаи ($N=117$, 18,1%). Испитаниците во Р. Македонија сметаат дека постои систем за следење на безбедноста на пациентите и тоа: 33,7% ($N=218$) од нив сметаат дека системот е организиран на ниво на болница/клиника, 16,3% ($N=105$) на ниво на оддели, 12,2% ($N=79$), на национално ниво, 6,2% ($N=40$) сметаат дека нема организиран систем, а 27,4% ($N=177$) од испитаниците не знаат како е организирана безбедноста на пациентите.

Со постоење на тимска работа се согласуваат 59,0% ($N=381$) од испитаниците; подеднакво се согласуваат испитаниците и од јавниот и од приватниот сектор (58,8% од ЈЗУ v.s. 59,3% од ПЗУ), при што постои сигнификантна асоцијација помеѓу секторот каде што работат ($\text{Chi-square: } 11,64$, $p=0,02$). Дека се прават процени колку направените промени за подобра безбедност на пациентите се ефикасни, се согласуваат 51,2% од испитаниците, при што постои сигнификантна разлика меѓу просечниот број бодови кај испитаниците од ЈЗУ и ПЗУ ($p=0,003527$). Висок процент од испитаниците сметаат дека се доволно едуцирани за да даваат безбедни здравствени услуги (78,52% од ЈЗУ и 82,1% од ПЗУ), при што постои статистичка сигнификантност ($p=0,0048$) меѓу јавниот и приватниот здравствен сектор.

За состојбите во Р. Македонија во областа на безбедноста на пациентите побарани се податоци од Министерството за здравство, како и од Државен санитарен и здравствен инспекторат. Докторантката наведува релевантни и актуелни податоци за периодот јануари–јуни 2014 година, добиени како официјален извештај од реализираните инспекциски надзори во поголем број здравствени установи во Р. Македонија.

Во дисертацијата кандидатката укажува на потребата за прифаќање на научно докажаните факти и искуствата од другите земји, релевантни агенции и интернационални тела, за нивно инкорпорирање во законската легислатива и во создавање стандарди за безбедност на пациентите во Р. Македонија. Во таа насока, треба да се обрне внимание на потребата за зголемување на информираноста на медицинскиот персонал, но и на корисниците на здравствени услуги за градење партнерство, каде што размената на искуства и анализата на причините за регистрираните неусогласености, ќе придонесат кон понатамошно унапредување на безбедноста на пациентите.

Постоењето на култура на безбедност во здравствените установи е најважниот фактор во унапредувањето на безбедноста на пациентите. Медицинскиот персонал треба слободно да дискутира со непосредните

раководители и со останатите колеги за сите видови ризици кои можат да ја нарушат безбедноста на пациентите, од што ќе произлезат и стандарди и протоколи за работа и унапредување на безбедноста. Непостоењето на ваквиот систем придонесува кон зголемување на бројот на случаите на инфекции на хируршките рани, постоперативна сепса, постоперативна длабока венска тромбоза и др.

Никаде во светот не постои перфектен здравствен систем, но затоа сите здравствените авторитети и медицинскиот персонал, како и корисниците на здравствените услуги треба да бидат свесни за постоењето на ризици и да превземат мерки за превенција. Во случај на настаната неусогласеност, самите пациенти и нивните семејства очекуваат: признавање на грешката, објаснување што е причината и како може да се намали предизвиканата штета по здравјето на пациентот, да се преземат мерки и да се спречи нејзино повторување кај други пациенти, како и јавно извинување упатено до пациентот или до неговото семејство.

Потребно е да се промени пристапот во анализа на настаната неусогласеност од страна на менаџерите и лидерите на здравствените установи, кои наместо да прашуваат „Кој ја направил грешката?“ (барање виновници), треба да го постават прашањето: „Што се случи?“. (анализа на причините). Само тогаш во здравствените установи ќе може да се очекуваат позитивни промени и унапредување на безбедноста на пациентите.

Во студијата се потврдени три од петте поставени истражувачки хипотези (5.1-5.3), и тоа: за перцепцијата на испитаниците и генералната оценка на безбедност на пациентите во здравствените установи на секундарно (болничко) ниво на здравствена заштита (5.1), како и хипотезите дека постојат разлики во нивото на информираност и ставовите за безбедност на пациентите меѓу одделните профили здравствени работници (5.2) и меѓу испитаниците од општите и клиничките болници (5.3).

Хипотезите кои се однесуваат на разликите во едукацијата од област на безбедноста на пациентите меѓу здравствените работници во јавните и во приватните здравствени установи (5.1) , како и хипотезата дека не постои разлика меѓу начинот на организација на безбедноста на пациентите во ЕУ наспроти земјите од Северна Америка (5.5) не се потврдуваат.

Кандидатката заклучува дека знаењето и ставовите на испитаниците утврдени преку реализираното истражување во Р. Македонија можат да бидат почетна точка за креирањето на широк спектар на активности, развој на здравствени политики, едукации на медицинскиот персонал за безбедност на пациентите. Потребна е упорност, осмислен план на активности и тим на експерти кои ќе работат за воспоставување систем за безбедност на пациентите. Тоа претставува нова парадигма, нов приод во работењето на здравствениот персонал.

Препораките во студијата се однесуваат на:

-активности во креирање на здравствените политики за безбедност на пациентите во Р. Македонија;

- унапредување на информираноста на општата популација и особено на пациентите во текот на здравствениот третман за можните ризици;
- воведување континуирана едукација на веќе вработениот медицински персонал за безбедност на пациентите;
- воведување часови додипломска и постдипломска едукација за студентите на медицинските факултети за менаџмент на ризици и безбедност на пациентите.

Заклучок

Главни научни придонеси на кандидатката

М-р Лолита Митевска, со своето академско искуство во научно истражувачката работа, како и со спроведувањето на оваа студија, со објавените научни трудови и објавените поглавја со наодите од студијата во стручни публикации, ќе даде значаен придонес во научноистражувачката работа во оваа област. Докторантката има учествувано во неколку проекти, меѓу кои е и меѓународниот проект (2013-2014 година): „Перформансите на јавниот здравствен систем во земји од Југоисточна Европа”, вклучувајќи ја и Р. Македонија и националниот ИПА проект (2014 година) за: „Унапредување на системот за безбедност на крв”.

Кандидатката м-р Лолита Митевска е добитник на стипендија од Интернационалната агенција за квалитет (ISQua) со седиште во Даблин (2014 година). И од тој аспект кандидатката има одлична можност за директно учество на конференции на оваа највисока светска стручна организација, публикување на научни трудови, користење на литература и искуства од меѓународни експерти од област на квалитет на здравствените услуги и безбедност на пациентите, во кои се користи научниот пристап при одлучување за идни мерки поврзани со заштитата на јавното здравје.

Како студент на постдипломски студии по здравствен менаџмент на Медицинскиот факултет во Нант, Франција (2005-2006 година), со магистерската теза: “Унапредување на организацијата на човечките ресурси во системот за материовигилност”, преку научноистражувачка работа потврди актуелен проблем во функционирањето на системот за материовигилност во една здравствена установа во Франција. Како резултат на магистерската теза, беа преземени мерки за подобрување на безбедноста на пациентите во Регионалниот центар за рехабилитација и функционална реадаптација.

Како студент на постдипломски студии на Универзитет „Св Кирил и Методиј”, Медицински факултет Скопје, Школа за јавно здравство (2004-2009), докторантката работеше на магистерската теза: “Акредитација на здравствени установи во Р. Македонија-состојби и перспективи”. Добиените резултати од истражувањето во магистерската теза, меѓу другото, утврдија дека акредитацијата и стандардите за работа сè уште не се доволно познати и применети во здравствените установи во Р. Македонија. Тоа ја навело докторантката да продолжи со понатамошно истражување, насочувајќи се на безбедноста на пациентите.

Наведените истражувања, преку постдипломските едукации и работата на проекти, ги потврдуваат капацитетите на кандидатката за научно истражувачка работа.

Дополнително, преку понатамошниот стручен, научен и академски ангажман на кандидатката, наодите и знаењата од дисертацијата можат да бидат пренесени и до студентите и постдипломците кои се заинтересирани за проблематиката која е обработена во дисертацијата, но и до заинтересираните страни од област на безбедноста на пациентите, кои ќе најдат свој интерес во имплементирање на дел од наодите и препораките прикажани во дисертацијата.

Подрачје на примена и ограничувања

Кандидатката укажува на фактот дека ова е прва студија што се занимава со анализа на ставови на испитаници од јавни и приватни здравствени установи од областа на безбедноста на пациентите во Р. Македонија.

Резултатите од истражувањето ја отсликуваат состојбата од областа на безбедноста на пациентите во Р. Македонија, која е во рана фаза на развој компарирано со состојбите во земјите од Европската унија или во Северна Америка. Применливоста на докторската дисертација е можна на повеќе нивоа и во поголем број институции.

Добиените знаења можат да бидат искористени во креирање на политиките во делот на безбедност на пациентите, најмногу во насока на следење на трендовите на пријавување на случаи на нарушена безбедност, изработка на национален информатички систем за пријавување на ваквите случаи.

Резултатите од истражувањето се применливи и во Агенцијата за квалитет и акредитација на здравствени установи на Р. Македонија, во изработка на прашалници за следење на ставови на пациентите за оценка на безбедноста при користење здравствени услуги, како и други документи кои ќе придонесат за унапредување на информираноста, едукацијата на медицинскиот персонал и достигнувањето на култура на квалитет во здравствените установи на сите нивоа на здравствена заштита. Како што покажуваат и резултатите од одговорите на испитаниците, тие во најголем процент одговориле дека никогаш, многу ретко или понекогаш имале континуирана едукација од област на безбедност на пациентите.

Практичната примена на спроведување на препораките од студијата може да биде ограничена и оневозможена доколку нема паралелни активности во креирањето здравствени политики, соодветни промени во едукативниот систем на идните здравствени кадри, како и поради непостоење на национален систем за регистрирање на неусогласеностите, од јавните и од приватните здравствени установи. Пристапот на доброволно и анонимно пријавување на настанатата неусогласеност се препорачува како од СЗО, така и од меѓународни институции и агенции. Но, за да се постигне тоа, потребно е да се работи интензивно на подигање на свесноста на медицинскиот персонал и на пациентите.

Еднаш регистрирана неусогласеност која на време е спречена и не предизвикала повреда на пациентот, доколку не биде сериозно сфатена и не се преземат мерки за анализа на причините зошто таа се појавила, може следниот пат, до колку се повтори, да доведе до тешки повреди или смрт на пациентот. Дали ќе се дозволи ваквите состојби да опстојуваат во здравствениот систем во Р. Македонија, претставува и понатаму предизвик за јавното здравство во земјата.

Можни понатамошни истражувања

Во дисертацијата кандидатката препорачува идни истражувања во кои ќе се утврдат ставовите на пациентите, како корисници на здравствени услуги, односно како тие ја оценуваат сопствената безбедност при користење на здравствени услуги на секундарно (болничко) ниво на здравствена заштита. Исто така, докторантката укажува на потребата од дополнителни истражувања заради утврдување на причините зошто бројот на пријавени случаи на нарушена безбедност на пациентите е ниска; дали тоа е резултат на резервираност поради страв од „етикетирање“ и јавно препознавање на „виновниците“.

Во понатамошните истражувања за безбедност на пациентите, докторантката предлага да се опфатат и останатите нивоа на здравствена заштита: примарната и терцијарната заштита, кои имаат свои специфики.

Во област на безбедната употреба на крв и крвни компоненти, кандидатката смета дека се потребни истражувања во врска со ставовите и практиките на медицинскиот персонал во заштитата на безбедноста на пациентите при апликација на компонентна терапија, во делот на пријавувањето на неповолни настани, односно имплементацијата и функционирањето на системот за хемовигилност.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Докторската дисертација „Безбедност на пациентите на ниво на секундарна здравствена заштита во Република Македонија“, поднесена од м-р Лолита Митевска, претставува оригинален и самостоен научен труд и во целост ги исполнува условите согласно со Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус студии – докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Комисијата смета дека трудот ги опфаќа и во целост ги обработува поставените проблеми и ги содржи сите елементи на научен труд, со јасно дефинирани цели, прецизно изложени материјал и методи, детално прикажани статистички обработени резултати. Дискусијата и заклучоците и препораките се објективни и реални и даваат прецизни одговори на поставените цели и хипотези.

Врз основа на анализата, Рецензентската комисија оценува дека докторската дисертација од кандидатот м-р Лолита Митевска, со наслов „Безбедност на пациентите на ниво на секундарна здравствена заштита во Република Македонија“ ги исполнува бараните критериуми и претставува

придонес во научноистражувачката и јавноздравствената дејност во Република Македонија.

Рецензентската комисија позитивно ја оценува докторската дисертација и му предлага на Наставно-Научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје да ја усвои рецензијата и да ѝ овозможи на кандидатката јавна одбрана на трудот.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Елена Косевска с.р.
2. Проф. д-р Миленка Благодоевска с.р.
3. Проф. д-р Елизабета Зисовска с.р.
4. Проф. д-р Розалинда Исјановска с.р.
5. Проф. д-р Дончо Донев с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ЈАВНОЗДРАВСТВЕНИ АСПЕКТИ КОИ
ВЛИЈААТ НА СЕКСУАЛНОТО И РЕПРОДУКТИВНОТО ЗДРАВЈЕ НА ЛИЦА
СО ТЕЛЕСНА ИНВАЛИДНОСТ ВО МАКЕДОНИЈА
- ПРЕДИЗВИЦИ ЗА ИНКЛУЗИВНО ОПШТЕСТВО“ ОД М-Р РОБЕРТ
ВЕЛИЧКОВСКИ, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО
СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на својата VIII редовна седница одржана на 23.12.2014 год., по предлог на Советот на докторски студии по јавно здравство на Медицинскиот факултет во Скопје, а во согласност со Законот за високото образование и Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус студии - докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, определи Рецензентска комисија за оцена на докторската дисертација по јавно здравство од м-р Роберт Величковски, со наслов: „Јавноздравствени аспекти кои влијаат на сексуалното и репродуктивното здравје на лица со телесна инвалидност во Македонија - предизвици за инклузивно општество“, во состав:

6. проф. д-р Моме Спасовски
7. проф. д-р Фимка Тозија
8. проф. д-р Розалинда Исјановска
9. проф. д-р Драган Ѓорѓев
10. проф. д-р Бети Зафирова-Ивановска.

Во согласност со Законот за високото образование на Република Македонија, Рецензентската комисија ја разгледа поднесената докторска дисертација и врз основа на направените согледувања и консултации го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација со наслов „Јавноздравствени аспекти кои влијаат на сексуалното и репродуктивно здравје на лица со телесна инвалидност во Македонија - предизвици за инклузивно општество“ обработува мошне актуелна јавно здравствена проблематика, оригинална е и ги содржи сите потребни елементи на едно научно истражување. Во докторскиот труд, изнесен на 192 страници пишан текст, јасно и концизно се образложени воведот, мотивот, предметот, целите, хипотезите, материјалот и методите на истражување, резултатите, дискусијата, заклучокот и литературата.

Во дисертацијата се наведени една главна и 4 специфични цели, проследени со бројни активности на истражувањето, а се тестирани 8 хипотези. Резултатите се детално елаборирани, анализирани во контекст на состојбите во Р. Македонија и споредени со резултати од други истражувања во делот „дискусија“, врз основа на која се изведени заклучоците и препораките. Текстот на докторската дисертација е збогатен со 74 табели и 63 графикони, од кои 52 табели во делот „резултати“, а 22 како анекс кон

дисертацијата. Во цитираната литература се наведени 140 референци од темата која се обработува. Користената литература е од понов датум, таа е актуелна и релевантна за темата на докторската дисертација.

1. Податоци за предметот на истражување

Во воведниот дел е назначено сознанието за потребата од проучување на јавноздравствените аспекти кои водат кон инклузивно општество на лица со телесна инвалидност. Даден е концизен преглед на досегашните сознанија во проучувањето на инвалидност и поврзаноста со сексуалното и репродуктивното здравје (СРЗ). Дефинирани се поимите за инвалидност според Светската здравствена организација, Конвенцијата на ОН за еднакви права на лица со инвалидност, но и според Правилникот за оценка на специфичните потреби на лицата со пречки во физичкиот или психичкиот развој во РМ, кој произлегува од Законот за социјална заштита. Дополнително се дефинирани и други поими кои се од интерес на истражувањето, како што се сексуално здравје, репродуктивно здравје, репродуктивен период и слично, а се дефинирани според Светската здравствена организација, но и усвоени други документи од македонското национално законодавство, како што е Законот за спречување и заштита од дискриминација итн.

Во понатаношниот текст од воведот прикажан е историјатот за развитокот на политиките поврзани со инвалидност, како и осврт на јавноздравствените аспекти на инвалидност во светот со посебен акцент на правото на сексуално и репродуктивно здравје кај лицата со инвалидност.

Воведниот дел завршува со осврт на Конвенцијата за еднакви права на лица со инвалидност, со која државите-потписнички, вклучително и Република Македонија, се обврзани да ги преземат сите соодветни мерки за да обезбедат пристап на лицата со инвалидност до здравствените сервисни служби кои се чувствителни во однос на пол, вклучувајќи и здравствена рехабилитација (чл. 25), но и да преземат соодветни мерки за елиминирање на дискриминацијата на оваа категорија на население по однос на брак, семејство, родителство и односи, како и останатите (чл. 23).

Недостатокот на слични истражувања во РМ кои би ги отсликале јавноздравствените аспекти кои влијаат на сексуалното и репродуктивното здравје кај лица со телесна инвалидност во државата од една страна, а исклучителната важност на самата проблематика посочена во многубројни меѓународни документи, вклучително и во Милениумските развојни цели, како еден од основните постулати за почитување на човековите права од друга страна, претставува мотив кој го водел кандидатот за изработка на докторската дисертација. Добиените податоци, изразени преку знаењето, ставовите и практиките на лицата со телесна инвалидност во Македонија, вклучително и на експертите и давателите на услуги, но и добиените податоци од различните релевантни институции вклучени во истражувањето, даваат јасна слика на состојбата во Р. Македонија по однос на оваа проблематика, а претставуваат и основа за идни јавноздравствени активности од оваа област, како и оправданост за да се пристапи кон ваков тип на истражување.

2. Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Анализата на литературата во дисертацијата укажува дека прашањата за СРЗ се едни од почувствителните и контроверзните прашања во меѓународните закони за човекови права, но тие исто така се и меѓу најважните. Нивната чувствителност и важност се рефлектирани и во Милениумските развојни цели кои произлегуваат од Милениумската декларација. Од една страна, овие цели изрично не се однесуваат на сексуалното и репродуктивното здравје, но од друга страна, најмалку три на осумте цели (како што се мајчинско здравје, детско здравје и ХИВ/СИДА) се директно поврзани со сексуалното и репродуктивното здравје.

Историски гледано, од 1970 година во голема мера се променети мерките и активностите кон инвалидност, кои најчесто се поттикнати од самостојното организирање на лицата со инвалидност, како и од зголемената тенденција да се види инвалидност како прашање на човековите права. Анализата на литературата покажува дека во изминатиот период состојбата на лицата со инвалидност во голема мера била решавана преку донесување на решенија кои всушност ги изолирале самите нив, каков што е примерот со институциите за долгорочна грижа и специјалните училишта. За разлика од тогаш, во денешно време, политиките се повеќе се ориентирани кон заедницата и образовната вклученост, додека, пак, оние политики кои биле медицински фокусирани веќе се насочени кон интерактивни холистички пристапи кои гледаат на инвалидност како последница и на социо-економските фактори. Националните и меѓународните иницијативи, како што е донесувањето на Стандардните правила на Обединетите нации за изедначување на можностите на лицата со инвалидност, ги имаат инкорпорирано човековите права на лицата со инвалидност, чии иницијативи во 2006 година резултираа со донесувањето на Конвенцијата на Обединетите нации за правата на лица со инвалидност. И покрај тоа што прашањата за сексуалното и репродуктивното здравје се чувствителни и контроверзни, тие исто така се и доста обемни и комплексни. Едни од достигнувањата на оваа Конвенција е признавањето дека човековите права имаат суштинска улога во однос на СРЗ и кај лицата со инвалидност.

Република Македонија во 2007 година ја потпиша Конвенцијата за еднакви права на лица со инвалидност, а во декември 2011 година и ја ратификува, со што ја покажа својата заложба кон унапредување на состојбата на лицата со инвалидност, вклучително и унапредување на сексуалното и репродуктивното здравје за оваа категорија на население.

Истражувањето на Светската здравствена организација покажува дека постојат значителни разлики помеѓу лицата со и без инвалидност во однос на ставовите, физичките бариери, но и системски пречки со кои се соочуваат при пристапот до здравствената заштита, на кои треба допрва да се работи.

Докторската дисертација е комплексна студија, дизајнирана како ретроспективна и проспективна, и таа користи три различни инструменти на

истражување, наменети за три различни целни групи: институции, лица со телесна инвалидност и експерти/даватели на услуги.

Применет е т.н. мешан метод на истражување, (комбинација на квалитативна и квантитативна методологија), кој се препорачува во евалуациони истражувања, а особено за проучувања кои имаат за цел да обезбедат базични податоци во случаи кога такви податоци не постојат.

При ретроспективното истражување за увид во моменталната состојба на лицата со инвалидност во Македонија, покрај податоците од релевантните чинители, студијата дава преглед и анализа на постојните официјални податоци за оваа проблематика. Проспективното истражување е спроведено со анкетно истражување со оригинален инструмент на истражување на вкупно 510 испитаници – лица со телесна инвалидност и анкетно истражување на 55 експерти и даватели на услуги со цел поконзистентно проучување и добивање на одговор од стручните служби по различни прашања од областа на сексуалното и репродуктивното здравје за лица со телесен инвалидитет.

Примерокот е пресметан со користење на статистички софтвер PERI 4.04, со примена на интервал на доверба (CI) од 95%, со пропорција на телесно инвалидизирани лица од 0,44% и максимум прифатлива грешка од 0,05.

Прашалникот наменет за институциите е изготвен врз основа на прашалникот од Здравствената мрежа на Југоисточна Европа за деца со пречки во развојот, при што тој е модифициран со цел да ги задоволи целите на ова истражување и се однесува за поширока популација на лица со инвалидност, односно не само за деца со пречки во развој, туку и за лица над 18 годишна возраст.

Прашалникот за лица со телесна инвалидност е базиран на *National Disability Survey* на Центарот за превенција и контрола на заразни болести, кој го имаат спроведено другите земји од регионот, но, за жал, Македонија се уште нема пристапено кон негова реализација, во комбинација со прашалникот на Федерацијата на инвалидските организации во Малави. Усогласувањето на прашањата е извршено во консултација со стручни лица: дефектолози, психолози, психијатри, социјални работници и независни експерти. Прашалникот содржи вкупно 58 прашања, поделени во 7 сегменти.

Прашалникот наменет за експерти и даватели на услуги претставува отворен прашалник со можност за интервју со испитаници, кој е фокусиран на 4 сегментим и тоа: нивното професионално искуство со оваа категорија од популација, сексуални и репродуктивни права за лица со телесна инвалидност, стигмата и дискриминацијата и пристапот до услугите за СРЗ, водени од *Полиџикајџа за сексуалноста и лица со љопреченост*.

Испочитувани се етичките принципи на истражувањето и добиена е согласност од страна на сите испитаници.

Добиените податоци од истражувањето се обработени со помош на соодветни стандардни дескриптивни и аналитички биваријатни и мултиваријатни статистички методи.

Презентацијата на **резултатите** од истражувањето е поделена во три дела.

Во првиот дел се прикажани резултатите од *истражувањето со институциите*. Со ова истражување е утврдено дека во Република Македонија не постои Национален регистар на лица со инвалидност, а податоците се собираат парцијално, при што достапната статистика најчесто е ограничена само на корисници на одредени услуги. Притоа, децата кои се чуваат дома не се вклучени во ниту една статистика.

Освен тоа, наодите добиени од истражувањето со институциите покажаа дека различни институции водат различна евиденција за лица со инвалидност, што, пак, укажува дека регистрирањето на лицата со инвалидност не е унифицирано за сите институции. Така, на пример, добиените податоци од Државниот завод за статистика (ДЗС) укажуваат дека се води евиденција за следниве лица: лица со оштетен вид, оштетен слух, ментално недоволно развиени лица, душевно и нервно заболени, телесно инвалидно и други лица. За разлика од ДЗС, Центарот за социјални работи располага со друг тип и вид на поделби на корисници на социјална помош, како што се: слабовидно и слепо лице, грлуво и наглуво, лице со пречки во гласот, говорот и јазикот, лица со тешка телесна инвалидност, лица со потешка телесна инвалидност, лица со најтешка телесна инвалидност, лица со најтешки облици на хронични заболувања и лица со нарушувања во психомоториката. Евидентно од доставените податоци, последната поделба е вршена според Правилникот за оцена на специфични потрени на лица со пречки во физичкиот или психичкиот развој. Добиените наоди укажуваат дека лицата со комбинирани пречки се најмногу корисници на социјални услуги, а од лицата со телесна инвалидност, најголем процент како корисници на овие услуги отпаѓа на лицата со тешка телесна инвалидност.

Различни правни документи, како што се, на пример, Законот за социјална заштита, Законот за заштита на деца, па дури и ревидираната Национална стратегија за изедначување на правата на лица со *инвалидност* 2010-2018, за разлика од претходната Национална стратегија за еднакви права на лица со *хендикеј* од 2001 година, користат различна терминологија за поимот „*disability*“, како на пример: инвалидност, посебни потреби, хендикеп, попреченост, пречки во развојот, ретардираност итн. Употребата на различните македонски термини за англискиот поим „*disability*“ само го отежнува интегрирањето на податоците, а оттаму и отежнатото подготвување на сеопфатни анализи.

Во овој дел е даден опсежен осврт на лица со инвалидност (ЛИ) во различна поставеност, претходно дефинирана согласно со поделбата која постои и во други земји во регионот. Поделбата се однесува на: ЛИ во институции за долготрајна грижа – каде е детектиран недостаток од ревеантни податоци за ЛИ сместени во институции, од причина што различни извори даваат различни податоци; ЛИ во образовниот систем – каде што повторно се појавува дисперзираност во податоците и класификацијата помеѓу деца со посебни образовни потреби во посебните основни средни училишта; ЛИ во дневни центри – каде што е утврдено дека највеќе корисници се ЛИ од македонска националност (64,4%), проследено со

корисници од албанска националност (19,2%) и ромска (8,2%): ЛИ во згрижувачки семејства – каде што е утврдено дека и покрај позитивниот тренд што го има за социјална инклузија, оваа форма не е доволно развиена во сите градови во државата. На крај од овој дел посочени се различните видови на социјални услуги кои постојат во заедницата во Р. Македонија, а се однесуваат на лицата со инвалидност. Животот во заедницата на лицата со инвалидност е една од 15-те области посочени во Акциониот план за промоција на правата и целосното учество на ЛИ во општеството, усвоен од страна на Советот на Европа во 2006 година, а кој важи и ден денес.

Вториот дел од резултатите ги претставува наодите добиени со *Шеренско истражување на 510 лица со телесна инвалидност (ЛТИ)*. Согласно со дизајнот на истражувањето, испитаници се анкетирани на ниво на цела држава во вкупно 16 градови, при што процентуалната застапеност на целиот примерок е во согласност со пропорционалната структура на населението во државата. Во истражувањето доминираат машки испитаници со телесна инвалидност (65,3%), наспроти женските испитанички со телесна инвалидност (34,7%). Според возраста, најзастапени се ЛТИ од 45 до 50 години (24,5%), проследени со возрасна група од 40 до 44 години (21%), од 35 до 39 години (19,4%) и возрасна група под 24 години (4,5%). Според етничката припадност, најзастапени во примерокот се македонци (75,9%), а според образовниот статус најголем процент испитаници имаат завршено средно образование (66,3%). Во зависност од степеност на инвалидноста, најголем процент од испитаниците се со тешка телесна инвалидност, при што се регистрира статистичка сигнификантна разлика помеѓу степенот на инвалидноста и возраста на ЛТИ ($p=0,000994$).

Сигнификантна разлика постои и помеѓу степенот на инвалидноста и работниот статус на испитаниците (Pearson Chi-square: 76.5545, $p=0,000001$), каде што најголем број ЛТИ се вработени (36,3%), а од невработените (33,9%) еден дел се корисници на социјална помош (13,9%) и технолошки вишок или стечајци (1,4%).

Инвалидноста кај 37,6% од ЛТИ е причинета поради одредено заболување, 30.4% поради вродена инвалидност, а 20.2% поради сообраќајна несреќа.

Најмладите ЛТИ кои стапиле во брак се без образовни квалификации од ромска и турска националност, а највозрасното ЛТИ кое стапило во брак е од македонска националност и има виш степен на образование. 28.4% од лицата со телесна инвалидност имаат партнер со инвалидитет, од кои половина се со сличен инвалидитет.

Првиот сексуален однос кај мажите е $19,1 \pm 3,4$ години., а кај жените е на $19,8 \pm 7,6$ години. Возрасната разлика меѓу половите при првиот сексуален однос е статистички значајна за $p<0,05$. Поголем дел од испитаниците биле подготвени на првиот сексуален однос, но од оние кои не биле – две лица биле силувани и истите се на возраст помеѓу 25 34 години од македонска националност.

85% од испитаниците знаат за ХИВ, а 15% немаат такви познавања. За разлика од знаењето за ХИВ, испитаниците повеќе знаат за СИДА – 88,4%. Споредено со други истражувања, ЛТИ имаат пониско ниво на знаење за

ХИВ/СИДА за разлика од останатата популација, што најчесто се должи на причината што, во принцип, лицата со инвалидност често се исклучени од јавните здравствени кампањи за ХИВ/СИДА, ХИВ програмите, теренските пристапи, како и недостаток на внимание од различни групи и организации кои работат на полето ХИВ/СИДА. Од друга страна, пак, знаењето за сексуално преносливи инфекции (СПИ) е уште помало, при што машките испитаници имаат повеќе знаење за СПИ, отколку женската популација.

Најголем процент од анкетираниите ЛТИ не користеле презерватив последниот пат кога имале секс со нивниот партнер (51,6%), а 32,0% користеле, при што се јавува статистичка сигнификантност.

По однос на семејно планирање, наодите покажуваат дека половина од испитаниците имаат две деца, 34.5% имаат по едно дете, а 14.8% имаат три деца, од кои 25% проценти имаат тешкотии при одгледувањето на своите деца главно поради материјалната состојба (60,6%) и отежнетата физичка активност (15,2). По однос на наведените методи за планирање на семејство (употреба на таблета, презервативи, спирала и др.), 21,2% од испитаниците не користеле ниту еден метод.

ЛТИ се соочуваат со многубројни бариери при достапност до здравствените услуги, едни од кои: недоволната упатеност за СРЗ-услуги, физичката непристапност до објектите кои ги даваат овие услуги, несоодветните здравствени услуги согласно со нивните потреби, ниското ниво на знаење и слабите професионални вештини на здравствени работници за укажување на сексуални и репродуктивни здравствени услуги за лица со телесна инвалидност итн.

Третиот дел од резултатите претставува *испитување со експерти и давајќи на услуги* кои работат на полето инвалидност и здравје, со цел да се проучат нивните знаења и ставови по однос на СРЗ за лица со телесна инвалидност. Процентуалната застапеност на овој примерок е 51% експерти и 49% даватели на услуги, со преовладување на испитаници од женски пол (61.81%) наспроти машките (38,18%). Просечната возраст на оваа група испитаници е $43,6 \pm 4,3$ години.

Наодите од истражувањето покажуваат дека 95% од експертите сметаат дека ЛТИ треба да ги уживаат истите права како и сите останати, за разлика од репродуктивните права каде што (70% од нив) имаат задршки и сметаат дека треба да се разгледуваат индивидуално по случај, во зависност од видот и степенот на инвалидноста, како и од тоа дали барем едниот партнер е во можност да се грижи за детето. Интересно е тоа што 72% од експертите кои сметаат дека нема развиено посебни сервиси за СРЗ за лица со телесна инвалидност, исто така сметаат и дека не треба да има посебни сервиси за овие лица, бидејќи тоа би ја зголемило стигматизацијата и социјалната исклученост. За разлика од нив, давателите на услуги сметаат дека е потребно повеќе време и трпение во земањето на анамнестички податоци од лица со инвалидност, при што податоците од сексуалната област потешко ги добиваат.

80% од експертите сметаат дека лицата со телесна инвалидност се соочуваат со проблеми при интимни односи, од кои, пак, повеќе од половина

(60%) сметаат дека тоа е поради нивната психологија и намалената самодоверба, наспроти 40% кои сметаат дека проблемите најчесто се генерираат поради нивната ограничена физичка мобилност и неможноста да извршат посакувано движење.

Околу 90% од испитаниците-експерти сметаат дека медицинскиот пристап во едукацијата на здравствените работници е се уште доминантен и не го опфаќа социјалниот аспект на лицата со инвалидност. Согласно со овие наоди, кандидатот препорачува да се применува Меѓународната класификација на функционалност, инвалидност и здравје на СЗО (ICF-classification), која е наменета за лица со инвалидност и која гледа на инвалидноста од мултидимензионален пристап.

Во принцип, експертите имаат повеќе забелешки кон здравствените работници за работа со ЛТИ и нивната несоодветна комуникација која најчесто се должи на професионалниот стручен јазик кој го употребуваат здравствените работници, но и сè уште доминантниот медицински пристап за работа со ЛТИ. По однос на бариерите за пристап до гинеколошките и дерматовенеролошките услуги со кои се соочуваат ЛТИ, испитаниците во најголем процент го посочуваат недостатокот на комуникациски вештини и недоволната обука за работа со овие лица – 85% од даватели на услуги, наспроти 77% од експерти.

Заклучоците од докторската дисертација претставуваат аналитички одраз на добиените резултати од трите вида на истражување. Во дисертацијата, кандидатот укажува дека проучувањето на знаењето, ставовите и практиките на лицата со телесна инвалидност, вклучително и на експертите и давателите на услуги, треба да биде примарна алка за увид во моменталната состојба од која понатаму ќе се дефинираат конкретни активности за создавање на квалитетни услуги за сексуално и репродуктивно здравје на лица со инвалидност во државата. Притоа, потребно е да се креираат јавно-здравствени политики за СРЗ кои ќе ги вклучат лицата со инвалидност во сите фази од нивното донесување.

Заклучок

Главни научни придонеси на кандидатот

М-р Роберт Величковски со своето претходно академско искуство во научноистражувачката работа, како и со спроведувањето на оваа студија и објавените трудови со наодите од неа (од кои два труда објавени во меѓународни спасанија со импакт фактор), ќе даде значаен придонес во научноистражувачката работа во оваа област, преку својот понатамошен професионален ангажман.

Докторандот има директно учество во изготвување на најважните документи кои се однесуваат на лицата со инвалидност во Македонија, како што се: ревидираната Национална стратегија за еднакви права на лица со инвалидност во Македонија (2010-2018), Оперативниот план за спроведување на стратегијата (2010-2018), Политика за сексуалност и лица со попреченост, национална анализа на деца со пречки во развој во Македонија, изготвување на прв Национален извештај за спроведување на Конвенција на ОН за еднакви права на лица со инвалидност (2013) и сл.

Освен тоа, кандидатот м-р Роберт Величковски, во својство на претседател на Националниот интерсекторски комитет за унапредување на здравјето на деца со пречки во развојот при Министерство за здравство, како член на владино Национално координативно тело за еднакви права на лица со инвалидност, но и во својство на национален координатор на Регионален проект за деца со пречки во развој на Здравствената мрежа на Југоисточна Европа, ја докажа својата заложба за унапредување на состојбата на оваа категорија граѓани и има одлична можност за натамошно директно учество на професионални форуми и тела, во кои се користи научниот пристап при одлучување на идни мерки поврзани со унапредување на здравјето на лица со инвалидност.

Учеството на кандидатот на меѓународни конференции, студиски посети и други настани од областа на темата на докторатот ги потврдуваат неговите придонеси во научноистражувачката работа.

Научните придонеси на кандидатот се потврдуваат и преку објавените научни трудови во меѓународни списанија со фактор на влијание, различните извештаи и согледувањата, едни од кои во: *International Journal of Health Sciences and Research*, *MD-Medical Data*, *International Journal of Legal Medicine*, *Scripta Scientifica Medica*, Ревија за социјална политика и др.

Освен тоа, во 2012 година докторандот има добиено и официјално Признание за дадената поддршка и придонес при остварување на човековите права на лица со инвалидност. Наведените истражувања, преку овие докторски студии, но и претходните две постдипломските студии кои кандидатот успешно ги има завршено во странство, со досегашното искуство на различни проекти од областа ги потврдуваат капацитетите на кандидатот за научноистражувачка работа. Во дисертацијата, докторандот препорачува дополнителни целни истражувања од оваа област.

Подрачје на примена и ограничувања

Анализата на јавноздравствените аспекти на сексуалното и репродуктивното здравје на лица со телесна инвалидност во Р. Македонија претставува прво од ваков тип истражување со ваков дизајн и методологија. Особено е важно што оваа истражување се спроведува во време кога Република Македонија е поставена пред сериозен предизвик за целосно имплементирање на Конвенцијата на Обединетите нации за еднакви права на лица со инвалидност, која ја ратификува во декември 2011 година. Ратификацијата на оваа Конвенција означува дека Македонија има правна обврска да преземе сериозни мерки за унапредување на состојбата на лицата со инвалидност – унапредување на здравствената заштита, а во тој контекст и унапредување на сексуалното и репродуктивно здравје. За да може да се дефинираат какви било мерки, најнапред е потребно да се има увид во моменталната состојба, а токму ова истражување би дало свој придонес кон тоа, во време кога тоа најмногу е потребно.

Добиените наоди можат да бидат искористени за креирање на ефективни политики за унапредување на СРЗ на лица со телесна инвалидност, но и пошироко, како што е: примена на меѓународната

класификација на СЗО за функционалност, инвалидност и здравје за оваа категорија на граѓани, формирање на Национален регистар на лица со инвалидност, унифицирање на терминологија за поимот „disability“, одредени законски измени по однос на критериумите за категоризација, но и инициирање на други активности како што е намалување на финансиски бариери преку директни вработувања на лица со инвалидност, а не само пасивна помош, при што би се подобрил квалитетот на животот на овие лица.

Податоците од истражувањето исто така ќе послужат при формулирање на препораки за соодветни интервенции и програми во контекст на тековните реформски процеси во здравствениот, образовниот, социјалниот и друг релевантен сектор.

Анализата на јавноздравствените аспекти на сексуалното и репродуктивното здравје кај лица со телесна инвалидност дава една опсежна слика на состојбата во земјата, ги идентификува најважните аспекти кои влијаат на СРЗ на лица со телесна инвалидност, од аспект на самите лица со инвалидност, институциите и експертите, односно давателите на услуги, како предуслов за инклузивно општество.

Со спроведувањето на ова истражување реализирани се сите поставени цели и докажани се хипотезите за истражувачките прашања, донесувајќи научно аплиकाбилни заклучоци и препораки за унапредување на сексуалното и репродуктивното здравје на лицата со инвалидност како еден од предизвиците за инклузивно општество.

Практичната примена на спроведувањето на препораките од студијата може да биде ограничена на различни нивоа за кои се дадени препораки, доколку регулаторната рамка за правата на лицата со инвалидност не се спроведува доследно според пропишаните правни норми и доколку паралелно не се спроведуваат активности во креирањето на здравствените политики, следејќи ги светските трендови и меѓународните препораки од релевантните институции и организации.

Можни понатамошни истражувања

Податоците собрани преку истражувањето обезбедуваат значајни основни податоци за моменталната состојба на лица со инвалидност во државата, со посебен осврт на знаењата, ставовите и практиките на лицата со телесна инвалидност по однос на сексуалното и репродуктивното здравје, но и на експерти и даватели на услуги. Добиените податоци укажуваат на постоење на извесни нееднаквости по однос на интермедијарните детерминанти на здравје и укажуваат на потребата од нивно понатамошно проучување.

Образованието е важен фактор на невработеноста, како и ризик-факторите на индивидуално ниво, па оттука и е потребата да се проучува образовната политика и нејзиното влијание врз здравствениот статус на лицата со инвалидност.

Брачниот статус на лицата со телесна инвалидност во голема мера ја детерминира репродукцијата на овие лица, но и потребата да се проучат подетално методите за семејно планирање, како и достапните сервиси за овие лица.

Во дисертацијата кандидатот препорачува идни истражувања на јавноздравствени аспекти кои влијаат на сексуалното и репродуктивното здравје на лица со сите видови на инвалидност. Имено, во оваа дисертација се елаборирани јавно-здравствени аспекти на СРЗ кои се однесуваат на лица со телесна инвалидност, кои се евидентирани како такви и кои за тоа поседуваат наод и мислење издаден од релевантна комисија. Специфичностите на јавно-здравствените аспекти на СРЗ кај лица со интелектуална попреченост и лица со комбинирана инвалидност кои би биле истражени преку дополнителни квантитативни и квалитативни истражувања, би дале целосна слика на состојбата на лица со инвалидност во државата. Такви истражувања би дале дополнителен придонес кон толкувањето на знаењата и информациите добиени од оваа студија. Идни истражувања би можело да се направат како дополнително на дел од прикажаните резултати. Дел од заклучоците и препораките од оваа студија се релевантни и можат да бидат искористени и за други видови на инвалидност.

И покрај тоа што постои усвоена законска регулатива и други документи кои го регулираат и ова поле, како што е случајот со Националната стратегија за сексуално и репродуктивно здравје (2010-2020), сепак треба да се испита нивната примена во практика.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Докторската дисертација „Јавноздравствени аспекти кои влијаат на сексуално и репродуктивно здравје на лица со телесна инвалидност во Македонија - предизвици за инклузивно општество“, поднесена од м-р Роберт Величковски, претставува оригинален и самостоен научен труд, кој во целост ги исполнува условите согласно со Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус студии – докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ на Медицинскиот факултет во Скопје.

Комисијата смета дека трудот ги опфаќа и во целост ги обработува поставените проблеми и ги содржи сите елементи на научен труд, со јасно дефинирани цели, прецизно изложени материјал и методи, детално прикажани статистички обработени резултати. Дискусијата, како и заклучоците и препораките се објективни и реални и даваат прецизни одговори на поставените цели и хипотези.

Врз основа на анализата, Рецензентската комисија оценува дека докторската дисертација од кандидатот м-р Роберт Величковски, со наслов „Јавноздравствени аспекти кои влијаат на сексуално и репродуктивно здравје на лица со телесна инвалидност во Македонија - предизвици за инклузивно општество“, ги исполнува бараните критериуми и претставува придонес во научноистражувачката и јавноздравствената дејност во Република Македонија.

Рецензентската комисија позитивно ја оценува докторската дисертација и му предлага на Наставно научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје да ја усвои рецензијата и да му овозможи на кандидатот јавна одбрана на трудот.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

6. Проф. д-р Моме Спасовски	с.р
7. Проф. д-р Фимка Тозија	с.р
8. Проф. д-р Розалинда Исјановска	с.р
9. Проф. д-р Драган Ѓорѓев	с.р
10. Проф. д-р Бети Зафирова-Ивановска	с.р

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ХОМОЦИСТЕИНЕМИЈА И ПОЛИМОРФИЗАМ НА ГЕНОТ ЗА МЕТИЛЕНТЕТРАХИДРОФОЛАТ РЕДУКТАЗА (C677T) КАЈ ПАЦИЕНТИ СО КОРОНАРНА АРТЕРИСКА БОЛЕСТ И ТРОМБОЗА НА ДЛАБОКИТЕ ВЕНИ” ОД Д-Р ЈУЛИЈАНА БРЕЗОВСКА КАВРАКОВА, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицински факултетот на својата VIII седница одржана на 23.12.2014 год, врз основа на член 63 од Законот за високото образование и член 53 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Медицинскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” во Скопје, а по предлог на Научниот одбор донесе Одлука за формирање на Комисија за оцена на докторската дисертација на д-р Јулијана Брезовска Кавракова, магистер на медицински науки, специјалист по медицинска биохемија, за темата со наслов „Хомоцистеинемия и полиморфизам на генот за метилентетрахидрофолат редуктаза (C677T) кај пациенти со коронарна артериска болест и тромбоза на длабоките вени”, во состав: проф д-р Снежана Ефремова Аарон, проф. д-р Светлана Цековска, при Медицинскиот факултет во Скопје, и проф. д-р Сашо Панов при Природно математичкиот факултет во Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј” - Скопје. По деталната анализа на поднесената докторска дисертација, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Поднесените докторски труд ги содржи сите поглавја на научниот истражувачки труд: вовед, мотив, цели, материјал и методи, статистичка анализа, резултати, дискусија, заклучоци и литература.

Во **воведот** кандидатотката дава кратко објаснување на метаболизмот на тоталниот хомоцистеин (tHcy) во серум и преваленцата на хомозиготната и хетерозиготната форма на мутацијата C677T на генот метилентетрахидрофолат редуктаза (*MTHFR*), презентирајќи ги најновите сознанија од медицинската литература. Даден е преглед на факторите кои се вклучени директно во метаболизмот на хомоцистеинот, како што се витамините B₆ и B₁₂ и фолната киселина. Исто така се изнесени податоци од бројни студии во врска со влијанието на поголем број ендегени и екзогени фактори врз концентрацијата на вкупниот хомоцистеин во серумот. Кандидатот ги потенцира референтните вредности на tHcy во серум и исто така ја дефинира и хиперхомоцистеинемията. Дава краток осврт на влијанието на tHcy врз патогенезата на коронарната артериска болест (КАБ) и тромбозата на длабоките вени (ТДВ). Изнесени се научните сознанија за понатамошно прогностичко одредување на tHcy и хомозиготната и хетерозиготната форма на мутацијата C677T на генот метилентетрахидрофолат редуктаза (*MTHFR*) како конструктивни предиктори за проценување на ризикот при коронарната артериска болест и тромбозата на длабоките вени. Според литературните сознанија,

тоа се фактори кои поединечно не ја генерираат квантификационата проценка на овие заболувања, но учествуваат во нивната генеза, како и при градењето на алгоритмот за лекување на КАБ и ТДВ и фактори кои влијаат на исходот на заболувањето.

Во **мотивот** кандидатката се осврнува врз сознанието дека досега се реализирани многу малку студии кои вклучуваат одредување на концентрацијата на тоталниот хомоцистеин и мутацијата на генот за *MTHFR* во Република Македонија, како ризик - фактори за развој на КАБ и ТДВ, не занемарувајќи го фактот дека морбидитетот и морталитетот на овие болести се на прво место во нашата држава.

Во делот **„Цели“** кандидатката во седум точки ги формулира целите на трудот, кои треба да резултираат со формирање на дата - база за КАБ и ТДВ со асоцијацијата на концентрацијата на tHcy во серумот и преваленцата на хомозиготната и хетерозиготната форма на мутацијата C677T на генот метилентетрахидрофолат редуктаза (*MTHFR*). Основната цел на овој труд е јасно дефинирана - да се определи концентрацијата на tHcy и липидните параметри и да се направат генетски испитувања за полиморфизмот на метилентетрахидрофолат редуктазата како најчеста мутација на генот кој води до умерена и зголемена хиперхомоцистеинемија. Тоа претставува зацртана база за прогностички модел за настанување и развој на коронарната артериска болест и тромбоза на длабоките вени кај здрави пациенти. Овие анализирани прогностички фактори се причина за хиперхомоцистеинемијата кај пациентите со КАБ и ТДВ и со нивно определување би се овозможила дијагностичка стратегија за превенирање на тие болни од понатамошни компликации од овие најчести болести.

Во поглавјето **Материјал и методи** се објаснети критериумите за селекција на пациентите и истражувањата кои се спроведуваат. Посочени се групите испитаници вклучени во истражувањето. Потенцирано е дека дел од овие истражувања се направени на Институтот за МЕ биохемија во рамките на Медицинскиот факултет, а дел во рамките на Лабораторијата за молекуларна биологија и хумана генетика, Природно - математички факултет, Скопје, каде што се вршат молекуларно -генетски истражувања. Презентиран е детален опис на сите принципи и процедури кои биле користени за изработката на докторската дисертација. Објаснет е принципот на цикличниот ензимски метод за определување на концентрацијата на вкупниот серумски хомоцистеин. Тезата е дизајнирана како ретроспективна, делумно рандоминизирана студија во која се анализирани 297 испитаници од кои 123 здрави, 81 пациент со КАБ и 93 пациенти со ТДВ. Студијата е селективна со јасно дефинирани вклучувачки и исклучувачки критериуми. Дефинирани се постапките кои биле користени при определувањето на концентрацијата на tHcy и липидните параметри, како и постапката за изолација на геномската ДНА, амплификација на региони на *MTHFR* - генот и детекција на мутацијата C677T на генот за *MTHFR*. Посочени се и статистичките тестови користени за анализа на податоците. **Резултатите** во докторската дисертација се добиени со статистички анализи и проценки и се јасно и концизно презентирани табеларно и со графикони.

Според нив концентрацијата на tHcy кај здравите испитаници изнесува $8,3 \pm 2,3 \mu\text{mol/L}$ кај жените и $11,1 \pm 5,0 \mu\text{mol/L}$ кај мажите, што е во рамките на референтните вредности. Вредностите на концентрациите на липидните параметри се во согласност со современата литература.

Концентрацијата на tHcy кај пациентите со КАБ изнесуваат $18,73 \pm 5,71 \mu\text{mol/L}$ кај жените и $14,5 \pm 6,16 \mu\text{mol/L}$ кај мажите и се статистички значајно повисоки во однос на здравите испитаници, $p < 0,001$. Концентрацијата на липидните параметри: вкупен холестерол, LDL-C и триацилглицеролите е статистички значајно повисока, додека нивото на HDL-C е статистички значајно пониско кај пациентите со КАБ во однос на здравите испитаници ($p < 0,001$).

Нивото на tHcy кај пациентите со ТДВ изнесува $13,4 \pm 3,0 \mu\text{mol/L}$ кај жените и $14,8 \pm 3,16 \mu\text{mol/L}$ кај мажите и е статистички значајно повисоко во однос на здравите испитаници, $p < 0,001$. Концентрацијата на липидните параметри: вкупен холестерол, LDL-C и триацилглицеролите е статистички значајно повисока, додека нивото на HDL-C е статистички значајно пониска кај пациентите со ТДВ во однос на здравите испитаници, $p < 0,001$.

Статистички значајна позитивна корелација е најдена помеѓу tHcy и вкупен холестерол, LDL-C и триацилглицеролите и статистички значајна негативна корелација со HDL-C, само кај мажите со КАБ.

Зголемувањето на концентрацијата на tHcy за $1 \mu\text{mol/L}$ доведува до зголемување на ризикот за настанување на КАБ за 25,2%, а ризикот за ТДВ 18,6%. Хомоцистеинот не е маркер, туку е ризик-фактор за настанување и развивање на КАБ и ТДВ.

Пациентите со КАБ и ТДВ имаа најголема фреквенција (50%) со хетерозиготниот генотип *CT*, 33% со хомозиготниот див генотип *CC*, а најмала фреквенција со генотипот *TT* од 16,7%.

Значително повисоки вредности на tHcy и липидните параметри се добиени кај здравите испитаници и пациентите со КАБ и ТДВ, кај генотипот *TT*, во споредба со генотиповите *CT* и *CC*.

Мутациите на генот *MTHFR C677T* не се ризик -фактори за настанување на КАБ и ТДВ. Не постои поврзаност меѓу мутациите на *MTHFR C677T* и КАБ и ТДВ.

Во делот во **Дискусија**, кандидатката добиените резултати од оваа докторска студија ги споредува со резултатите на други автори, кои се дополнети со логични и соодветни коментари од самиот автор. За поткрепа на ова, користена е современа литература. Во докторската дисертација е презентираан ревијален приказ на актуелностите и компарација на добиените резултати од докторскиот труд со веќе познати светски резултати за хиперхомоцистеинемичката и мутацијата на генот *MTHFR C677T* кај коронарната артериска болест и тромбоза на длабоките вени.

Од докторската дисертација се изведени 9 **заклучоци** кои несомнено имаат клиничка и научна вредност. Од истражувањето се воочува дека резултатите од сопствените искуства укажуваат на поврзаност на концентрацијата на tHcy кај пациентите со коронарна артериска болест и тромбоза на длабоките вени и дека не постои поврзаност меѓу мутациите на *MTHFR C677T* и КАБ и ТДВ.

Изборот на **литературата** која е користена и која кандидатката ја цитира на крајот од докторската дисертација е соодветен со современата и репрезентативна литература користејќи списанија со SCI-фактор. Цитирани се 125 референци.

Врз основа на извршената рецензија на докторската дисертација, Комисијата го донесе следниов

ЗАКЛУЧОК

Рецензентската комисија за докторската дисертација со наслов „Хомоцистеинемичка и полиморфизам на генот за метилентетрахидрофолат редуктаза (C677T) кај пациенти со коронарна артериска болест и тромбоза на длабоките вени”, од д-р Јулијана Брезовска Кавракова, заклучува дека тезата е напишана на јасен и разбирлив јазик и има едукативни, актуелни и апликативни вредности. Тезата ги задоволува принципите на научна работа и дава научен придонес на полето на современата биохемија. Поставените цели на студијата се во целост реализирани, а добиените резултати се адекватно презентирани и споредени со податоците од современата литература.

Рецензентската комисија смета дека оваа теза од формален и суштински аспект ги исполнува критериумите за докторска теза. Таа поседува стручни и научни предуслови за докторска теза и има актуелен и значаен придонес во областа на биохемијата.

Врз основа на анализата и оценката на темата за докторска дисертација, Комисијата дава позитивна рецензија и му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје да продолжи со понатамошно процедурирање за јавна одбрана.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. Д-р Снежана Ефремова-Аарон, с.р.

Проф. д-р Светлана Цековска, с.р.

Проф. д-р Сашо Панов, с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО ЗВАЊЕ ВОНРЕДЕН ПРОФЕСОР ПО ПРЕДМЕТИТЕ: ПРЕДУЧИЛИШНА ХИГИЕНА, ЗА ГРУПАТА ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ НА МАКЕДОНСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК, УЧИЛИШНА ХИГИЕНА, ЗА ГРУПАТА ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА НА МАКЕДОНСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК, ОД ОБЛАСТА МЕДИЦИНСКИ НАУКИ И ОД ОБЛАСТА ОСНОВИ НА ТЕСНО-СТРУЧНИ ОБЛАСТИ ПО ПРЕДМЕТОТ ОСНОВИ НА ЕКОЛОШКОТО ВОСПИТАНИЕ (ИЗБОРЕН ПРЕДМЕТ), ЗА ГРУПИТЕ ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА И ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ НА МАКЕДОНСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК, НА ПЕДАГОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, со Одлука број 02-1254/3 од 30.12.2014 година, а во врска со конкурсот објавен во весниците „Дневник“ и „Лајм“ на 13.12.2014 година за избор во **наставно-научно звање од областа медицински науки, по предметите предучилишна хигиена, за групата предучилишно воспитание на македонски наставен јазик и училишна хигиена, за групата одделенска настава на македонски наставен јазик, и од областа основи на тесно-стручни области по предметот основи на еколошкото воспитание (изборен предмет), за групите одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик, на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, формира**

Рецензентска комисија во состав:

- проф. д-р Никола Оровчанец, претседател, редовен професор, Институт за епидемиологија и биостатистика со медицинска информатика, Медицински факултет, Скопје;
- проф. д-р Душица Стојановиќ, член, редовен професор, Институт за јавно здравје, Медицински факултет, Ниш;
- проф. д-р Татјана Котева-Мојсовска, член, редовен професор на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

По извршениот увид во поднесената документација приложена на конкурсот за избор во наставно-научно звање од областа медицински науки, по предметите предучилишна хигиена, за групата предучилишно воспитание на македонски наставен јазик и училишна хигиена, за групата одделенска настава на македонски наставен јазик, и од областа основи на тесно-стручни области по предметот основи на еколошкото воспитание (изборен предмет), за групите одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик, Комисијата востанови дека се пријавил само еден кандидат, д-р Билјана Глигорова, доктор на медицински науки, доцент по предметите училишна хигиена, предучилишна хигиена и основи на еколошкото воспитание на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, државјанин на Р. Македонија.

Рецензентската комисија по разгледувањето на целокупната документација, како и врз основа на непосредното познавање на кандидатката, има чест до

Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет во Скопје да го поднесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

Комисијата врз основа на увидот во поднесената документација констатираше дека кандидатката на конкурсот ја приложи и следнава документација: пријава, куса биографија, доказ за стекнат научен степен доктор по медицински науки, потполнет Образец кон Извештајот за избор во наставно-научно, научно и наставно-стручно звање, уверение за државјанство, список на објавени научни и стручни трудови, со по еден примерок од нив и Извештај за самоевалуација.

БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Д-р Билјана Глигорова е родена на 11.7.1974 година во Скопје, кадешто го завршила основното и средното образование со континуиран одличен успех. Во учебната 1993/94 година се запишала на Медицинскиот факултет во Скопје и дипломирала во 1999 година со средна оценка 9,4.

На постдипломски студии се запишала во учебната 2000/2001 година на Медицинскиот факултет во Скопје, на насоката **хигиена со медицина на трудот**, кои ги завршила со просечна оценка 9,8. На 9.6.2005 година го одбрала магистерскиот труд под наслов **Одредени епидемиолошки карактеристики на деформитетите на `рбетниот столб кај учениците во основните училишта во Република Македонија**, и се стекнала со називот магистер на медицински науки.

На 15.1.2010 година д-р Билјана Глигорова ја одбрала својата докторска дисертација под наслов **„Утицај исхране и ухрањености на квалитет живота деце узраста од 7 до 9 година”**, на Медицинскиот факултет во Ниш, со што се стекнала со звањето **доктор на медицински науки**. Дипломата е признаена од страна на Министерството за образование и наука, по предлог на Стручната комисија за еквиваленција и признавање на високообразовни квалификации стекнати во странство од научните подрачја на медицински науки и здравство врз основа на Записник бр. 09-1354/1 од 17.2.2010 година.

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Д-р Билјана Глигорова од 19.9.2000 година е ангажирана како демонстратор за извршување на активности по предметот **хигиена** на групите одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик на **Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски”** во Скопје. На истиот предмет од 20.5.2002 година е избрана за помлад асистент, а по одбраната на магистерскиот труд, од 6.9.2005 година, за асистент по предметите: **предучилишна хигиена** за групата предучилишно воспитание и **училишна хигиена** за групата одделенска настава, на македонски наставен јазик.

На 14.6.2010 година, д-р Билјана Глигорова е избрана за доцент по предметите: **предучилишна хигиена**, за групата предучилишно воспитание и **училишна хигиена**, за групата одделенска настава, на македонски наставен јазик, како задолжителни предмети и еколошко воспитание, за групите одделенска настава и предучилишно воспитание, како изборен предмет. Покрај тоа, ангажирана е за настава по предметот **здравствено воспитание**. На втор циклус студии ја

реализира наставата по предметите: **здравствено воспитание на воспитно-образовниот кадар и еколошки пристапи во образованието.**

Освен тоа, кандидатката од учебната 2013/2014 година е ангажирана за одржување на настава по предметот хигиена на македонски јазик на групата одделенска настава на албански наставен јазик и групата предучилишно воспитание на албански наставен јазик (согласно со Законот за Високо образование).

Во извршувањето на активностите, кандидатката покажува посебно интересирање и одговорност кон прашањата кои се третираат во рамките на наведените предмети.

Кандидатката несебично им ги пренесува своите знаења на студентите, истовремено применувајќи современи техники и информации со цел да ја приближи материјата до студентите и да го олесни нејзиното изучување. Во односот со студентите, како и со колегите и претпоставените, кандидатката е коректна и е секогаш спремна да излезе во пресрет на нивните барања. Секојдневно, таа е спремна и достапна за консултации и помош на студентите во совладувањето на материјалот предвиден за положување на испитите.

Кандидатката е автор е на позитивно рецензиран универзитетски учебник, „Хигиена за одделенска настава и предучилишно воспитание”, моментално во печат.

Голем е бројот дипломски работи каде што кандидатката се јавува како ментор или член на комисија за одбрана на дипломска работа.

Кандидатката има одржано предавање по покана на Медицинскиот факултет на Универзитетот во Ниш, Република Србија, во септември 2012 година.

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Научноистражувачката дејност на кандидатката д-р Билјана Глигорова се карактеризира со исклучителен квалитет, со оглед на тоа дека во своите трудови таа прави спој на медицината со педагогијата. Во трудовите на кандидатката се посветува посебно внимание на здравјето на децата од училишна и предучилишна возраст, со осврт на фактот дека во процесот на правилен раст и развој на децата е потребно истовремено учество на родителите и наставниот кадар.

Следува листа и краток опис на објавените научноистражувачки трудови по изборот во наставно-научното звање доцент. Трудовите објавени пред тоа се рецензирани и објавени во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” бр.985 од 30.4.2010 година.

1. **Biljana Gligorova:** „The Nutrition condition of the Children from Seven to Nine Years Old in the Republic of Macedonia”, Петти научен собир: „Образование за хумано општество”, Охрид, 2010.

Трудот зборува за квалитетот на живот на училишните деца на возраст од 7 до 9 години. Квалитетот на живот на овие деца е претставен преку нивната исхрана. Посветено е внимание на тоа како исхраната влијае врз правилниот раст и развој на овие деца, и што е тоа што треба да се направи за да може да се обезбеди правилен начин на исхрана, а со тоа и здрави идни поколенија.

2. **Biljana Gligorova:** „Nutrition of school children”, 46 DAYS OF PREVENTIVE MEDICINE, Nis, 2012.

Целта на трудот е да се детерминира начинот на исхрана кај децата, при што се користени диететски прашалници за децата, но и за нивните родители. Тие содржат прашања кои се однесуваат на фреквенцијата на консумирање на одредени продукти во текот на денот (односно седмицата), нутритивните навики, афинитетите кон одделни видови на храна, како и хигиенските навики на децата. Резултатите покажуваат дека начинот на исхрана значајно влијае врз појавата на дебелината што претставува се почест проблем на светско ниво. Поради тоа е и заклучокот на трудот што е потребно и во која мера да се консумира за да се обезбеди квалитетен живот на децата.

3. **Biljana Gligorova, Leonora Jegeni:** „Developing the ecological awareness and culture of the children through literary works”, Innovations, challenges and tendencies in the post modern education, Stara Zagora, 2013.

Целта на трудот е да ја прикаже застапеноста на еколошките теми во литературните дела. Само преку литературните дела, односно пишаниот збор и сликовниците, децата можат најдобро да се запознаат со сите теми од областа на екологијата и на тој начин многу повеќе да ја засакаат и да се грижат за својата непосредна околина. Трудот ја прикажува состојбата со застапеноста на еколошките теми во детските списанија, но сепак заклучокот е дека може да се поработи на оваа проблематика и бројот на овие дела да биде поголем.

4. **Biljana Gligorova, Gjoko Spasevski:** „Deformities of the spine and Chest of the Primary School Students in the Republic of Macedonia”, 9-th International Balkan Education and Science Congress, Edirne, 2014.

Целта на трудот е да се прикаже состојбата со деформитетите на `рбетниот столб и градниот кош кај учениците во основните училишта во Република Македонија, во учебната 2012/2013 година. Со трудот се прикажува преваленцата на деформитетите на `рбетниот столб и градниот кош според локацијата и видот на деформитетот, како и дистрибуцијата по пол. Оваа проблематика кандидатката ја има обработено и во нејзината магистерска теза во 2005 година, така што да трудот претставува една добра можност за компарација на резултатите тогаш и сега. Заклучокот е дека покрај предложените превентивни и профилатички мерки, треба да се обезбедат услови тие да се реализираат.

5. Gjoko Spasevski, **Bijana Gligorova:** „Heart Defects (Congenital and Acquired) and Their Prevalence in School Age Children in the Republic of Macedonia”, 9-th International Balkan Education and Science Congress, Edirne, 2014.

Трудот ја прикажува состојбата со вродените, но и стекнати срцеви мани. Податоците се добиени при спроведување на систематските прегледи на учениците во прво, трето, петто и седмо одделение во основните училишта во Република Македонија, во учебната 2012/2013 година. Резултатите покажуваат дека срцевите мани ретко се јавуваат, и тоа вродените дефекти кај 1,7% од учениците, а стекнатите кај 0,5% од испитаната популација. Во однос на полот, минимално повеќе се застапени кај машкиот пол. И покрај ретката застапеност, овие дефекти претставуваат сериозен проблем. Потребна е навремена детекција, како од

здравствен, така и од економски и социјален аспект, за нормален развој на овие деца.

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ И ДЕЈНОСТИ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС

Кандидатката д-р Билјана Глигорова во периодот после нејзиниот избор за доцент зема активно учество во два меѓународни и еден национален проект, и тоа:

1. меѓународен научен проект: „Интеркултурално воспитание”, 2012;
2. меѓународен научен проект: „Green pack junior”, 2012;
3. национален научен проект: „Уверувањата на идните учители и воспитувачи за природата на знаењата, учењето и поучувањето мајчин јазик и математика”, 2013.

Дејности од поширок интерес:

- член на Комисија за реализација на Конкурсот за запишување студенти во прва година во учебната 2012/2013 година на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски” во Скопје;
- член на Комисија за спроведување на постапката за избор на раководители и секретар на вториот циклус студии;
- член на Комисија за реализација на Конкурсот за избор на најдобри тројца студенти од македонски, албански и турски наставен јазик, кои запишале четврта година по прв пат, со минимум 8,50 просек;
- член на уредувачки одбор на научно/стручно списание: Информатор за студентите на Предучилишно воспитание, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски” – Скопје, 2014;
- член на организационен или програмски одбор на меѓународен научен/стручен собир: 46 DAYS OF PREVENTIVE MEDICINE, Ниш, 2012;
- член на Советот на родители при Предучилишната установа „БИСЕРИ”, Скопје.

ОПШТА ОЦЕНА И ПРЕДЛОГ

Врз основа на материјалите поднесени на Конкурсот за избор во наставно-научно звање од областа медицински науки, по предметите предучилишна хигиена, за групата предучилишно воспитание на македонски наставен јазик и училишна хигиена, за групата одделенска настава на македонски наставен јазик, и од областа основи на тесно-стручни области по предметот основи на еколошкото воспитание (изборен предмет), за групите одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик, Комисијата востанови дека се пријавил само еден кандидат, д-р Билјана Глигорова, доктор на медицински науки, доцент по предметите училишна хигиена, предучилишна хигиена и основи на еколошкото

воспитание на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, државјанин на Р. Македонија.

По проучувањето на приложената документација од кандидатката и увидот во објавените трудови, Комисијата е едногласна во мислењето дека:

- кандидатката ги исполнува сите законски и нормативни критериуми за избор во звањето вонреден професор од областа медицински науки, по предметите предучилишна хигиена, за групата предучилишно воспитание на македонски наставен јазик и училишна хигиена, за групата одделенска настава на македонски наставен јазик, и од областа основи на тесно-стручни области по предметот основи на еколошкото воспитание (изборен предмет), за групите одделенска настава и предучилишно воспитание, на македонски наставен јазик;
- кандидатката има соодветно високо образование – медицински факултет и е **доктор на медицински науки** во областа на хигиената, а своето наставно-научно и едукативно профилирање го насочила во научната област во која предметите за кои конкурира, припаѓаат;
- за време на своето работно искуство, со високо ниво на професионалност, посветеност и одговорност, кандидатката ги извршувала сите зададени работни обврски на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје. Притоа, кандидатката се карактеризира со отвореност и подготвеност за соработка со студентите и колегите;
- во изминатиот период, кандидатката има постигнато значајни резултати во сите предвидени дејности: наставно-образовна, научноистражувачка и стручно-апликативна дејност;
- кандидатката се одликува со висока способност за изведувачка на високообразовна дејност, што е потврдено со позитивна оценка од самовалувацијата, која изнесува 9,71;
- како потврда на горенаведеното се и податоците за остварените 128,52 поени на кандидатката за нејзиниот досегашен ангажман во наставно-образовната, научноистражувачката и стручно-апликативната дејност (Анекс 2 на рецензентскиот извештај).

Врз основа на погоре изнесеното, Рецензентската комисија со задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје да ја избере кандидатката д-р Билјана Глигорова во наставно-научното звање вонреден професор по предметите предучилишна хигиена, за групата предучилишно воспитание на македонски наставен јазик и училишна хигиена, за групата одделенска настава на македонски наставен јазик од областа медицински науки и од областа основи на тесно-стручни области по предметот основи на еколошкото воспитание (изборен предмет), за групите одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик, на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје.

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Никола Оровчанец, претседател, с.р.

- 2.Проф. д-р Душица Стојановиќ, член, с.р.
3.Проф. д-р Татјана Котева-Мојсовска, член, с.р.

АНЕКС 2**ОБРАЗЕЦ**

**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ**

Кандидат: БИЛЈАНА ИЛИЈА ГЛИГОРОВА

Институција: ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“, СКОПЈЕ

Научна област: медицински науки (хигиена, еколошко воспитание)

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1	Одржување на настава (прв циклус студии)	
	Училишна хигиена (група: одделенска настава) Учебна година 2010/11, 2011/12, 2012/13 (3 семестри) по 3 часа неделно $3 \times 15 \times 0,04 \times 3 = 5,4$	5,4
	Предучилишна хигиена (група: предучилишно воспитание) Учебна година 2010/11, 2011/12, 2012/13 (3 семестри) по 2 часа неделно) $2 \times 15 \times 0,04 \times 3 = 3,6$	3,6
	Хигиена (група: одделенска настава) Учебна година 2013/14, 2014/15 (2 семестра) по 3 часа неделно	3,6

	3x15x0,04x2=3,6	
	Хигиена (група: предучилишно воспитание) Учебна година 2013/14 (1 семестар) по 2 часа неделно 2x15x0,04=1,2	1,2
	Хигиена (група: одделенска настава на албански наставен јазик) Учебна година 2013/14, 2014/15 (2 семестра) по 3 часа неделно 3x15x0,04x2=3,6	3,6
	Еколошко воспитание (група: одделенска настава) Учебна година 2010/11, 2011/12, 2012/13, 2013/14, 2014/15 (5 семестри) по 2 часа неделно 2x15x0,04x5=6	6
	Еколошко воспитание (група: предучилишно воспитание) Учебна година 2010/11, 2011/12, 2012/13, 2013/14, 2014/15 (5 семестри) по 2 часа неделно 2x15x0,04x5=6	6
	Здравствено воспитание (група: предучилишно воспитание) Учебна година 2013/14 (1 семестар) по 2 часа неделно 2x15x0,04=1,2	1,2
2	Одржување на настава (втор циклус студии)	
	Здравствено воспитание на воспитно-образовниот кадар (група: одделенска настава), 75 часа во семестар 75x0,05=3,75	3,75
	Здравствено воспитание на воспитно-образовниот кадар (група: предучилишно воспитание), 75 часа во семестар	3,75

	75x0,05=3,75	
	Еколошки пристапи во образованието (група: одделенска настава), 75 часа во семестар 75x0,05=3,75	3,75
	Еколошки пристапи во образованието (група: предучилишно воспитание), 75 часа во семестар 75x0,05=3,75	3,75
3	Одржување на вежби	
	Училишна хигиена (група: одделенска настава) Учебна година 2010/11, 2011/12, 2012/13 (3 семестри) по 2 часа неделно 2x15x0,03x3=2,7	2,7
	Предучилишна хигиена (група: предучилишно воспитание) Учебна година 2010/11, 2011/12, 2012/13 (3 семестри) по 2 часа неделно 2x15x0,03x3=2,7	2,7
	Хигиена (група: одделенска настава) Учебна година 2013/14, 2014/15 (2 семестра) по 3 часа неделно 2x15x0,03x2=1,8	1,8
	Хигиена (група: предучилишно воспитание) Учебна година 2013/14 (1 семестар) по 2 часа неделно 2x15x0,03=0,9	0,9
	Хигиена (група: одделенска настава на албански наставен јазик) Учебна година 2013/14, 2014/15 (2 семестра) по 3 часа неделно	1,8

	2x15x0,03x2=1,8	
	Еколошко воспитание (група: одделенска настава) Учебна година 2010/11, 2011/12, 2012/13, 2013/14, 2014/15 (5 семестри) по 1 час неделно 1x15x0,03x5=2,25	2,25
	Еколошко воспитание (група: предучилишно воспитание) Учебна година 2010/11, 2011/12, 2012/13, 2013/14, 2014/15 (5 семестри) по 1 час неделно 1x15x0,03x5=2,25	2,25
	Здравствено воспитание (група: предучилишно воспитание) Учебна година 2013/14 (1 семестар) по 1 час неделно 1x15x0,03=0,45	0,45
4	Консултации со студенти: 835x0,002=1,67	1,67
5	Ментор на дипломска работа 12x0,2=2,4	2,4
6	Член на комисија за оцена на магистратура	0,3
7	Член на комисија за одбрана на магистратура	0,3
8	Член на комисија за одбрана на дипломска работа 49x0,1=4,9	4,9
9	Позитивно рецензиран универзитетски учебник Билјана Глигорова ХИГИЕНА за одделенска настава и предучилишно воспитание, во печат	8
10	Рецензент на универзитетски учебник: д-р Леонора Јегени: Улогата на прашањето на воспитаникот во создавањето на природата и општеството, Скопје, 2012.	1

	Вкупно	79,02

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1	Коментор на магистерска работа: „Воспитните можности на програмата „Образование за животни вештини“ во одделенска настава на деветгодишното основно образование“, 2013.	0,5
2	Учесник во национален научен проект: „Уверувањата на идните учители и воспитувачи за природата на знаењата, учењето и поучувањето мајчин јазик и математика“, 2013.	3
3	Учесник во меѓународен научен проект: „Интеркултурално воспитание“, 2012.	5
4	Учесник во меѓународен научен проект: „Green pack junior“, 2012.	5
5	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: Biljana Gligorova , Leonora Jegeni: „Developing the ecological awareness and culture of the children through literary works“, Innovations, challenges and tendencies in the post modern education, Stara Zagora, 2013.	3
6	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: Biljana Gligorova : „Nutrition of school children“, 46 DAYS OF PREVENTIVE MEDICINE, Nis, 2012.	3
7	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: Biljana Gligorova , Gjoko Spasevski: „Deformities of the spine and Chest of the Primery School Students in the republic of Macedonia“, 9-th International Balkan Education and Science	3

	Congress, Edirne, 2014 (во печат).	
8	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: Gjoko Spasevski, Bijana Gligorova : „Heart Defects (Congenital and Acquired) and Their Prevalence in School Age Children in the Republic of Macedonia”, 9-th International Balkan Education and Science Congress, Edirne, 2014 (во печат).	3
9	Пленарно предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество: Biljana Gligorova : „Nutrition of school children”, 46 DAYS OF PREVENTIVE MEDICINE, Nis, 2012.	3
10	Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество: Biljana Gligorova , Gjoko Spasevski: „Deformities of the spine and Chest of the Primery School Students in the republic of Macedonia”, 9-th International Balkan Education and Science Congress, Edirne, 2014.	2
11	Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество: Biljana Gligorova , Leonora Jegeni: „Developing the ecological awareness and culture of the children through literary works”, Innovations, challenges and tendencies in the post modern education, Stara Zagora, 2013.	2
12	Апстракт објавен во зборник на меѓународна конференција: Biljana Gligorova : „The Nutrition condition of the Children from Seven to Nine Years Old in the Republic of Macedonia”, Петти научен собир: „Образование за хумано општество”, Охрид, 2010.	1
13	Апстракт објавен во зборник на меѓународна конференција: Biljana Gligorova , Gjoko Spasevski: „Deformities of the spine and Chest of the Primery School Students in the republic of Macedonia”, 9-th International Balkan Education and Science Congress, Edirne, 2014.	1
14	Апстракт објавен во зборник на меѓународна конференција: Gjoko Spasevski, Biljana Gligorova : „Heart Defects (Congenital and Acquired) and Their Prevalence in School Age Children in the Republic of Macedonia”, 9-th International Balkan Education and Science Congress, Edirne, 2014.	1
	Вкупно	35,5

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1	Книга од стручна област: Билјана Глигорова: ХИГИЕНА за одделенска настава и предучилишно воспитание (во печат).	8
Дејности од поширок интерес		
1	Член на уредувачки одбор на научно/стручно списание: Информатор за студентите на рредучилишно воспитание, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ – Скопје, 2014.	0,5
2	Член на организационен или програмски одбор на меѓународен научен/ стручен собир: 46 DAYS OF PREVENTIVE MEDICINE, Ниш, 2012.	1
3	Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект (соработник): „Уверувањата на идните учители и воспитувачи за природата на знаењата, учењето и поучувањето мајчин јазик и математика“, 2013.	0,5
4	Изготвување и пријавување на научен/образовен меѓународен проект (соработник): „Интеркултурално воспитание“, 2012.	1
5	Изготвување и пријавување на научен/образовен меѓународен проект (соработник): „Green pack junior“, 2012.	1
6	Член на Комисија за спроведување на постапката за избор на раководители и секретар на вториот циклус студии	0,5
7	Член на Комисија за реализација на Конкурсот за избор на најдобри тројца студенти од македонски, албански и турски наставен јазик, кои запишале четврта година по прв пат, со минимимум 8,50 просек	0,5

8	Член на Комисија за реализација на Конкурсот за запишување студенти во прва година во учебната 2012/13 година на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје	0,5
9	Член на Советот на родители при Предучилишната установа „БИСЕРИ“, Скопје	0,5
	Вкупно	14

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	79,02
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	35,5
СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ	/
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	14
Вкупно	128,52

Членови на Комисијата

1. Проф.д-р Никола Оровчанец, претседател, с.р.
2. Проф.д-р Душица Стојановиќ, член, с.р.
3. Проф.д-р Татјана Котева-Мојсовска, член, с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА ЕДЕН ИЗВРШИТЕЛ ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА ОД ОБЛАСТА: ОСНОВИ НА ТЕСНО-СТРУЧНИ ОБЛАСТИ, ПО ПРЕДМЕТОТ „ОСНОВИ НА ФИЗИЧКО ВОСПИТАНИЕ СО МЕТОДИКА“, ЗА ГРУПИТЕ ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА И ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ НА МАКЕДОНСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК, НА ПЕДАГОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „Св. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ВО СКОПЈЕ

Со одлука на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, донесена на седницата одржана на ден 29.12.2014 година, врз основа на членот 132 од Законот за високото образование (Сл.весник на РМ бр.35/08...24/2013), членот 42-53 од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Универзитетски гласник бр.274/2013) и член 40 од Правилникот за внатрешните односи и рабтењето на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет со одлука бр.02-1254/4 од 30.12.2014, а во врска со конкурсот објавен на 13.12.2014 година во весниците „Дневник“ и „Лајм“, формирана е Рецензентска комисија во состав:

проф. д-р Гино Стрезовски - претседател
 проф. д-р Небојша Марковски - член
 проф. д-р Орце Матовски - член,

за избор на еден извршител во сите наставно-научни звања од областа основи на тесно-стручни области, по предметот основи на физичко воспитание со методика, за групите одделенска настава и предучилишно воспитание, на македонски наставен јазик.

По разгледувањето на приложените документи, Рецензентската комисија изразувајќи му благодарност за довербата на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св.Климент Охридски“ во Скопје, има чест да го поднесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

На наведениот конкурс објавен во дневните весници се јави еден кандидат,
 д-р Марјан Малцев. Кандидатот, согласно со условите објавени на конкурсот, ги поднесе сите потребни документи.

Биографски податоци

Кандидатот д-р Марјан Малцев е роден на 5.8.1959 год. во Скопје. Основното и средното училиште (гимназија „Орце Николов“) ги завршил во родното место, а потоа се запишал на Факултетот за физичка култура во Скопје. Дипломирал во 1983 год. со просечна оценка 8,33 и се стекнал со звањето професор по физичко воспитание.

Во 1984 год. се вработил во Училиштето за физичка култура „М.М.Брицо“ во Скопје како професор по стручни предмети, меѓу кои предавал теорија на физичка култура, методика на физичкото воспитување, биомеханика, скијање и други стручни предмети. Во 1991 година ја одбрал магистерската работа на Факултетот за физичка култура во Нови Сад на тема: „Релације ставова ученика према физичком воспитувању и успешности у настави физичког воспитувања“ под менторство на проф. д-р Лука Берковиќ и се стекнал со звањето магистер на науки од областа на физичката култура за научната дисциплина физичко воспитување.

Во 1993 година е избран во звањето предавач во Центарот за физичко образование на Факултетот за физичка култура за настава по физичко образование за студентите од нематичните факултети на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Во 1996 година се стекнал со звањето виш предавач на истото работно место. Во 1996 година бил избран за хонорарен наставник по физичко образование во „Американско училиште Македонија“, првото екстериторијално училиште на САД во Р.Македонија.

Во 2002 година, на Факултетот за физичка култура во Скопје ја одбрал докторската дисертација „Влијанието на некои лични и социјално-демографски карактеристики врз формирањето и менувањето на ставот кон спортот на учениците на возраст од 10-16 години“ под менторство на проф.д-р Димитар Керамичиев и се стекнал со научниот степен доктор по кинезиологија.

Од 2010 год. е вработен на Педагошкиот факултет „Св. Климент Оридски“ во Скопје како доцент.

Наставно-образовна дејност

Како наставник во средното училиште за физичка култура учествувал во подготвувањето на наставните планови и програми по неколку предмети, изготвувањето на критериумите за прием во училиштето за физичка култура, како и во изготвувањето на наставната програма по физичко воспитување за средно образование во 1998 година. Активно учествувал на повеќе летни школи, симпозиуми, советувања и конгреси од областа на физичката култура и спортот во земјава и во странство. Бил член на Организациониот одбор на Вториот конгрес за спорт и физичко образование во Р. Македонија.

За својата долгогодишна успешна спортско-педагошка и научна работа, на Вториот конгрес за спорт и физичко образование му било доделено Признание од Федерацијата на спортски педагози на Република Македонија. Од 2007 година, член е на Уредувачкиот одбор на списанието за научни стручни прашања од физичката култура „Физичка култура“.

Член е на стручниот тим избран од Бирото за развој на образованието на Р.Македонија за изработка на нови наставни програми по физичко и здравствено образование за VII, VIII и IX одделение, како и на стручниот тим за изработка на нови наставни програми по спорт за VII одделение.

Член е на повеќе комисији формирани од Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје.

Ангажиран наставник е за потребите на Факултетот за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип за учебната 2012/13 за повеќе

предмети (6), како и на дисперзираните студии во Струмица при истиот факултет.

За потребите на студентите од Педагошкиот факултет има издадено учебник „Методика на физичкото образование“ во издание на УКИМ 2011 год, како прворангиран учебник на Педагошкиот факултет за објавување. Од истиот учебник е одобрено и второ дополнето издание. Има изготвено повеќе практикуми за потребите на студентите и наставата.

Во 2012 год. ја издал книгата (коавтор) „Физички развој преку игра“.

Научноистражувачка дејност

Кандидатот има доставено список на вкупно 82 труда кои се рецензирани и објавени во повеќе домашни и странски научно-стручни списанија од областа на физичката култура. Приложил и сертификати за учество на повеќе симпозиуми, научни конференции и конгреси од земјава и од странство.

Трудовите од реден бр.1 до бр.46 се рецензирани во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр.593 од 10.4.1993 год., бр.660 од 15.5.1996 год., бр.735 од 11.6.1999 год., бр.807 од 1.7.2002 год., бр.899 од 15.6.2006 год. и бр.985 од 30.4.2010 год.

1.Следење, вреднување и оценување на постигањата на учениците во наставата по физичко воспитување во училиштата со насочено образование.Физичка култура,бр.2, Скопје,1983.

2.Карактеристики на физичката култура како компонана на современиот начин на живеење.Физичка култура бр.1-2,Скопје,1988.

3.Некои искуства во организирањето и реализирањето на наставата по скијање во училиштето за физичка култура „Методи Митевски Брицо“ – Скопје.1 посветоване о теории ин методики смучања,Марибор,1988.

4.Современи системи во наставата по физичко воспитување и нивните можности за подобрување на здравјето на учениците.Летна школа на педагозите по физичка култура на Југославија,Охрид,1989.

5.Повратните информации (оценката), во функција на унапредување на наставата по физичко воспитување.Зборник,Диференцирани програми во наставата по физичко воспитание,Охрид,1990.

6.Улогата на наставникот во современата технологија на наставата по физичко воспитание.Зборник,Диференцирани програми во наставата по физичко воспитание,Охрид,1990.

7.Релације ставова ученика према физичком васпитању и успешности у настави физичког васпитања.Магистарски рад,Нови Сад,1991.

8.Некои аспекти за формирање и функционирање на спортски школи-паралелки во училиштата.Зборник,1 симпозиум на спортските педагози на Македонија,Охрид,1995.

9.Некои рамки во кои треба да се остварува физичкото воспитување.Конгрес за спорт и физичко воспитување на Македонија,Скопје,1997.

10.Наставата по физичко образование во „Американ скоол Македонија“.Конгрес за спорт и физичко воспитување на Македонија,Скопје,1997.

11. The physically educated student. Први меѓународни симпозиум, Иновација наставних планова и програма физичког васпитања деца и омладине, Нови Сад, СРЈугославија, 1997.
12. Интензификација на наставата по физичко воспитание со студентите од прва година на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје. Меѓународен симпозиум, Охрид, 1998.
13. Влијанието на некои лични и социјално-демографски карактеристики врз формирањето и менувањето на ставот кон спортот кај учениците на возраст од 10-16 години. Докторска дисертација, Скопје, 2001.
14. Личните и социјално-демографски влијанија врз формирањето на ставот кон спортот кај учениците од 4-то и 5-то одделение. Физичка култура, бр.1-2, Скопје, 2002.
15. Ставот кон спортот и влијанијата (лични и социјално-демографски) за негово формирање кај учениците од 4-то и 5-то одделение. Физичка култура, бр.2, Скопје, 2003.
16. Релации помеѓу ставот по физичко образование и оценката по физичко образование кај учениците и учениците од некои основни училишта. Физичка култура, бр.1, Скопје, 2003.
17. Влијанието на некои лични и социјално-демографски карактеристики врз ставот за занимавање со спорт кај учениците на возраст од 12-13 години. Физичка култура, бр.1, Скопје, 2004.
18. Испитување на рентабилноста на наставата по физичко образование кај студентите од природноматематичкиот факултет во Скопје. Физичка култура, бр.2, Скопје, 2004.
19. Релации меѓу евалуацијата во наставата по физичко образование во ДСУ „Ј.Б.Тито“ и ОУ „Ј.Х.Песталоци“ - Скопје. Физичка култура, бр.2, Скопје, 2004.
20. Мислењата на наставниците од ОУ и ДСУ за наставата по физичко образование спорт и спортски активности. Физичка култура, бр.2, Скопје, 2005.
21. Влијанието на некои лични и социјално-демографски карактеристики врз ставот кон спортот кај учениците на возраст од 14-15 години. Физичка култура, бр.2, Скопје, 2005.
22. Занивање со спорт на учениците на возраст од 12-13 години и влијанието на некои лични и социјално-демографски карактеристики врз ставот кон спортот. 10 симпозиум за спорт и физичко образование на младите, Охрид, 2006.
23. Разликите на ставот кон спортот кај учениците и учениците на 10 годишна возраст. 10 симпозиум за спорт и физичко образование на младите, Физичка култура, бр.1, Скопје, 2006.
24. Маркетинг-организација на спортот во услови на слободен пазар. Физичка култура, бр.1, Скопје, 2006.
25. Утицај континуираног тренинга на резултат у кросу код студената ФФК у Лепосавику. ФИС-комуникације. Ниш, 2006.
26. Менаџмент (управление) в спортните организации. Меѓународна научна конференција, Оптимизирање на педагогическија процес по баскетбол, волејбол и хендбол. Софија, 2007.

27. Мерни карактеристики на применетите моторни тестови кај 11 годишни ученички. Спорт&Наука, Научна конференција, Актуелни проблеми на спортната тренировка, Извиреден број 4/2007, Софија, 2007.
28. Организација на спортскиот маркетинг. Физичка култура, бр.1, Скопје, 2007
29. Карактеристики на спортскиот менаџмент за успешен маркетинг. Физичка култура, бр.2, Скопје, 2007.
30. Спортскиот маркетинг како функција и процес. Физичка култура, бр.1, Скопје, 2007.
31. Проблеми на описното оценување и некои актуелни прашања на наставата по физичкообразование и спортски активности. Физичка култура, бр.2, Скопје, 2007.
32. Спортот како услуга. 11-ти симпозиум на спортските педагози на Македонија, Охрид, 2007.
33. Материјално-технички услови за развој на спортскиот туризам во Р.Македонија. 11-ти симпозиум на спортските педагози на Македонија, Охрид, 2007.
34. Разликите на ставот кон спортот кај учениците и ученичките на 16 годишна возраст. Меѓународен научен симпозиум, Благоевград, РБугарија, 2007.
35. Некои аспекти на спортскиот туризам. Меѓународен научен симпозиум „Туризмот во 21 век“, Скопје, 2008.
36. Мислењата на некои вработени за спортскиот туризам. Меѓународен научен симпозиум „Туризмот во 21 век“, Скопје, 2008.
37. Менаџмент концепција во спортот во РМакедонија во услови на пазарна економија. Меѓународна научно-стручна конференција од областа на физичкото образование и спортот. Охрид, 2008.
38. Разликите на ставот кон спортот кај учениците од двата пола на 11 годишна возраст. Меѓународна научно-стручна конференција од областа на физичкото образование и спортот. Охрид, 2008.
39. Статусот на наставниот предмет физичко и здравствено образование во новото 9 годишно задолжително основно образование. Меѓународна конференција, Актуелни проблеми во физичката култура, НСА, Софија, 2008.
40. Активности во природа, настава и рекреација. Меѓународна конференција, Актуелни проблеми во физичката култура, НСА, Софија, 2008.
41. Маркетинг во спортскиот туризам. 13-ти симпозиум за спорт и физичко образование на младите, Охрид, 2009.
42. За принципите во физичкото образование. 13-ти симпозиум за спорт и физичко образование на младите, Охрид, 2009.
43. Глобални трендови во спортскиот туризам. Меѓународна научна конференција, Универзитет за туризам и менаџмент, Скопје, 2009.
44. Спорт и спортски туризам. Меѓународна научна конференција, Универзитет за туризам и менаџмент, Скопје, 2009.
45. Создавање на маркетинг ориентација во образованието. Научен собир на тема „Можности на националното воспитување во време на глобализација“, Врање, РСрбија, 2010.

46.Хуманизација на оценувањето во наставата по физичко и здравствено образование.5 научен собир на тема „Образование за хумано општество“9во печат),Охрид,2010.

47. Малцев,М.(2011), УЧЕБНИК - Методика на физичкото образование, УКИМ

48. Малцев,М.(2013), УЧЕБНИК - Методика на физичкото образование Второ издание (со измени помали од 25%)

49.Малцев,М.(2010), Практикум „Основи на физичко образование со методика - V семестар“ ПФ,Скопје.

50. Малцев,М.(2010), Практикум О„основи на физичко образование со методика - VI семестар“ ПФ,Скопје.

51. Малцев,М.(2010), Практикум „Основи на физичко образование со методика - VII семестар“ ПФ,Скопје.

52. Малцев,М.(2010), Практикум „Основи на физичко образование со методика - VIII семестар“ ПФ,Скопје.

53.Малцев,М.(2012) ,Практикум „Основи на физичко воспитание“

54.Малцев,М.(2012) Практикум „Методика на физичко воспитание“

55.Малцев,М.(2012) Практикум „Основи на физичко образование“

56.Малцев,М.(2012) Практикум „Методика на физичко образование“

57	Malcev, M.(2010). <i>Research study of the attitudes of 13 years old students toward sports and their participation in sport activities</i> . International Scientific Conference:PHYSICAL ACTIVITY FOR EVRYONE. Ministry of Scaens and Technological Development, Ministry of Youth and Sport, Republic of Serbia & Fakultet sporta I fizickog vaspitanja, Beograd. Zbornik radova (pp. 228-234).
58	Малцев,М, Мироновска С., (2010). <i>Создавање на маркетинг ориентација во образованието</i> .Меѓународни научни скуп, Могучност националног воспитања у време глобализације.Министарсто за науку итехнолошки развој Републике Србије,Учитељски факултет у Врању, тематски зборник пп.166-173.
59	Malcev,M.(2011). <i>Representation of body exercise (exercises for body shaping) in the structure of the lesson in Physical ond Health education</i> , VI Balkan Education and Science Congress, The modern society and education. Ohrid.vol 2,pp.1413-1419.
60	Malcev,M(2011). <i>Physical education and sport turism</i> . International Scaentific Conference. Turusm in 21 c.Skopje
61	Bujar,S.,Malcev,M.(2011). <i>Latent structure of the biomotor space for energetic regulation of the movements of the second grade students in the Republic of Macedonia</i> , VI Balkan Education and Science Congress, The modern society and education. Ohrid.vol 2,pp.1403-1407.
62	Малцев,М.(2011).. <i>Личните карактеристики за занимавање со воннаставни активности од областа на спортиот кај учениците на 10 годишна возраст</i> . Годишњак Учитељског факултета у Врању.пп271-279.
63	Malcev,M.,Saiti,B.,(2011). <i>Некои социјално-демографски карактеристики на сставот кон спортиот кај учениците на 12 годишна возраст за занимавање со воннаставни активности од областа на спортиот</i> . Sport mont, casopis za sport, fizicko vaspitanje I zdravlje, бр.31,32,33/IX, Podgorica, pp(478-484).
64	Малцев,М.,(2011).Разлики во некои моторички способностикај учениците од

	V отделение од Скопје во зависност од полот. Годишен зборник, Педагошки факултет „Св.Климент Охридски“-Скопје.пп(93-99).
65	Малцев,М.,Васовиќ,М.,(2011).Некои разлики во моторичките способности кај учениците од IV одд. во зависност од полот.Просветно дело бр.3 Скопје. пп (73-79).
66	Малцев,М.(2010).Хуманизација на оценувањето во наставата по физичко и здравствено образование. Петти научен собир. Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ – Скопје. Зборник.Охрид.
67	Малцев,М.(2011). Предизвиците на современото физичко и здравствено образование. Initial training of preschool and primary school teachers-current state and prospects.Balkan Association of Pedagogical and Related Faculties International Scientific Conference.Ohrid.
68	Малцев,М.(2012). Педагошка втемеленост на методиката на физичкото и здравствено воспитание во одделенската настава. Просветно дело бр.5.Скопје.(пп.157-164)
69	Малцев,.(2011).Разлики на некои моторички способности кај учениците од 11 год. Годишен зборник на Педгошки факултет Св.Климент Охридски“. Скопје.(пп.74-81).
70	Малцев,М.Васовиќ,М.(2011):Некои разлики во моторичките способности кај учениците од IV одд. од Скопје во зависност од полот. Просветно Дело бр.3.Скопје.(ПП 144-163).
71	Малцев,М.(2011).Неки аспекти развоја комплетне личности детета кроз спортску книжевност. Научни скуп са меѓународним учешчем на тему: Књижевност за децу и њена улога у васпитању и образовању деце предшколског узраста. Педагошки факултет Врање.(пп167-170)
72	Малцев,М.(2011).Застапеност на телесните вежби (вежби за обликување на телото) во структурата на часот по физичко и здравствено образование. Меѓународен научен симпозиум: Воспитанието и образованието меѓу традиционалното и современото. Институт за педагогија-Филозофски факултет Скопје
73	Малцев,М.(2011).Формирање на движења. Зборник.Меѓународен симпозиум: Воспитанието и образованието меѓу традиционалното и современото. Институт за педагогија-Филозофски факултет Скопје.(пп.249-258)
74	Malcev,M.(2012).Attitudde towards Physical education and influence on forming with the students at the age from 10-11. Education in the Modern European Environemnt.Croatia,Opatia.
75	Malcev,M.(2012). The character of the teacher on physical and health education. Education Across Borders. Conference proceedings.University Of Western Macedonia, Faculty Of Education.Greese ,Florina.(пп.720-722)
76	Малцев. М. (2012). Књижевност за децу у функцији развоја комплетне личности детета (неки спортски аспекти), Књижевност за децу и њена улога у васпитању и образовању деце предшколског узраста (тематски зборник), Учитељски факултет у Врању. стр. 289-294
77	Malcev.,M.(2013).The influence of motor abilities on sociometric status of the group at students of 10 years old.FIEP Bullten.Journal of the International Federation of Physical Eduction.Vol.83.Special Edition-Article III.Bratislava.

	(pp.209-211).
78	Malcev,M.,Vasovic,M.(2013). The influence of motor abilities of the social status of the individual in the group in female students aged 10.Pedagogy.Educational Journal.No.6.Sofia.(pp.909-917.)
79	Malcev,M.,Vasovic,M.(2013)Some Models for Intensification of the Physical and Helth Education Classes.International Conference. Innovations Challenges and Tendendencias in Post Modern Education.Stara Zagora. (pp.214-219).
80	Malcev.,M.(2014).Determining the motor skills differences among students male and female 12 years. Sport,Stess, Adaptation. Scaentific Journal Congress Proceedings. Extra Issue.Sofia.(pp.318-322).
81	Malcev,M.,(2014).Determining the motor skills differences among male students 10 and 12 years of age. Science&Sport.Journal Des Sciences et de la Medecine de Lhomme en Mouvmnt.Vol.29-Hors-serie 1p.S1-S72. Liegge. (pp. 523-523).
82	Malcev,M.(2014) Longitudinal Determination of the Differences of the Motor Abilities of Female Students Aged 10 and 12.9th International Balkan Education and Science Congres.Edirne.Turkey.http://www.bes2014.org

Од доставените дополнителни 36 труда, за изминатите 5 години, се забележуваат неколку кинезиолошки научни области кои кандидатот соодветно научно ги обработува и за кои покажува особен афинитет, со посебен акцент на методиката на физичкото образование која е застапена со 11 труда, ставот кон физичкото образование и спортот е опфатен со 9 труда, маркетингот во спортот со 2 труда и 4 труда од областа на моторичките способности на учениците, а сите заедно ја опфаќаат тематиката која ја третира методологијата на наставниот час, интензификацијата на часот, следењето, вреднувањето и оценувањето, ставот кон физичкото образование и спортот и други аспекти за успешна реализација на часот по физичко и здравствено образование, односно предметните содржини.

Почнувајќи од првиот објавен труд во 1983 година па до денес кандидатот континуирано ги следи и ги разработува научните сознанија од технологијата на наставата по физичко образование, при што придава особено внимание на следењето, вреднувањето и оценувањето по наставниот предмет физичко образование. Во своите трудови кандидатот дава современи научни видувања на иновативните процеси во методиката на физичкото образование, како во основните училишта, преку средното образование, па се до високото образование.

Во трудовите се осврнува на принципите на наставата по физичко образование, како и на улогата на образованието во услови на глобализацијата.

Понатаму, низ големиот опус на научни и стручни трудови кандидатот се занимава и со рентабилноста на наставата по физичко образование, интензификација на оваа настава, а посветува и внимание на воннаставните активности како составен дел на севкупниот образовен процес по физичко образование, посветувајќи должно внимание и на здравствената компонента на оваа наставна содржина, како и докимолошките аспекти на наставата по физичко и здравствено образование. Во интерес на наставата по физичко образование извршил и утврдување на одредени мерни карактеристики на

некои моторни тестови кај ученичките и учениците од основното образование (Образец р.бр. 3, 5, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 19, 20, 23).

Посебна група на трудови ги опфаќа ставовите на учениците кон физичкото образование и спортот и тоа кај повеќе возрасни категории со цел да се констатираат, а потоа и да се изврши одредено влијание врз нив доколку се забележат некои негативни реакции, но од доставените трудови се забележува дека испитаниците од третираните возрасни групи имаат позитивен став кон физичкото образование и спортот. Овие трудови се единствени од ваков вид во Р.Македонија и даваат голем придонес од фундаментален карактер во развојот на педагошката практика кај нас (Образец бр. 1, 6, 7, 8, 18, 21, 22, 24, 25).

Кандидатот дава и теоретски рамки во кои треба да се движи и да се дефинира физичката култура и физичкото образование, а базирани на современите маркетинг концепции во образованието (Образец бр. 2 и 9).

Конечно, моторичките способности на учениците се третирани во трудовите (Образец бр. 9, 13, 14, 26), при што се детерминираат моторичките карактеристики на учениците од двата пола, а со што се обезбедуваат релевантни научни податоци за следење на развојот на учениците од испитуваните возрасни категории.

Секако треба да ги напоменеме и веќе рецензираните и објавени учебници по методика на физичкото образование и практикумите за студентите од Педагошкиот факултет.

Гледано во целина може да се забележи дека кандидатот со својата научна и стручна работа дава значаен придонес особено на полето на методиката на физичкото образование во сите степени на образование.

Стручно-апликативна дејност

Бил активен спортист-натпреварувач во повеќе спортови: член на кошаркарските клубови „Работнички“ и „Скопје“, ракометниот клуб „Карпош“, пливачкиот клуб „Вардар“, сите од Скопје. Како тренер работел во повеќе клубови, меѓу кои: РК „Вардар“, РК „Кометал Ѓорче Петров“, РК „Уни Проком банка Скопје“, со кои постигнал завидни резултати, особено во младинските и сениорските женски категории. Како наставник во средното училиште има освојувано повеќе први места на натпреварите во рамките на МОИ. Поседува лиценца за учител по скијање и спасител на вода, активно се занимава со сурфање и повеќе години бил водич во ТА „Интеримпакс“ од Скопје.

На Универзитетските спортски игри со студентите од педагошкиот факултет има забележано солидни резултати

Претседател бил на Стручниот одбор на партизан „Н.Н.Борче“-Карпош 4, член на Управниот одбор на Федерацијата на спортски педагози на Македонија и еден од рецензентите на научно-стручното списание „Физичка култура“.

Рецензент е на Годишникот на Учителскиот факултет во Врање – Србија.

Тренер (ментор) е на студентската репрезентација во ракомет, одбојка и фудбал за студентите од Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје.

Член е на Извршниот одбор на Универзитетскиот спортски сојуз на УКИМ во Скопје.

Кандидатот е национален делегат на Р. Македонија во FIEP-Euroopa.

Просечна оценка од самовалуација 8.16.

Има објавено 1 труд во списание со импакт фактор.

ЗАКЛУЧОК

Составен дел на Рефератот е Образецот кон извештајот за избор во наставно-научно, научно, наставно-стручно и соработничко звање.

Врз основа на приложените документи и оцената за досегашната работа на пријавениот кандидат, имајќи ја предвид неговата наставно-образовна, научноистражувачка и стручно-апликативна дејност, како и афинитетот за понатамошно научно-стручно усовршување во оваа област, согласно со одредбите од Законот за високото образование, Рецензентската комисија има чест на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје да му предложи кандидатот д-р Марјан Малцев да биде избран во звањето вонреден професор од областа: основи на тесно-стручни области, по предметот основи на физичко воспитание со методика, за групите: одделенска настава и предучилишно воспитание, на македонски наставен јазик, иако според критериумите и неговата досегашна научноистражувачка, наставно-образовна и стручно-апликативна работа заслужува и многу повисоко звање.

Рецензентска Комисија

1. проф. д-р Гино Стрезовски претседател, с. р.

2. проф. д-р Небојша Марковски, член с. р.

3. проф. д-р Жарко Костовски, член с. р.

ОБРАЗЕЦ

КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: **доц. д-р Марјан Малцев**

Институција: **Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје**

Научна област: **кинезиолошки науки (основи на тесно-стрчни области, по предметот: основи на физичко воспитание со методика, за групите: одделенска настава и предучилишно воспитание, на македонски наставен јазик)**

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1	УЧЕБНИК – „Методика на физичкото образование“, УКИМ	8
2	УЧЕБНИК – „Методика на физичкото образование“, второ издание (со измени помали од 25%)	4
3	Настава прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 1</i> , одделенска настава, 2010/11, 2011/12, 2012/13 (3 семестри 1 час неделно 15 недели)	1.8
4	Настава прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 2</i> , за одделенска настава, 2010/11, 2011/12, 2012/13 (3 семестри 1 час неделно 15 недели)	1.8
5	Настава прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 3</i> , за одделенска настава, 2010/11, 2011/12, 2012/13 (3 семестри 1 час неделно 15 недели)	1.8
6	Настава прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 4</i> , за одделенска настава, 2010/11, 2011/12, 2012/13 (3 семестри 2 часа неделно 15 недели)	3,6
7	Настава прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 1</i> , за предучилишно воспитание, 2012/13 (V семестар 1 час неделно 15 недели)	0.6
8	Настава прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 2</i> , за предучилишно воспитание, 2012/13 (VI семестар 1 час неделно 15 недели)	0.6
9	Настава прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 3</i> , за предучилишно воспитание, 2012/13 (VII семестар 1 часа неделно 15 недели)	0.6
10	Настава прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 4</i> , за предучилишно воспитание, 2012/13 (VIII семестар 2 часа неделно 15 недели)	1,2
11	Настава прв циклус студии: <i>основи на физичко образование, за одделенска настава</i> , 2012/13, 2013/14, 2014/15 (2 часа неделно 15 недели)	3,6

12	Настава прв циклус студии: <i>основи на физичко воспитување, за предучилишно воспитување</i> , 2012/13, 2013/14, 2014/15 (2 часа неделно 15 недели)	3,6
13	Настава прв циклус студии: <i>методика на физичко образование, одделенска настава</i> , 2012/13, 2013/14 (2 часа неделно, 15 недели)	2,4
14	Настава прв циклус студии: <i>методика на физичко воспитување, предучилишно воспитување</i> , 2012/13, 2013/14 (2 часа неделно, 15 недели)	2,4
15	Настава прв циклус студии: <i>кинезитерапија</i> , 2010/2015 (2 часа неделно, 15 недели)	4,8
16	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-предавања): <i>основи на физичко образование- одделенска настава</i>	1
17	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-предавања): <i>основи на физичко воспитување- предучилишно воспитание</i>	1
18	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-предавања): <i>кинезитерапија- изборен</i>	1
19	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии -предавања): <i>методика на физичко образование</i>	1
20	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии -предавања): <i>методика на физичко воспитување</i>	1
21	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-вежби): <i>основи на физичко образование</i>	0,5
22	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-вежби): <i>физичко образование со методика</i>	0,5
23	Подготовка на нов предмет(прв циклус студии-вежби): <i>физичко воспитување со методика</i>	0,5
24	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-вежби): <i>основи на физичко воспитување</i>	0,5
25	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии -предавања): <i>дообразование</i>	1
26	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-вежби): <i>дообразование</i>	0,5
27	Подготовка на нов предмет (втор циклус студии): <i>методско моделирање на воспитно-образовната работа по физичко образование (Н)</i>	1
28	Подготовка на нов предмет (втор циклус студии): <i>испитувања во физичкото образование образование(Н)</i>	1
29	Подготовка на нов предмет (втор циклус студии): <i>моделирање наставната по физичко образование – (Н).</i>	1
30	Подготовка на нов предмет (втор циклус студии): <i>испитување во физичкото образование</i>	1
31	Подготовка на нов предмет (втор циклус студии): <i>методски модели на наставната по физичко образование</i>	1
32	Подготовка на нов предмет (втор циклус студии): <i>методско моделирање на воспитно образовната работа по физичко образование</i>	1

33	Одржување на настава од втор циклус студии: <i>методски модели на наставава по физичко образование 2011/12</i>	1,5
34	Одржување на настава од втор циклус студии: <i>методски модели на наставава по физичко образование 2011/12</i>	1,5
35	Одржување на настава од втор циклус студии: <i>испитување во физичкото образование</i>	1,5
36	Одржување на настава од втор циклус студии: <i>испитување во физичкото образование (H)</i>	1,5
37	Консултации со студенти, одделенска и предучилишна, 2010-2015 (1000)	2
38	Ментор на дипломска работа 2010-2014 заклучно со 29.9.2014 - 28X=0.2	5.6
39	Член на комисија за одбрана на дипломска работа 49X=0.1	4.9
40	Позитивна рецензија на практикум/автор: <i>основи на физичко образование со методика - V семестар</i>	4
41	Позитивна рецензија на практикум/автор: <i>основи на физичко образование со методика - VI семестар</i>	4
42	Позитивна рецензија на практикум/автор: <i>основи на физичко образование со методика - VII семестар</i>	4
43	Позитивна рецензија на практикум/автор: <i>основи на физичко образование со методика - VIII семестар</i>	4
44	Позитивна рецензија на практикум/автор: <i>кинезиотерапија</i>	4
45	Позитивна рецензија на практикум/автор: <i>основи на физичко воспитание</i>	4
46	Позитивна рецензија на практикум/автор: <i>методика на физичко воспитание</i>	4
47	Позитивна рецензија на практикум/автор: <i>основи на физичко образование</i>	4
48	Позитивна рецензија на практикум/автор: <i>методика на физичко образование</i>	4
49	Настава во работилници: OSCE, Workshop for Mentoring Students of pedagogy, 17-19 5 2013, Strumica, Macedonia – учесник	1
50	Настава во работилници: The Use of the Guidelines for Students` Praktikum, October-November ODCE, 2013 – раководител	1,5
51	Вежби прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 1</i> , за одделенска настава, 2010/11, 2011/12, 2012/13 (V семестар, 1 часа неделно, 3+2+2 групи, 15 недели)	3,15
52	Вежби прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 2</i> , за одделенска настава, 2010/11, 2011/12, 2012/13 (VI семестар, 1 часа неделно, 3+2+2 групи, 15 недели)	3,15
53	Вежби прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 3</i> , за одделенска настава, 2010/11, 2011/12, 2012/13 (VII семестар, 2 часа неделно, 3+2+2 групи, 15 недели)	3,15
54	Вежби прв циклус студии: <i>основи на физичко образование со методика 4</i> , за одделенска настава, 2010/11, 2011/12, 2012/13 (VIII семестар, 2 часа неделно, 3+2+2 групи, 15 недели)	3,15

55	Вежби прв циклус студији: <i>основи на физичко образование, 2012/13, 2013/14, 2014/15</i> (2 часа неделно, 15 недели)	3,6
56	Вежби прв циклус студији: <i>основи на физичко воспитание, 2012/13, 2013/14, 2014/15</i> (2 часа неделно, 15 недели)	3,6
57	Вежби прв циклус студији: <i>методика на физичко образование, 2012/13, 2013/14, 2014/15</i> (2 часа неделно, 15 недели)	3,6
58	Вежби прв циклус студији: <i>методика на физичко воспитание, 2012/13, 2013/14, 2014/15</i> (2 часа неделно, 15 недели)	3,6
59	Вежби прв циклус студији: <i>кинезиотерапија 2010/2015</i>	2
60	УГД, физичко и здравствено образование со методика – 1 - Штип x2 одд.	1.2
61	УГД, физичко и здравствено образование со методика – 2 - Штип x2 одд.	1.2
62	УГД, физичко и здравствено образование со методика-1-Струмица x2 одд.	1.2
63	УГД, физичко и здравствено образование со методика-2-Струмица x2 одд.	1.2
64	УГД, теорија и практика на игра – Штип - x1 одд.	0.6
65	УГД, теорија и практика на игра - Струмица - x1 одд.	0.6
66	УГД, физичко и здравствено образование со методика – 2 - Штип x2 пред.	1.2
67	УГД, физичко и здравствено образование со методика - 2 - Струмица x2 пред.	1.2
68	УГД, физичко и здравствено образование со методика – 2 - Штип x2 пред.	1.2
69	УГД, физичко и здравствено образование со методика – 2 - Струмица x2 пред.	1.2
ВКУПНО		156

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред.б рој	Назив на активност:	Поен и
1/57	Malcev, M.(2010). <i>Research study of the attitudes of 13 years old students toward sports and their participation in sport activities.</i> International Scientific Conference:PHYSICAL ACTIVITY FOR EVERYONE. Ministry of Scaens and Technological Development, Ministry of Youth and Sport, Republic of Serbia & Fakultet sporta I fizickog vaspitanja, Beograd. Zbornik radova (pp. 228-234).	3
2/58	Малцев,М, Мироновска С., (2010). <i>Создавање на маркетинг ориентација во образованието.</i> Меѓународни научни скуп, Могуќност националног васпитања у време глобализације.Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије,Учитељски факултет у Врању, тематски зборник пп.166-173.	2
3/59	Malcev,M.(2011). <i>Representation of body exercise (exercises for body</i>	3

	<i>shaping) in the structure of the lesson in Physical and Health education, VI Balkan Education and Science Congress, The modern society and education. Ohrid.vol 2,pp.1413-1419.</i>	
4/60	Malcev,M(2011). <i>Physical education and sport turism</i> . International Scaentific Conference. Turusm in 21 c.Skopje	2
5/61	Bujar,S.,Malcev,M.(2011). <i>Latent structure of the biomotor space for energetic regulation of the movements of the second grade students in the Republic of Macedonia</i> , VI Balkan Education and Science Congress, The modern society and education. Ohrid.vol 2,pp.1403-1407.	3
6/62	Малцев,М.(2011). <i>Личниџе карактеристики за занимавање со воннаставни активности од областа на спортови кај ученициџе на 10 годишна возраст. Годишњак Учителског факултета у Врању.пп271-279.</i>	2
7/63	Malcev,M.,Saiti,B.,(2011). <i>Некои социјално-демографски карактеристики на ставот кон спортови кај ученициџе на 12 годишна возраст за занимавање со воннаставни активности од областа на спортови</i> . Sport mont, casopis za sport, fizicko vaspitanje I zdravlje, бр.31,32,33/IX, Podgorica, pp(478-484).	3
8/64	Малцев,М.,(2011). <i>Разлики во некои моторички способности кај ученициџе од V одделение од Скопје во зависност од полот</i> . Годишен зборник, Педагошки факултет „Св.Климент Охридски“-Скопје.пп(93-99).	2
9/65	Малцев,М.,Васовиќ,М.,(2011). <i>Некои разлики во моторичкиџе способности кај ученициџе од IV одг. во зависност од полот</i> .Просветно дело бр.3 Скопје. пп (73-79).	3
10/66	Малцев,М.(2010). <i>Хуманизација на оценувањето во наставава по физичко и здравствено образование</i> . Петти научен собир. Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ – Скопје. Зборник. Охрид.	2
11/67	Малцев,М.(2011). <i>Предизвициџе на современото физичко и здравствено образование</i> . Initial training of preschool and primary school teachers-current state and prospects.Balkan Association of Pedagogical and Related Faculties International Scientific Conference.Ohrid.	2
12/68	Малцев,М.(2012). <i>Педагошка втемеленост на методиката на физичкото и здравствено воспитување во одделенската настава</i> . Просветно дело бр.5,Скопје.(пп.157-164)	3
13/69	Малцев,.(2011). <i>Разлики на некои моторички способности кај ученициџе од 11 год</i> . Годишен зборник на Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“, Скопје.(пп.74-81).	2
14/70	Малцев,М.Васовиќ,М.(2011): <i>Некои разлики во моторичкиџе способности кај ученициџе од IV одг. од Скопје во зависност од полот</i> . Просветно Дело бр.3,Скопје.(пп 144-163).	3
15/71	Малцев,М.(2011). <i>Неки аспекти развоја комплетне личности кроз спортску книжевност</i> . Научни скуп са меѓународним учештем на тему: Книжевност за децу и њена улога у васпитању и	2

	образовању деце предшколског узраста. Педагошки факултет Врање.(пп 167-170)	
16/72	Малцев,М.(2011). <i>Застапеност на телесните вежби (вежби за обликување на телото) во структурирања на часови по физичко и здравствено образование. Меѓународен научен симпозиум: Воспитанието и образованието меѓу традиционалното и современото. Институт за педагогија-Филозофски факултет Скопје</i>	2
17/73	Малцев,М.(2011). <i>Формирање на движења. Зборник.Меѓународен симпозиум: Воспитанието и образованието меѓу традиционалното и современото. Институт за педагогија-Филозофски факултет Скопје.(пп.249-258)</i>	3
18/74	Malcev,M.(2012). <i>Attitudde towards Physical education and influence on forming with the students at the age from 10-11. Education in the Modern European Environemnt.Croatia,Opatia.</i>	3
19/75	Malcev,M.(2012). <i>The character of the teacher on physical and health education. Education Across Borders. Conference proceedings.University Of Western Macedonia, Faculty Of Education.Greese ,Florina.(пп.720-722)</i>	3
20/76	Малцев. М. (2012). <i>Књижевност за деца у функцију развоја комплетне личности детета (неки спортски аспекти), Књижевност за деца и њена улога у васпитању и образовању деце предшколског узраста (тематски зборник), Учитељски факултет у Врању. стр. 289-294</i>	2
21/77	Malcev.,M.(2013). <i>The influence of motor abilities on sociometric status of the group at students of 10 years old.FIEP Bullten.Journal of the International Federation of Physical Eduction.Vol.83.Special Edition-Article III.Bratislava. (pp.209-211).</i>	4
22/78	Malcev,M.,Vasovic,M.(2013). <i>The influence of motor abilities of the socialc status of the individual in the group in female students aged 10.Pedagogy.Educational Journal.No.6.Sofia.(pp.909-917.)</i>	4
23/79	Malcev,M.,Vasovic,M.(2013). <i>Some Models for Intensification of the Physical and Helth Education Classes.International Conference. Innovations Challenges and Tendendencias in Post Modern Education.Stara Zagora. (pp.214-219).</i>	3
24/80	Malcev.,M.(2014). <i>Determining the motor skills differences among students male and female 12 years. Sport,Stess, Adaptation. Scaentific Journal Congress Proceedings. Extra Issue.Sofia.(pp.318-322).</i>	4
25/81	Malcev,M.,(2014). <i>Determining the motor skills differences among male students 10 and 12 years of age. Science&Sport.Journal Des Sciences et de la Medecine de Lhomme en Mouvmnt.Vol.29-Hors-serie 1p.S1-S72. Liegge. (pp. 523-523).</i>	6.98
26/82	Malcev,M.(2014) <i>Longitudinal Determination of the Differences of the Motor Abilities of Female Students Aged 10 and 12.9th International Balkan Education and Science Congres.Edirne.Turkey.http://www.bes2014.org</i>	3
	Секциско предавање на научен/стручен собир x1	
27	Раководител на национален проект: <i>Релации на стандардите за</i>	6

	оценување во наставаа по физичко и здравствено образование, ликовно образование и музичко образование на основните училишта во Република Македонија	
28	Учесник во национален проект: <i>Креирање на слика за себе и себе-конструирање во заедницата кај децата од прегучилишна возраст.</i>	3
29	Учесник во национален проект: <i>OSCE, Workshop for Mentoring Students of pedagogy, Macedonia</i>	3
ВКУПНО		85.6

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1	Книга од стручна област: (2012).Малцев,М.,Васовиќ, М., <i>Физички развој преку игра</i>	7
2	Мислење за авторезиме за докторска дисертација, ПФ-Битола	1
3	Член на Управен одбор на Универзитетски спортски сојуз на УКИМ	1
ДЕЈНОСТИ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС		
1	Членство во извршно тело на меѓународна организација која поддржува/организира научноистражувачка дејност <i>национален делегат (ФИЕП-Еуропа)</i>	2
2	Рецензент на списание: <i>Годишњак училешкој факултети у Врању (2010-2014)</i>	5
3	Член на факултетска Комисија за избор на раководител на Наставно-научен колегиум за одделенска настава за втор циклус студии, 2014	0,5
4	Член на факултетска Комисија за избор на раководител на Наставно-научен колегиум за прегучилишно воспитание Член на факултетска комисија за избор на раководител на Наставно-научен колегиум за одделенска настава за втор циклус студии, 2014 за втор циклус студии, 2014	0.5
5	Член на факултетска Комисија за избор на Секретар на Наставно-научен колегиум за одделенска настава за втор циклус студии, 2014	0,5
6	Член на факултетска Комисија за спроведување на постапка за одземање на диплома, 02-282/1 04.03.2014	0,5
7	Член на факултетска Комисија за располагаање со недвижни и движни средства	0.5
8	Член на факултетска Комисија за контрола на молеро-фарбарски услуги	0.5
9	Член на факултетска Комисија за преземање на потребни	0.5

	активности за доизградба на спортска сала	
10	Член на факултетска Комисија за начин на финансирање на учества во стручни и научни собири од различен тип. 2013	0.5
11	Комисија за изготвување на Информатор, (4 информатора).	2
	СПОРСКА ДЕЈНОСТ	
1	Тренер (ментор) на студентска репрезентација (ПФ:ракомет-ж, фудсал, одбојка, ракомет-м)	8
	ВКУПНО	30

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	156
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	85,9
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	30
ВКУПНО	271,9

Членови на Комисијата

1. проф. д-р Гино Стрезовски, претседател с. р.
2. проф. д-р Небојша Марковски, член с. р.
3. проф. д-р Жарко Костовски, член с. р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА ОД ОБЛАСТА ОСНОВИ НА ТЕСНО-СТРУЧНИ ОБЛАСТИ, ПО ПРЕДМЕТОТ ОСНОВИ НА МУЗИЧКАТА КУЛТУРА СО МЕТОДИКА, ЗА ГРУПИТЕ ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА И ПРЕДУЧИЛИШНО ВОСПИТАНИЕ НА ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ВО СКОПЈЕ НА МАКЕДОНСКИ НАСТАВЕН ЈАЗИК

Врз основа на распишаниот конкурс објавен во весниците „Дневник“ и „Лајм“ на 13 декември 2014 година, за избор на еден извршител во сите наставно-научни звања од областа основи на тесно-стручни области, по предметот основи на музичката култура со методика, за групите одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик, Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на X седница одржана на 29. 12. 2014 година, донесе Одлука за формирање Рецензентска комисија за изготвување на реферат, во состав: проф. Запро Запров, претседател, проф. д-р Аида Ислам член и проф. м-р Љупчо Соколов, член.

Во својство на Рецензентска комисија, врз основа на поднесените документи и укажаната доверба, чест ни е на Наставно – научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, да му го поднесеме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Кандидатот д-р Владимир Талевски кон својата пријава ја достави потребната документација: 1. кратка биографија; 2. библиографија на научни трудови; 3. диплома за стекнат научен назив-доктор на педагошки науки; 4. пополнет образец за избор во наставно-научното звање вонреден професор; 5. докажен материјал кон образецот; 6. уверение за државјанство.

Биографски податоци

Кандидатот д-р Владимир Талевски е роден 1956 година во Битола, каде што го стекнал основното образование и средното музичко училиште. Во 1981 година дипломирал на Факултетот за музичка уметност во Скопје, на Одделот за музичка теорија и педагогија.

По завршувањето на Факултетот, работи во Музичко-балетскиот училиштен центар „Илија Николовски-Луј“ во Скопје, на работното место стручен соработник – клавијски корепетитор во Балетскиот оддел. Во 1992 година, по сопствена желба и интерес, е прераспределен на Музичко – теоретскиот оддел како професор по стручните предмети: теорија на музиката и хармонија.

Кандидатот д-р Владимир Талевски ги завршил постдипломските студии на Факултетот за музичка уметност во Скопје во 2006 година, во областа на музичката педагогија – методика на музичката настава, на тема:

Наставаџа љо теорија на музикаџа и хармонија во љрвиџе децении од формирањето на средниџе музички училишџа во Р. Македонија (1945-70), (прв дел од магистерски труд), и Содржинскиџе, дидаџичко-методскиџе и организационскиџе асџекџи на наставаџа љо стручно-теорискиџе љредметџи во средниџе музички училишџа во Р. Македонија (магистерски труд).

Од 2006 година, Владимир Талевски работи на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, како асистент по предметите: основи на музичкото образование со методика, хор и оркестар, за групите одделенска настава и предучилишно воспитание, на македонски наставен јазик.

Во 2010 година докторирал на Факултетот за музичка уметност во Скопје, на тема: *Сџејеноџ на комџаџибилносџ на нормативно-љроџрамскиџ, дидаџичко-методскиџ и љраџичниџ аџасџекџ на реализација на наставаџа љо музичко образование од I до III одделение во Република Македонија.*

Во 2010 година д-р Владимир Талевски е избран за доцент на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, по предметите: основи на музичкото образование со методика, хор и оркестар, за групите одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик.

Наставно-образовна дејност

Кандидатот д-р Владимир Талевски наставната дејност ја започнува 1981 година, во Музичкот балетскиот училиштен центар „Илија Николовски-Луј“ во Скопје. Истовремено, во периодот 1981-1985 година, работел како втор диригент и корепетитор со детскиот хор „Развигорче“ и „Женскиот младински хор“, при Младинскиот културен центар „25 Мај“ во Скопје, под уметничко раководство на проф. З. Запров и настапувал на повеќе музички манифестации на домашната музичка сцена, како и во голем број други држави.

Во неговата музичка воспитно-образовна педагошка дејност во рамките на Средното музичко училиште „Илија Николовски-Луј“ во Скопје, автор е на повеќе учебници и учебни помагала од областа на стручните музички предмети за средно музичко образование, а исто така и учесник е во низа проекти, изработка на наставни програми, национални комисији за учебници, работилници за наставна методологија и итн.

Во 2010 година е избран за доцент на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, каде што реализира настава по следниве предмети на првиот циклус студии:

-задолжителни предмети: основи на музичкото образование со методика, основи на музичкото образование, методика на музичкото образование, методика на музичкото воспитание, основи на музичкото образование со музички инструменти, музичко образование со методика, музичко воспитание со методика за групите одделенска настава и предучилишно воспитание;

-изборни предмети: хор и оркестар, креативна музичка работилница.

Во вториот циклус студии на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, д-р Владимир Талевски ги реализира предметите: методско моделирање на воспитно – образовната работа по музичко воспитание, истражувања во музичкото образование.

Во периодот од 2010 до 2014 година, д-р Владимир Талевски бил ментор на 108 дипломски работи, а учествувал и во комисија за одбрана на вкупно дипломски работи.

Ментор е на мајстерски трудови:

-Застапеноста на музичкото народно творештво во учебниците по музичко образование од петто до осмо одделение од 1990 до 2010 година, Златица Насковска, Факултет за музичка уметност – Скопје, 2010;

-Рана идентификација на знаците на музичката надареност кај децата од основното образование и нејзина примена, Зоран Маневски, Педагошки факултет – Битола, 2011;

-Препознавање и развој на музичките талентирани ученици од страна на наставниците во одделенска наставна, Билјана Павлова, Педагошки факултет – Битола, 2012;

-Застапеноста на музичките активности во градинките во централното градоноправно подрачје на Скопје, Антонија Пољуха, Факултет за музичка уметност – Скопје, 2013.

Член е на комисија за оцена и одбрана на мајстерски труд:

-Преферираните стилови на учење (аудитивни, визуелни и кинестетички) во првиот период од деветгодишното основно воспитание и образование, 02-451/3 Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ Скопје, 2013;

-Народните музички инструменти и инструменталната традиција во струмичко – радовишкиот регион, Институт за фолклор „Марко Цепенков“ Скопје 03-174, 11. 3. 2014.

Член е на комисија за оцена на докторски дисертации:

-Кларинетот во македонската челиска традиција, м-р Љупчо Чедомирски 02-475, Институт за фолклор „Марко Цепенков“ - Скопје, 2011;

-Стафановска, Изучување на блок-флејта и нејзината улога во воспитно-образовниот процес и развојот на музичките способности кај децата, м-р Емилија Ристовска, Педагошки факултет - Битола, 2012;

-Совладување на интонационите проблеми преку музичкото фолклор застапен во постојните учебници за музичко образование во функција на хорското пеење (со посебен осврт во Р. Македонија и нејзиното опкружување), 03-492/2, Факултет за музичка уметност - Скопје, 2012;

-Пејачката активност и формирање на национален идентитет кај учениците од четврто одделение, 14-241/1, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Битола, 2010.

При евалуацијата на студентите на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“, за учебната 2013/2014 година оценет е со просечна оценка 9,71.

Д-р Владимир Талевски е автор на универзитетски учебници со практикуми, за потребите на студентите на Педагошкиот факултет: Методика на музичкото образование – 2012; Методика на музичкото воспитание – 2012; Основи на музичката теорија – 2013.

Научноистражувачка дејност

Во периодот од 2010 до 2014 година, доц. д-р Владимир Талевски има учествувано на меѓународни и домашни конференции, со стручни, научноистражувачки трудови објавени во домашни и меѓународни списанија и зборници, од кои ќе издвоиме:

- *Квалификациите на музичкото образование од првиот развоен период (I - III одделение)*, Просветно дело, Скопје, 2010 год. 63 Бр. 3. UDK-37-ISSN 0350-6711;
- *Креативно музичко образование во првиот развоен период од основното образование*. 5 Меѓународен научен собир: Образование за хумано општество. Зборник на научни трудови, Охрид, 2010;
- *Содржинскиот концепт на средното Музичко образование во Република Македонија (1945-1952)*, Сојуз на композиторите на Македонија, (Струшка музичка есен), 2010, Струга;
- *Музичките илустрации во действителните активности*, Годишен зборник на трудови, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје, 2011;
- *Значењето на музичкото образование за развојот на дејствителната личност*, VI меѓународен балкански конгрес за образование и наука: Современото општество и образование, 2011, Охрид;
- *Наставниците по музичко образование меѓу теоријата и практиката*, Воспитанието и образованието меѓу традиционалното и современото, Филозофски факултет – Скопје, 2011;
- *Музичкото образование во образовниот процес со ментално ретардирани ученици од основното образование*, „Школа као чинилац развоја националног и културног идентитета и проевропских вредности, Јагодина, Р. Србија, 2011;
- *Квалификациите образование – стандарди за квалификациите музичко образование*, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ Скопје, Педагошка ревија, Научно списание за образовани прашања, Година 3, 2012;
- *Значењето на мотивацијата во музичко воспитание – образован процес*, Музичка академија - Штип (Yearbook), 2012, Vol 3, No 3. ISSN: 1857-8659;

- *Музичкојто воспитание и образование во современото општество*, Просветно дело, год. 65 Бр. 2, 91-96, 2012, UDK-37-ISSN 0350-6711.
- Basic factors for development of the music gift in children, Education in the Modern European Environment, Opatija, Croatia, 2012;
- Importance of the teaching methods and procedures in the music education in primary school teaching, University of Western Macedonia Faculty of education, 1ST International Conference EDUCATION ACROSS BORDERS Florina, Greece, 2012;
- *Улогата на музичките активности во психофизичкиот развој на младата дејска личност*, „Иновации, предизвици и тенденции во постмодерното образование“, Стара Загора, Бугарија, 2013;
- *Музичкото образование во интеринституционалните институции*, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје, Педагошка ревија, 2013;
- *Музичко – дидактичките ипри во развојот на дејската личност*, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје, Годишен зборник на трудови, 2013;
- *Музичката креативност кај децата од предучилишна возраст*, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје, Педагошка ревија, 2013;
- *Музичко-дидактичките ипри во развојот на метарптимичките чувства кај децата од предучилишна возраст*, Просветно дело, Списание за теорија и практика на образованието, Прегледно-научен труд, 2014, LXVII, 2, 63-70, UDK: 373.2.091.33-027.22.:78.091;
- *Theoretical and practical insights of Music Education*, University „St Kliment Ohridski“–Bitola Fakultet of Education, „TEACHER“ INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION, 2014;
- *Дидактичко-методски соопредувања на наставајта по музичкото во современото училиште*, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, „МУЗИКА – ОБРАЗОВАНИЕ - КУЛТУРА - ТРАДИЦИЈА“, 2014;
- Music in the inclusive education process, EDUCATION ACROSS BORDERS, 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE, “CRITICAL THINKING IN EDUCATION”, Corca, Albania, 2014;
- *Characteristics, methods and classification of the music-didactic games*, The 9th International Balkan Education and Science Conference, Edirne, Turkey, 2014;
- *Програма – нормативната поставеност на музичкото образование во одделната настава*, Сојуз на Композиторите на Македонија, Здружение на музички теоретичари на Македонија, (Струшка музичка есен), Струга, 2014;

- OSCE, Workshop for Mentoring Students of pedagogy, 17 -19 05 2013, Strumica, Macedonia – учесник,
- OSCE, Guidelines for Conducting Practicum Assignments for Students – Future Teachers, educators and Pedagogues, 01-03.07 2013, Strumica, Macedonia, учесник.

Стручно-апликативна дејност

Д-р Владимир Талевски е автор на неколку стручни универзитетски учебници за едукација на студентите за одделенска настава и предучилишно воспитание. Согледувајќи го современиот методско-дидактички пристап во приодот на проблематиката, учебниците можат да послужат како дополнителна литература и за наставниците во основните училишта, како и за воспитувачите во предучилишните установи. Тоа се учебниците: „Методика на музичкото образование“ (2012); „Методика на музичкото воспитание“ (2012); „Основи на музичката теорија“ (2013).

За потребите на основното музичко образование, д-р Владимир Талевски е рецензент на учебниците: „Солфеж 1 со елементарна теорија на музиката“ (за основно музичко образование – 2011).

Во 2010 година, по барање на Министерството за образование и наука, реализира експертски активности - стручна ревизија за учебник по музичко образование за IV одделение и учебник по музичко образование за V одделение.

Анализа на дел од научните и стручни трудови на кандидатот

-Квалификациите на музичкото образование од првиот развоен период (I - III одделение), Просветно дело, Скопје, год. 63 Бр. 3, 2010, UDK-37-ISSN 0350-6711.

Главна цел на трудот е сеопфатноста и согледувањата за квалитетно музичко образование, кои се сочинети од: квалитетни наставни програми; соодветно образование и професионални квалификации на наставниот кадар; примена на наставни методи и средства за реализација на наставата.

-Значењето на музичкото образование за развојот на дејската личност, VI меѓународен балкански конгрес за образование и наука: Современото општество и образование, Охрид, 2011.

Во овој труд, авторот посебно внимание посветува на улогата и значењето на музичкото образование за сестраниот развој на младата детска личност, со посебен осврт за развивање на сензорните способности кај децата, моторните способности, интелектуалните способности, способноста за перцепција, доживување и вреднување на естетските својства, формирање на музичкиот вкус, влијание врз формирањето и менувањето на способностите на личноста итн.

-Музичкото образование во интеринституционалните институции, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје, Педагошка ревија, 2013.

За реализација на поставените цели и задачи на музичкото образование влијаат голем број на фактори, но со посебен акцент авторот се задржува на дефинирање на барањата на професиите како образовни излези, одредувањето на стандардите на квалитетот на музичкото образование како заедничка одговорност на образовните институции и корисниците на истите, односно меѓусебна соработка - интеринституционална поврзаност.

-Музичко-дидактичките игри во развојот на метро-ритмичките чувства кај децата од предучилишна возраст, Просветно дело, Прегледно-научен труд LXVII, 2, 63-70, 2014, UDK: 373.2.091.33-027.22.:78.091.

Во овој труд, авторот ја потврдува дидактичката компонента за примена на музичко-дидактички игри преку систем на постапки, односно преку забавни музички игри да се поттикнат и да се развијат метро-ритмичките чувства. Со спроведено набљудување и анализата на претходно стекнатото искуство, со анализа се добиени нови резултати.

Програмско – нормативната поставеност на музичкото образование во одделенската настава“, Сојуз на композиторите на Македонија, Здружение на музички теоретичари на Македонија (Струшка музичка есен, 2014).

Со своето долгогодишно искуство, авторот во овој труд ги согледува одредените недостатоци во програмско-нормативната поставеност на предметот музичко образование во одделенската настава, односно наставните програми претставуваат основен двигател за секој наставен предмет, како и соодветниот кадар за реализација на сите предмети. Врз основа на општествените цели се дефинираат целите и задачите и определена генерално концепцијата на системот.

-Карактеристики, методи и класификација на музичко-дидактичките игри, *Characteristics, methods and classification of the music-didactic games*, The 9th International Balkan Education and Science Conference, Edirne, Turkey, 2014.

Содржината, формата и функцијата на детските игри секогаш биле во корелација материјалните и социјалните услови на општеството и средината на живеење. Авторот со посебен акцент приоѓа во начинот на класификацијата на музичко-дидактичките игри со кои се осознаваат одредени специфичности во духот на музиката (осознавање на карактеристиките на тонот, препознавање насока на авукот и брзина на мелодијата, игри за развивање на чувство за ритам и мелодиски слух).

Заклучок и предлог

Врз основа на извештајот и образецот кон извештајот за избор и досегашните покажани резултати во наставно-образовната, научно-

истражувачката и стручно-апликативната дејност, кандидатот д-р Владимир Талевски активно е ангажиран во изведувањето на наставата. Тој квалитетно ги извршува своите обврски, кон подготовката и реализацијата на предавањата пристапува одговорно и стручно, а неговиот односот кон студентите е особено коректен со спремност да им помогне на студентите во совладувањето на наставниот материјал. Согласно со Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, д-р Владимир Талевски ги има добиено сите потребни поени по сите области за избор во повисоко наставно-научно звање.

Рецензентската комисија имајќи ги имаше предвид сите факти и околности што се изнесени во извештајот, има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје, д-р Владимир Талевски да биде избран во звањето вонреден професор по предметот основи на музичката култура со методика, за групите одделенска настава и предучилишно воспитание на македонски наставен јазик.

Членови на Комисијата

1. Проф. Запро Запров, претседател с. р.
2. Проф. д-р Аида Ислам, член с. р.
3. Проф. м-р Љупчо Соколов, член с. р.

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: Владимир Киро Талевски

(Име, татково име и презиме)

Институција: Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје

Назив на факултетот/институтот

Научна област: музичка уметност

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Настава прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 1</i> , одделенска настава, 2010/11, 2011/12, (V семестар, 2 x 15 x 0,04)	1,2
2.	Настава прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 2</i> , за одделенска настава, 2010/11, 2011/12, (VI семестар, 2 x 15 x 0,04)	1,2
3.	Настава прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 3</i> , одделенска настава, 2010/11, 2011/12, (VII семестар, 2 x 15 x 0,04)	1,2
4.	Настава прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 4</i> , одделенска настава, 2010/11, 2011/12, (VIII семестар, 2 x 15 x 0,04)	1,2
5.	Настава прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 1</i> , предучилишно воспитание, 2012/13 (V семестар, 1 x 15 x 0,04)	0,6
6.	Настава прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 2</i> , за предучилишно воспитание, 2012/13 (VI семестар, 1 x 15 x 0,04)	0,6
7.	Настава прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 3</i> , предучилишно воспитание, 2012/13 (VII семестар, 1 x 15 x 0,04)	0,6
8.	Настава прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 4</i> , предучилишно воспитание, 2012/13 (VIII семестар, 1 x 15 x 0,04)	0,6
9.	Настава прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование</i> , одделенска настава, 2012/13, 2013/14, 2014/15 (V семестар, 6 x 15 x 0,04)	3,6
10.	Настава прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование</i> , предучилишно воспитание, 2012/13, 2013/14, 2014/15 (V семестар, 6 x 15 x 0,04)	3,6
11.	Настава прв циклус студии: <i>методика на музичкото образование</i> , одделенска настава, 2012/13, 2013/14 (VI семестар, 4 x 15 x 0,04)	2,4

12.	Настава прв циклус студии: <i>методика на музичкото воспитание</i> , предучилишно воспитание, 2012/13, 2013/14 (VI семестар, 4 x 15 x 0.04)	2,4
13.	Настава прв циклус студии: <i>хор и оркестар</i> , одделенска настава, 2010/11, 2011/12, 2012/13, (VI семестар, 6 x 15 x 0.04)	3,6
14.	Настава прв циклус студии: <i>хор и оркестар</i> , предучилишно воспитание, 2012/13, 2013/14 (VII семестар, 4 x 15 x 0.04)	2,4
15.	Настава прв циклус студии: <i>креативна музичка работилница</i> , одделенска настава, 2012/13, 2013/14 (VI семестар, 4 x 15 x 0.04)	2,4
16.	Настава прв циклус студии: <i>креативна музичка работилница</i> , предучилишно воспитание, 2012/13, 2013/14 (VII семестар, 4 x 15 x 0.04)	2,4
17.	Настава прв циклус студии (педагошка доквалификација) 2014	1
18.	Одржување на настава од втор циклус студии: <i>методски модели на наставава на музичко образование</i> 2011/12	1
19.	Одржување на настава од втор циклус студии: <i>испражувања во музичкото образование</i> 2011/12	1
20.	Настава во работилници: OSCE, Workshop for Mentoring Students of pedagogy, 17 -19 05 2013, Strumica, Macedonia – учесник	1
21.	Настава во работилници: The Use of the Guidelines for Students` Praktikum, October-November ODCE, 2013 - раководител	1
22.	Вежби прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 1</i> , одделенска настава, 2010/11, 2011/12, (V семестар, 6 x 15 x 0,03)	2,7
23.	Вежби прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 2</i> , одделенска настава, 2010/11, 2011/12, (VI семестар, 6 x 15 x 0,03)	2,7
24.	Вежби прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 3</i> , одделенска настава, 2010/11, 2011/12, (VII семестар, 6 x 15 x 0,03)	2,7
25.	Вежби прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 4</i> , одделенска настава, 2010/11, 2011/12, (VIII семестар, 6 x 15 x 0,03)	2,7
26.	Вежби прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 3</i> , предучилишно воспитание, 2012/13 (VII семестар, 1 x 15 x 0,03)	0,45
27.	Вежби прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование со методика 4</i> , предучилишно воспитание, 2012/13 (VIII семестар, 1 x 15 x 0,03)	0,45
28.	Вежби прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование</i> , одделенска настава, 2012/13, 2013/14, 2014/15 (V семестар, 12 x 15 x 0,03)	5,4
29.	Вежби прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование</i> , предучилишно воспитание, 2012/13, 2013/14, 2014/15 (V семестар, 6 x 15 x 0.03)	2,7
	Вежби прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование</i> ,	

30.	одделенска настава, 2012/13, 2013/14, 2014/15 (V семестар, 12 x 15 x 0,03)	5,4
31.	Вежби прв циклус студии: <i>основи на музичкото образование</i> , предучилишно воспитание, 2012/13, 2013/14, 2014/15 (V семестар, 6 x 15 x 0,03)	2,7
32.	Вежби прв циклус студии: <i>методика на музичкото образование</i> , одделенска настава, 2012/13, 2013/14 (VI семестар, 8 x 15 x 0,03)	3,6
33.	Вежби прв циклус студии: <i>методика на музичкото воспитание</i> , предучилишно воспитание, 2012/13, 2013/14 (VI семестар, 4 x 15 x 0,03)	1,8
34.	Вежби прв циклус студии: <i>хор и оркестар</i> , одделенска настава, 2010/11, 2011/12, 2012/13, 2013/14 (VI семестар, 3 x 15 x 0,03)	1,35
35.	Вежби прв циклус студии: <i>хор и оркестар</i> , предучилишно воспитание, 2012/13, 2013/14 (VII семестар, 2 x 15 x 0,03)	0,9
36.	Вежби прв циклус студии: <i>креативна музичка работилница</i> , одделенска настава, 2012/13, 2013/14 (VI семестар, 2 x 15 x 0,03)	0,9
37.	Вежби прв циклус студии: <i>креативна музичка работилница</i> , предучилишно воспитание, 2012/13, 2013/14 (VII семестар, 2 x 15 x 0,03)	0,9
38.	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-предавања): <i>основи на музичкото образование</i>	1
39.	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-предавања): <i>основи на музичкото образование со музички инструменти</i>	1
40.	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-предавања): <i>музичко образование со методика</i>	1
41.	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-предавања): <i>Музичко воспитание со методика</i>	1
42.	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-предавања): <i>креативна музичка работилница</i>	1
43.	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-вежби): <i>основи на музичкото образование</i>	0,5
44.	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-вежби): <i>основи на музичкото образование со музички инструменти</i>	0,5
45.	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-вежби): <i>музичко образование со методика</i>	0,5
46.	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-вежби): <i>музичко воспитание со методика</i>	0,5
47.	Подготовка на нов предмет (прв циклус студии-вежби): <i>креативна музичка работилница</i>	0,5
48.	Подготовка на нов предмет (втор циклус студии): <i>методски модели на настава на музичко образование</i>	1
49.	Подготовка на нов предмет (втор циклус студии): <i>исразувања во музичкото образование</i>	1
50.	Подготовка на нов предмет (втор циклус студии): <i>методско моделирање на воспитно-образовната работа во музичко воспитание</i>	1

51.	Подготовка на нов предмет (втор циклус студии): <i>испитување во областа на музичкото образование</i>	1
52.	Консултации со студенти, одделенска и предучилишна, 2010-2014 (1000)	2
53.	Ментор на дипломска работа, 2010-2014	21,6
54.	Член на комисија за оцена на докторат: -Кларинетот во македонската челоиска традиција, м-р Љупчо Чедомирски, 02-475, Институт за фолклор „Марко Цепенков“ Скопје, 2011	0,5
55.	Член на комисија за оцена на докторат: -Изучување на блок-флејта и нејзината улога во воспитно-образовниот процес и развојот на музичките способности кај децата, м-р Е. Ристовска-Стафановска, Педагошки факултет Битола, 2012	0,5
56.	Член на комисија за оцена на докторат: -Совладување на интонационите проблеми преку музичкиот фолклор застапен во постојните учебници за музичко образование во функција на хорското пеење (со посебен осврт во Р. Македонија и нејзиното оокружување), м-р Теута Алими Селмани, 03-492/2, Факултет за музичка уметност Скопје, 2012.	0,5
57.	Член на комисија за оцена на докторат: -Пејачката активност и формирање на национален идентитет кај учениците од четврто отделение, 14-241/1, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Битола, 2010.	0,5
58.	Член на комисија за оцена на магистратура: -Рана идентификација на знаците на музичката надареност кај децата од основното образование и нејзина примена, Педагошки факултет - Битола, 2011.	0,5
59.	Член на комисија за оцена на магистратура: -Преферираните стилови на учење (аудиовизуелни и кинестетички) во првиот период од деветгодишното основно воспитание и образование, 02-451/3 Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје, 2013.	0,3
60.	Член на комисија за оцена на магистратура: -Народните музички инструменти и инструменталната традиција во Струмичко – радовишкиот регион, бр. 02-39 22.01 Институт за фолклор „Марко Цепенков“ - Скопје, 2014.	0,3
61.	Член на комисија за одбрана на магистратура: -Народните музички инструменти и инструменталната традиција во Струмичко – радовишкиот регион, Институт за фолклор „Марко Цепенков“ Скопје, 03-174, 11.3.2014.	0,3
62.	Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа, 2010-2014	19,7
63.	Позитивно рецензиран универзитетски учебник/автор: -Методика на музичкото образование, 02-155/6, (1025), 2012	8
64.	Позитивно рецензиран универзитетски учебник/автор:	8

	<i>-Методика на музичкото воспитание, 02-347/11, 2012</i>	
65.	Позитивно рецензиран универзитетски учебник/автор: <i>-Основи на музичката теорија, 02-774/7, 2013</i>	8
66.	Позитивна рецензирана на практикум/автор: <i>-Методика на музичкото образование, 02-155/6, 2012</i>	4
67.	Позитивна рецензирана на практикум/автор: <i>-Методика на музичкото воспитание, 02-347/11, 2012</i>	4
68.	Позитивна рецензирана на практикум/автор: <i>-Основи на музичката теорија, 02-774/7, 2013</i>	4
Вкупно:		166

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЛНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Ментор на магистерска работа: <i>-Застапеноста на музичкото народно творештво во учебниците по музичко образование од 1990 до 2010 година, Златица Насковска, Факултет за музичка уметност – Скопје, 2010.</i>	1
2.	Ментор на магистерска работа: <i>-Рана идентификација на знаците на музичката надареност кај децата од основното образование и нејзина примена, Зоран Маневски, Педагошки факултет – Битола, 2011.</i>	1
3.	Ментор на магистерска работа: <i>-Препознавање и развој на музичките талентирани ученици од сирани на наставниците во одделенска настава, Билјана Павлова, Педагошки факултет – Битола, 2012.</i>	1
4.	Ментор на магистерска работа: <i>-Застапеноста на музичките активности во играчките во централното играчко подрачје на Скопје, на Антонија Пољуха, Факултет за музичка уметност – Скопје, 2013.</i>	1
5.	Учесник на национален научен проект: <i>-Релација на стандардите за оценувањето во наставаа по физичко и здравствено образование, ликовно образование и музичко образование на основните училишта во Р. Македонија, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје, 2014.</i>	3
6.	Учесник на национален научен проект: <i>-Формирање слики за себе и себе-конструирање во заедницата кај децата од предучилишна возраст, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје, 2014.</i>	3
7.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно-популарно списание со меѓународен уредувачки одбор: <i>-Квалитетот на музичкото образование од првиот развоен период (I - III одделение), Просветно дело, Скопје, год. 63 Бр. 3, 2010 Научно истражувачки труд. UDK-37-ISSN 0350-6711.</i>	3

8.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно популарно списание: -Музичкиите иџри во дејскиите активности, Годишен зборник на трудови, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје, 2011.	2
9.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно популарно списание: -Значењето на мотивацијата во музичко воспитно – образовниот процес, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип - Годишен зборник Vol. 3, No 3, 2012.	2
10.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно популарно списание: -Квалицетно образование – стандарди за квалицетно музичко образование, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ Скопје, Педагошка ревија, Научно списание за образовани прашања, Година 3, 2012.	2
11.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно популарно списание: -Музичкото образование во интеринституционалните институции, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ Скопје, Педагошка ревија, 2013.	2
12.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно популарно списание: -Музичко – дидактичкиите иџри во развојот на дејската личност, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ Скопје, Годишен зборник на трудови, 2013.	2
13.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно популарно списание: -Музичката креативност кај децата од предучилишна возраст, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ Скопје, Педагошка ревија, 2014.	2
14.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно-популарно списание со меѓународен уредувачки одбор: -Музичкото воспитание и образование во современото општество, Просветно дело, год. 65 Бр. 2, 91-96, Скопје 2012, Списание за педагошки прашања, Стручно апликативен труд UDK-37-ISSN 0350-6711.	3
15.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно-популарно списание со меѓународен уредувачки одбор: -Музичко-дидактичкиите иџри во развојот на метро-ритмичките чувства кај децата од предучилишна возраст, Просветно дело, Скопје 2014 Списание за теорија и практика на образованието, Прегледно-научен труд LXVII, 2, 63-70 UDK: 373.2.091.33-027.22.:78.091.	3
	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно-	

16.	популарно списание со меѓународен уредувачки одбор: - <i>Theoretical and practical insights of Music Education</i> , University „St Kliment Ohridski“–Bitola Fakultet of Education, „TEACHER“ INTERNACIONAL JOURNAL OF EDUCATION, June 2014.	3
17.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно-популарно списание со меѓународен уредувачки одбор: - <i>Дидактичко-методски соопредувања на наставаа по музичкото во современото училиште</i> , Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, „МУЗИКА – ОБРАЗОВАНИЕ – КУЛТУРА – ТРАДИЦИЈА“2014.	3
18.	Труд со оригинални резултати, објавен во зборник на трудови од научен стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: - <i>Креативно музичко образование во првиот развоен период од основното образование</i> . 5. Меѓународен научен собир: Образование за хумано општество. Зборник на научни трудови, Охрид, 2010.	3
19.	Труд со оригинални резултати, објавен во зборник на трудови од научен стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: - <i>Музичкото образование во образовниот процес со ментално ретардирани ученици од основното образовно ниво</i> , Школа као чинилац развоја националног и културног идентитета и проевропских вредности, Педагошки факултет - Јагодина, Р. Србија, 12 април 2011, стручен труд.	3
20.	Труд со оригинални резултати, објавен во зборник на трудови од научен стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: - <i>Значењето на музичкото образование за развојот на дејската личност</i> , VI меѓународен балкански конгрес за образование и наука: Современото општество и образование, Охрид 29. IX – 1. X 2011.	3
21.	Труд со оригинални резултати, објавен во зборник на трудови од научен стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: - <i>Наставничките по музичко образование меѓу теоријата и практиката</i> , Меѓународен научен симпозиум: Воспитанието и образованието меѓу традиционалното и современото, Охрид, 22-24 септември, 2011, Филозофски факултет–Скопје.	3
22.	Труд со оригинални резултати, објавен во зборник на трудови од научен стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: - <i>Basic factors for development of the music gift in children</i> , Education in the Modern European Environment, September, Opatija, Croatia, 2012.	3
23.	Труд со оригинални резултати, објавен во зборник на трудови од научен стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: -Importance of the teaching methods and procedures in the music education in primary school teaching, University of Western Macedonia Faculty of education, 1 ST International Conference EDUCATION	3

	ACROOS BORDES Florina, Greece, 2012.	
24.	Труд со оригинални резултати, објавен во зборник на трудови од научен стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: -Улогата на музичките активности во психофизичкиот развој на младата дејска личност, „Иновации, предизвици и тенденции во постмодерното образование“, Стара Загора, Бугарија, 2013.	3
25.	Труд со оригинални резултати, објавен во зборник на трудови од научен стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: -Characteristics, methods and classification of the music-didactic games, The 9th International Balkan Education and Science Conference, Edirne, Turkey, 2014.	3
26.	Труд со оригинални резултати, објавен во зборник на трудови од научен стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: -Music in the inclusive education process, EDUCATION ACROSS BORDERS, 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE, “CRITICAL THINKING IN EDUCATION”, Corca, Albania, 2014.	3
27.	Секциско предавање на научен/стручен собир: -Содржинскиот концепт на средното Музичко образование во Република Македонија (1945-1952), Сојуз на композиторите на Македонија (Струшка музичка есен), Струга, 2010.	2
28.	Секциско предавање на научен/стручен собир: -Дилемата околу сфаќувањето на музичкото образование во одделенската настава, Научна манифестација „Струшка музичка есен“ 2012.	2
29.	Секциско предавање на научен/стручен собир: -Програмско – нормативната поставеност на музичкото образование во одделенската настава“, Сојуз на композиторите на Македонија, Здружение на музички теоретичари на Македонија, (Струшка музичка есен), Струга, 2014.	2
Вкупно:		70

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. Број	Назив на активност:	Поени
1.	Рецензент на учебник за основно образование: -Солфеж 1 со елементарна теорија на музиката, (за основно музичко образование), Скопје, 2011	0,5
3.	Експертски активности - стручна ревизија, супервизија: -Учебник по музичко образование за IV одделение, 10-1585/1, 2010	1
4.	Експертски активности - стручна ревизија, супервизија: Учебник по Музичко образование за V одделение, 22-2411/1, 2010	1
6.	Учество во промотивни активности на факултетот: Групно јавно претставување: Ордев, Зайров, Рауник, Амеиш,	0,5

	<i>Талевски.</i> Универзитетски конгресен центар, Охрид, 30.9-1.10 2011	
7.	Учество во промотивни активности на факултетот: Меѓународен саем на образование и кариера, 2011	0,5
8.	Учество во промотивни активности на факултетот: Меѓународен саем на образование и кариера, 1 2012	0,5
Дејности од поширок интерес		
9.	Член на Организационен одбор на меѓународен научен/стручен собир: организација на VI меѓународен конгрес - Охрид, 2011	1
10.	Член на факултетска Комисија за утврдување на состојбата на постојните клавири на Факултетот, 02-645/1 2010	0,5
11.	Член на Комисија за самоевалуација на Универзитетот, 30-555/3 од 9.12.2010	0,5
12.	Член на факултетска Комисија за упис на студенти за прв циклус студии, учебна 2010/2011	0,5
13.	Член на факултетска Комисија за евалуација на Универзитетот 03-555/3, 2010	0,5
14.	Член на факултетска Комисија за упис на студенти за прв циклус студии, учебна 2011/2012	0,5
15.	Член на <i>Саемот на образование</i> и реализација на отворените денови за упис на нови студенти во учебната 2011/2012	0,5
16.	Член на Меѓународен саем на образование и кариера, 2012	0,5
17.	Член на факултетска Комисија за избор на продекани, 02-282/9, 2012	0,5
18.	Член на факултетска Комисија за избор на раководител на Наставно-научен колегиум за одделенска настава за втор циклус студии, 09-437/3, 2012	0,5
19.	Член на факултетска Комисија за реализација на активностите за одбележување на патрониот празник на Факултетот, 02-577/8, 2012	0,5
20.	Член на факултетска Комисија за постапување по приговори, 02-544/24, 2013	0,5
21.	Член на факултетска Комисија на редакциски одбор за информатор за студентите за одделенска настава, 2013	0,5
22.	Член на факултетска Комисија за упис на студенти за втор циклус на студенти, 02-512/9, 2012/2013	0,5
23.	Член на факултетска Комисија за втор циклус студии, трет уписан рок, 2012/2013	0,5
24.	Член на факултетска Комисија за втор циклус студии, прв уписан рок, 09-881/3, септември/октомври 2013/2014	0,5
25.	Член на факултетска Комисија за втор циклус студии, дополнителен уписан рок, 09-109/2, јануари 2013/2014	0,5
26.	Член на факултетска Комисија за спроведување на постапка за одземање на диплома, 02-282/1 4.3. 2014	0,5
27.	Член на факултетска Комисија за втор циклус студии, за	0,5

	спроведување на постапка за пријавување и селекција, 2014	
28.	Член на Комисија за избор во звање - асистент: Муасере Илјази, 02-512/6, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ Скопје, 2012	0,2
29.	Член на Комисија за избор во сите наставно-научни звања: м-р Јета Старова, 02-634/3, Педагошки факултет „Св. Климент Охридски“ - Скопје, 2012	0,2
30.	Член на Комисија за избор во звање на м-р Велика Стојкова, Институт за фолклор „Марко Цепенков“ - Скопје, 2012	0,2
	Вкупно:	14.6

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	166
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	70
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	14,6
Вкупно:	250,6

Членови на Комисијата

1. Проф. Запро Запров, претседател   с. р.
2. Проф. д-р Аида Ислам, член   с. р.
3. Проф. м-р Љупчо Соколов, член   с. р.

ПРЕГЛЕД

на наслови на прифатени теми на магистерски трудови на студентите од втор циклус на студии на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје.

Кандидат	Тема	Ментор
Илир Фетаи	„Модерни и постмодерни особености на албанската литература по 90-те години“ со англиски превод: “ Modern and Post - modern Tendencies of Albanian Literature for Children after 90 –ties ”	Доц.д-р Лулзим Алиу

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА НА НАУЧНАТА ОБЛАСТ УСТАВНО ПРАВО И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ” ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први” во Скопје, на седницата одржана на 26.12.2014 година, формира Комисија за избор на наставник во сите наставно-научни звања на научната област уставно право и политички систем, во состав: проф.д-р Драган Стојановиќ, проф.д-р Симеон Гелевски и проф.д-р Осман Кадриу.

По разгледувањето на приложените документи, Рецензентската комисија го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

На конкурсот за избор на наставник во сите наставно-научни звања на научната област уставно право и политички систем, објавен во дневните весници „Дневник“ и „Коха“ од 20.5. 2014 година, се пријави д-р Марика Ристовска, вонреден професор на научната област уставно право и политички систем на Правниот факултет „Јустинијан Први” во Скопје. Кон пријавата таа ги приложила потребните документи во согласно со Законот за високото образование и подзаконските акти на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” во Скопје.

I. Биографски податоци

Д-р Марика Ристовска е родена во Охрид на 24.6.1956 година. Основното образование го стекнала во основното училиште “Владо Тасевски” во Скопје со одличен успех. Средното образование го продолжила во гимназијата “Георги Димитров” во Скопје со континуиран одличен успех. На Правниот факултет се запишала во учебната 1975/76 година, а дипломирала во 1980 година како првенец на генерацијата.

На Правниот факултет во својство на помлад асистент на предметот уставно право ќе вработила во 1981 година. Своето образование го продолжила на постдипломските студии од областа на правно-политичките науки со упис во 1982/83 година, а во 1986 година е реизбрана за помлад асистент на предметот уставно право. Во 1996 година го одбрала магистерскиот труд на тема: „Теорија за поделба на власта и нејзина примена во уставниот поредок на Република Македонија” под менторство на проф. д-р Светомир Шкарик и се стекнала со звањето магистер на политички и правно-политички науки на научната област уставно право и политички систем. Кандидатката солидно ги изведувала вежбите, семинарите и консултациите по предметите што ја опфаќаат научната област уставно право и политички систем (уставноправо, политички систем, споредбено

уставно право, парламентарно право, уставно право - применета програма). Таа учествувала во изведувањето на испитите заедно со предметниот наставник.

Докторската дисертација под наслов „Мнозинскиот и пропорционалниот модел на распределба на пратеничките места во Собранието на Република Македонија во 1990,1994 и 1998 година“ кандидатката ја одбрала во 2004 година на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје пред Комисијата во состав: проф.д-р Светомир Шкарик, проф.д-р Саво Климовски, проф.д-р Томислав Чокревски, проф.д-р Гордана Силјановска-Давкова и проф.д-р Лазар Китановски. Во 2005 година е избрана за доцент на научната област уставно право и политички систем врз основа на рефератот број 864 од 30. 12. 2004 година. Во 2009 година д-р Марика Ристовска е избрана за вонреден професор на научната област уставно право и политички систем, врз основа на рефератот број 972 од 15.10.2009 година.

II. Наставно-образовна дејност

По изборот за доцент, д-р Марика Ристовска изведува настава на предметите, што ја опфаќаат научната област уставно право и политички систем, и тоа на правните, политичките и новинарските студии.

На правните студии д-р Марика Ристовска одржува настава по предметите уставно право и политички систем на првиот циклус студии по ЕКТС. По старата наставна програма на правните студии ги изведува испитите по предметите од уставно-правната група, и тоа: уставно право - применета програма, споредбено уставно право, локална самоуправа, современи политички системи и парламентарно право.

На политичките студии, д-р Марика Ристовска изведува настава по предметите политички партии и интересни групи и локална самоуправа, а на новинарските студии одржува настава по предметите политички систем и современи политички системи.

На вториот циклус на правните студии според ЕКТС, на насоката уставно право д-р Марика Ристовска изведува настава по предметите: уставно судство, локална самоуправа, парламентарно право-применета програма, избори и изборни системи, политички систем-применета програма, теорија и практика на федерализмот, регионализам, автономија и локална самоуправа.

По изборот за вонреден професор, д-р Марика Ристовска е ангажирана на првиот циклус да изведува настава по предметите, што ја сочинуваат научната област уставно право и политички систем, како што се: уставно право, политички систем, локална самоуправа и политички партии и интересни групи на правните, политичките и новинарските студии.

На вториот циклус на правните, политичките и новинарските студии според ЕКТС, по изборот за вонреден професор, д-р Марика Ристовска изведува настава по предметите: уставно судство, локална самоуправа, парламентарно право - применета

програма, уставна историја, уставно право-применета програма, избори и изборни системи, политички систем-применета програма, теорија и практика на федерализмот, регионализам, автономија и локална самоуправа, јавно мислење и масовни комуникации, федерализам, регионализам и демократија, модели на демократија и политички систем во земјите на Југоисточна Европа.

На третиот циклус студии д-р Марика Ристовска ги води следниве предмети: локална самоуправа на правните студии како и изборен и партиски систем, и регионализам, автономија и локална самоуправа на политичките студии.

До изборот во звањето вонреден професор д-р Марика Ристовска објавила четиринаесет труда од областа на уставното право, политичкиот систем, избори и изборни системи, како и учествувала во реализирањето на пет проекти од областа на локалната самоуправа, политичкиот систем и од областа на образованието на заедниците кои не се во мнозинство во Република Македонија. Во 2000 година остварила студиски престој на Panteon university of social and political sciences во Атина, во траење од еден месец, Република Грција, како и учество на одреден број научни собири.

По изборот во звањето вонреден професор, д-р Марика Ристовска особено се ангажира во изготвувањето на 5 учебни помагала во облик на читанки за подготовка на предвидените предмети, кои се составен дел на вториот циклус студии на насоката уставно право и политички систем. Како резултат на тимската работа и меѓусебното почитување во коавторство со проф. д-р Тања Каракамишева Јовановска се изготвени читанките под наслов „Парламентарно право-применета програма” и „Избори и изборни системи”, кои се во функција на подготвување на истоимените испити, како и материјал за изготвување на магистерски и докторски тези.

Читанката „Парламентарно право-применета програма” претставува публикација која одговара на ургентната потреба за издавање учебничарска и дополнителна литература за студентите од правните и политичките, како и студиите по новинарство. Во читанката се анализираат поимот на парламентарното право, неговите извори, настанокот на парламентите, нивните надлежности од компаративен аспект, како и правата и должностите на пратениците, законодавната постапка и други прашања. Потребата од оваа читанка произлезе од фактот што предметот парламентарно право - применета програма претставува задолжителен предмет на вториот циклус студии на насоката уставно право, но постои и можност истиот предмет да биде избран од студентите на другите насоки.

Читанката „Избори и изборни системи” е одлично структурирана целина на релевантни текстови за најсуштествените аспекти и прашања поврзани со изборите и изборните системи во светот и во Република Македонија. Авторките пристапуваат кон елаборирање на најновите сознанија од избирачкото право, изборната администрација, европските стандарди и принципи за одржување на фер и

демократски избори. Посебно внимание е посветено на развојот на изборниот систем во Република Македонија од осамостојувањето до денес.

Како плод на заедничка соработка со доц. д-р Јелена Трајковска Христовска произлезе читанката „Уставно судство“, што ќе овозможи студентите да добијат најрелевантни информации од оваа област. Читанката е структурирана во осум дела, систематизирани по одредени тематски целини. При тоа посебно внимание се обрнува на општо-теоретските прашања за контролата на уставноста и законитоста, потребата од посебна грижа за остварување на уставот преку контролата на законодавецот од страна на редовното судство или посебен орган, толкувањето на уставот, уставните празнини и улогата на уставното судство во развивањето на уставот.

Д-р Марика Ристовска самостојно ги подготви учебните помагала како читанки за предметот „регионализам, автономија и локална самоуправа“ и за предметот „теорија и практика на федерализмот“.

Учебното помагало - читанка за предметот „регионализам, автономија и локална самоуправа“ е структурирано во седум посебни целини каде што се разгледуваат најзначајните прашања поврзани со регионализмот, автономијата и локалната самоуправа. Во него се содржани основните документи кои поблиску ја третираат оваа проблематика, и тоа: Европската повелба за локалната самоуправа, Повелбата на ЕУ за регионализација и Декларацијата за регионализмот. Особено значајни се текстовите кои се однесуваат на облиците и формите на регионализацијата, како и нивното влијание во одредени земји како што се: Франција, Германија, Обединетото кралство, Швајцарија, унгарија, Полска, Португалија и Шпанија. Студентите треба да се запознаат со сознанијата за развојот и целите на регионалната политика на ЕУ од нејзините зачетоци во 70-тите години до најновите трендови на кохезивната политика во ЕУ во периодот 2007-2013 година.

Анализирајќи ја читанката по предметот “теорија и практика на федерализмот” се доаѓа до заклучок дека таа претставува солиден збир на содржини од различни извори, кои се посветени на најважните теории за поимот и правната природа на федерацијата и федерализмот како историски и модерен феномен на вертикалната организација на власта во правните и политичките науки. При тоа се разгледуваат прашањата за видовите федерации, бројот и големината на федералните единици, распределбата на надлежностите помеѓу федерацијата и федералните единици, како и современите облици на федерализам, а посебно се анализираат федералните обележја на Европската унија.

Д-р Марика Ристовска ја изготви публикацијата “Организација на власта во уставните системи (збирка уставни со коментар)“, со цел студентите од правните и политичките студии, како и студиите по новинарство да се запознаат со текстовите на уставите на македонски јазик на одредени земји кои имаат посебно значење за развојот на уставноста и на уставното право. Во оваа збирка се презентирани четири

оригинерни облици на примена на теоријата за поделба на власта во четири различни земји преку анализата на уставните концепти за организацијата на власта во Соединетите Американски Држави, Белгија, Италија и Франција, вклучувајќи ги и измените во уставните текстови заклучно со 2013 година, како и самите уставни текстови, кои за првпат се достапни на македонски јазик. Како посебна вредност на оваа книга може да се апострофира напорот на авторката што при преведувањето на уставните текстови се водело особено сметка за усогласувањето на стручната терминологија од различните јазици со соодветни македонски термини од оваа област. Тоа овозможува поголема разбирливост на термините и поимите кои се користат и кои се идентификуваат како уставна терминологија, што помага при разјаснувањето на правните и политичките феномени во различните општествени реалности.

Заедничката карактеристика на наведените учебни помагала и книгата се состои во фактот дека имаат широка употребна вредност, бидејќи можат да им послужат на студентите од сите циклуси студии, и тоа на правните, политичките и новинарските студии, како и на студиите по односи со јавноста во подготвување на испитите по предметот уставно право, споредбено уставно право, политички систем, современи политички системи.

Во изминатите пет години д-р Марика Ристовска била член на комисија за оценка и одбрана на докторат на 17 кандидати, како и член на комисија за оценка и одбрана на магистерски труд на 45 кандидати, како што е наведено во Образецот кој е приложен кон Извештајот за избор.

Д-р Марика Ристовска рецензирала 4 универзитетски учебници и учебни помагала, и тоа: „Парламентите, суверенитетот и демократијата во ЕУ“ од доц. д-р Каролина Ристова Астеруд, „Развојот на безбедносните служби во Република Македонија во периодот 1945-2010 година“ од доц. д-р Зоран Јовановски, „Конституционализмот и глобализацијата“ од проф. д-р Гордана Силјановска Давкова и проф.д-р Рената Дескоска и „Споредбено уставно право“ од проф. д-р Гордана Силјановска Давкова и проф. д-р Рената Дескоска.

За потребите на наставно-образовниот процес, д-р Марика Ристовска подготвила пакет материјали за 8 предмети на II циклус студии, како и за студиите од III циклус.

Евалуација по предметот уставно право

	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Наставникот беше солидно подготвен за настава.	4,69	4,84	4,70	4,58	4,75	4,52
Предавањата на професорот беа јасни.	4,78	4,65	4,80	4,51	4,68	4,70
Професорот стимулираше интерес.	4,18	4,62	4,43	4,80	4,23	4,56
Професорот соработуваше со студентите и ги почитуваше нивните идеи.	4,34	4,70	4,56	4,42	4,55	4,48
Професорот беше достапен и надвор од приемното време.	4,60	4,12	4,50	4,66	4,13	4,00
Материјалот за подготовка на испити е лесно достапен и релевантен за предметот.	4,14	4,38	4,52	4,38	4,50	4,70

Евалуација по предметот политички систем

	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Наставникот беше солидно	4,82	4,72	4,69	4,68	4,85	4,42

подготвен за настава.						
Предавањата на професорот беа јасни.	4,68	4,45	4,85	4,58	4,68	4,38
Професорот стимулираше интерес.	4,18	4,62	4,40	4,80	4,43	4,23
Професорот соработуваше со студентите и ги почитуваше нивните идеи.	4,54	4,62	4,70	4,42	4,55	4,47
Професорот беше достапен и надвор од приемното време.	4,12	3,91	4,38	4,20	4,13	4,52
Материјалот за подготовка на испит е лесно достапен и релевантен за предметот	4,35	4,75	4,65	4,18	4,34	4,80

III. Научноистражувачка и стручно-апликативна дејност

Во рамките на активностите од оваа област, д-р Марика Ристовска успешно ја вршела функцијата ментор на 24 кандидати, наведени во Образецот за професионалните референци. Таа учествувала во два национални проекта. За овој период изготвила една монографија и 14 изворно-научни трудови, од кои 6 се објавени во годишници и списанија со меѓународен уредувачки одбор.

Монографијата под наслов „Парламентарните избори во Република Македонија во периодот од 1990 до 2002 година„ ги содржи следниве прашања: значењето на распределбата на пратеничките мандати од аспект на демократијата, моделите на распределба и нивното влијание врз партискиот систем и легитимноста на претставничките тела, како и искуствата и проблемите во распределбата на пратеничките мандати во изборните циклуси во Собранието на Република Македонија 1990, 1994, 1998 и 2002 година. Особено што, сепак, постои извесна историска дистанца од овие настани може да се очекува пообјективна оценка на наведените изборни циклуси. Оваа монографија ќе им помогне на новите генерации студенти како и на пошироката научна и стручна јавност во анализирањето на новите изборни циклуси кои следат со цел да се развие критичко мислење, како и идеи за подобрување на изборното законодавство.

Во трудот под назив „Уставно-правните аспекти на мнозинската и консоцијациската демократија во уставниот поредок на Република Македонија”,

објавен во Зборникот во чест на проф. д-р Владимир Митков о 2010 година, авторката укажува дека суштински проблем во политичкиот систем претставува ефективното справување со политичките поделби во плуралните општества и обезбедување на функционирањето и стабилноста на општествениот систем во целина.

Во трудот “За имунитетските права на пратениците во Република Македонија”, објавен во Зборникот во чест на проф.д-р Томислав Чокревски, во издание на Правниот факултет “Јустинијан Први”, авторката се занимава со поимот имунитет на пратениците, кој означува специјална заштита на личноста на пратеникот-претставник на сите граѓани. Специјалната заштита треба да му обезбеди на пратеникот поголем степен на независност во вршењето на неговата функција.

Трудот „Поделбата на власта во уставниот систем на САД како оригинален претседателски систем на организација на власта“ објавен во Зборникот во чест на проф.д-р Бранко Зеленков, е посветен на меѓусебните влијанија на носителите на власта во најдоследно применетиот принцип на поделбата на власта во САД. Особено е значајно да се нагласи дека во трудот се наведени механизмите со чија помош се решаваат настанатите конфликти помеѓу Конгресот и претседателот на САД.

Во трудот „Политичките аспекти на безбедносниот систем на Македонија во рамките на поранешна Југославија и по осамостојувањето на Република Македонија”, во коавторство со доц.д-р Зоран Ж. Јовановски, објавен во Годишникот на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во чест на 18 години од основањето на политичките студии 2011/2012 година, се укажува на причинско-последичните врски помеѓу безбедносниот систем во Македонија во претходниот општествен систем и политичкиот систем кој е во еволутивен развој по осамостојувањето на Република Македонија од поранешната југословенска федерација.

Називот на трудот „Карактеристики на конституционализацијата на власта во уставите донесени по Првата светска војна”, објавен во Политичка мисла бр.46, 2014 година, асоцира на бранот на уставноста по распаѓањето на големите империи и создавањето на нови држави со идеи за демократско уредување, кои се имплементирани во новодонесените устави. Практиката во функционирањето на власта покажа обратен тренд, насочен повеќе кон тоталитаризам.

Во трудот под наслов „Карактеристики на Италија како парламентарна република и регионална држава” во Зборникот во чест на проф.д-р Марјан Марјановски се анализира уставното уредување на Италија од аспект на поделбата на власта на централно ниво, како и поделбата на атрибуциите на власта помеѓу централните, регионалните и општинските органи. Овој модел на држава, како и облиците на хоризонтална и вертикална организација на власта, презентирани во трудот, се резултат на историските околности во развојот на Италија.

Трудот „Уставниот систем на Белгија како облик на парламентарна монархија и федерација”, во Зборникот во чест на проф.д-р Лазар Китановски, го покажува историскиот развој на Белгија и нејзините специфичности како општество и држава, која од унитарна се трансформира во федерална држава под влијание на постоењето на јазични, културни и економски антагонизми.

Трудот „Неколку согледувања за Уставниот суд на Република Македонија”, во Зборникот во чест на проф.д-р Славко Милосавлевски, во коавторство со доц.д-р Јелена Трајковска Христовска се говори за положбата, надлежностите и проблемите во функционирањето на судот, како и можностите за подобрување на неговата ефикасност, како и потребата од воведување на уставна жалба.

Во трудот „Уставни измени на уставот на Петтата француска република”, во Зборникот во чест на проф.д-р Симеон Гелевски, авторката го анализира историскиот амбиент при донесувањето на уставот на Петтата француска република, што подоцна се рефлектира и врз постапката за неговите измени, имајќи ги предвид и најновите измени во 2008 година, со кои се зајакнува дополнително позицијата на Претседателот на Републиката.

Трудот под назив „Развој на парламентарното право како наука“ е објавен во е-Зборникот на трудови на Македонскиот политиколошки форум во декември 2014 година. Авторката во трудот ги анализира еволутивните почетоци на парламентарното право за време на антиката, парламентарните процедури во средниот век (Италија, франција, Англија, како и развојот на парламентарните процедури во САД. Посебно внимание во трудот се посветува на класичната теорија за парламентарното право и модерната теорија за правилата на играта, содржината на парламентарното право, дефинирањето на парламентарното право, односот на парламентарното право со уставното право, како и битните карактеристики на парламентарното право и неговиот карактер.

Во трудот „Амандманите на Уставот на Република Македонија од 1991 година, израз на нужност или политички прагматизам?”, објавен во списанието „Правник“, декември 2014 година, авторката ги анализира прашањата за кои беа поднесени нацрт-амандманите во 2014 година од аспект на изразеното негирање или поддршка во јавните дискусии, тргнувајќи од фактот дека политичката клима не е повољна за уставни измени поради бојкотот на Собранието од страна на опозицијата. При тоа, во трудот се изразени различните ставови за секој од амандманите одделно, почнувајќи од дефинирањето на бракот, преку уставната жалба, составот на Судскиот совет, меѓународната финансиска зона, преименувањето на Народната банка и др.

Во рамките на стручно-апликативната дејност, проф. д-р Марика Ристовска била поканета и изготвила 2 рецензии на предлог-проекти, кои ги финансира министерството за образование. Тоа се проектите со наслов: “Политичката култура и идентитетите во Република Македонија” од 2010 година и “Правните аспекти на облиците и фактори на мобинг во Република Македонија” од 2010 година. Во овој

период избрана е за член на уредувачкиот одбор на Зборникот во чест на проф.д-р Владимир Митков и член на уредувачкиот одбор на Годишник посветен на животот и делото на проф. д-р Светомир Шкарик. Во учебната 2009/2010 е избрана за член на конкурсната комисија за упис на втор циклус студии, а учествува во три факултетски комисии за избор во звање, како што може да се види од Образецот за професионалните референци.

IV. Заклучок и предлог

По внимателното разгледување на пријавата со сите прилози, Комисијата со задоволство констатира:

1.Д-р Марика Ристовска ги исполнува пропишаните услови од Законот за високото образование и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, за избор во звањето редовен професор на научната област уставно право и политички систем.

2.По изборот во звањето вонреден професор, д-р Марика Ристовска сериозно, одговорно и мошне успешно ги извршуваше своите обврски во рамките на наставно-образовниот процес на Правниот факултет „Јустинијан Први“. Таа изведуваше настава на првиот и вториот циклус на правните, политичките и студиите по новинарство на Факултетот, како и оствари бројни менторства на насоката уставно право на вториот циклус на правните студии. Нејзиниот професионален и креативен однос кон наставниот процес наидува на одличен прием кај студентите и кај наставниот кадар на Факултетот. Тоа е видливо и може да се заклучи од оценките добиени на евалуацијата од страна на студентите, кои изразуваат задоволство од нејзиниот коректен однос од дидактичко-педагошки аспект, како и од квалитетот на предавањата и оценувањето на знаењето и поттикнувањето на интерактивност во наставниот процес.

3.Од приложениот опус на д-р Марика Ристовска може да се констатира дека се работи за систематичен и конзистентен методолошки пристап, фундиран врз широка и релевантна литература од областа на уставното право и политичките науки, при проучувањето на темите за кои пишува. Таа солидно владее со материјата, која е предмет на трудовите, покажувајќи евидентна способност за теоретско размислување и за конкретно заклучување, како и креативно мислење и поврзување на теориските сознанија со практичните проблеми.

4. Д-р Марика Ристовска располага со исклучителна способност за соработка и тимска работа, што е видливо од активностите за подготовка на учебните помагала и наставните содржини на вториот циклус студии, како и во заедничко пишување на трудови.

5. Претходно искажаните констатации ја потврдуваат оцената дека изборот на д-р Марика Ристовска во повисоко наставно-научно звање претставува логична

Д-р Осман Кадриу, редовен професор с.р.

О Б Р А З Е Ц

КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО ЗВАЊЕ

Кандидат: д-р Марика Ристовска

Институција: Правен Факултет „Јустинијан Први“ - Скопје

Научна област: уставно право и политички систем

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. Број	Назив на активноста	Поени
1.	Одржување на настава	
1.1.	ПРВ ЦИКЛУС НА СТУДИИ Учебна 2005/2006 Уставно право $1,8 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,08$ Политички систем $1,8 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,08$ Стара програма Уставно право – применета програма $1 \cdot 30 \cdot 0,04 = 1,2$ Споредбено уставно право $1 \cdot 30 \cdot 0,04 = 1,2$ Современи политички системи $1 \cdot 30 \cdot 0,04 = 1,2$ Уставно судство $1 \cdot 30 \cdot 0,04 = 1,2$ Парламентарно право $1 \cdot 30 \cdot 0,04 = 1,2$ Учебна 2006/2007	8,16

Правни студии	
Уставно право	1,8*15*0,04=1,08
Политички систем	2,5*15*0,04=1,5
Група во Штип	2,5*15*0,04=1,5
Стара програма	
Уставно право – применета програма	1*30*0,04=1,2
Споредбено уставно право	1*30*0,04=1,2
Современи политички системи	1*30*0,04=1,2
Уставно судство	1*30*0,04=1,2
Парламентарно право	1*30*0,04=1,2
Студии по новинарство	
Политички систем	2,5*15*0,04=1,5
Политички партии и интересни групи (стара програма)	1*30*0,04=1,2
Учебна 2007/2008 година	
Уставно право	2,5*15*0,04=1,5
Група во Штип	2,5*15*0,04=1,5
Политички систем	2*15*0,04=1,2
Стара програма	
Уставно право – применета програма	1*30*0,04=1,2
Споредбено уставно право	1*30*0,04=1,2

12,78

Современи политички системи	$1 \cdot 30 \cdot 0,04 = 1,2$	
Уставно судство	$1 \cdot 30 \cdot 0,04 = 1,2$	
Парламентарно право	$1 \cdot 30 \cdot 0,04 = 1,2$	
Учебна 2008/2009 година		
Правни студии		
Уставно право	$2,5 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,5$	10,2
Политички систем	$2 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,2$	
Политички студии		
Политички систем	$2 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,2$	
Политички партии и интересни групи	$1,25 \cdot 15 \cdot 0,04 = 0,75$	
Вкупно поени до претходен избор до 2009 година		
		4,65
Учебна 2009/2010 година		35,79
Правни студии		
Уставно право	$2,5 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,5$	
Политички систем	$2 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,2$	
Политички студии		
Локална самоуправа	$2,5 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,5$	

Новинарство			
Политички систем	$1,5*15*0,04=0,9$		
Современи политички системи	$1*15*0,04=0,6$		
Учебна 2010/2011 година			5,70
Правни студии			
Уставно право	$2,5*15*0,04=1,5$		
Политички систем	$2*15*0,04=1,2$		
Новинарство			
Политички систем	$2*15*0,04=1,2$		
Политички студии			
Политички партии и интересни групи	$1,25*15*0,04=0,75$		
Учебна 2011/2012 година			
Правни студии			
Уставно право	$5*15*0,04=3$		4,65
Политички систем	$1,3*15*0,04=0,78$		
Политички студии			
Конституционализам	$1,25*15*0,04=0,75$		
Новинарство			

Политички систем	$2 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,2$	
Учебна 2012/2013 година		
Правни студии		
Уставно право	$5 \cdot 15 \cdot 0,04 = 3$	
Политички систем	$2 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,2$	
		6,73
Новинарство		
Политички систем	$1,75 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,05$	
Политички студии		
Политички систем	$2,5 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,5$	
Учебна 2013/2014 година		
Правни студии		
Уставно право	$2,5 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,5$	
Политички систем	$2 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,2$	
		6,75
Политички студии		
Политички систем	$2,5 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,5$	
Политички систем на англиски јазик	$2 \cdot 15 \cdot 0,04 = 1,2$	
Новинарство		

	Политички систем $1,5 * 15 * 0,04 = 0,9$ Односи со јавност Политички систем $1,75 * 15 * 0,04 = 1,05$	
	Изборни предмети за применета политика и политички систем Избори и изборни системи $2 * 15 * 0,04 = 1,2$ Политички системи во земјите од Југоисточна Европа $1 * 15 * 0,04 = 0,6$ Федерализам, регионализам и демократија $1 * 15 * 0,04 = 0,6$ Модели на демократија $1 * 15 * 0,04 = 0,6$	10,35 34,18
	Вкупно поени по претходен избор по 2009 година	

1.2.	ВТОР ЦИКЛУС НА СТУДИИ	
	Правни студии на насоката	
	Уставно право	
	Учебна 2008/2009	
	Уставно судство $5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 3,75$	
	Локална самоуправа $2,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,875$	
	Парламентарно право-применета програма $2,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,875$	
	Избори и изборни системи $1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
	Теорија и практика на федерализмот $3,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 2,625$	
	Уставно право –применета програма $1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
	Регионализам,автономија и локална самоуправа $3,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 2,625$	
	Уставна историја $1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
	Вкупно поени до претходен избор до 2009	16,67
	Учебна 2009/2010 година	
	Правни студии на насоката	
	Уставно право	
	Уставно судство $2,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,875$	
	Локална самоуправа $2,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,875$	

Парламентарно право	$2,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,875$	12,49
Избори и изборни системи	$1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
Теорија и практика на федерализмот	$1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
Уставно право-прим.програма	$1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
Регионализам, автономија и локална самоуправа	$3,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 2,625$	
Уставна историја	$1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
Учебна 2010/2011 година		
Уставно судство	$3,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,875$	12,74
Локална самоуправа	$2,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,875$	
Парламентарно право	$1,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,125$	
Уставна историја	$1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
Избори и изборни системи	$1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
Теорија и практика на федерализмот	$1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
Уставно право-прим.програма	$1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	
Регионализам, автономија и локална самоуправа	$3,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 2,625$	
Учебна 2011/2012 година		
Уставно судство	$2,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,875$	
Локална самоуправа	$2,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,875$	
Парламентарно право	$1,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,125$	
Уставна историја	$1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$	

Избори и изборни системи	1,75*15*0,05=1,31	12,55
Теорија и практика на федерализмот	1,5*15*0,05=1,125	
Уставно право-прим.програма	1,75*15*0,05=1,31	
Регионализам, автономија и локална самоуправа	3,5*15*0,05=2,625	
Учебна 2012/2013 година		
Уставно судство	5*15*0,05=3,75	15,805
Парламентарно право	2,5*15*0,05=1.875	
Уставна историја	1,75*15*0,05=1,31	
Избори и изборни системи	1,75*15*0,05=1,31	
Теорија и практика на федерализмот	3,5*15*0,05=2,625	
Регионализам, автономија и локална самоуправа	3,5*15*0,05=2,625	
Опциони предмети		
Уставно право-прим.програма	1,75*15*0,05=1,31	
Јавно мислење и масовни комуникација	1,33*15*0,05=1	
Учебна 2013/2014 година		
Уставно судство	5*15*0,05=3,75	15,805
Парламентарно право	2,5*15*0,05=1,875	
Избори и изборни системи	1,75*15*0,05=1,31	

	Политички партии и интересни Групи $1 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,75$ Уставна историја $1,75 \cdot 15 \cdot 0,05 = 1,31$ Регионализам, автономија и локална самоуправа $3,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 2,625$ Теорија и практика на федерализмот $3,5 \cdot 15 \cdot 0,05 = 2,625$ Вкупно поени по претходен избор по 2009	14,235 67,82
2.	Подготовка на нов предмет 1. Уставно право (на прв циклус од 2006) 2. Политички систем (на прв циклус од 2006) Вкупно поени до претходен избор до 2009 3. Уставно судство, задолжителен предмет на магистерските студии на насоката по уставно право (седми семестар),	1 1 2

	4. Парламентарно право-применета програма на магистерските студии на насоката по уставно право (осми семестар), 5. Избори и изборни системи на магистерските студии по уставно право(осми семестар), 6. Регионализам, автономија и локална самоуправа на магистерските студии по уставно право (деветти семестар), 7. Уставна историја на магистерските студии по уставно право (осми семестар), 8. Теорија и практика на федерализмот на магистерските студии на насоката уставно право (деветти семестар), 9. Уставно право-применета програма на магистерските студии по уставно право (деветти семестар), 10. Политички партии и интересни групи на магистерските студии по уставно право (осми семестар), 11. Политички систем на англиски јазик на политичките студии на прв циклус од наставниот план од 2013 година, 12. Федерализам, регионализам и демократија, избран предмет на насоката применета политика и политички систем на политичките студии во прв циклус по наставен план од 2013 година, 13. Политички системи во земјите на Југосточна Европа, избран предмет на насоката применета политика и политички систем од 2013 година, 14. Политички систем на студиите за односи со јавноста од 2013 година, 15. Локална самоуправа на трет циклус правни студии, 16. Изборен и партиски систем на трет циклус на политичките	

	студии, 17. Регионализам, автономија и локална самоуправа на трет циклус на политичките студии. Вкупно поени по претходен избор по 2009	(15*1) 15

	3. „Регионалниот развој и Европската унија“, од кандидатката м-р Весна Гоцева. 4. „Информатичкото општество, медиумското образование и Европската унија“, од кандидатот м-р Дашмир Идризи. 5. „Граѓанско политичките права, културната различност и консоцијалната демократија“, од кандидатката м-р Флора Кадриу. 6. „Развојот на безбедносните служби во Република Македонија (1945-2010 година)“, од кандидатот м-р Зоран Јовановски. 7. „Исламот и апсолутниот карактер на човековите права со посебен аспект на правата на жената“, од кандидатката м-р Јана Илиева. 8. „Европската жандармерија и мировните мисии на Европската Унија“, од кандидатот м-р Славчо Богев. 9. „Влијанието на карактерот на политичкиот систем врз дипломатскиот церемонијал и протокол“, од кандидатката м-р Добрила Срцева. 10. „Полицијата и заштитата на човековите права во безбедносниот систем на Република Македонија“, од кандидатката м-р Татјана Гергинова Стојменовска. 11. „Процесот на донесување на надворешно-политичките одлуки во државите во транзиција“, од кандидатот м-р Љуљзим Фаризи. 12. „Улогата на превентивната мисија на УНПРЕДЕП во стабилизацијата на Балканот“, од кандидатката м-р Светлана Вељановска. 13. „Влијанието на организациите на цивилното општество врз македонската демократска транзиција и консолидација“, од кандидатот м-р Ненад Марковиќ. 14. „Парламентарниот надзор и контрола врз безбедносниот сектор и заштитата на човековите Слободи и права во Република Македонија“, од кандидатот м-р Атанас Козарев.	

15. „Правните механизми во Организацијата на обединетите нации и прашањето околу името на Република Македонија“, од кандидатот **м-р Јанко Бачев.**

16. „Уставно-правниот статус на религиите и на слободата на вероисповест“, од кандидатот **м-р Александар Спасеновски.**

17. „Изборните нерегуларности на парламентарните избори во 2006, 2008 и 2011 година во Република Македонија“, од кандидатот **м-р Супхи Јакупи.**

Вкупно

		(17 * 0,5) 8,5
5.	Член на комисија за оцена и одбрана на магистратура 1. Придонесот на пратеничките во Собранието на Република Македонија во законодавните Политики од аспект на половата рамноправност“, од кандидатката Александра Јовевска. 2. „Гласање за доверба и недоверба на владата како облик на остварување на политичка Одговорност на носителите на политички функции“, од кандидатката Ивана Петрова. 3. „Уставна жалба“, од кандидатот Блаже Крчински. 4. „Право на јавен собир“, од кандидатот Иван Стефановски. 5. „Локалната самоуправа во балканските држави“, од кандидатот Мирослав Драганов. 6. „Претседателските избори во Република Македонија“, од кандидатот Антонио Саздов. 7. „Имунитет на пратениците во претставничкото тело“, од кандидатката Елизабета Грозданоска. 8. „Постапка за донесување и менување на уставот“, од кандидатката Менка Трајанова. 9. „Карактер, правно дејство и извршување на одлуките на Уставниот суд на Република Македонија“, од кандидатката Соња Данова.	

10. „Организацијата на власт во Албанија“, од кандидатката Миранда Адили. 11. „Улогата на ЗЕЛС во процесот на одлучување на локално ниво“, од кандидатот Филип Јаневик. 12. „Право на здружување“, од кандидатката Тања Терзиева. 13. „Договорот од Лисабон и заедничката безбедносна и одбранбена политика на Европската Унија“, од кандидатката Рената Ристова. 14. „Локалните избори во Република Македонија од 1996 година“, од кандидатот Горан Серсемов. 15. „Уставите на Република Македонија од 1946 до 1991 година“, од кандидатот Јован Бапешки. 16. „Процедурата на избор на Претседателот на САД“, од кандидатот Николче Шарковски. 17. „Изборна Реформа-случајот Република Македонија“, од кандидатот Перо Мартиновски. 18. „Развиток на руралните општини во Република Македонија со помошта на Европската Унија“. 19. „Постапки пред Уставниот суд на Република Македонија“, од кандидатката Виолета Василева. 20. „Уставно-правен статус на правото на живот во Република Македонија“, од кандидатката Ивана Јовановска. 21. „Карактеристики на парламентарните избори за Собранието на Република Македонија во 1998 година“, од кандидатот Никола Боински. 22. „Развој на изборниот систем за избор на пратеници во Собранието	

	на Република Македонија (1990-2011)“, од кандидатот Трајче Трајков. 23. „Република Македонија на патот кон НАТО“, од кандидатката Јасна Белеска. 24. „Интерпелацијата како механизам за собраниска контрола врз носителите на јавни функции“, од кандидатот Дарко Блажевски. 25. „Внатрешна организација на парламентот“, од кандидатката Ана Климовска. 26. „Права на детето“, од кандидатката Сашка Ефремовска. 27. „Организацијата на власт во Хрватска од 1991 година до денес“, од кандидатот Виктор Пажик. 28. „Избор на судии во уставните судови“, од кандидатот Дарко Георгиев. 29. „Парламентарната контрола врз извршната власт“, од кандидатката Симона Николиќ. 30. „Применети политики на локален и регионален развој во Република Македонија“, од кандидатот Тони Младеновски. 31. „Карактеристики на управно-правниот однос помеѓу граѓаните и локалната самоуправа“, од кандидатот Томе Чабулев. 32. „Извршната власт во Република Македонија, Хрватска и Словенија од 1991-2012“, од кандидатката Марија Целевска. 33. „Партискиот систем на Европската унија“, од кандидатката Тамара Костовска.	

	34. „Законодавната власт во САД“, од кандидатот Горан Николовски. 35. „Казненоправна заштита на човековите права и слободи“, од кандидатката Ирена Јосифова. 36. „Положбата на шефот на државата во Франција, во периодот на Третата, Четвртата и Петтата Република“, од кандидатката Николина Новеска. 37. „Слобода на информирање и статусот на јавниот радиодифузен сервис“, од кандидатот Тодорче Малезански. 38. „Електронски парламент“, од кандидатката Вилма Јанева. 39. „Локални избори во Република Македонија“, од кандидатот Горан Поповски. 40. „Човекови права на лицата без државјанство“, од кандидатката Нада Трајковска. 41. „Политички коалиции во Република Македонија“, од кандидатката Катерина Касовска. 42. „Внатрешна партиска демократија во Република Македонија - состојба и предизвици“, од кандидатката Марија Јосифова. 43. „Приемот на Република Македонија во ООН и меѓународното право“, од кандидатот Јанко Бачев. 44. „Заедничката безбедносна и одбранбена политика на Европската унија“, од кандидатката Андријана Матековиќ. 45. „Локалната самоуправа во Република Македонија и во Европа“, од кандидатката Бранка Милковска. 46. „Претседателските избори во Република Македонија во 2014 година“, од кандидатот Тодорче Панов. 47. „Извршување на пресудите на Европскиот суд за човекови права“, од кандидатот Александар Наумовски. 48. „Влијанието на соработката помеѓу државите-членки на Европската унија и државите кандидати за членство во Европската унија:	

	случајот Македонија”, од кандидатката Софче Крстиќ. 49. “Постапката за оценка на уставноста на законите и подзаконските акти во Уставниот суд на Република Македонија” од кандидатката Катерина Фудулски. Вкупно	(49*0,3) 14,7
6.	Позитивно рецензиран практикум 1. Парламентарно право-применета програма (коавтор со проф.д-р Тања Каракамишева Јовановска) 2. Уставно судство (коавтор со доц. д-р Јелена Трајковска Христовска) 3. Избори и изборни системи (коавтор со проф.д-р Тања Каракамишева Јовановска) 4. Регионализам,автономија и локална самоуправа 5. Теорија и практика на федерализмот Вкупно	3 3 3 3 4 4 17

7.	Рецензент на универзитетски учебник 1. Парламентите, суверенитетот и демократијата во Европската унија“ од доц.д-р Каролина Ристова Астеруд, Скопје, 2013 година. 2. “Развојот на безбедносните служби во Република Македонија во периодот 1945-2010 година” од доц. д-р Зоран Ж. Јовановски, Скопје, 2012 година. 3. „Конституционализмот и глобализацијата“, читанка од авторите проф.д-р Гордана Силјановска Давкова и проф. д-р Рената Дескоска, 2012 година. 4. „Споредбено уставно право“, читанка од авторите проф.д-р Гордана Силјановска Давкова и проф. д-р Рената Дескоска, 2012 година. Вкупно	(4*1) 4
8.	Пакет материјали за одреден предмет 1. Уставна историја, предмет на II циклус студии по уставно право 2. Уставно право-применета програма, предмет на II циклус студии по уставно право 3. Политички систем на англиски јазик, предмет за политичките студии	

	4. Федерализам, регионализам и демократија, опционен предмет на општа листа 5. Изборен и партиски систем, предмет на трет циклус на политички студии 6. Локална самоуправа, предмет на трет циклус на правните студии 7. Регионализам, автономија и локална самоуправа, предмет на трет циклус на политичките студии 8. Политички системи во земјите во Југоисточна Европа, опционен предмет од општа листа на Факултетот Вкупно	(8*1) 8
9.	Интерна скрипта од предавања	

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. Број	Назив на активноста	Поени
11.	Ментор на магистерски работи 1. „Карактер, правно дејство и извршување на одлуките на Уставниот суд на Република Македонија“, од кандидатката Соња Данова. 2. „Отворени и затворени кандидатски изборни листи“, од кандидатот Мартин Петровски. 3. „Стекнување на пратеничкиот мандат во претставничките тела“, од кандидатот Николче Мушаревски. 4. „Нespoјливост на функцијата пратеник во претставничкото тело со вршење на други јавни функции или професии“, од кандидатот Александар Павлов. 5. „Внатрешна организација на парламентот“, од кандидатката Ана Климовска. 6. „Имунитет на пратениците во претставничкото тело“, од кандидатката Елизабета Грозданоска. 7. „Изборна реформа-случајот со Република Македонија“, од кандидатот Перо Мартиновски. 8. „Локалните избори во Република Македонија од 1996 година“, од кандидатот Горан Серсемов. 9. „Права и должности на пратениците во Република Македонија“, од кандидатот Зоран Ристовски.	

	10. „Пратенички мандат, стекнување, остварување и престанок на пратеничкиот мандат“, од кандидатот Сали Салиевски. 11. „Процедурата на избор на Претседателот на Соединетите Американски Држави“, од кандидатот Николче Шарковски. 12. „Развиток на руралните општини во Република Македонија со помош на Европската унија“, од кандидатот Драган Радински. 13. „Претседателски избори во Република Македонија“, од кандидатот Антонио Саздов. 14. „Уставно-правни инструменти на Собранието на Република Македонија за вршење на Политичка контрола на Владата на Република Македонија“, од кандидатката Марија Илиевска. 15. „Избор и разрешување на судии како предуслов за независност на судството“, од кандидатката Јасмина Величкова. 16. „Слободата на информирање и статусот на јавниот радиодифузен сервис“, од кандидатот Тодорче Малезански. 17. „Апстрактна и конкретна контрола на уставноста и законитоста“, од кандидатката Марија Блажевска. 18. „Реформите во изборната администрација во Република Македонија од 1990 до 2011 година“, од кандидатот Фелекназ Реџеми. 19. „Избор на судиите во уставните судови“, од кандидатот Дарко Георгиев. 20. „Учество на жените на изборните во Република Македонија од 1990 до 2011 година, Дилеми и предизвици“, од кандидатката Елизабета Величковска. 21. „Парламентарните избори во 1998 година во Република Македонија“, од кандидатот Никола Боински.	

22. „Парламентарните избори во 2002 година во Република Македонија“, од кандидатот Никола Грнчаревски.
23. „Положбата на Шефот на државата во Франција, во периодот на Третата, Четвртата и Петтата Република“, од кандидатката Николина Новеска.
24. „Видови одлуки и правно дејство на одлуките на уставните судови“, од кандидатката Милена Салџиева.
25. „Постапката за оценка на уставноста на законите и подзаконските акти во Уставниот суд на Република Македонија“ од кандидатката Катерина Фудулски.
26. „Извршување на пресудите на Европскиот суд за човекови права“, од кандидатот Александар Наумовски.
27. „Претседателските избори во република Македонија во 2014 година“, од кандидатот Тодорче Панов.
28. „Гаранции за независност на уставното судство во република Македонија“, од кандидатката Сандра Липша.
29. „Гаранции за независноста на судиите во Република Македонија“ од кандидатката Имране Селмани.
30. „Европските стандарди за едукација на судиите“, од кандидатката Елма Јашар.
31. „Предизвиците на уставниот развој на Турција по 1982 година“, од кандидатката Мирјана Димитров.
32. „Пратеничкото прашање и интерпелацијата како инструменти за политичка контрола на законодавната врз извршната власт“, од кандидатката Маријана Штерјова.
33. „Престанок на пратеничкиот мандат во Република Македонија“, од кандидатката Елена Ристова.
34. „Локалните избори во Република Македонија од 2013 година“, од кандидатката Викторија Трпеновска.

Вкупно

		(34*1) 34

12.	Учесник во национален научен проект 1. Мегaproект на Правниот факултет “Јустинијан Први”- “Евроинтеграција на општествениот, правниот и политичкиот систем на Република Македонија”. 2. “За предизвиците во процесот на европеизирање на уставите на земјите-членки на Европската унија-лекции за македонскиот Устав”, проект финансиран од УКИМ. Вкупно	(2*3) 6
13.	Монографија 1. “Парламентарните избори во Република Македонија во периодот од 1990 до 2002 година”, М. Ристовска, Скопје, 2014, стр.312.	8

12.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/стручно списание 1. „За положбата на Уставниот суд во Република Македонија од 1991 година”, Зборник: Конституирање на Република Македонија, Правен факултет-Скопје, 1995 година, 2. „Државната власт во Уставот на Руската Федерација од 1993 година”, Годишник на Правниот факултет во Скопје за 1994/95	

	година, 3. „Изборните модели во изборните закони на Република Албанија, Република Словенија, Република Бугарија и Република Романија”, Зборник, Правната држава и изборите, Правен факултет во Скопје 1996 година, 4. „Остварувањето на начелото на поделбата на власта во уставниот поредок на Република Македонија”, Зборник во чест на Александар Христов, Правен факултет во Скопје, 1996 година, 5. „Корените на идејата за поделба на власта во античката мисла”, зборник во чест на Иво Пухан, Правен факултет во Скопје, 1996 година, 6. „Изборите и демократијата”, Зборник Јавно и приватно право, Правен факултет во Скопје, 1998 година, 7. Кон трудовите на професор Евгени Димитров, Зборник во чест на Евгени Димитров, споредбено уставно право, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет во Скопје, 1999 година, 8. „Карактер на пратеничкиот мандат”, Зборник во чест на Никола Сотировски и Владимир Картов, Правен факултет во Скопје, 2001 година, 9. „Модели на распределба на пратеничките мандати”, Зборник на трудови, „Евроинтеграција-идеи, состојби, реализација“, Правен факултет „Јустинијан Први“ – Скопје, 2002 година. 10. Пратеничкиот мандат и повеќепартискиот систем, Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ – Скопје, во чест на проф. д-р Димитар Поп Георгиев, 2002/2003 година. 11. Проектирање нов изборен модел за распределба на пратеничките мандати во Собранието на Република Македонија, Зборник посветен на почесни доктори, доктори и магистри на науки, во издание на Универзитетот Св. Кирил и Методиј, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје (2001-2006). 12. Избор и разрешување на судии - услов за независно судство, Законска рамка на судската реформа во Република Македонија во издание на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје, 2006 година. 13. Распределба на пратеничките мандати во парламентите на Данска, Шведска и Финска, Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“, во чест на проф. д-р Стрезо Стрезовски, Скопје, 2004/2005 година. 14. Пратеничките групи во претставничките тела, Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“, во чест на проф. д-р Тодорка Оровчанец, 2006 година. Вкупно поени до преходниот избор до 2009 година: 15. „Уставно - правните аспекти на мнозинската и консоцијациската демократија во уставниот поредок на Република Македонија”, Зборник во чест на проф. д-р Владимир Митков, Правен факултет	

	„Јустинијан Први“ Универзитет Св. Кирил и Методиј во Скопје, 2010. 16. „За имунитетските права на пратениците во Република Македонија”, Зборник во чест на проф.д-р Томислав Чокревски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Универзитет Св. Кирил и Методиј во Скопје, 2010; 17. „Карактеристики на Италија како парламентарна република и регионална држава”, Зборник во чест на проф.д-р Марјан Марјановски Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје . 18. „Уставниот систем на Белгија како облик на парламентарна монархија и федерација”, зборник во чест на проф.д-р Лазар Китановски, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје . 19. „Неколку согледувања за Уставниот суд на Република Македонија”, во коавторство со доц.д-р Јелена Трајковска Христовска, Зборник во чест на проф.д-р Славко Милосавлевски, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. 20. „Уставни измени на Уставот на Петтата француска Република”, Зборник во чест на проф.д-р Симеон Гелевски, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје . Вкупно поени по последниот избор во 2009 година Трудови со оригинални научни резултати, објавени во стручно/научно популарно списание со меѓународен одбор 1. „Политичките аспекти на безбедносниот систем на Македонија во рамките на поранешна Југославија и по осамостојувањето на Република Македонија“, во коавторство со доц. д-р Зоран Ж. Јовановски, Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во чест на осумнаесет години од основање на политичките студии, Скопје, 2011/2012 година. 2. „Карактеристики на конституционализацијата на власта во уставите донесени по Првата светска војна“, Политичка мисла, бр.46, 2014 година. 3. „Поделбата на власта во уставниот систем на САД како оригинален претседателски систем на организација на власта”, Зборник во чест на проф.д-р Бранко Зеленков Правен факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, 2012 година. 4. „Уставни измени на Уставот на Петтата Француска Република“, Зборник во чест на проф. д-р Симеон Гелевски, Правен	(14*4) 56

	факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, во Скопје 2014 (во печат). 5. „Развој на парламентарното право како наука“, Македонски политиколошки форум (Macedonian Political Science Forum, е-Зборник на трудови, Proceeding of paper, декември 2014). 6. „Amendments to the Constitution of the Republic of Macedonia in 2014 as an expression of wider societal support or an expression of political pragmatism“, Iustinianus Primus Law Review, no. 10, 2014. Вкупно поени по последниот избор по 2009 година Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество “Constitutional and Legal Framework of the Electoral System and Parliamentary elections in Macedonia in 1998”(на англиски јазик) на научниот собир организиран од Центарот за европско уставно право (Centre For European Constitutional Law – Themistokles and Dimitris Tsatsos Foundation), одржан на 24-26 септември 1999 година во Атина, Грција. Поени до последниот избор до 2009 Секциски предавања на научен/стручен собир 1. „Лобирање за законската регулатива за семејно насилство во Македонија“, на научниот собир организиран од Хуманитарната асоцијација за еманципација, солидарност и еднаквост на жените во Македонија и Американската адвокатска асоцијација и Канцеларијата на централно-источно правната иницијатива со	(4*4 +3,6) 19,6

	седиште во Скопје; одржана на 20-23 јануари 1999 одина во Охрид 2. „Постапка за донесување на законите во Собранието на Република Македонија,” на научно-стручниот собир одржан во Куманово од 25-27 јуни 1999 во организација на НВО национален проект “Бреза” 3. „Изборен систем – ново изборно законодавство 2002 година, пракса, искуства”, новини, на семинарот во организација на Центарот за меѓуетничка толеранција и бегалци, одржан на 6 јули 2002 година во Скопје. 4. ”Кои услови ја овозможуваат, ја инхибираат и ја обликуваат демократијата?”, во рамките на проектот Школа за демократијата во организација на Институтот “Отворено општество” и Институтот за цивилно општество, солидарност и демократија, 10-12 јули 2002 година во Маврово. Вкупно поени до последен избор до 2009 година 1.”Обезбедување правична застапеност на жените и помалите етнички заедници во системи со отворени и затворени листи” на националната научна конференција: ”Претставување и одговорност-отворени или затворени кандидатски листи”, во организација на Националниот демократски институт, 23 март 2010, Скопје. Вкупно поени по изборот по 2009 година	

		(2,7 + 5*3) 17,7 2

		(4*1)
		4

		1

Стручно-апликативна дејност

Ред. број	Назив на активноста	Поени
6.	Книга од стручна област 1. Организација на власта во уставните системи (збирка уставни со коментар), Скопје, М.Ристовска, 2014 стр.234	8

Дејности од поширок интерес

Ред. Број	Назив на активноста	Поени
8.	Член на уредувачки одбор - Член на уредувачкиот одбор на Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на проф.д-р Владимир Митков, 2010 година. - Член на уредувачки одбор на Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“, посветен на животот и делото на проф.д-р Светомир Шкарик, 2013 година. Вкупно	(2*0,5) 1
	Член на факултетска комисија - Член на Конкурсна комисија на Правниот факултет „Јустинијан Први“ за упис на студенти од втор циклус на студии во учебната 2009/2010 година. - Член на Комисија за избор на наставник во сите звања на предметите динамика на политичките процеси, историја на движењето на граѓанските права и процес на јавни политики на Меѓународниот балкански универзитет во Скопје во 2013 година. - Член на Комисија за избор на наставник во сите звања за д-р	0,5 0,2

	Зоран Илиевски во 2014 година на Правниот факултет „Јустинијан Први“ 4. Член на Комисија за избор на соработник на научната област уставно право и политички систем во 2012 година Вкупно	0,2 0,2 1,1

Професионални референци на кандидатот за избор во звање до изборот во 2009	ПОЕНИ
Наставно-образовна дејност	57,07
Научноистражувачка дејност	62,00
Стручно-апликативна дејност	2
Вкупно	121,07

Професионални референци на кандидатот за избор во звање по претходниот избор во 2009	ПОЕНИ

Наставно-образовна дејност	188,34
Научноистражувачка дејност	92,2
Стручно-апликативна дејност	10
Дејност од поширок интерес	2,1
Вкупно	292,64

Кумулативни референци	ПОЕНИ
Наставно-образовна дејност	245,41
Научноистражувачка дејност	154,2
Стручно-апликативна дејност	12
Дејност од поширок интерес	2,1
Вкупно	413,71

Рецензентска комисија

Д-р, Драган Стојановиќ, редовен професор с.р.

Д-р, Симеон Гелевски, редовен професор с.р.

Д-р, Осман Кадриу, редовен професор с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА НА НАУЧНАТА ОБЛАСТ ГРАЃАНСКО МАТЕРИЈАЛНО ПРАВО (СЕМЕЈНО И НАСЛЕДНО ПРАВО) НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

Со Одлука на Наставно – научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, донесена на 26.12.2014 година, определени сме за членови на Рецензентската комисија за избор на наставник во сите наставно-научни звања на научната област граѓанско материјално право (семејно и наследно право).

Во својство на членови на Рецензентската комисија, на Наставно – научниот совет му го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На конкурсот објавен во дневните весници „Дневник“ и „Коха“ од 1.12.2014 година за избор на наставник во сите наставно-научни звања на научната област граѓанско материјално право (семејно и наследно право) се пријави д-р Елена Игновска, асистент на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.

Кандидатката д-р Елена Игновска, во прилог на својата пријава, ги достави следниве документи:

1. кратка биографија (CV);
2. доказ за исполнување на условите за избор во наставно-научно звање – доцент, предвидени во Законот за високото образование (член 125), Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти – докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (член 10, 11, табела 1) и составните Анекс 1 – Критериуми за избор во звања и Анекс 2 - Образец кон Извештајот за избор во наставно-научно звање, научно, наставно-стручно и соработничко звање;
3. уверение за државјанство;
4. договор за вработување на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје;
5. докази: уверенија, сертификати и дипломи за завршено образование (диплома за дипломиран правник, стекната на Правниот факултет Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје заедно со уверение за положени испити и потврда од Женскиот центар на Република Македонија при Сојузот на организациите на жените на Македонија (СОЖМ) за посетување на родовите студии во учебната 2003/2004 година во зимскиот и летниот семестар), семинари и студиски престои до вработувањето на Правниот факултет во Скопје;
6. докази: дипломи (диплома за магистер на правни науки од областа граѓанското право, Правен факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, решение за признавање на високообразовна квалификација

стекната во странство (мастер по биоетика) - заверена фотокопија на нотар и Решение за признавање на високообразовна квалификација стекната во странство (доктор по право) - заверена фотокопија на нотар како и придружно писмо од заинтересиран издавач (Intersentia, Cambridge) за издавање на докторската теза), уверенија и сертификати за студиски престои, летни школи, семинари и конференции по вработувањето на Правниот факултет во Скопје (наведени во Образецот кон Извештајот за избор во наставно-научно звање, научно, наставно-стручно и соработничко звање и приложеното CV);

7. сертификати за изучување на италијанскиот, грчкиот, холандскиот и францускиот јазик како и информатичките технологии;
8. фотокопии од објавените трудови наведени во списокот на Образецот кон Извештајот за избор во наставно-научно звање, научно, наставно-стручно и соработничко звање и во списокот од приложеното CV.

I. Биографски податоци

Кандидатката д-р Елена Игновска е родена на 7.6.1982 година во Скопје. Основно образование завршила во ОУ „Кузман Јосифовски Питу“ во Скопје, а средно образование завршила во средното медицинско училиште „Д-р Панче Караџов“ во Скопје со одличен успех. Во учебната 2000/01 година се запишала на Правниот факултет во Скопје, каде што дипломирала меѓу најдобрите три студенти на генерацијата (просечна оценка 9,34). Во текот на правните студии паралелно ги посетувала и едногодишните родови студии (учебна 2003/2004 година) организирани од Сојузот на организациите на жените на Македонија (СОЖМ), основните и напредните обуки за вештини за афирмација, комуникација, градење заедници и разрешување конфликти, како и за посредување искусствени работилници, дел од проектот „Алтернативи на насилство“ организирани од Балканскиот центар за проучување на мирот на Филозофскиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународниот летен универзитет Македонија во рамките на курсот „Protected Witness in Comparative Law“, обуките на тема „Трговија со луѓе“, организирани од Здружението на жени-правници на РМ ТЕМИС и Институтот за трајни заедници на РМ и курсот „Introduction to Policy Analysis and Advocacy“, организиран од Центарот за истражување и креирање политики.

Во 2006 година се запишала на постдипломските студии по граѓанско право на Правниот факултет „Јустинијан Први“. Ги положила сите предвидени испити (просечна оценка 9,57) и на 30.10.2010 година го одбрала магистерскиот труд на тема „Новите репродуктивни технологии и родителското право“, под менторство на проф. д-р Дејан Мицковиќ, со што се стекнала со академски степен - магистер на правни науки од областа на граѓанското право. Освен тоа, во септември 2008 година ги започнала студиите по биоетика на Katholieke Universiteit Leuven, Radboud Universiteit Nijmegen & Universita Degli Studi di Padova, заеднички мастер по биоетика на три универзитети во три земји (Белгија, Холандија и Италија) како стипендист на програмата Erasmus Mundus, 2008-2009 година. Мастер тезата е насловена *The Value of Life of the Embryo. Observed from Two Different Lenses: From its Own Potential to Develop and from the Context in which is Embedded*, изработена е

под менторство на проф. д-р. Kris Dierickx и е одбранета на 29.6.2009 година на Универзитетот во Падова, Италија.

Во септември 2011 година ги започнала докторските студии на Universiteit Gent, Институтот за граѓанско право, Катедра за семејно право под менторство на проф. д-р Gerd Verschelden како стипендист на Erasmus Mundus-програмата 2011-2014 година. Докторската теза е насловена *Affiliation of Children Conceived by Sperm Donation to Single Women: the (Im)possibility to Establish Fatherhood from an International Perspective with a Focus on the Republic of Macedonia* и е одбранета на Универзитетот во Гент, Белгија, на 1.9.2014 година.

Д-р Елена Игновска е асистент на Правниот факултет „Јустинијан Први“ , Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје на насоката граѓанско материјално и граѓанско процесно право (вработена како помлад асистент на 31.1.2006 година, а избрана за асистент на 7.7.2010 година). Ангажирана е во наставата по предметите семејно и наследно право во рамките на додипломските студии и предметите современи наследноправни системи, европско семејно право, социологија на семејството и новите репродуктивни технологии и правото во рамките на постдипломските студии. Во рамките на редовните обврски на Факултетот била секратар на Колегиумот на магистерските студии, насока граѓанско материјално и граѓанско процесно право, како и секреатар на универзитетското списание „Iustinianus Primus Law Review“.

Надвор од Факултетот, а во апликативната сфера од својата област, била ангажирана како предавач на курсот за подготовка на дипломирани правници за полагање на правосуден испит во делот за семејно право и наследно право во 2007 година и учесник во подготовките на *Законоџ за земање и пресудување на делови од човечко тело заради лекување* во рамките на Националната фондација за трансплантација во 2010 година. Таа е член во следниве здруженија и организации: Институтот за стратешко истражување и едукација на Република Македонија, Националната фондација за трансплантација на Република Македонија, Alumni European and Erasmus Mundus Master of Bioethics, и Alumni UGent.

Д-р Елена Игновска активно зборува македонски и англиски јазик а пасивно зборува (ги изучувала или сеуште ги изучува) италијански, грчки, холандски и француски јазик.

II. Насловно – образовна дејност

Д-р Елена Игновска одржувала настава почнувајќи од септември 2005 година по предметите семејно право и наследно право (споени подоцна во еден предмет – семејно и наследно право), како и граѓанско право-применета програма на првиот циклус правни студии на Факултетот. Во рамките на вториот циклус студии, била ангажирана по предметите: граѓанско право применета програма (модул А и Б), современо наследно правни системи, новите репродуктивни технологии и правото, социологија на семејството и европско семејно право.

Оценката од спроведената евалуација на студентите за наставно – образовната дејност на д-р Елена Игновска е континуирано (високо) позитивна. Во рамките на наставно – образовната дејност, д-р Игновска учествувала во подготовката на новиот предмет на вториот циклус студии: Новите репродуктивни технологии и правото потпомогнато од проектот *Teaching and Learning in Higher Education, Course Development Competition*, организиран од Curriculum Resource Center, Central European University, Будимпешта, Унгарија, во 2010 година. За овој предмет учествувала во подготовка на предметната програма, како и на читанка со пакет материјали. Исто така, учествувала во изготвувањето на силабусите на другите мастер предмети во рамките на предметната настава од областа семејно и наследно право.

III. Учесѝво на научни и сѝручни собири

Кандидатката д-р Игновска остварила повеќе меѓународни студиски престои меѓу кои и следниве:

- Меѓународна летна школа *Ethics Teacher Training Course* (со секциско предавање), организирана од UNESCO Social and Human Sciences, одржана во Inter University Centre Dubrovnik, Дубровник, Хрватска, 2010;
- Меѓународна школа *Advanced Course Suffering, Death and Palliative Care*, организирана од IQ, Scientific Institute for Quality of Healthcare Section Ethics, Philosophy and History of Medicine, Radboud University Nijmegen Medical Centre, Најмеген, Холандија, 2009;
- Меѓународна школа *Public and Private Justice Dispute Resolution in Modern Societies. The Foundations of an Accountable, Accessible and Efficient Judiciary*, организирана од Inter University Centre Dubrovnik, Дубровник, Хрватска, 2008;
- Меѓународна летна школа (35 часа обука за медијатори) *Mediation and Other Methods to Foster Democratic Dialogue* организирана од Central European University, Budapest, во соработка со Benjamin N. Cardozo School of Law, Yeshiva University, New York, Hamline University School of Law, Minnesota, Будимпешта, Унгарија, 2007;
- Меѓународна школа *The Mediterranean as the New Centre for Europe. On the Waterfront of European Policies*, организирана од Institute of International Sociology, Горициа, Италија, 2007;
- Меѓународна летна школа *Nato and South East Europe*, организирана од Atlantsko Vijece Hrvatske (the Atlantic Council of Croatia), Шипан, Хрватска, 2006;
- Меѓународна школа– тренинзи, предавања и едукација за работа со млади и тимска работа, на тема: *Team building in Youth Work*, организирана од ОНО (омладинска невладина организација), во соработка со Executive Commission for the Socrates, Leonardo & Youth Programme, Нови Сад, Србија, 2006; и
- Меѓународна летна школа – CAR Project, *Conflict and Respect in the context of European Citizenship*, организирана од Federal Ministry of Social Security Generations and Consumer Protection, Линц-Виена, Австрија, 2005.

Д-р Игновска учествувала како предавач со пленарни и секциски предавања на повеќе национални и меѓународни научни и стручни собири, како презентер на сопствени трудови на конференции, меѓу кои и на следниве:

- „The Legal Position of Sperm Donors assisting Single Women to Reproduce“, 9th World Conference. *Bioethics, Medical Ethics and Health Law*, UNESCO Chair in Bioethics, Наполи, Италија, 2013;
- „Assisted Reproduction Families: The Impact of ART on Affiliation within the Family Law of the Republic of Macedonia“, *Aproximaciones Socio-Juridicas a la Familia y a la Infancia en Diferentes Culturas*, El Departamento de Ciencias Sociales, Facultad de la Universidad de Buenos Aires, Буенос Аирес, Аргентина, 2012;
- „Assisted Reproduction Families: Affiliation of Children Conceived by ART to Single Women in the Republic of Macedonia and in the European Context“, *XII Jornadas Nacionales de Filosofía y Ciencia Política*, Universidad Nacional de Mar de Plata, Facultad de Derecho, Мар дел Плата, Аргентина, 2012;
- „Нужно наследување: Законски решенија, предлози и препораки“, *Актуелниите проблеми во примената на правните процеси од заложно, наследно и трудово законодавство*, Асоцијација за правно-економски истражувања и едукација ЈУРИДИКА, Струмица, 2010;
- “The ethical and legal status of embryos” презентирани во рамките на летната школа *Ethics Teacher Training Course* организирана од UNESCO Division of Ethics of Science and Society, Social and Human Sciences Sector на Inter University Centre – Дубровник, Хрватска 2010 година; и
- „Women and Families in the Balkans. 17th -20th centuries“, *The Seventh European Social Science History Conference (ESSHC)*, Лисабон, Португалија, 2008.

Дополнително, д-р Елена Игновска учествувала во национални и меѓународни проекти, меѓу кои националниот проект *Leadership in Practice (LEAP)* – меѓуетнички младински проект со цел да ги развива лидерските капацитети на младите лидери организиран од Институтот за стратешки истражувања и Американската амбасада во Република Македонија и меѓународниот проект: *Teaching and Learning in Higher Education, Course Development Competition*, проект организиран од Curriculum Resource Center, Central European University, Будимпешта, Унгарија, 2010.

IV. Научноистражувачка дејност, издавања и оцена за објавените научни и стручни трудови

Кандидатката д-р. Елена Игновска ги објавила следниве книги - монографии и дел од монографии:

- „Сродството и биомедицински потпомогнатото оплодување од аспект на правото на детето да го знае своето генетско потекло“, *Актуелниите биоетички предизвици во Македонија*, Арс Ламина, 2013, стр. 189-220;
- “The Impact of Assisted Reproduction on Affiliation within the Family Law of the Republic of Macedonia – a Comparative Study”, (eds.) Jansen B.C.S., Ignovska E., *Law, Public Health Care System and Society. Macedonia – Social Policy, Legislation, Biomedicine and Ethics of Organ Transplantation, Fertilization and ART*, AVM, 2012, pp. 187 – 230;
- „Assisted Reproduction Families: Affiliation of Children Conceived by ART to Single Women in the Republic of Macedonia and in the European Context“,

Orunesu C., Slavin P., (com.), *Debates en Filosofia y Ciencia Politica. Compilacion de Trabajos de las XII Jornadas Nacionales de Filosofia y Ciencia Politica*, Universidad Nacional de Mar de Plata, Facultad de Derecho, 2012, pp. 319-352;

- "The Value of Life of the Embryo Observed from Two Different Lenses: From its Own Potential to Develop, and from the Context in which it is Embedded", Hongladarom S., (ed.), *Genomics and Bioethics. Interdisciplinary Perspectives, Technologies and Advancements*, Medical Information Science Reference, 2011, pp. 34-50 и
- *Биорејпродуктивна етика и право. Новије рејпродуктивни технологии и родителско право*, Bigoss, 2010.

Дополнително, д-р Елена Игновска ги објавила следниве трудови во стручни и научни списанија:

- „Sperm Donors as Assisters of Reproduction in Single Women“, *Global Bioethics*, Taylor&Francis, Routledge, Vol. 26, No. 4, 2014;
- (коавтор Verschelden, G.) „De rechterlijke toetsing van het belang van het kind bij het onderzoek naar het vaderschap“, *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten* 2013, vol. 2, pp. 155-164;
- „Трансхуманизам. Унапредување или повреда на човечката природа“, *Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Љиљана Сипровиќ-Трпеновска*, 2013, стр. 167-187;
- „Родителските права и обврски со примената на новите репродуктивни технологии“, *Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Никола Маџовски*, 2011, стр. 997-1012;
- „Концепти за настанување на родителското право со примената на новите репродуктивни технологии“, *Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Ѓорѓи Марјановиќ*, 2011, стр. 829-842;
- „Глобализацијата – прогрес, регрес или негација на семејниот живот“, *Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Томислав Чокревски*, 2010, стр. 840-847;
- „Жените на еволутивната скала на Балканот и нивната рефлексја врз семејството и разводот“, *Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Владимир Мишков*, 2010, стр. 863-873;
- „Биоетиката и нејзините правни дилеми. Уделот на правото во комплексниот состав на биоетиката“, *Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Тодор Цунов*, 2009, стр. 732-742;
- „The Value of Life of the Embryo created In Vitro during Divorce Dispute. Ethical Deliberation“, *Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Тодор Рушков*, 2009, стр. 381-394;
- „Перспективи за хармонизација на европското граѓанско право од областа на семејното право“, *Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Панџа Марина*, 2007, стр. 748-756;
- „Конвенцијата за правата на детето – декларативна или практична имплементација“, *Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Тодорка Оровчанец*, 2006, стр. 684-694 и
- „Издржување на брачните другари по разводот на бракот во Македонија и во некои земји од Е.У.“, *Европјалој*, 9, 2006, стр. 171-185.

Исто така, д-р Игновска има објавено апстракти во зборници од меѓународни конференции, и тоа следниве:

- „The Legal Position of Sperm Donors assisting Single Women to Reproduce“, 9th World Conference. *Bioethics, Medical Ethics and Health Law. Programme and Book of Abstracts*, UNESCO Chair in Bioethics, 2013, стр. 95.
- „Women and Families in the Balkans. 17th -20th Centuries“, *The Seventh European Social Science History Conference (ESSHC)*, Lisbon, Portugal, 2008.

Од приложеното може да се констатира дека кандидатката изработила поголем број на научни трудови објавени во референтни научни списанија и публикации. Нејзиниот научен интерес е доминантно насочен кон областа на семејното и наследното право, но и граѓанското право во целина, како и кон биоетиката. Трудовите се карактеризираат со јасен и прецизен јазик, квалитетна методолошка конфигурација, адекватна аргументација и логично следствени заклучоци. Дополнителна тежина дава фактот дека значителен дел од трудовите се објавени во релевантни научни списанија и публикации во странство (Белгија, Германија, Велика Британија, Италија, Аргентина итн.) на повеќе јазици. Значително е тоа што таа обработува теми кои се пионерски во националниот правен контекст, споредувајќи ги резултатите со истражувања од еминентни европски и светски истражувачи и на тој начин допринесувајќи за развој на домашната научната мисла, истовремено промовирајќи ја Република Македонија на меѓународната мапа за соодветната проблематика. Исто така, забележително е дека таквата тенденција ќе продолжи во иднина (имајќи предвид дека докторската теза е понудено да биде објавена од високо ценет издавач од областа на семејното право во Европа). Ова докажува дека кандидатката ги надминува националните рамки на дејствување изложувајќи се на меѓународна академска дискусија и верификација. Од анализата на доставените трудови може да се заклучи дека кандидатката поседува капацитет за научноистражувачка дејност и за соодветен придонес во развојот на областа граѓанско право (семејно и наследно право).

V. **Заклучна оцена и предлој**

Рецензентската комисија ги прегледа и ги проучи документите поднесени од кандидатката и го заклучи следново:

Прво, **кандидатката д-р Елена Игновска ги исполнува сите услови и критериуми за избор во наставно-научното звање доцент**, предвидени во Законот за високото образование и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно – научни, научни, наставно – стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Второ, кандидатката д-р Елена Игновска високо ги исполнува (186,5 од потребни 80) предвидените поени за избор во звањето доцент (Анекс 2).

Трето, од нејзиниот повеќегодишен ангажман на Факултетот како помлад асистент и асистент на предметите од научната област граѓанско материјално и граѓанско процесно право може да се констатира дека кандидатката успешно се вклучила во изведувачкото на наставниот процес. Нејзината инволвираност во активностите на Факултетот покажува дека таа пристапува совесно и одговорно спрема своите обврски. Дополнително, нејзините резултати и искуство во образовниот процес во повеќе дисциплини на повеќе високо рангирани

универзитети во Европа и во светот (меѓу првите 50 по Шангајската листа) покажува дека кандидатката пристапува темелно со висок професионализам и силна мотивираност. Позитивната самоевалуација во наставата покажува дека кандидатката допринесува за едукацијата и позитивното искуство на студентите на Правниот факултет.

Четврто, кандидатката покажала и забележителна научноистражувачка работа. Така, таа е автор и уредник на повеќе монографии и делови од монографии, стручни и научни трудови кои се објавени во референтни национални и меѓународни научни списанија и публикации. Значително е да се спомене и нејзиното активно учество на повеќе конференции и семинари, како и остварените студиски престои во повеќе држави што е во прилог на докажување на нејзиното силно меѓународно академско портфолио.

Со оглед на погоре наведеното, чест ни е на Наставно – научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје да му го поднесеме следниов

ПРЕДЛОГ

Кандидатката д-р Елена Игновска да биде избрана во звањето доцент на научната област граѓанско материјално право (семејно и наследно право) на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.

Комисија

Проф. д-р Родна Живковска, с.р.

Проф. д-р. Дејан Мицковиќ, с.р.

Доц. д-р. Ангел Ристов, с.р.

ОБРАЗЕЦ

**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО ЗВАЊЕ,
НАУЧНО, НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ**

Кандидат: д-р Елена Игновска

Институција: Правен факултет „Јустинијан Први“ во Скопје

Научна област: граѓанско материјално право (семејно и наследно право)

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поен и
1.	Настава во школи и работилници	
1.1.	Предавач на курсот за подготовка на дипломирани правници за полагање на правосуден испит во делот за семејно право и наследно право, 2007.	1
2.	Одржување на вежби	Вкупно 30,6+3 ,24=33 ,84
2.1.	Прв циклус студии: Семејно право 2005/06 - $3 \cdot 15 \cdot 0,03 = 1,35$ 2006/07 - $3 \cdot 15 \cdot 0,03 = 1,35$ Наследно право	1,35+1, 35+1,3 5+1,35 +7,875 +10,12 5+3,37 5+3,37 5+0,45 =30,6

	2005/06 - $3 \cdot 15 \cdot 0,03 = 1,35$ 2006/07 - $3 \cdot 15 \cdot 0,03 = 1,35$ Семејно и наследно право 2006/07 - $17,5 \cdot 15 \cdot 0,03 = 7,875$ 2007/08 - $22,5 \cdot 15 \cdot 0,03 = 10,125$ 2008/09 - / 2009/10 - $15 \cdot 15 \cdot 0,03 = 3,375$ 2010/2011 - $15 \cdot 15 \cdot 0,03 = 3,375$ 2011/2012 - / 2012/2013 - / 2013/2014 - / Граѓанско право применета програма 2007/08 - $3 \cdot 15 \cdot 0,03 = 0,45$	
2.2.	Втор циклус студии: Граѓанско право-применета програма (модул А+Б) 2009/2010 - $10 \cdot 0,03 = 0,3$ 2010/2011 - $10 \cdot 0,03 = 0,3$ Современо наследно-правни системи 2009/2010 - $25 \cdot 0,03 = 0,75$ 2010/2011 - $25 \cdot 0,03 = 0,75$ 2014/2015 - $10 \cdot 0,03 = 0,3$	0,3+0, 3+0,75 +0,75+ 0,3+0, 42+0,2 1+0,21 =3,24

	Новите репродуктивни технологии и правото 2014-2015 – $14 \cdot 0,03 = 0,42$ Социологија на семејството 2014-2015 – $7 \cdot 0,03 = 0,21$ Европско семејно право 2014-2015 – $7 \cdot 0,03 = 0,21$	
3.	Подготовка на нов предмет (вежби)	
3.1.	Семејно и наследно право	0,5
3.2.	Новите репродуктивни технологии и правото	0,5
3.3.	Современи наследно правни системи	0,5
3.4.	Социологија на семејството	0,5
3.5.	Европско семејно право	0,5
4.	Консултации со студенти (3080 (44 групи*70 студенти)*0,002=6,16	6,16
5.	Интерна скрипта од вежби	
5.1.	Изработена скрипта со нов силабус и програма за воведување на новиот предмет - новите репродуктивни технологии и правото	3
	Вкупно	46,5

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Учесник во национален научен проект:	
1.1.	<i>Евроиницијација на општествениот, правниот и политичкиот систем на Р. Македонија</i> – мегапроект на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.	3
1.2.	<i>Leadership in Practice (LEAP)</i> – меѓуетнички младински проект со цел да ги развива лидерските капацитети на младите лидери, организиран од	3

	Институтот за стратешки истражувања и Американската амбасада во Република Македонија.	
2.	Учесник во меѓународен научен проект:	
2.1.	<i>Teaching and Learning in Higher Education, Course Development Competition</i> , проект организиран од Curriculum Resource Center, Central European University, Будимпешта, Унгарија, 2010.	5
2.2.	<i>Exchange Project at Ghent University within the frame of the Erasmus Mundus Programme</i> , организиран од Ghent University и European Commission Erasmus Mundus, 2012.	5
3.	Монографија	
3.1.	„Биорепродуктивна етика и право. Новите репродуктивни технологии и родителското право“, Bigoss, 2010.	8
4.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/стручно списание	
4.1.	(коавтор: Verschelden, G.) “De rechterlijke toetsing van het belang van het kind bij het onderzoek naar het vaderschap”, <i>Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten</i> 2013, vol. 2, pp. 155-164.	4
4.2.	“The Value of Life of the Embryo. The Argument of Potentiality to Develop and the Context in which is Embedded”, <i>Iustinianus Primus Law Review</i> , Vol. 1, 2010.	4
4.3.	“Издржување на брачните другари по разводот на бракот во Македонија и во некои земји од Е.У.“, <i>Европјалој</i> , 9, 2006, стр. 171-185.	4
5.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор	
5.1.	„Sperm Donors as Assisters of Reproduction in Single Women“, <i>Global Bioethics</i> , Taylor&Francis, Routledge, Vol. 26, No. 4, 2014.	6
5.2.	„Трансхуманизам. Унапредување или повреда на човечката природа“, <i>Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Љиљана Сџировиќ-Триеновска</i> , 2013, стр. 167-187.	6
5.3.	„Родителските права и обврски со примената на новите репродуктивни технологии“, <i>Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Никола Маџовски</i> , 2011, стр. 997-1012.	6
5.4.	“The Value of Life of the Embryo Observed from Two Different Lenses: From its Own Potential to Develop, and from the Context in which it is Embedded“, Hongladarom S., (ed.), <i>Genomics and Bioethics. Interdisciplinary Perspectives, Technologies and Advancements</i> , Medical Information Science Reference, 2011, pp. 34-50.	6
5.5.	„Концепти за настанување на родителското право со примената на новите репродуктивни технологии“, <i>Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Горѓи Марјановиќ</i> , 2011, стр. 829-842.	6
6.	Дел од монографија објавен во странство	
6.1.	„Assisted Reproduction Families: Affiliation of Children Conceived by ART to Single Women in the Republic of Macedonia and in the European Context“, Orunesu C., Slavin P., (com.), <i>Debates en Filosofia y Ciencia Politica. Compilacion de Trabajos de las XII Jornadas Nacionales de Filosofia y Ciencia</i>	6

	<i>Politica</i> , Universidad Nacional de Mar de Plata, Facultad de Derecho, 2012, pp. 319-352.	
7.	Трудови објавени во зборник на трудови на в.о. институција	
7.1.	„Глобализацијата – прогрес, регрес или негација на семејниот живот“, <i>Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Томислав Чокревски</i> , 2010, стр. 840-847.	2
7.2.	„Жените на еволутивната скала на Балканот и нивната рефлексивност врз семејството и разводот“, <i>Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Владимир Митков</i> , 2010, стр. 863-873.	2
7.3.	„Биоетиката и нејзините правни дилеми. Уделот на правото во комплексниот состав на биоетиката“, <i>Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Тодор Цунов</i> , 2009, стр. 732-742.	2
7.4.	„The Value of Life of the Embryo created In Vitro during Divorce Dispute. Ethical Deliberation“, <i>Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Тодор Рушков</i> , 2009, стр. 381-394.	2
7.5.	„Перспективи за хармонизација на европското граѓанско право од областа на семејното право“, <i>Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Панија Марина</i> , 2007, стр. 748-756.	2
7.6.	„Конвенцијата за правата на детето – декларативна или практична имплементација“, <i>Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во чест на Тодорка Оровчанец</i> , 2006, стр. 684-694.	2
8.	Пленарно предавање на научен/стручен собир	
8.1	„Нужно наследување: Законски решенија, предлози и препораки“, во рамките на научно/стручниот собир <i>Актуелните проблеми во примена на правните процеси од заложноста, наследноста и трудовото законодавство</i> , организиран од Асоцијацијата за правно-економски истражувања и едукација ЈУРИДИКА, Струмица, 2010.	2
9.	Пленарни предавања на научен/стручен собир со меѓународно учество	
9.1.	„The Legal Position of Sperm Donors assisting Single Women to Reproduce“, <i>9th World Conference Bioethics, Medical Ethics and Health Law</i> , UNESCO Chair in Bioethics Наполи, Италија, 2013.	3
9.2.	„Assisted Reproduction Families: Affiliation of Children Conceived by ART to Single Women in the Republic of Macedonia and in the European Context“, <i>XII Jornadas Nacionales de Filosofía y Ciencia Política</i> , Universidad Nacional de Mar de Plata, Facultad de Derecho, Мар дел Плата, Аргентина, 2012.	3
9.3.	„Women and Families in the Balkans. 17 th -20 th Centuries“, <i>The Seventh European Social Science History Conference (ESSHC)</i> , Лисабон, Португалија, 2008.	3
10.	Одржано предавање по покана на референтен странски универзитет	
10.1.	„Assisted Reproduction Families: The Impact of ART on Affiliation within the Family Law of the Republic of Macedonia“, во рамки на циклус предавања на тема <i>Aproximaciones Socio-Juridicas a la Familia y a la Infancia en Diferentes Culturas</i> , организирана од El Departamento de Ciencias Sociales, Facultad de la Universidad de Buenos Aires, Буенос Аирес, Аргентина, 2012.	3

11.	Апстрактни објавени во зборник на конференција (меѓународна)	
11.1.	„The Legal Position of Sperm Donors assisting Single Women to Reproduce“, 9 th World Conference. <i>Bioethics, Medical Ethics and Health Law. Programme and Book of Abstracts</i> , UNESCO Chair in Bioethics, 2013, стр. 95.	1
	„Women and Families in the Balkans. 17 th -20 th Centuries“, <i>The Seventh European Social Science History Conference (ESSHC)</i> , Lisbon, Portugal, 2008.	1
12.	Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество	
12.1.	“The Ethical and Legal Status of Embryos” презентирани во рамките на летната школа <i>Ethics Teacher Training Course</i> организирана од UNESCO Division of Ethics of Science and Society, Social and Human Sciences Sector на Inter University Centre – Дубровник, Хрватска 2010 година.	2
	Вкупно	102

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Стручна монографија	
1.1.	„Сродството и биомедицински потпомогнатото оплодување од аспект на правото на детето да го знае своето генетско потекло“, <i>Актуелните биоетички предизвици во Македонија</i> , Арс Ламина, 2013, стр. 189-220.	8
2.	Стручна монографија објавена во странство	
2.1.	“The Impact of Assisted Reproduction on Affiliation within the Family Law of the Republic of Macedonia – a Comparative Study”, (eds.) Jansen B.C.S., Ignovska E., <i>Law, Public Health Care System and Society. Macedonia – Social Policy, Legislation, Biomedicine and Ethics of Organ Transplantation, Fertilization and ART</i> , AVM, 2012, pp. 187 – 230.	12
3.	Експертски активности евалуација, стручна ревизија, супервизија, проценка на капитал, систематизација, методологија	
3.1.	Учество во Комисија за попис на основни средства, ситен инвентар, потрошен материјал и изданија од издавачката дејност на Правниот факултет (2 пати).	1+1=2

[illegible]

	Youth Programme, Ниш, Србија, 2006. - Учесник на меѓународната летна школа – CAR Project, <i>Conflict and Respect in the context of European Citizenship</i>, организирана од Federal Ministry of Social Security Generations and Consumer Protection, Линц-Виена, Австрија, 2005.	0,5
		0,5
		0,5
		0,5
		0,5
2.2.	до 6 месеци	

2.3.	повеќе од 6 месеци - Мастер студии по биоетика на три универзитети во три земји: Белгија, Холандија и Италија (Katholieke Universiteit Leuven, Radboud Universiteit Nijmegen & Universita Degli Studi di Padova), - Докторат на Институтот за граѓанско право, Катедра за семејно право на Правниот факултет во Гент, Белгија (Universiteit Gent).	2+2=4
3.	Подготовка на национални документ (стратегии, закони и слично)	
3.1.	Учесник во подготовките на <i>Законоџ за земање и пресадување на делови од човечко тело заради лекување</i> , во рамките на Националната фондација за трансплантација, 2010 година.	2
	Вкупно	38

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	46,5
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	102
СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ	
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ + ДЕЈНОСТИ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС	38
Вкупно	186,5

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Родна Живковска, с.р.
2. Проф. д-р Дејан Мицковиќ, с.р.
3. Доц. Д-р. Ангел Ристов, с.р.

РЕФЕРАТ
ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ
ЗВАЊА ОД ГРУПА ПРЕДМЕТИ ОД ОБЛАСТА НА ОПШТАТА
ФИЗИОЛОГИЈА И ИМУНОЛОГИЈА НА ИНСТИТУТОТ ЗА
БИОЛОГИЈА НА ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ
ВО СКОПЈЕ

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје (седница одржана на 25.XII 2014 година), избрани сме за Рецензентска комисија по пријавата на д-р Никола Хаџи-Петрушев за избор на еден наставник во сите наставно-научни звања од група предмети од областа на општата физиологија и имунологија (анатомија и физиологија на човекот, општа физиологија, физиологија на човек, молекуларна физиологија, физиологија на невроендокрин систем и имунологија) на Институтот за биологија при Природно-математичкиот факултет во Скопје.

По разгледувањето на целокупната документација приложена од кандидатот, до Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На распишаниот конкурс во весникот „Нова Македонија“ од 12.XI 2014 година, за избор на еден наставник во сите наставно-научни звања од група предмети од областа на општата физиологија и имунологија се пријави само кандидатот д-р Никола Хаџи-Петрушев.

I. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Кандидатот Никола Хаџи-Петрушев е роден на 21.XI 1983 год. во Скопје, Р. Македонија. Средното образование го завршил во Dulwich College, Лондон. Во 2002 година се запишал како редовен студент на Природно-математичкиот факултет во Скопје, сектор - биологија, насока – биохемиско-физиолошка. Студиите ги завршил во септември 2006 год., со просечен успех 9,78, бил прогласен за најдобар дипломиран студент во учебната 2005/2006 година на Институтот за биологија. Во февруари 2007 год. се запишал на

постдипломски студии по биологија, биохемиско-физиолошка насока, на Институтот за биологија при ПМФ во Скопје. На 14.V 2010 год., јавно го одбрал својот магистерски труд со наслов ТИАЗОЛИДИН ИНДУЦИРАНА СУПРЕСИЈА НА ОКСИДАТИВНИОТ СТРЕС ПРИ АКУТНА ХИПЕРТЕРМИЧКА ЕКСПОЗИЦИЈА ВО ФУНКЦИЈА НА ВОЗРАСТА КАЈ БЕЛИОТ ЛАБОРАТОРИСКИ СТАОРЕЦ, со што се здобил со академски степен - магистер на биолошки науки - биохемиско-физиолошка насока, со просечен успех 10,00. Во септември 2010 година ја пријавил темата за изработка на својата докторска дисертација на Институтот за биологија при ПМФ во Скопје. На 11.IV 2014 година, д-р Хаџи-Петрушев успешно ја одбрал својата докторска дисертација под наслов ВЛИЈАНИЕТО НА ВИТАМИНОТ Е ВРЗ ЛИПИДНАТА ПЕРОКСИДАЦИЈА ИНФЛАМАЦИЈАТА И ТРОМБОЦИТНАТА АКТИВНОСТ ВО ФУНКЦИЈА НА ВОЗРАСТА И ХИПЕРТЕРМИЧКАТА ЕКСПОЗИЦИЈА КАЈ БЕЛИОТ ЛАБОРАТОРИСКИ СТАОРЕЦ и се стекнал со титулата доктор на биолошки науки.

II. НАСТАВНО-ПЕДАГОШКА АКТИВНОСТ

Кандидатот д-р Хаџи-Петрушев, од 1.X 2006 година, е ангажиран како демонстратор, од 9. XI. 2011 година како помлад асистент, а три години подоцна е реизбран во звањето асистент на група предмети од областа на општата физиологија и имунологија, на Институтот за биологија при ПМФ во Скопје. Како демонстратор и асистент, кандидатот д-р Хаџи-Петрушев беше ангажиран во изведувањето на целокупната практична настава за студентите од Институтот по биологија, по предметите: општа физиологија, физиологија на човек, молекуларна физиологија, имунологија и анатомија и физиологија на човекот; за студентите од Катедрата за психологија на Филозофскиот факултет по предметот физиологија на невро-ендокриниот систем; со практичната настава по предметите: општа физиологија I, општа физиологија II и имунохемија со имунологија, за студентите од насоката аналитичка биохемија од Институтот за хемија; за студентите од Стоматолошкиот факултет во Скопје по предметот биологија; како и практична настава по предметот физичка антропологија, за студентите од Институтот за етнологија при ПМФ во Скопје. Кандидатот, покрај наставната ангажираност, активно беше вклучен во подготовката на „Практикум по имунологија“ - интерна скрипта, за потребите на практичната настава по соодветните предмети, како и во изработката на дипломски, магистерски и докторски работи на студентите на Институтот за биологија, од кои дел беше работен во лабораториите на Заводот за експериментална физиологија и биохемија при Институтот за биологија.

II. ОЦЕНКА ОД САМОЕВАЛУАЦИЈА

Ас. д-р Хаџи Петрушев Никола беше ангажиран со два предмета од зимскиот семестар во првиот циклус студии на Институтот за биологија: имунологија (биохемијско-физиолошка насока), кој го слушаат 63 студенти и имунологија (молекуларна биологија), кој го слушаат 20 студенти. Исто така, кандидатот беше ангажиран и со два предмета од зимскиот семестар во првиот циклус студии на Институтот за хемија: имунохемија со имунологија (аналитичка биохемија), кој го слушаат 35 студенти и општа физиологија II (аналитичка биохемија), кој го слушаат 30 студенти.

За предметот имунологија (биохемиско-физиолошка насока) со анкетата беа опфатени 22 студента, а средната оценка од евалуацијата е 9,90. За имунологија (молекуларна биологија), беа опфатени 15 студенти, а средната оценка за предметот е 10,00

Врз основа на добиените резултати од анкетата на студентите, Комисијата за самоевалуација на Институтот за биологија заклучи дека д-р Никола Хаџи-Петрушев, асистент на Институтот за биологија, има позитивна оценка од самоевалуацијата (9,95).

III. НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Освен во наставнообразовниот процес, кандидатот д-р Хаџи-Петрушев беше активно вклучен и во научноистражувачката работа на Институтот за биологија. Учествува во изведбата на три научноистражувачки проекти:

1. како учесник во проектот “Локализација на Caspase-9 на ниво на питуцити при индукција на процесот на апоптоза”, 2006-2009 година, Министерство за наука на Р. Македонија;
2. како учесник во билатерален меѓународен проект со Р. Албанија, од македонска страна: „Студии за приготвување и контрола на квалитет на радиофармацевтски препарат за дијагностички и терапевтски цели“, заедно со Институтот за нуклеарна медицина и патофизиологија, при Медицинскиот факултет во Скопје, 2008-2011 година, Министерство за наука на Р. Македонија;
3. како учесник во меѓународен проект: „Establishment of New Academic and Scientific Cooperation Between the Partners from Balkan Countries“, финансиран од страна на DAAD, 2012-2015 година.

Во текот на септември и октомври 2013 година, кандидатот реализираше научноистражувачки престој на Универзитетот во Лајпциг, Германија, на Институтот за биологија при Факултетот за бионауки, фармација и психологија.

Од 1.X 2014 до 31.III 2015 година, д-р Хаџи-Петрушев го реализира својот постдокторски престој на Универзитетот во Хајделберг, Германија, Медицински факултет, Центар за биомедицина и медицинска техника, Лабораторија за кардиоваскуларна физиологија. Работи на испитување на придонесот на $ВК_{Ca}$ каналите во контракцијата на артериите и улогата АМР-активираната протеин киназа, користејќи електрофизиолошки техники – „patch clamp“ и миографија.

IV. ОБЈАВЕНИ НАУЧНИ ТРУДОВИ

Кандидатот д-р Никола Хаџи-Петрушев досега има објавено 9 (девет) научни труда, од кои 2 (два) во домашни и 7 (седум) во меѓународни списанија со *impact factor*, како и 5 (пет) соопштенија на научни конгреси.

а) Научни трудови

1. **Hadzi-Petrushev N.**, Stojkovski V., Mitrov D., Mladenov M. D-galactose induced inflammation lipid peroxidation and platelet activation in rats. *Cytokine*, 2014, 69: 150-153. (IF=2,874)
2. Mitrov D, **Hadzi-Petrushev N.**, Stojkovski V., Gjorgievska E., Gagov H., Mladenov M. Influence of chronic chromium exposition on the processes of lipid peroxidation inflammation and platelet activation in rats. *Journal of Biological Regulators and Homeostatic Agents*, 2014, 28(3): 531-5. (IF=5,180)
3. **Hadzi-Petrushev N.**, Stojkovski V., Mitrov D., Mladenov M. D-galactose induced changes in enzymatic antioxidant status in rats of different ages. *Physiological Research*, 2014. (IF=1,531)
4. **Hadzi-Petrushev N.**, Mladenov K., Sopi R., Stojkovski V., Mitrov D., Ilieski V., Mladenov M. Enhanced lipid peroxidation and inflammation during heat exposure in rats of different ages: Role of α -tocopherol. 2013. *Journal of Thermal Biology*. Volume 38, Issue 8, December 2013, pp. 474-479. (IF=1,544)
5. Stojkovski V., **Hadzi-Petrushev N.**, Ilievski V, Sopi, Mladenov M. Age and heat exposure-dependent changes in antioxidant enzymes activities in rat's liver and brain mitochondria: role of alpha-tocopherol. *Physiological Research*, 62, 2013, 503-510. (IF=1,531)
6. **Hadzi-Petrushev N.**, Jankulovski N., Milev M., Filipovska P., Gagov H., Gjorgievska E., Mitrov D., Sopi R., Hristov K., Mladenov M. L-2-oxothiazolidine-4-carboxylate influence on age- and heat exposure-dependent peroxidation in rat's liver and kidney. 2012. *Journal of Thermal Biology*. Volume 37, Issue 5, August 2012, pp. 361-365. (IF=1,544)

7. **Hadzi-Petrushev N.**, Jankulovski N., Hristov K., Mladenov M. L-2-oxothiazolidine-4-carboxylate influence on age- and heat exposure-dependent redox changes in rat's blood plasma. 2011. Journal of Physiological Sciences. Volume 61, Number 5, September 2011, pp. 437-442. (IF=1,290)
8. Gjorgoski I., **Hadzi-Petrushev N.**, Atanasovska B., Nikolovska S. Determination of the effectiveness of different types of treatments for periodontopathy based on the PGE2 levels. Biol. Macedonica, 60/61, 2008.
9. Gjorgoski I., Spasov M., Mladenov M., **Hadzi-Petrushev N.**, Dimovska J., Ovnarska V., Rtovski D. Effects of environmental temperature on thymus protein and nucleic acids contents during the intrauterine and early postnatal developmental period of Wistar rats. Biol. Macedonica, 59/60: 51-66, 2007.

б) Соопштенија на научни конгреси

1. Goran Cvetkovski, Sandra Kostaska, Icko Gjorgoski, Mitko Mladenov, **Nikola Hadzi-Petrushev** (2012) Influence of vitamin E treatment on age- and heat exposure-related inflammation in rats. Симпозиум на Истражувачкото друштво на студенти биолози, Охрид. Книга на апстракти.
2. Натали Иванова, Мире Спасов, **Никола Хаџи-Петрушев**, Марина Данилова (2010): Влијанието на колаген тип 2 индуцираниот артритис врз активноста на некои хепатални ензими кај белиот лабораториски стаорец. 33rd International Medical Scientific Congress, 13-16 May, Ohrid, Macedonia. Книга на апстракти.
3. Icko Gjorgoski, Snezana Peshevska, Mitko Mladenov, **Nikola Hadzi-Petrushev**, Biljana Atanasovska, Mire Spasov, Olivera Davceva (2009): PGE2 concentration in teeth pulp tissue as a marker for the effectiveness of different types of treatment for periodontopathy. 17-th Meeting of Balkan Clinical Laboratory Federation & Петти конгрес на Здружението на медицинските биохемичари на Македонија, Охрид. Книга на апстракти.
4. **Nikola Hadzi-Petrushev**, Mitko Mladenov, Olivera Davceva, Andrijana Sterjovska-Aleksovska, Mire Spasov, Sanja Dodevska, Emilija Stojcevska, Icko Gjorgoski (2009): Protective role of vitamins E and C in carbon tetrachloride induced acute liver damage. 17-th Meeting of Balkan Clinical Laboratory Federation & Петти конгрес на Здружението на медицинските биохемичари на Македонија, Охрид. Книга на апстракти.
5. Icko Gjorgoski, **Nikola Hadzi-Petrushev** (2007): The effect of intermittent exposure to acute hyperthermia on the prostaglandin E2 concentration in Wistar rats. Macedonian pharmaceutical bulletin 53 (1,2) 153-154.

Врз база на потесното подрачје на испитување, наведените трудови можат да се поделат во три групи од по два труда, а останатите ќе бидат разгледани самостојно.

Во **првата група** ќе бидат опфатени трудовите под реден број 1 и 2. Во овие трудови е испитувано влијанието на хроничниот третман со D-галактоза и изложеноста на хром врз процесите на липидна пероксидација, инфламацијата и активацијата на тромбоцитите.

Во трудот под реден број **1** била истражувана поврзаноста на одредени процеси и параметри со развојот на D-галактоза индуцираната сенесценција. Целта била да се испита дали настануваат промени во продукцијата на 8-изо-PGF_{2α}, како маркер за *in vivo* липидната пероксидација и дали неговата биосинтеза е асоцирана со екскрецијата на 11-дехидро-ТХВ₂, кој е маркер за *in vivo* активација на тромбоцитите. Исто така, во конкретните услови, внимание било посветено и на поврзаноста помеѓу нивоата на проинфламаторните медијатори (IL-1β и TNF-α) и процесите на липидна пероксидација и тромбоцитна активација.

За реализирање на целите на истражувањето, експериментите биле изведени врз машки *Wistar* - стаорци, дел од кои биле изложени на хроничен третман со D-галактоза, а анализите биле изведени на примероци од крвната плазма и урината. Животните третирани со D-галактоза покажале значајно повисоки нивоа на сите испитувани параметри во споредба со контролната група на стаорци.

Зголемените нивоа на 8-изо-PGF_{2α}, IL-1β и TNF-α биле во прилог на хипотезата дека D-галактоза индуцираната липидна пероксидација е асоцирана со инфламаторни процеси. Авторите за прв пат констатирале дека D-галактоза индуцираните промени во продукцијата на F₂-изопростани се поврзани со промените во стапката на екскреција на 11-дехидро-ТХВ₂, односно зголемените нивоа на 8-изо-PGF_{2α} покажале детектабилно влијание врз активацијата на тромбоцитите. Било заклучено дека промените во нивоата на IL-1β можат истовремено да послужат за објаснување на варијациите во биосинтезата на F₂-изопростани и екскрецијата на 11-дехидро-ТХВ₂. На тој начин, со овој труд била експонирана дополнителна биохемиска врска помеѓу продукцијата на F₂-изопростани и активацијата на тромбоцитите во услови на D-галактоза индуцирана сенесценција, со што е даден значаен придонес во расветлувањето на механизмите инволвирани во моделот на индуцирано стареење.

Трудот под реден број **2** презентира податоци за истите параметри и процеси како во претходно разгледаниот труд, но во услови на хроничен

третман со шествалентен хром – Cr (VI). Поаѓајќи од скорешни докази за инволвираноста на оксидативниот стрес како механизам за изразување на токсичните ефекти на Cr (VI), авторите за прв пат го испитувале релативниот придонес на проинфламаторните цитокини (IL-1 β и TNF- α) во зголемената продукција на 8-изо-PGF_{2 α} во овие услови. Исто така, било претпоставено дека Cr (VI) може да има значително влијание врз ензимската деградација на арахидонската киселина, при што еден од продуктите на тој процес, 11-дехидро-TXB₂, е директно инволвиран во активацијата на тромбоцитите и нефротоксичноста на Cr (VI).

Резултатите од испитувањето покажале значајно зголемени нивоа на 8-изо-PGF_{2 α} , IL-1 β , TNF- α , креатинин и 11-дехидро-TXB₂ во крвната плазма, односно урината, на стаорците експонирани на Cr (VI). Зголеменото ниво на креатинин било индикативно за нарушена функција на бубрезите. Присуството на високи концентрации на IL-1 β и TNF- α во крвната плазма на животните изложени на Cr (VI), како и значајната позитивна корелација помеѓу нивоата на 8-изо-PGF_{2 α} и IL-1 β , биле во прилог на хипотезата дека Cr (VI) индуцира инфламација на циркулаторно ниво. Дополнително, било покажано дека хроничниот третман со Cr (VI) ја забрзува пероксидацијата на арахидонската киселина, што понатаму доведува до тромбоцитна активација.

Значајно е тоа што податоците од овој труд им овозможиле на авторите да сугерираат дека тромбоцитите се активираат при нивното поминување низ бубрезите во кои е присутно Cr (VI) индуцирано оштетување на ендотелот. Притоа, зголемувањето на стапката на екскреција на 11-дехидро-TXB₂ може да биде земено како индикатор за зголемена активност на тромбоцитите во текот на Cr (VI) индуцирана нефротоксичност.

Имајќи го предвид веќе постојното влијание на процесот на природно стареење врз активноста на антиоксидативните ензими и степенот на липидната пероксидација, возраста на стаорците на која е започнат третманот со D-галактоза, може силно да влијае врз развојот на D-галактоза индуцираната сенесценција. Со цел да го евалуираат ова, во **третиот труд** (реден број **3**), авторите изложиле 1, 3 и 15 месеци стари стаорци на третман со D-галактоза, споредувајќи ги нивоата за нивните параметри во црниот дроб и бубрезите со соодветни контролни групи од животни на еквивалентна возраст.

Во функција на процесот на природно стареење, резултатите покажале значајно зголемена активност на глутатион пероксидазата (GPx), додека отсутствувале значајни промени во активноста останатите главни антиоксидативни ензими односно супероксид дизмутазата (SOD), каталазата (CAT) и глутатион редуктазата (GR), како и во нивото на маркерот за липидна

пероксидација – малондиалдехид (MDA). Дополнително, зголемениот сооднос $R=SOD/(GPx+CAT)$, како индикатор за несоодветна неутрализација на водородниот пероксид, бил во позитивна корелација со зголемените нивоа на MDA во црниот дроб на возрасните (3 месеци) и старите (15 месеци) стаорци. Нивоата на MDA биле во позитивна корелација и со возраста на животните при која бил започнат третманот со D-галактоза. Во однос на активноста на антиоксидативните ензими кај стаорците третирани со D-галактоза, било забележано D-галактоза индуцирано намалување во активноста на SOD и GR, кога третманот бил започнат на 3 односно 15 месечна возраст, но не и кога животните биле на возраст од 1 месец.

Треба да се истакне дека овој труд презентира важни податоци околу изборот на соодветна возраст кај *Wistar* - стаорци за започнување на процесот на D-галактоза индуцирана сенесценција, преку кој може да се добие корисен анимален модел за испитување на механизмите на различни возраст асоцирани заболувања. Притоа, авторите покажале дека промените во активноста на антиоксидативните ензими не се единствено под влијание на третманот со D-галактоза, туку зависат и од развојниот стадиум на стаорците. Според нивните резултати, во однос на ензимскиот антиоксидативен капацитет и степенот на липидна пероксидација, најпогодна возраст за индукција на сенесценција кај стаорци е некаде после 3-от месец од животот.

Во **втората група** ќе бидат опфатени трудовите под реден број 4 и 5. Во овие трудови е испитуван протективниот ефект на α -токоферолот врз антиоксидативниот статус, процесите на липидна пероксидација и инфламацијата, на ниво на различни клеточни и супклеточни компартменти, во услови на акутен хипертермички стрес и во функција на возраста на животните.

Во трудот под реден број **4**, со цел да се испитаат појавите поврзани со развојот на хипертермички шок, биле следени промените во проинфламаторните маркери (интерлеукин-6 – IL-6, тумор некрозниот фактор α – TNF- α и 15-кето-13,14-дихидро-PGF_{2 α}) и во маркерите за липидна пероксидација (8-изо-PGF_{2 α} и малондиалдехид - MDA), кај млади и возрасни *Wistar* - стаорци. Анализите биле изведени врз примероци од крвната плазма и од црниот дроб. Акцент бил ставен на истражувањето на релациите помеѓу проинфламаторните медијатори и маркерите за липидна пероксидација во конкретните експериментални услови. Во правец на превенција на предизвиканите негативни појави бил аплициран третман со антиоксидантот α -токоферол.

Резултатите покажале дека настануваат значајни промени во нивоата на 15-кето-13,14-дихидро-PGF_{2 α} и MDA во црниот дроб, под дејство на

акутниот хипертермички стрес, кај младите и возрасните стаорци. Овие промени можело да бидат детерминирани со варијацијата во концентрациите на циркулирачките цитокини. Имено, авторите констатирале дека биохемиските сигнали од инфламаторната реакција можат да бидат евалуирани веднаш по зголемувањето на телесната температура на животните и нивниот интензитет е диктиран преку зголемената продукција на IL-6 и TNF- α . Така, било покажано дека продукцијата на цитокини, како активен механизам во услови на хипертермички стрес, доведува до активација на циклооксигеназата, а нејзиниот продукт, 15-кето-13,14-дихидро-PGF_{2 α} , е дополнителен амплификатор на инфламаторната реакција.

Независно од возраста на животните, третманот со α -токоферол, преку супресија на хипертермички-активираниот транскрипциски фактор κB , успешно ги превенирал хипертермички-асоцираните промени во нивоата на цитокините во крвната плазма и во концентрациите на 15-кето-13,14-дихидро-PGF_{2 α} и MDA во црниот дроб.

Овој труд маркантно ја истакнува способноста на α -токоферолот да интерферира со повеќе хипертермички-индуцирани механизми, вклучени во развојот на инфламаторните и пероксидативните реакции. Исто така, значајно е да се напомене дека презентираниите резултати придонесуваат со нови елементи во воспоставување на врската помеѓу секрецијата на цитокини и циклооксигеназа-катализираната продукција на простагландини, *in vivo*, во услови на акутен хипертермички стрес.

Во трудот под реден број 5, авторите ја истражуваат превентивната улога на α -токоферолот на ниво на митохондриите, во услови на акутен хипертермички стрес, кај животни од различна возраст. Имајќи предвид дека продукцијата на реактивни кислородни форми (ROS), асоцирана со хипертермичкиот стрес, е дополнително интензивирана со процесот на стареење, била поставена цел да се одредат ефектите на третманот со α -токоферол врз ензимскиот антиоксидативен систем во митохондриите од црниот дроб и мозокот кај млади и стари стаорци.

Резултатите покажале дека хипертермичкиот стрес нема значајно влијание врз манган-зависната супероксид дизмутаза (MnSOD). Сепак, авторите сметаат дека може да се иницира зголемен оксидативен стрес под дејство на употребената хипертермичка експозиција, ако супсеквентниот заштитен ензим, глутатион пероксидаза (GPx), не функционира во секвенца со MnSOD. Потврден сигнал за таквото мислење добиле преку забележаниот хипертермички-асоциран пад во активноста на GPx во митохондриите на старите стаорци. Оваа релација помеѓу GPx и MnSOD, била земена како индикатор за нарушено отстранување на водородниот пероксид од страна на

GPx, кое може да се должи на високиот степен на зависност на GPx од присуството на доволни количини редуциран глутатион (GSH).

Третманот со α -токоферол предизвикал намалување во активната на MnSOD и GPx во митохондриите од старите стаорци. Дополнително, активната на MnSOD била значителна детерминанта на промените во активната на GPx во митохондриите од мозокот кај младите и старите животни. Од друга страна, α -токоферолот не покажал значајни ефекти врз активната на глутатион редуктазата (GR) во митохондриите. Отсуството на ефект на третманот било потврдено и со конструираниот регресионен модел, кој не покажал значителна асоцијација помеѓу промените во активната на MnSOD и активната на GR. Намалена активност на GR под дејство на третманот со α -токоферол, била констатирана само кај митохондриите од мозокот на старите, хипертермички експонирани стаорци.

Овој труд за прв пат дава јасен приказ за ефектите на α -токофеоролот врз митохондријалната фракција, истовремено во услови на акутен хипертермички стрес и во функција на возраста на организмот. Авторите заклучиле дека промените во активната на антиоксидативните ензими, со посредство на интензивната продукција на ROS, посебно во митохондриите од црниот дроб на старите животни, не можат да бидат комплетно коригирани под дејство на третманот со α -токоферол. Фактот дека конструираниот регресионен модел покажал значителни детерминациони карактеристики на активната на MnSOD само врз активната на GPx, и тоа единствено кај третираните животни, јасно индицирал дека релацијата помеѓу овие два ензима е рефлексija на α -токоферол-индуцираната инхибиција на потрошувачката на GSH. Од друга страна, во митохондриите од мозокот, намалената активност на GR во однос на активната на GPx, сугерира дека во конкретниот експеримент, активната на GR е поважна во доменот на заштитните редокс процеси во органелата.

Во **третата група** ќе бидат опфатени трудовите под реден број 6 и 7. Во овие трудови е испитуван ефектот на L-2-оксотиазолидин-4-карбоксилат (ОТС), како третман за подобрување на антиоксидативниот статус во различни ткива, во функција на возраста на животните и во услови на акутен хипертермички стрес.

Во трудот под реден број **6**, авторите презентираат резултати поврзани со влијанието на акутната хипертермичка експозиција и третманот со ОТС врз редокс хомеостазата и антиоксидативниот статус, во функција на возраста на организмот. Притоа, податоците се однесуваат на активната на антиоксидативните ензими (каталаза – CAT, глутатион пероксидаза – GPx и глутатион редуктаза – GR) и концентрацијата на редуциран глутатион (GSH)

во црниот дроб и во бубрезите кај стаорци на возраст од 35 дена (млади) и 18 месеци (стари). Хипертермичката експозиција вклучувала престој во клима-комори, на $40 \pm 0,5$ °C, се до постигнување на фаза на „секундарна хипертермија“.

Авторите констатирале дека нивото на ендеген GSH е значајно намалено кај старите животни, проследено со генерален тренд на возраст-асоцирано намалување и во активноста на GPx и CAT. Акутната хипертермичка експозиција предизвикала нарушување во координацијата помеѓу ензимите (CAT и GPx) задолжени за неутрализација на пероксидите и GR, со што се создале услови за акумулација на водороден пероксид и развој на прооксидативна состојба, посебно на ниво на црниот дроб. При употреба на ваков комбиниран стрес модел, третманот со ОТС влијаел позитивно во правец на обнова и одржување на соодветно ниво на GSH, со поизразен ефект кај младите стаорци. И покрај зголемената достапност на GSH, хипертермички- и возраст-асоцираниот пад во активноста на GPx бил само делумно превениран кај групите третирани со ОТС.

Треба да се истакне дека овој труд ја демонстрира можноста за употреба на ОТС како корисен ефектор во различни стресни состојби. Притоа, третманот со ОТС има изразен ефект врз цитосолните ензими од редокс циклусот на глутатионот и механизмот на неговото дејство се базира на неговата способност да биде конвертиран во GSH.

Во трудот под реден број 7 биле следени промените во нивото на антиоксидативната одбрана и степенот на оксидативна модификација на важни молекули во крвната плазма. Авторите вршеле проценка на антиоксидативниот статус преку одредување на вкупната концентрација на редуцираниот глутатион и тиолните групи. Како маркер за следење на степенот на оксидативно оштетување на протеините била одредувана концентрацијата на карбонилните групи во крвната плазма.

Резултатите покажале дека концентрацијата на редуциран глутатион и на тиолни групи е значително пониска кај стари стаорци во споредба со младите животни. Авторите заклучуваат дека со процесот на стареење и при акутната хипертермичка експозиција, настанува поместување на редокс балансот во испитуваните ткива во насока на интензивирање на оксидацијата.

Важно е да се напомене дека третманот со ОТС генерално ги редуцира возраст- и хипертермички асоцираните промени на тиолите и протеинските молекули и ги супримира оштетувањата настанати од слободните радикали, преку зголемување на синтезата на глутатионот. И покрај обновените нивоа на глутатион во крвната плазма, воспоставувањето на нормален оксидо-редуктивен баланс е само парцијално, најверојатно поради иреверзибилните промени на антиоксидативните ензими, идуцирани со акутната хипертермичка експозиција како и со процесот на стареење. Интересно, кај младите стаорци се забележуваат позначителни ефекти на третманот со ОТС,

поради поефикасното покачување на концентрацијата на редуциран глутатион во крвната плазма. Според тоа, логично е да се заклучи дека метаболизмот на тиолите зазема клучно место во процесот на одржување на редокс хомеостазата во организмот.

Во **осмиот труд** (реден број **8**), авторите ги презентираат и ги коментираат своите резултати за ефикасноста на три различни типа/доза на терапии за ублажување на симптомите и отстранување на појавата на генерализирана парадентопатија. Пародонталната болест, како карактеристично заболување на забно-потпорниот систем, предизвикува тешки алтерации на мастикаторниот апарат, што се манифестира преку предвременно губење на забите. Успешноста на испитуваните тераписки третмани за оваа болест била детерминирана преку следење на промените во концентрацијата на PGE_2 во забната пулпа настанати како резултат на третманот.

Во заболениот пародонт се појавуваат воспаление, пролиферација, дегенерација, некроза и атрофија. Постојните имуногени структури на денталниот плак предизвикуваат специфична реакција на плазма клетките која се манифестира со зголемена синтеза и секреција на имуноглобулини. Ова е проследено со ресорпција на алвеоларната коска и стимулација на синтезата на простагландинот E_2 по што следи забрзана деструкција на пародонталниот комплекс. Воспалената и болна забна пулпа на човек содржи значително поголемо ниво на PGE_2 и PGF_2 , отколку асимптоматската пулпа.

Резултатите покажуваат дека во биопсичните исечоци од гингивално ткиво (интердентална папила) кај пациенти со генерализирана парадентопатија постои зголемена концентрација на PGE_2 во споредба со здрава, асимптоматска пулпа. Класичната терапија (механичко отстранување на бактериите од пародонталните џебови) ја намалува концентрацијата до значајно пониски вредности во споредба со нетретаната група на пациенти.

Ласерската терапија вклучува уништување на калкулусот и дел од неговите структури поврзани за површината на забниот корен. Изложувањето на 5 третмани со ласер е поефикасна терапија од класичниот тераписки модел, а уште подобри резултати продуцира изложувањето на 10 третмани со ласер. Важно е да се напомене дека и покрај тоа што вредностите на PGE_2 во лекуваните ткива се значително намалени во споредба со нелекуваните, тие сеуште отстапуваат од нормалните нивоа на PGE_2 , карактеристични за здрави лица.

Во **деветтиот труд** (реден број **9**), авторите го истражуваат влијанието на високата надворешна температура (интермитентна експозиција) врз растот и развојот на белиот лабораториски стаорец во текот на интраутериниот и раниот постнатален период. Акцент е ставен врз следењето

на масата на протеините и нуклеинските киселини во тимусот на испитуваните животни.

Резултатите покажуваат дека високата надворешна температура има негативно влијание во сите развојни стадиуми на белиот лабораториски стаорец, како во онтогенетскиот, така и во постнаталниот период. Хипертермичката средина, преку нејзиното стрес-индуцирачкото влијание, условува хистолошки промени во смисла на зголемен број на клетки и нивна хиперплазија во тимусот. Ова се рефлектира преку масата на органот. Авторот покажува дека високата температура има изразено влијание и врз содржината на протеини во тимусот, независно од периодот на развој на животното т.е. неговата старост. Брзата термичка денатурација на протеините, која поради својот интензитет го заобиколува и „heat-shock“ одговорот, доведува до засилена протеолиза во клетките на изложените животни.

Важно е да се напомене дека топлински индуцираниот тренд на намалување на содржината на протеини во клетките, се рефлектира и врз метаболизмот на нуклеинските киселини. Истражувањето покажува намалена концентрација на ДНК во тимоцитите на експонираните стаорци, како резултат на инактивацијата на одредени ензими неопходни за нејзината синтеза. Не смее да се изостави и депресивното влијание на гликокортикостероидите (излучени како одговор на стресот) врз бројот на митотичките делби на тимоцитите. Авторот покажува дека содржината на РНК следи трендови кои зависат од периодот на развој на животното. Содржината на РНК во тимусот на 50. ден од животот се задржува на повисоко ниво кај стаорците експонирани на висока температура во тек на бременост во однос на контролните животни. Состојбата е обратна кај групите кои се експонирани на висока температура во периодот на лактација и постлактација. Таму е констатирано значително намалување на содржината на RNA во ткивото на тимусот во однос на неекспонираните животни.

Генерално, продуцираните резултати презентираат јасна слика за асоцираноста помеѓу високата надворешна температура и сериозните нарушувања на растот и развојот кај младите хомеотермни организми. Ефектот е посебно изразен во метаболички и имунолошки активното ткиво на тимусот, на сите нивоа на функција на комплексните биомолекули застапени во него.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Имајќи ја предвид целокупната наставна активност со која беше задолжен д-р Никола Хаџи-Петрушев, како и неговата инвентивност и креативност во насока на постојано осовременување и внесување нови содржини во наставната програма, понатаму имајќи ја предвид научноистражувачката активност изразена преку објавените научни трудови во кои се обработени современи проблеми од областа на физиологијата и имунологијата, како и врз основа на личното познавање на кандидатот, членовите на Рецензентската комисија едногласно изразија задоволство да му препорачаат на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје, д-р Никола Хаџи-Петрушев да биде избран за доцент по група предмети од областа на општата физиологија и имунологија, на Институтот за биологија, при Природно-математичкиот факултет во Скопје.

Рецензентска комисија

1. **Д-р Митко Младенов, вон. проф. на ПМФ, с.р.**
2. **Д-р Ицко Ѓоргоски, ред. проф. на ПМФ, с.р.**
3. **Д-р Биљана Миова, доц. на ПМФ, с.р.**

ОБРАЗЕЦ

**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО, НАСТАВНО-СТРУЧНО И
СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ**

Кандидат: Никола Љупчо Хаџи-Петрушев

(име, татково име и презиме)

Институција: Природно-математички факултет - Скопје, Институт за
биологија

(назив на факултетот/институтот)

Научна област: биологија

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1	Одржување на вежби Лабораториски вежби по група предмети од областа на општата физиологија и имунологија, одржани во период од три години - шест семестри. Зимски семестар: 20 часа * 15 недели * 0,03 поени за часови вежби * 3 семестри = 27 поени Летен семестар: 22 часа * 15 недели * 0,03 поени за часови вежби * 3 семестри = 29,7 поени	56,7
2	Консултации со студенти Консултации по група предмети од областа на општата физиологија и имунологија, одржани во период од три години - шест семестри. Зимски семестар: 80 студенти во семестар * 0,002	1,14

	бодување * 3 семестри = 0,48 поени Летен семестар: 110 студенти во семестар * 0,002 бодување * 3 семестри = 0,66 поени	
3	Интерна скрипта од вежби За предметите: имунологија и имунохемија со имунохистохемија	3
	Вкупно	60,84

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1	Учесник во национален научен проект 1. Учесник во проектот “Локализација на Caspase - 9 на ниво на питуицити при индукција на процесот на апоптоза”, 2006-2009, Министерство за наука на Р. Македонија.	3
2	Учесник во меѓународен научен проект 1. Учесник во билатерален меѓународен проект: „Студии за приготвување и контрола на квалитет на радиофармацевтски препарат за дијагностички и терапевтски цели“ заедно со Институтот за нуклеарна медицина и патофизиологија, при Медицинскиот факултет во Скопје, 2008-2011, Министерство за наука на	10

	Р. Македонија. 5 поени 2. DAAD Project – Establishment of New Academic and Scientific Cooperations Between the Partners from Balkan Countries, 2012-2014. 5 поени	
3	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/стручно списание 1. Gjorgoski I., Hadzi-Petrushev N., Atanasovska B., Nikolovska S. Determination of the effectiveness of different types of treatments for periodontopathy based on the PGE2 levels. Biol. Macedonica, 60/61, 2008. 4 * 0,6 = 2,4 поени 2. Gjogoski I., Spasov M., Mladenov M., Hadzi-Petrushev N., Dimovska J., Ovnarska V., Rtovski D. Effects of environmental temperature on thymus protein and nucleic acids contents during the intrauterine and early postnatal developmental period of Wistar rats. Biol. Macedonica, 59/60: 51-66, 2007.) 4 * 0,6 = 2,4 поени	4,8
4	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор 1. Mitrov D, Hadzi-Petrushev N., Stojkovski V., Gjorgievska E., Gagov H., Mladenov M. Influence of chronic chromium exposition on the processes of lipid peroxidation	34,25

	inflammation and platelet activation in rats. Journal of biological regulators and homeostatic agents, 07/2014, 28(3): 531-5. (6 + 5,18 IF) * 0,6 = 6,71 поени 2. Hadzi-Petrushev N., Stojkovski V., Mitrov D., Mladenov M. D-galactose induced changes in enzymatic antioxidant status in rats of different ages. Physiological Research, 09/2014. (6 + 1,53 IF) * 0,6 = 4,52 поени 3. Hadzi-Petrushev N., Stojkovski V., Mitrov D., Mladenov M. D-galactose induced inflammation lipid peroxidation and platelet activation in rats. Cytokine, 2014, 69: 150-153. (6 + 2,52 IF) * 0,6 = 5,11 поени 4. Hadzi-Petrushev N., Mladenov K., Sopi R., Stojkovski V., Mitrov D., Ilieski V., Mladenov M. Enhanced lipid peroxidation and inflammation during heat exposure in rats of different ages: Role of α-tocopherol. 2013. Journal of Thermal Biology. Volume 38, Issue 8, December 2013, pp. 474-479. (6 + 1,54 IF) * 0,6 = 4,52 поени 5. Stojkovski V., Hadzi-Petrushev N., Ilievski V, Sopi, Mladenov M. Age and heat exposure-dependent changes in antioxidant enzymes activities in rat's liver and brain mitochondria: role of alpha-tocopherol. Physiological Research, 62, 2013, 503-510. (6 + 1,53 IF) * 0,6 = 4,52 поени 6. Hadzi-Petrushev N., Jankulovski N., Milev M., Filipovska P., Gagov H., Gjorgievska E., Mitrov D., Sopi R., Hristov K., Mladenov M. L-2-oxothiazolidine-4-carboxylate influence on	

	age- and heat exposure-dependent peroxidation in rat's liver and kidney. 2012. Journal of Thermal Biology. Volume 37, Issue 5, August 2012, pp. 361-365. $(6 + 1,54 \text{ IF}) * 0,6 = 4,52$ поени 7. Hadzi-Petrushev N., Jankulovski N., Hristov K., Mladenov M. L-2-oxothiazolidine-4-carboxylate influence on age- and heat exposure-dependent redox changes in rat's blood plasma. 2011. Journal of Physiological Sciences. Volume 61, Number 5, September 2011, pp. 437-442. $(6 + 1,25 \text{ IF}) * 0,6 = 4,35$ поени	
5	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир 1. Icko Gjorgoski, Nikola Hadzi-Petrushev (2007): The effect of intermittent exposure to acute hyperthermia on the prostaglandin E2 concentration in Wistar rats. Macedonian pharmaceutical bulletin 53 (1,2) 153-154. $2 * 0,9 = 1,8$ поени	1,8
6	Учество на научен/стручен собир со реферат - постер 1. Goran Cvetkovski, Sandra Koteska, Icko Gjorgoski, Mitko Mladenov, Nikola Hadzi-Petrushev (2012) Influence of vitamin E treatment on age- and heat exposure-related inflammation in rats. Симпозиум на Истражувачкото друштво на студенти биолози, Охрид.	0,5
7	Апстракти објавени во зборник на конференција - меѓународна	3

	1. Натали Иванова, Ицко Ѓоргоски, Мире Спасов, Никола Хаџи-Петрушев, Марина Данилова (2010): Влијанието на колаген тип 2 индуцираниот артритис врз активноста на некои хепатални ензими кај белиот лабораториски стаорец. 33rd International Medical Scientific Congress, 13-16 May, Ohrid, Macedonia. Книга на апстракти. 1 поен 2. Icko Gjorgoski, Snezana Peshevska, Mitko Mladenov, Nikola Hadzi-Petrushev, Biljana Atanasovska, Mire Spasov, Olivera Davceva (2009): PGE2 concentration in teeth pulp tissue as a marker for the effectiveness of different types of treatment for periodontopathy. 17-th Meeting of Balkan Clinical Laboratory Federation & Петти конгрес на Здружението на медицинските биохемичари на Македонија, Охрид. Книга на апстракти. 1 поен 3. Nikola Hadzi-Petrushev, Mitko Mladenov, Olivera Davceva, Andrijana Sterjovska-Aleksovska, Mire Spasov, Sanja Dodevska, Emilija Stojcevska, Icko Gjorgoski (2009): Protective role of vitamins E and C in carbon tetrachloride induced acute liver damage. 17-th Meeting of Balkan Clinical Laboratory Federation & Петти конгрес на Здружението на медицинските биохемичари на Македонија, Охрид. Книга на апстракти.) 1 поен	
	Вкупно	57,35

СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
/	/	/
	Вкупно	/

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. Број	Назив на активност:	Поени
1	Учество во промотивни активности на факултетот/институтот	0,5
2	Учество во работата на комисији за државни натпревари	1
Дејности од поширок интерес		
1	Студиски престој во странство 1. Септември и октомври 2013 год. - научноистражувачки престој на Универзитетот во Лајпциг, Факултет за бионауки, фармација и психологија, Институт за биологија II. 0,5 поени 2. Постдокторски престој на Универзитетот во Хајделберг, Германија, Медицински факултет, Центар за биомедицина и медицинска техника, Лабораторија за кардиоваскуларна физиологија, во периодот од 1. 10. 2014 до 1. 4. 2015 год. (во тек). 1 поен	1,5
2	Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект – носител	1

	1. Пријава за финансирање на научноистражувачки проекти за млади истражувачи. Наслов на проектот: Влијанието на α-токоферолот врз регулацијата на 8-iso-PGF_{2α} и 15-кето-дихидрокси-PGF_{2α}, продуцирани како резултат на акутниот топлотен стрес кај Wistar стаорци.	
3	Изготвување и пријавување на научен/образовен меѓународен проект – соработник 1. DAAD Project – Establishment of New Academic and Scientific Cooperations Between the Partners from Balkan Countries, 2012-2014.	1
4	Член на факултетска комисија (Комисија за тендерски набавки)	0,5
Спортска дејност		
/	/	/
	Вкупно	5,5

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ		Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ		60,84
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ		57,35

СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ	0
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	5,5
Вкупно	123,69

Членови на Комисијата

Проф. д-р. Ицко Ѓоргоски, с.р.

Проф. д-р. Митко Младено, с.р.

Проф. д-р. Биљана Миова, с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР - ПРИЕМ НА ЕДЕН НАСТАВНИК ВО

СИТЕ НАСТАВНО - НАУЧНИ ЗВАЊА ПО ГРУПА ПРЕДМЕТИ ОД ОБЛАСТА НА ТУРИЗМОТ НА ИНСТИТУТОТ ЗА ГЕОГРАФИЈА ПРИ ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на распишаниот конкурс за избор избор-прием на еден наставник во сите наставно-научни звања по група предмети од областа на туризмот објавен во дневниот весник „Нова Македонија“, на 12.11.2014 година, за избор-прием на еден наставник во сите наставно-научни звања по група предмети од областа на туризмот, на Институтот за географија при Природно-математичкиот факултет во Скопје, на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, а во согласност со Законот за високото образование, одредбите на Природно-математичкиот факултет во Скопје, како и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно - научниот совет на Природно-математичкиот факултет, на седницата одржана на 27.11.2014 година, го разгледа предлогот на Институтот за географија при Факултетот, бр. 07-2071/2 од 24.11.2014 година, со кој не определи за членови на Рецензентската комисија за избор на еден наставник во сите наставно-научни звања по група предмети од областа на туризмот.

Рецензентската комисија е во следниов состав:

1. д-р Никола Панов, редовен професор на ПМФ;
2. д-р Ристо Мијалов, редовен професор на ПМФ;
3. д-р Драган Колчаковски, редовен професор на ПМФ.

Постапувајќи според Одлуката, Комисијата ги разгледа доставените прилози на пријавените кандидати на конкурсот, и по анализата на целокупната документација го доставува следниов

ИЗВЕШТАЈ

На објавениот конкурс се пријавија следниве кандидати:

1. д-р Ана Здравковска – Илиевска;
2. д-р Весна Танчева.

1. Д-р Ана Здравковска – Илиевска

1. Биографски податоци

Кандидатката **д-р Ана Здравковска - Илиевска** е родена на 14.2.1974 година во Битола. Основното и средното образование ги завршила во Скопје, а своето понатамошно образование го продолжила во учебната 1992/1993 година на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, група: македонска книжевност и јужнословенски книжевности, со македонски јазик, каде што дипломирала со просечна оценка 8,00.

Во академската 2004/2005 се запишила на втор циклус - посдипломски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Институт за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје. Во 2007 година успешно го одбранила својот магистерски труд, со наслов: **КАРАКТЕРИСТИКИ И РАЗВОЈ НА ПРАКТИКУВАЊЕТО НА ОДНОСИТЕ СО ЈАВНОСТА НА ЗДРУЖЕНИЈАТА НА ЖЕНИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, и се стекнала со титулата магистер на комуникации, при што просечната оценка на положените испити изнесувала 9,86.

Во академската 2008/2009 се запишала на трет циклус-докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Институт за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје, и ја пријавила темата **МОДЕЛИРАЊЕ НА ОДНОСИТЕ СО ЈАВНОСТА НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, која успешно ја одбранила во 2013 година, при што се стекнала со титулата доктор на комуникации.

Својата работна кариера во областа на високото образование ја стекнала во 2003 година, кога е избрана во наставно-научното звање лектор по македонски јазик на „ММ Колеџ“, подоцна ФОН - Факултет за општествени науки, а подоцна Европски универзитет на Република Македонија, каде што работи и како раководител на Секторот за односи со јавност.

Во 2007 година се вработила на Факултетот за туризам во Скопје како директор за односи со јавноста, а по прераснувањето на Факултетот во Универзитет за туризам и менаџмент избрана е за виш лектор, и истовремено ја извршува и должноста в.д. декан на Факултетот за односи со јавноста при УТМС, а паралелно е директор на Секторот за односи со јавноста на УТМС.

Во 2010 година се вработила во „Медиа Принт Македонија“ како директор на Секторот за корпоративни комуникации на компанијата.

Во 2011 година работи како независен консултант за односи со јавноста на повеќе проекти во земјава, финансирани од странство, а е обучувач од област на односите со јавноста во туризмот, културата на говорот, јавниот настап и деловното комуницирање.

Во 2013 година е избрана за насловен доцент на УТМС - Скопје, каде што работи како визитинг-професор на група предмети од областа на туризмот.

Кандидатката, според доставената документација, има одлични познавања од англискиот јазик, како и од општите и напредните компјутерски вештини.

2. Наставно - образовна дејност

Кандидатката **д-р Ана Здравковска - Илиевска** има мошне богато искуство во наставно-образовната дејност, кое започнува во 2003 година, кога е избрана во наставно-стручно звање - лектор по македонски јазик на „ММ колеџ“, каде што главна активност претставува изведување на настава и вежби по предметот македонски јазик.

Понатамошната дејност продолжува во ФОН, кога кандидатката е раководител на Секторот за односи со јавноста на Факултетот. Понатамошната кариера ја продолжува на Европскиот универзитет - Република Македонија, како лектор по македонски јазик 1, македонски јазик 2 и македонски јазик 3 и одржува настава по наведените предмети.

Во 2007 година д-р Ана Здравковска - Илиевска е избрана за директор на Секторот за односи со јавноста на Факултетот за туризам во Скопје, и нејзините главни активности вклучуваат: менаџмент на екстерната и интерната комуникација на Факултетот, идејно решение и креирање на веб-страницата на факултетот/Универзитет за туризам и менаџмент - Скопје, како и бројни активности поврзани со промоцијата на Универзитетот. Во овој период, кандидатката е директор на проектот „Запознај го Скопје, за да го засакаш повеќе“.

Во 2009 година е избрана за виш лектор на Универзитетот за туризам и менаџмент во Скопје и во периодот 2009-2010 одржувала предавања по предметот македонски јазик со култура на говорот. Покрај одржувањето на настава во овој период, д-р Ана Здравковска - Илиевска е ангажирана како в.д. декан на Факултетот за односи со јавноста, член на Сенатот на Универзитетот и директор на Секторот за односи со јавноста при Универзитетот. Во овој период, кандидатката врши голем број на активности поврзани со промоцијата на Факултетот, но и со односите со јавноста. Дополнително, во 2009 година е избрана за член на Организациониот одбор на Првиот меѓународен научен конгрес на УТМС, со тема: „Предизвици и перспективи во туризмот и менаџментот“, а била член и на Организациониот одбор на меѓународниот симпозиум „Туризмот во 21 век“ итн.

Во 2013 година, д-р Ана Здравковска - Илиевска е избрана за насловен доцент на Универзитетот за туризам и менаџмент во Скопје, како визитинг-

професор по група предмети од областа на односите со јавноста во туризмот и маркетингот.

Кандидатката е автор на повеќе авторизирани предавања и прирачници.

Вредно да се издвои е и тоа дека кандидатката е рецензент во престижното меѓународно списание „Journal of Communication Management“ - Emerald Group publishing, а била и член на иницијативниот одбор за формирање на првото Здружение за односи со јавноста на Република Македонија.

3. Научноистражувачка дејност

Кандидатката **д-р Ана Здравковска - Илиевска** зад себе има богата научноистражувачка дејност, а поаѓајќи од доставената документација, најголемиот број на објавени научни трудови се од областа на односите со јавноста и туризмот.

Во продолжение е дадена кратка евалуација на одбранетите научни трудови:

Докторска дисертација со наслов:

МОДЕЛИРАЊЕ НА ОДНОСИТЕ СО ЈАВНОСТА НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, работена под менторство на проф. д-р Весна Шопар на Институтот за социолошки и политичко - правни истражувања во Скопје.

Докторската дисертација претставува дело кое овозможува заживување на македонското туристичко стопанство, преку идентификување на односите со јавноста во развојот и планирањето на македонскиот туризам. Трудот истражува и дава резултати на кој начин односите со јавноста можат директно и индиректно да придонесат кон заживување на македонскиот туризам.

Анализата на оваа дисертација вели дека ако Република Македонија сака да се етаблира на светската туристичка мапа, како земја која располага со мноштво од туристички потенцијали, неопходно е да се насочи кон имплементирање на односите со јавноста во туризмот, кои како такви претставуваат еден од основните инструменти за создавање на имиџ за посакувана туристичка дестинација.

Со ова може да се сублимира дека авторката поставила едно исклучително важно прашање дадено преку насловот на самата дисертација и тоа го развила во една компактна целина, што е од исклучителна важност со оглед на фактот дека од почетокот до крајот ја следи главната идеја, која на крај резултира со одредени конкретни заклучоци давајќи му на трудот исклучителна апликативна вредност, која несомнено може и треба да биде искористена во македонскиот туризам.

Магистерски труд со наслов

КАРАКТЕРИСТИКИ И РАЗВОЈ НА ПРАКТИКУВАЊЕТО НА ОДНОСИТЕ СО ЖЕНИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, кој е работен под менторство на проф. д-р Наташа Габер Дамјановска, на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје. Во овој труд се истражени и идентификувани појавите и проблемите со кои се соочуваат здруженијата на жени во Република Македонија и во него, а врз база на личните истражувања, е даден модел како да се унапредат односите со јавноста во овие здруженија.

Евалуација на трудот под реден број 1.1.

“PUBLIC RELATIONS MANAGEMENT IN THE TOURISM INDUSTRY: NEEDS AND PERSPECTIVES”

Во овој труд е анализирано значењето на односите со јавноста за туристичкото стопанство на една земја. Трудот ги прикажува клучните елементи на моделот на односи со јавноста на една земја, како дел од стратешкото поставување на туризмот на земјата. Целта на ова истражување е да понуди метод за развојот на модел за односи со јавноста на туристичката индустрија на една земја.

Евалуација на трудот под реден број 1.2.

“COVERT CONVICTION: “SWEET DESPOTISM” OF THE MEDIA”

Ова истражување ја тематизира релацијата, односно влијанието на медиумската пропаганда врз народот. Истражувањето поаѓа од ставот на Игнасио Рамоне дека „тивката пропаганда ги преобразува човечките суштества во состојба на толпа и го спречува развивањето на еманципирани поединци, способни да разликуваат и да одлучуваат“, што, пак, доведува до „сладок деспотизам“, а со тоа и до немање на реална претстава за светот во кој живеат. Резултатите покажуваат дека во таквите општества е потребно воведување задолжителни наставни содржини од оваа област во едукацијата на младите, како начин кој ќе придонесе кон развој на критичната мисла, што индиректно би влијаело кон одбрана од “слаткиот деспотизам“ од една, и соочување и јакнење на индивидуалниот и националниот идентитет од друга страна.

Евалуација на трудот под реден број 1.3.

“A REVIEW OF THE IMPACT OF PUBLIC RELATIONS ON TOURISM INDUSTRY: DEVELOPED MODEL OF PUBLIC RELATIONS IN MACEDONIAN TOURISM”

Ова истражување се однесува на туристичкото стопанство на Република Македонија, со акцент на потребата од конципирање и развивање на применлив модел на односи со јавноста во македонскиот туризам. Фокусот на оваа студија е влијанието на односите со јавноста во македонскиот туризам, во функција на реализирање на подобри мерливи резултати во вкупното туристичко стопанство. Резултатите, пак, на ова истражување покажуваат дека моделирањето на односите со јавноста, конципирани според најсовремена практика на односи со јавноста на туризмот, приспособени кон тековните односи во туризмот, ќе придонесат туризмот во Македонија да стане продуктивна и профитабилна културна и општествена дејност.

Евалуација на трудот под реден број 1.4.

“MODELING PUBLIC RELATIONS OD MACEDONIAN TOURISM: FEATURES AND STRUCTURE”

Истражувањето се базира на најновите научни истражувања за состојбите и перспективите на сегашните и идните предизвици поставени од страна со односите со јавноста во туристичкото стопанство. Овој труд го анализира влијанието на односите со јавноста во туристичкото стопанство во Република Македонија. Целта на истражувањето е да се презентира значењето на односите со јавноста генерално, а особено важноста на односите со јавноста на македонскиот туризам во целата своја комплексност на опкружувањето, пазарот, туристичката понуда и побарувачка, атрактивно-мотивациските фактори, како и различните туристички потреби и желби кои треба да бидат задоволени. Затоа, оваа студија се обидува да одговори на прашањето: Како туристичката економија може да ја идентификува потребата од градење и воспоставување на односи со јавноста? Што е практиката на односи со јавноста во македонскиот туризам? Кои се форми на односи со јавност во македонскиот туризам?

Евалуација на трудот под реден број 1.5.

“PUBLIC RELATIONS IN TOURISM OD REPUBLIC OF MACEDONIA: PRACTICES AND ANALYSIS”

Овој труд ја анализира практиката на односи со јавноста во туристичкото стопанство на Македонија. Резултатите покажуваат дека Република Македонија сè уште е на ниво на иницијални обиди за дизајнирање комуникациски стратегии и стратегии за односи со јавност. Поради тоа, евидентна и фреквентна е практиката на отсуство на соодветно комуникациско претставување на туристичкиот производ, согласно со потенцијалите со кои располага Република Македонија.

Евалуација на трудот под реден број 1.6.

“CHALLENGES OF PUBLIC RELATIONS IN TOURISM OF REPUBLIC OF MACEDONIA”

Во овој труд, посебен акцент е ставен на анализа на можностите што ги даваат стратегиски водените односи со јавноста на туристичкото стопанство, со нагласка на можните закани кои произлегуваат од неправилно осмислените и имплементирани односи со јавноста. Во таа насока, истражувањето ги анализира можностите и предизвиците за односите со јавноста на македонскиот туризам. Резултатите упатуваат и на препораките на развиените економии во светот кои се насочени кон потенцирање на фактот дека туризмот на една земја е најголемиот генератор на профит.

Кандидатката д-р Ана Здравковска – Илиевска била учесник на повеќе конференции и обуки.

4. Стручно – апликативна дејност

Во однос на стручно - апликативната дејност, кандидатката д-р Ана Здравковска – Илиевска е рецензент во престижното меѓународно списание „Journal of Communication Management“ - Emerald Group publishing, била и член на иницијативниот одбор за формирање на првото Здружение за односи со јавноста на Република Македонија, како и на иницијативниот одбор за формирање на првото Здружение за односи со јавноста на Република Македонија, директор на проектот „Запознај го Скопје“, член на Организацискиот одбор на меѓународниот симпозиум „Туризмот во 21 век“, УТМС, и иницијатор, раководител или тим - лидер на бројни обуки, работилници или проекти поврзани со односи со јавноста.

Кандидатката Здравковска - Илиевска, на увид, поднесе и копии од реферати и одлуки за избор во претходните наставно-научни звања.

2. Д-р Весна Танчева

1. Биографски податоци

Д-р Весна Танчева е родена на 21.2.1974 година во Прилеп. Средното гимназиско образование го завршила во Струмица, а од 1992 до 1996 година студирала на Факултетот за туризам и угостителство во Охрид, каде што се стекнала со стручното звање дипломиран организатор по туризам и угостителство, со просечен успех од 8,88.

Со стручното звање дипломиран ресторански менаџер се стекнала во 2001 година по завршувањето на студиите на Cooking and Hospitality Institute of Chicago.

Во 2000 година се стекнала со научниот степен магистер на науки од областа на туризмот и угостителството, со просечен успех од 8,55. Во периодот 2003 - 2007 година студирала на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, а со дипломирањето се стекнала со стручното звање дипломиран професор по англиски јазик и книжевност. Во 2010 година се стекнала со научниот степен доктор на економски науки.

Кандидатката д-р Танчева ги владее англискиот, германскиот, српскиот, хрватскиот и бугарскиот јазик. Има одлични познавања од Microsoft Office-пакетите, MS Publisher, Bloggers, Front Page, Corel Draw и други.

Кандидатката д-р Танчева од периодот 1997 до 2014 година работела како: туристички агент (Туристичка агенција „Тјумада“), рецепционер во Чикаго, САД, шеф на кујна во Чикаго - САД, регионален координатор за Гевгелија, Струмица и Валандово (USAID - Скопје). Таа е лиценциран туристички водич за Република Македонија и овластен судски преведувач од македонски на англиски јазик, и од англиски на македонски јазик. Доц. д-р Танчева е специјалист за обука на НАССР – системот и развој на човечките ресурси, со одлука на Агенцијата за поддршка на претприемаштвото во Република Македонија и има положен стручен испит за наставник по англиски јазик.

2. Наставно – образовна дејност

Во наставно - образовната дејност, во периодот 1997 – 2014 година, кандидатката д-р Танчева ги извршувала следниве работни задачи: во периодот од 2006 до 2007 година работела како помлад асистент на Факултетот за туризам на Универзитетот за туризам и менаџмент во Скопје. Во периодот од 2009 до 2010 година била ангажирана на позицијата соработник и како предавач на МИТ-универзитетот – Скопје, Р. Македонија. Во звањето доцент на МИТ-универзитетот - Скопје е избрана во 2010 година, а на таа позиција била до 2012 година. Со оглед на тоа дека во овој период не е изведена самовалуацијата, за овој кандидат не постојат такви информации.

3. Научноистражувачка дејност

Кандидатката д-р Весна Танчева во пријавата поднесе и листа од објавени трудови и книги. Кандидатката д-р Танчева има објавено вкупно 15 научни трудови и статии. Пет труда се во фаза на објавување. Д-р Танчева е автор и на 7 (седум) книги, а била и рецензент на две книги.

4. Стручно - апликативна дејност

Кандидатката д-р Танчева низ процесот на своето усовршување партиципирала на голем број семинари, проекти и курсеви.

Курсеви:

1. Курс за компјутерска обука, Работнички универзитет – Струмица, 1996 година.
2. Курс за безбедно ракување со храна, Национално здружение на ресторани, Чикаго, САД, 1999 г.
3. Курс за процес на набавки од менаџерите во угостителските претпријатија, Национално здружение на ресторани, Чикаго, САД, 1999.
4. Курс за контрола на трошоците во угостителските претпријатија, Национално здружение на ресторани, Чикаго, САД, 1999.
5. Курс за менаџмент по пат на мени, Национално здружение на ресторани, Чикаго, САД, 1999.

Семинари, форуми и работилници:

1. Користење на релевантни материјали во наставата по англиски јазик, Струмица, 2005.
2. Корпоративно управување, Факултет за туризам – Скопје, 2009.
3. Семинар за менаџерите во угостителството, МИТ-универзитет Скопје, 2009.
4. Семинар: Патот на Македонија до ЕУ: Поставување на приоритети, 2006
5. Работилница за развој на вештините на обучувачите на наставници.
6. Имплементација на информатичката технологија во образовниот процес во основните училишта, УСАИД, 2007.
7. Меѓународен форум за инвестиции во туризмот, Амбасада на Австрија, 2007.
8. Меѓународен форум за оправданост за инвестирање во туризмот, Факултет за туризам, Охрид, 2006.
9. Работилница: „Како да се исправат грешките во училницата“, Британски совет во Македонија, Струмица, 2013.

Проекти:

1. Заживување на еко туризмот во општина Ново Село, Норвешка амбасада, 2005-2006.
2. Обука за проектот „Иновативна употреба на технологијата во основните училишта“, УСАИД, 2005.
3. Беласица како туристички производ (Еколошко друштво „Планетиум“).
4. Меѓународна соработка во областа на туризмот (Бизнис инкубатор центар за помош на претприемаштвото, Струмица), 2007-2008.
5. Проект за обука на менаџерите и персоналот во угостителските објект, МИТ универзитет - Скопје, 2008-2009.
6. Успешен угостителски менаџер, ИОМ и Агенција за вработување на Струмица, 2012.

Конференции и симпозиуми:

1. Национална научна конференција: „Најдобри практики при менаџирањето со човечките ресурси во фирмите во РМ“, Универзитет на Југоисточна Европа, 2009.
2. Меѓународна конференција: „Стратегиски менаџмент“, Универзитет во Белград, 2011.
3. Светски конгрес: „Хигиенско инженерство и дизајн за безбедност на храна“, ЕХЕДГ, Охрид, 2011.
4. Штипско Ново Село – луѓе, обичаи и култура, Институт за историја и археологија, УГД – Штип, 2011.
5. Проблемите и перспективите на ридско-планинските подрачја, Македонско географско друштво, Институт за географија, ПМФ – Скопје, 2013.

Обуки:

1. Како да се изготви квалитетен проектен предлог за искористување на ЕУ - фондовите за прекугранична соработка, Европска комисија при ЕУ, 2011.
2. Обука: Вмрежување и лобирање на ЕУ - проекти, Австриска развојна кооперација, 2012.
3. Развивање на успешен проект за ЕУ - фондовите (Агенција за европски проекти), 2013.
4. Претприемаштво и бизнис, развивање на бизнис – вештини за претприемаштво и успешно бизнис - планирање, УНДП и Агенција за вработување на РМ, 2013.

5. Трудовата експлоатација во ЕУ како криминал, Програма за превенција и одбрана од криминалот, ЕУ, МВР на РМ и Агенција за вработување на РМ, 2013.
6. Обуки за јавни набавки за микропретпријатијата, USAID и Центарот за граѓански комуникации, Струмица, 2014.

Кандидатката Танчева, на увид, поднесе и копии од реферати и одлуки за избор во претходните наставно-научни звања.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Поаѓајќи од гореизнесените податоци презентирани во поднесените пријави, како и посочените квалитативни и квантитативни достигнувања на кандидатите, но и степенот на образование, комбинирани со досегашните активности во научноистражувачката дејност, може да се увиди дека д-р Ана Здравковска - Илиевска работела и творела во дејноста односи со јавноста во туризмот и **д-р Ана Здравковска - Илиевска** ги исполнува условите за избор избор-прием на еден наставник во сите наставно-научни звања по група предмети од областа на туризмот, особено што на насоката за туризам на Институтот за географија му е потребен стручен кадар од областа на комуникација со јавноста во делот за туризмот.

Овде би напоменале дека предложениот кандидат, со оглед на тоа што официјална самоевалуација на факултетот каде што претходно работела е извршена во месец јануари 2012 година, а кандидатката изведувала настава до 2010 година, во документацијата не фигурира документот за самоевалуација.

Комисијата констатира дека се исполнети сите законски и други прописи и со особено задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет да ја избере кандидатката д-р Ана Здравковска - Илиевска за избор во наставно-научното звање **доцент по група предмети од областа на туризмот** на Институтот за географија на Природно-математичкиот факултет.

Членови на Рецензентската комисија

Д-р Никола Панов, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

Д-р Ристо Мијалов, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

Д-р Драган Колчаковски, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

АНЕКС 2**ОБРАЗЕЦ****Кандидат:** Ана Александар Здравковска Илиевска

(име, татково име и презиме)

Научна област: туризам (комуникологија во туризмот)**НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ**Поени   **Број**   **Вкупно**

Одржување на настава ¹			
- од прв циклус студии 1. Настава на Факултет за односи со јавноста при УТМС (2+2); 2. Настава на Факултет за комуникологија ЕУРМ (2+2), прва година и (2+2) втора година; 3. Настава на ММ колеџ (2+1).	0,04	8	4.8
- од втор циклус студии	0,05		
- од трет циклус студии	0,06		
Настава во школи и работилници			
- раководител 1. Раководител и предавач на семинарот „Вештина на успешните односи со јавноста. Ефикасно комуницирање и афирмација на портпаролството во сферата на дипломатијата и надворешната политика”, Европски универзитет – Република Македонија, октомври 2005. 2. Главен тренер – обучувач на Програмата за индивидуална обука на презентерите и новинарите на ТВ Сител во периодот од 2003 до 2004 година.	1,5	2	3

- учесник	1		
Одржување на теренска настава ²	0,04		
Одржување на вежби (лабораториски, клинички, аудиториски или изработка на семинарски труд) ³ 1. Вежби на Факултет за односи со јавноста при УТМС (2+2); 2. Вежби на Факултет за комуникологија ЕУРМ (2+2), прва година и (2+2) втора година; 3. Вежби на ММ колеџ (2+1).	0,03	7	3.15
	Поен и	Број	Вкупн о
Одржување на менторска настава за здравствена клиничка практика ³	0,06		
Подготовка на нов предмет			
- предавања 1. Македонски јазик со култура на говорот – Факултет за односи со јавноста, УТМС; 2. Македонски јазик 2 – Факултет за комуникологија, ЕУРМ; 3. Македонски јазик 1 – Факултет за комуникологија, ЕУРМ; 4. македонски јазик – ММ колеџ.	1	4	4
- вежби 1. Македонски јазик со култура на говорот – Факултет за односи со јавноста, УТМС;	0,5	4	2

2. Македонски јазик 2 – Факултет за комуникологија, ЕУРМ; 3. Македонски јазик 1 – Факултет за комуникологија, ЕУРМ; 4. македонски јазик – ММ колеџ.			
Консултации со студенти ⁴ (По 100 студенти во просек од предмет на ФОЈ, ФК и ММ колеџ)	0,002	400	0.8
Консултации со студенти во рамките на здравствена клиничка пракса ⁵	0,2		
Ментор на дипломска работа	0,2		
Ментор на специјалистичка работа	1,0		
Ментор и едукатор на здравствена едукација ⁶	0,08		
Член на комисија за оцена или одбрана на докторат	0,5		
Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура	0,3	3	0.9
Член на комисија за оцена или одбрана на специјалистичка работа	0,2		
Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа	0,1		
Позитивно рецензиран универзитетски учебник			
- автор	8		
- коавтор	6		
Учебник издаден и во употреба на универзитет во странство			
- автор	10		
- коавтор	8		
Изменето и дополнето издание на учебник			

- автор	4		
- коавтор	3		
Позитивно рецензирана збирка задачи или практикум			
- автор	4		
- коавтор	3		
Интерна скрипта од предавања ⁷	4	4	16
1. Авторизирани предавања за настава на Факултет за односи со јавноста при УТМС; 2. Авторизирани предавања за настава на Факултет за комуникологија ЕУРМ за втора година; 3. Авторизирани предавања за настава на Факултет за комуникологија ЕУРМ за прва година; 4. Аавторизирани предавања за настава на ММ колеџ.			
	Поен и	Број	Вкупн о
Интерна скрипта од вежби ⁷	3	4	12
1. Вежби за настава на Факултет за односи со јавноста при УТМС; 2. Вежби за настава на Факултет за комуникологија ЕУРМ за втора година; 3. Вежби за настава на Факултет за комуникологија ЕУРМ за прва година; 4. Вежби за настава на ММ колеџ.			
Научно-популарна книга			
- автор	6	1	6
1. Ана Здравковска – Илиевска, приредувач: „Цане Здравковски одблиску – четириесет и пет години литературна работа”.			

- коавтор	4		
Научно-популарна или наставно-историска статија во стручно-методско списание	1		
Рецензент на универзитетски учебник	1		
Пакет материјали за одреден предмет	1		
Уредник на зборник на текстови за одреден предмет	2		
ВКУПНО:			52,65

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Поени   Број   Вкупно

Ментор на докторска дисертација	3		
Коментор на докторска дисертација	1,5		
Ментор на магистерска работа	1		
Коментор на магистерска работа	0,5		
Раководител на национален научен проект	6		
Раководител на меѓународен научен проект	9		
Национален координатор на меѓународен научен проект	6		
Учесник во национален научен проект	3		
Учесник во меѓународен научен проект	5		
Монографија ^{7, 10}	8		

Монографија објавена во странство ^{8, 10}	12		
Дел од монографија ⁸	4		
Дел од монографија објавен во странство ⁹	6		
Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно/стручно списание ⁹ (р. бр.1.1, р. бр.1.4., р. бр.1.5, р. бр. 1.6)	4	4	16
Труд со оригинални научни резултати, објавен во референтно Научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор ¹⁰ (р. бр. 1.2, р. бр. 1.3)	6 + и.ф.	2	12
Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/ научно популарно списание ¹⁰	2		
Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/ научно популарно списание со меѓународен уредувачки одбор ^{10, 11}	3		
Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир ¹⁰	2		
Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки ^{10, 11} (р. бр. 2.1., р. бр. 2.2)	3	2	6
Труд објавен во зборник на трудови на в.о. институција ¹⁰ (р. бр. 2.3, р. бр. 2.4)	2	2	4
Пленарно предавање на научен/стручен собир	2		
Секциско предавање на научен/стручен собир	1		

Пленарно предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество	3		
Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество (р. бр. 1.4, р. бр. 2.1., р. бр. 2.2)	2	3	6
Одржано предавање по покана на универзитет	1		
Одржано предавање по покана на референтен странски универзитет	3		
Учество на научен/стручен собир со реферат			
- орална презентација	1		
- постер	0,5		
Апстракт објавен во зборник на конференција ¹⁰			
- меѓународна	1	2	2
- национална	0,5		
Одржано предавање на семинар за потребите на Домашни спортски здруженија и федерации	0.5		
Одржано предавање на семинар за потребите на меѓународни спортски здруженија и федерации	1		
ВКУПНО:			46

СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЛНОСТ

Поени

Јавно изведено или претставено уметничко дело од областа на архитектурата и урбанизмот, во облик признат во струката	8
Самостојно јавно претставување на архитектонски и урбанистички дела со публикација	8
Идејно архитектонско решение	4
Изведен архитектонски објект	6
Изведен архитектонски објект од национално значење	8
Учество на светска архитектонска и урбанистичка манифестација со национално претставување	8
Самостојно јавно претставување на архитектонски проекти (во земјата по повик од национална установа)	5
Учество на архитектонски или архитектонско-урбанистички конкурс	4
Урбанистичко решение за простор од национално значење	8
Урбанистичко решение за простор од градско значење	4
Куратор на изложба од областа на архитектурата и урбанизмот	2
Идејно обликовно решение за елементи од мебел, урбана опрема и други објекти	1
Изведен елемент од мебел, урбана опрема или друг предмет	1
Урбанистичко решение	1
Архитектонско-урбанистичко решение за партерни и амбиентални целини	2
Групно јавно претставување на архитектонски и урбанистички дела	2
Учество на архитектонски или архитектонско-урбанистички конкурс	2
-Режија/продукција на аудио-визуелно дело од монументален формат;	

-Учество на светска ликовна манифестација со национално претставување (светски биеналиња и најзначајни светски ликовни манифестации).	10
- Солистички концерт со симфониски оркестар или со камерен оркестар; солистички или дуо рецитал; главна улога во опера; диригирање со симфониски, оперски или балетски оркестар (целовечерен концерт); * - Создадено и изведено симфониско дело, балет, опера; дело за солист и симфониски оркестар; дело за хор и симфониски оркестар; ** - Издадено ЦД или друг носач на звук; - Кореографија и пренос на кореографија на класично целовечерно балетско дело изведено со ансамбл и солисти на голема сцена**; - Изведба на прва улога во класично целовечерно балетско дело изведено со ансамбл и солисти на голема сцена*; - Авторство / продукција на сценско-уметничко или аудио-визуелно дело од голем формат; авторско учество/коавторство/извршна продукција на аудио-визуелно дело од монументален формат; - Монументално ликовно дело од национално значење.	8
Самостојно јавно претставување со ликовни дела (во странство по повик).	7
- Создадено и изведено камерно дело, создадено и изведено дело за Биг Бенд**; - Ретроспективно-монографска изложба.	6
- Самостојно јавно претставување со ликовни дела (во земјата по повик од национална установа); - Кореографија и пренос на кореографија на целовечерно неокласично или современо дело изведено со ансамбл и солисти на голема сцена**; - Изведба на прва улога во неокласично балетско дело изведено со ансамбл и солисти на голема сцена*.	5
- Солистички или дуо полурецитал; диригирање со камерен оркестар (целовечерен концерт); диригирање со хор (целовечерен	4

концерт); * - Создадено и изведено дело за соло инструмент или за вокал; ** - Создадена применета музика; - Создадено неизведено симфониско дело, балет, опера; дело за солист и симфониски оркестар; дело за хор и симфониски оркестар; - Репетиторска дејност во подготовка на прва улога во класично целовечерно балетско дело; - Авторство/извршна продукција/маркетинг на сценско-уметничко или аудио-визуелно дело од мал формат; авторско учество/ко-авторство на аудио-визуелно дело од среден формат; - Самостојно јавно претставување со ликовни дела во земјата; - Групно јавно претставување со ликовни дела – со посебен проект, меѓународна, селектирана и жирирана манифестација (во странство); - Целосно ликовно и графичко обликување на монографски публикации и авторски книги за странски издавачи (како автор).	
- Создадено неизведено камерно дело; создадено неизведено дело за Биг Бенд; - Кореографија и пренос на кореографија на класично, неокласично или современо камерно балетско дело** ; - Асистент-кореограф на класично целовечерно балетско дело изведено со ансамбл и солисти на голема сцена**; - Изведба на прва улога во современо целовечерно балетско дело изведено со ансамбл и солисти на голема сцена*; - Авторско учество/ко-авторство/линиска или извршна продукција/маркетинг/дистрибуција на сценско-уметничко или аудиовизуелно дело од мал формат; - Целосно ликовно и графичко обликување на монографски публикации и авторски книги за домашни издавачи (како автор).	3
- Член на камерен ансамбл (целовечерен концерт); диригирање со симфониски, оперски или балетски оркестар (друг настап)*; - Создадено и изведено дело за традиционални ансамбли; **	2

- Создадено неизведено дело за соло инструмент или за вокал; - Кореографија и пренос на кореографија на класично, неокласично или современо балетско дело со траење до 30 минути**; - Изведба на прва улога во класично, неокласично или современо балетско дело со траење до 30 минути*; - Изведба на втора улога во класично целовечерно балетско дело изведено со ансамбл и солисти на голема сцена*; - Репетиторска дејност во подготовка на прва улога во неокласично или современо балетско дело; - Групно јавно претставување со ликовни дела – со посебен проект, селектирана и жирирана манифестација (во земјата).	
- Член на камерен оркестар (целовечерен концерт); улога во опера (освен главната); диригирање со камерен оркестар (друг настап); диригирање со хор (друг настап); * - Создадено и изведено друго дело; ** - Создадено неизведено дело за традиционални ансамбли; - Кореографија и пренос на кореографија на класично, неокласично или современо балетско дело со траење до 15 минути**; - Асистент-кореограф на неокласично или современо целовечерно балетско дело изведено со ансамбл и солисти на голема сцена**; - Изведба на прва улога во класично, неокласично или современо балетско дело со траење до 15 минути*; - Изведба на втора улога во неокласично балетско дело изведено со ансамбл и солисти на голема сцена*; - Помал авторски, коавторски или продукциски ангажман во рамките на едно сценско-уметничко или аудио-визуелно дело; авторство на културни настани и манифестации; - Учество на ликовни симпозиуми и колонии во странство; - Логотипови, брендирање, илустрации за публикации, поштенски марки (на конкурс) – како автор; - Целосно ликовно и графичко обликување на монографски	1

публикации и авторски книги – како учесник/соработник.	

- Солист (друг настап)*	0.6
- Создадено неизведено друго дело; - Изведба на втора улога во современо целовечерно балетско дело изведено со ансамбл и солисти на голема сцена*; - Репетиторска дејност во подготовка на втора улога во класично целовечерно балетско дело; - Репетиторска дејност во подготовка на ансамблот во класично целовечерно балетско дело; - Учество на ликовни симпозиуми и колонии во земјата; - Ликовно и графичко обликување на печатени публикации и амбалажа – како автор; - Ликовно и графичко обликување на веб страници, мултимедија, електронски книги, видео и филмска продукција – како автор.	0.5
- Член на камерен ансамбл (друг настап)*.	0.4
- Член на камерен оркестар (друг настап)*; - Логотипови, брендирање, илустрации за публикации, поштенски марки (на конкурс) – како учесник/соработник.	0.2
- Концерт мајстор на симфониски, оперски или балетски оркестар***.	0.2
- Водач на група на симфониски, оперски или балетски оркестар***.	0.1
- Прв дувач на симфониски, оперски или балетски оркестар***.	0.1
- Член на симфониски, оперски или балетски оркестар***; - Ликовно и графичко обликување на веб страници, мултимедија, електронски книги, видео и филмска продукција – како учесник/соработник.	0.05
- Ликовно и графичко обликување на печатени публикации и амбалажа – како учесник/соработник.	0,03

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

	Поени	Број	Вкупно
Стручна монографија ¹⁰	8		
Стручна монографија објавена во странство ¹⁰	12		
Книга од стручна област			
- автор	8		
- коавтор	7		
Поглавје во книга			
- автор	3		
- коавтор	2		
Речник или стручна енциклопедија			
- автор	6		
- коавтор	3		
Авторство на одредница во речник или енциклопедија ¹⁰	0,05/ 1875 знаци со празн и места		
Основен школски или средношколски учебник			
- автор	7		
- коавтор	6		
Рецензент на учебник за средно или основно образование	0,5		
Координатор во подготовката на елаборат за нова студиска програма	1	2	2
1. Раководител на проектот за подготовка на			

Елаборатот за формирање на Факултетот за односи со јавноста при УТМС; 2. Раководител на проектот за подготовка на Елаборатот за формирање на Факултетот за комуникологија при ЕУРМ.			
Експертски активности: евалуација, стручна ревизија, супервизија, проценка на капитал, систематизација, методологија ¹¹ 1. Рецензент во Меѓународното англиско списание „Journal of Communication Management“ - Emerald Group publishing; 2. Ревизија и рецензија на содржините за веб – страницата на УТМС, 2007-2010 година; 3. Стручен консултант и јазична редакција на Студентскиот весник „КОД“ на УТМС; 4. Ревизија и рецензија на содржините за веб – страницата на Европски Универзитет – Република Македонија; 5. Стручен консултант и јазична редакција на Студентскиот весник „Екот“ на ФОН.	1	5	5
Патенти/иновации прифатени од Државниот завод за индустриска сопственост	4		
Идеен проект			
- одговорен проектант	2		
- учесник/соработник	1		
Студија, физибилити студија, истражување на пазарот			
- одговорен проектант	2		
- учесник/соработник	1		
Главен (основен) проект			

- одговорен проектант	4		
- учесник/соработник	2		
Изведбен проект			
- одговорен проектант	1		
- учесник/соработник	0,5		
Ревизија			
- одговорен	1		
- учесник/соработник	0,5		
Дизајн или изработка на информациски систем	1		
Учество во работата на комисији за државни натпревари	1		
Учество во промотивни активности на факултетот/институтот	0,5		
Објавено дело во каталог од национална ликовна манифестација	1		
Објавено дело во каталог од меѓународна ликовна манифестација	2		
Учество на национални ликовни симпозиуми (колонии)	2		
Учество на меѓународни ликовни симпозиуми (колонии)	4		
Член на национална жири-комисија	1		
Член на меѓународна жири-комисија	2		
Идеен архитектонски проект			
- автор	2		
- учесник/соработник	1		
Основен архитектонски проект			
- автор	2		

- учесник/соработник	1		
Урбанистички проект			
- автор	2		
- учесник/соработник	1		
Урбанистички план			
- автор	2		
- учесник/соработник	1		
Дела од архитектонска визуелизација, мултимедиски и графички дизајн			
- автор	2		
- учесник/соработник	1		
Изработка на нов софтверски пакет	2		
Воведување нова лабораториска/клиничка или јавно-здравствена метода во областа на медицинските науки и здравството			
- првпат воведена/патентирана оригинална метода	8		
- првпат во државата воведена метода	4		
- првпат во институцијата воведена метода	1		
Превод			
- книга/учебник	3		
- дел од книга	1		
- статија	0,5		
Предавање на институции од јавен интерес, културно-информативни центри	0,5	9	4.5
1. “2 nd High- Level Symposium of Think Thanks of China and Central and Eastern European Countries, 2-3 September, 2014, Bled, Slovenia – сесија - Туристички потенцијали и можности за соработка на Република Македонија со Кина и			

земјите од Групата 16+1); 2. EPH (Europapress Holding), водечка медиумска куќа во југоисточна Европа, Семинар: „Пренесување на најдобрите искуства и практики за односи со јавноста во пишаните медиуми“, Загреб, Хрватска, јуни 2010-предавање за практиките и идните перспективи и можности за развој на односи со јавноста во печатените медиуми во Македонија; 3. IV SEEMF (South East Europe Media Forum): “ACCESS TO INFORMATION – SOURCES FOR INVESTIGATIVE JOURNALISTS”, предавање – состојби и перспективи во пишаните медиуми во Република Македонија. Будимпешта, Унгарија, декември, 2010; 4. „Запознај го Скопје“, 2009-2010 година – предавање пред средношколците од Скопје за туристичките атракции и предности на Скопје; 5. „ФТС/УТМС во потрага по најдобриот матурант во РМ“, 2008-2009 година – предавања пред матурантите од Македонија за значењето од натамошно продолжување на образованието, кариерен развој и претставување на проектот; 6. „Денови на образование и кариера“, 2010 година - предавања од областа на односите со јавноста; 7. „Денови на образование и кариера“, 2007 година –предавања од областа на односите со јавноста; 8. Директор на „Проект за промоција на ФТС/УТМС за упис на нови студенти“, од 2007 до 2010 година – промотивни предавања пред матурантите за наставните програми и содржини на ФТС и УТМС; 9. Директор на „Проект за промоција на ФОН/Европски Универзитет – Република Македонија за упис на нови студенти“, 2004 – 2007 година - промотивни предавања пред матурантите за наставните програми и содржини на ФОН и ЕУРМ.			
Лекторирање на трудови на странски/македонски јазик			
- книга (р.бр. 5)	1	6	6

- дел од книга	0,5		
- статија	0,25		
Раководител на лабораторија	1		
Менаџер за квалитет во акредитирани институции	3		
Автор на брошура за пациенти (одобрена од асоцијација), во областа на медицинските науки и здравството	1		
Клиничка или научно-апликативна студија во областа на медицинските науки и здравството			
- раководител	2		
- учесник	1		
Завршена специјализација во областа на медицинските науки и здравството	2		
Завршена супспецијализација во областа на медицинските науки и здравството	1		
Отворање на нова сеизмолошка станица ¹⁰	6		
Годишен микросеизмички каталот на земјотресите од територијата на РМ	2		
Анализа на сеизмограми, размена на сеизмолошки податоци и изработка на Прелиминарен сеизмолошки билтен	0,03/ ден		
Собирање и прелиминарна анализа на макросеизмички податоци	0,3/г одина		
Теренско собирање на макросеизмички податоци за случен земјотрес	0,5/зе мјотр ес		
Претседател на комисија за изработка на закон	6		
Член во комисија за изработка на закон	4		
Претседател на комисија за изработка на измени и дополнувања на закон; изработка на подзаконски акт	4		
Член во комисија за изработка на измени и дополнувања на закон; изработка на подзаконски акт	2		

Претседател на комисија за кодификација на дел од правна област	8		
Член на комисија за кодификација на дел од правна област	6		
ВКУПНО:			17.5

ДЕЈНОСТИ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС

Поени Број

Уредник на научно/стручно списание	2		
Уредник на меѓународно научно/стручно списание	3		
Член на уредувачки одбор на научно/стручно списание	0,5		
Член на уредувачки одбор на меѓународно научно/стручно списание	1		
Уредник на зборник на трудови на високообразовна и научна институција	2		
Уредник на зборник на трудови на меѓународна високообразовна и научна институција	3		
Уредник на зборник на трудови од научен/стручен собир	1		
Претседател на организационен или програмски одбор на научен/стручен собир 1. Тим лидер на Проектот на Утрински весник „ Роман на годината” за 2010 година; 2. Тим лидер на Проектот “ТЕА модерна на албански јазик”, 2010 година; 3. Директор на проектот „Запознај го Скопје”, 2009-2010 година.	1	3	3

Член на организационен или програмски одбор на научен/стручен собир	0,5		
Претседател на организационен или програмски одбор на меѓународен научен/стручен собир	2		
Член на организационен или програмски одбор на меѓународен научен/ стручен собир 1. Член на Организациониот одбор на Првиот меѓународен научен конгрес на Универзитетот за туризам и менаџмент – Скопје, тема: „Предизвици и перспективи во туризмот и менаџментот”, септември, 2009, Македонија; 2. Член на Организациониот одбор на Меѓународниот симпозиум „Туризмот во 21-от век”, УТМС, септември, 2008, Македонија.	1	2	2
Државна награда за научни постигнувања			
- самостоен	5		
- учесник во тим	2		
	Поени	Број	Вкупно
Награда за научни постигнувања од струкова организација			
- самостоен	3		
- учесник во тим	1		
Студиски престој во странство			

- до три месеци	0,5	1	0,5
1. International “On-Camera Workshop for Macedonian Television Journalists” conducted by The Voice of America’s International Media Training Center (VOA), Mas, 1998, Washington, DC, USA.			
- до 6 месеци	1		
- повеќе од 6 месеци	2		
Членство во извршно тело на меѓународна организација која поддржува/организира научноистражувачка дејност (ФП7, ЦОСТ, ИЦГЕБ, ИЕАЕ и сл.)			
- претседател	4		
- член	2		
Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект			
- носител	1	1	1
1. Директор на проектот „ ФТС/УТМС во потрага по најдобриот матурант во РМ”, 2008-2009 година.			
- соработник	0,5		
Изготвување и пријавување на научен/образовен меѓународен проект			
- носител	2		
- соработник	1		

Ректор ¹²	9		
Проректор ¹³	7		
Декан/директор ¹³	6	1	6
Продекан/заменик директор ¹³	4		
Раководител на внатрешна организациона единица ¹³ 1. Директор на Секторт за односи со јавноста на УТМС; 2. Директор на корпоративни комуникации на МПМ; 3. Раководител на Секторт за односи со јавноста и маркетинг на ЕУРМ,	3	3	9
Член на Универзитетскиот сенат ¹³	2	1	2
Член на универзитетска комисија ¹³	1		
Член на факултетска комисија ¹³	0,5		
Член на комисија за избор во звање ¹³	0,2		
Координатор на студиска програма ¹³	1		
Раководител на постдипломски или докторски студии ¹³	2		
Подготовка на национални документи (стратегии, закони и сл.)	2		
	Поени	Број	Вкупно
Учество во комисии и тела на државни и други органи	1		
Претседател на Советот за наука на Министерството за образование и наука ¹³	3		
Член на Советот за наука на Министерството за образование и наука ¹³	3		

Национален координатор за одредена стручна област ¹³	3		
Учество во изработка на национална програма од одредена област	3		
Уредник на речник или енциклопедија	2		
ВКУПНО			23,5

СПОРТСКА ДЕЈНОСТ

Тренер на спортски клуб	1
Тренер (ментор) на студентска репрезентација	2
Селектор (водич) на студентска репрезентација	4
Тренер (ментор) на државна репрезентација	2
Селектор (водич) на државна репрезентација	4
Претседател на спортско натпреварувачко здружение	2
Претседател на стручно-организационен одбор за организација на домашен натпревар	2
Претседател на стручно-организационен одбор за организација на меѓународен натпревар од висок рејтинг	3
Награди и признанија добиени на државна официјална спортска манифестација	5
ВКУПНО БОДОВИ ОД СИТЕ ОБЛАСТИ	139,65

Членови на Рецензентската комисија;

Д-р Никола Панов, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

Д-р Ристо Мијалов, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

Д-р Драган Колчаковски, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

ОБРАЗЕЦ**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ****Кандидат:** Весна Панчо Танчева**Институција:** Институт за географија, Природно-математички факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Република Македонија.**Научна област:** Група предмети од областа на туризмот**НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ**

Ред. бр.	Назив на активноста:	Поени
1.	Одржување на настава од прв циклус	28,8
2.	Одржување на теренска настава	6
3.	Одржување на вежби	23,4
4.	Консултации со студенти	5,26
5.	Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа	0,3
6.	Позитивно рецензиран универзитетски учебник	40
	Вкупно:	103,76

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. бр.	Назив на активнoста:	Поени
1.	Учесник во национален научен проект	18
2.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно-стручно списание со меѓународен уредувачки одбор	27
3.	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник	14
4.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во научно/стручно списание	4
5.	Учество на научен/стручен собир со реферат усна презентација	6
6.	Апстракт објавен во зборник на конференција/меѓународна	6
	Вкупно:	81

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. бр.	Назив на активнoста:	Поени
1.	Поглавје во книга – коавтор	3
2.	Учество во промотивни активности на Факултетот/Институтот	2
	Вкупно:	5

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	103,76
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	81
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	5
Вкупно:	189,76

Членови на Рецензентската комисија

Д-р Никола Панов, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

Д-р Ристо Мијалов, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

Д-р Драган Колчаковски, редовен професор на ПМФ во Скопје, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
„КАТЕГОРИСКО-ТЕОРЕТСКИ КОНСТРУКЦИИ ВО МОДЕЛИТЕ НА УЧЕЊЕ
ВО ИГРИ“ ОД М-Р НЕВЕНА СЕРАФИМОВА, ПРИЈАВЕНА НА
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет бр.07-2519/12 донесена на состанокот одржан на 27.11.2014 година, избрана е Рецензентска комисија за оценка и одбрана на докторската дисертација под наслов КАТЕГОРИСКО-ТЕОРЕТСКИ КОНСТРУКЦИИ ВО МОДЕЛИТЕ НА УЧЕЊЕ ВО ИГРИ, изработена од м-р Невена Серафимова, во состав: акад. Дончо Домовски, ред.проф. на ПМФ-Скопје, акад. Петар Кендеров, ред. проф., ИМИ, БАН, Софија, Р. Бугарија, д-р Невена Ацковска, вонреден професор на ФИНКИ-Скопје, д-р Ѓорѓи Маркоски, доцент на ПМФ-Скопје и д-р Ирена Стојковска, доцент на ПМФ-Скопје.

По разгледувањето на поднесената докторска дисертација, Комисијата до ННС на ПМФ го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

I. Изработената докторска дисертација „Категориско-теоретски конструкции во моделите на учење во игри“ од м-р Невена Серафимова е напишана на 179 страници и се состои од седум целини со следниве наслови: Вовед (19), Општо за игрите и учењето (30), Категории: поими и конструкции (40), Категорија на набљудување на игра (26), Коалгебарски структури и релации (37), Коалгебарско набљудување во апликациите – Генетски модел (20) и Заклучок (7). На крајот е дадена листа на користена литература во која се наведени 35 референци, а дополнителни референци се наведени низ текстот на дисертацијата.

II. Теоријата на игри е математичка област која се занимава со формално прочување на процесите на одлучување, произлезени од заемното дејствување на повеќе субјекти. Игрите низ историјата се користеле за опишување, предвидување и објаснување на однесувањето, но и за развивање на теории на етичко и нормативно однесување. Модерната теорија на игри е формирана во првата половина на дваесеттиот век и вклучува бројни претпоставки за рационалноста на играчите, методите кои се користат при одлучувањето како и организацијата и располагањето со информации. Емпириските тестирања на добиените теоретски решенија укажуваат на ограничената применливост на резултатите од класичната теорија, што услови појава на разни модели кои се стремат кон подобрување на практичните резултати. Меѓу нив е учењето во игрите, кое е во фокусот на разгледување на приложениот труд. Воведувањето на категориски конструкции во теоријата на игри е обид за структурирање на врските кои постојат помеѓу поимите со кои се дефинира една игра па оттука, се работи првенствено за анализи кои се на организациско ниво на теоријата. Следејќи го категорискиот тек, пристапот кон проблемите на учењето во игри во оваа теза е првенствено дескриптивен и експланаторен. Со поставување на

појдовните категориски конструкции, се очекува натамошно истражување во правец на нивен иден развој и надградување.

III. Преглед на дисертацијата

1. Воведниот дел од тезата ги опишува мотивите и можностите за разгледување на учењето во игри во категориско-теоретски контекст. Меѓу другото, овде се разгледани и неколку почетни предлог-модел на категории, чии составни елементи се стратегии (акции) и добивки. Дискутирајќи ја нивната структура, се укажува на потребата од збогатени категориски конструкции кои ќе овозможат поконзистентно опфаќање на теоретските елементи на игра. Натаму, образложена е мотивацијата за дефинирање на коалгебри над воведените структури како и нивната улога во процесот на набљудување на играта, што е илустрирано низ два примера. Последователно, даден е кус осврт на еволутивните игри и можностите за користење на предложениот модел во нивни рамки.

2. Во првата и втората глава од трудот се разгледани одредени елементи и аспекти од теориите на игри, односно категории, соодветно. Кај игрите, посебен осврт е направен на поимот на учење, како и на различните концепти на решение во игри и проблемот на изнаоѓање на решение (еквибриум). Како елемент од особена важност е издвоена рационалноста, која во состојба на општоприфатениот Нешов еквибриум се одликува со нереалистичното својство на совршеност. Натаму, во случаи кога не постојат когнитивни ограничувања во однос на некоја стратешка ситуација, прашањата за способноста на играчите да дојдат до оптимална (еквибриумска) стратегија најчесто се апстрахираат. Постојат игри чијашто кохерентна и исцрпна анализа е сложена и тешка, што посебно се однесува на ситуации од реалноста, каде што субјектите се ретко во можност да ја разберат играта на транспарентен начин. Сето ова говори во прилог на создавање и разработка на модели кои ќе можат што поблиску, суштински и сеопфатно да го опишат развојот на една игра, вклучувајќи формирање на конзистентни верувања и последователно, успешно предвидување на однесувањето на играчите.

Во делот од теоријата на категории, накусо се дадени дефиниции на основни поими, некои поважни универзални конструкции и својства, како и определени нивни илустрации низ примери. Целта која треба да се постигне со воведување на категориите во определена област е опишана како овозможување на начин за систематско поврзување на различни класи од сродни математички структури и заемно испитување на нивните разновидни својства. Со користење на аксиомите на дадената категорија, потоа можат да се добијат општи резултати за испитуваниот тип на математичка структура.

3. На почетокот од третиот дел, дискутирани се придобивките и слабостите на пристапот на учење во (на) игри, потенцирајќи ја меѓу другото сè уште недоволната истраженост на можностите за пренесување на наученото од една игра во друга. Даден е и кус историски осврт за досегашната примена на теоријата на категории во игрите, која се однесува првенствено на комбинаторните (Conway, Blass, Joyal) и семантичките игри, односно линеарната логика (Abramsky, Hyland Ong). Во продолжение, дефинирани се основните градбени елементи за воведување на *катеџорија на игра*, како категорија на набљудувања на потезите на противничкиот играч. Стратегиите

и добивките на противникот (или противници) Π_2 се непознати, така што играта се конструира низ набљудувања на состојби произлезени од взаемни интеракции на субјекти-учесници, од страна на фиксен играч Π_1 . Основните категории кои го опишуваат процесот на учење се категориите на акции $\mathbf{A}$ за Π_1 и $\mathbf{B}$ за Π_2 , како и $\mathbf{D}$ чии објекти се добивки на Π_1 . Натаму, категориската природа на $\mathbf{B}$ се напушта и се работи со неструктурирано множество B од противнички акции, додека $\mathbf{D}$ е категорија на делумно подредување, укажувајќи на нецелосна одлучност на Π_1 во врска со вреднувањето на исходите. Категоријата на игра $\mathbf{G}$ е дефинирана како функторна категорија, со објекти кои се дијаграми од $\mathbf{D}$ во $\mathbf{A}$ а природни трансформации се морфизмите меѓу нив. Воведени се и поими како *верија на игра од ред n , средна вредност на акција во фаза n , есенцијална форма на функциор (објект) F_b* , како и поимот на максимално множество, кој натаму се користи во процесот на набљудување и одлучување. Овој дел е завршен со илустративен пример на набљудување и одлучување во стратешкиот контекст на безбедносните игри.

4. Во четвртата глава се претставени коалгебарските аспекти на моделот. Се воведува функтор H на стратешки избор на играчот Π_1 , како ендфунктор на категоријата од множества $\mathbf{Set}$. Коалгебра на функторот H се состои од множество S од $\mathbf{Set}$ заедно со пресликување $S \rightarrow H(S)$, кое претставува пар (m, n) од морфизми $m: S \rightarrow P(A)$ и $n: S \rightarrow S$, за фиксен објект A од $\mathbf{Set}$. Сметајќи дека n го дава „наредниот набљудуван елемент (состојба)“ а m ги определува вредностите (атрибутите) кои можат да се посматраат во врска со тоа множество, се доаѓа до дефиниција на поимот на *шек на игра* како H -коалгебра $(G, (m, n))_H$ со носач G и структура $(m, n): G \rightarrow P(A) \times G$, каде A е множеството стратегии на Π_1 , $m: G \rightarrow P(A)$, $m(F_b) = \text{Max}_b$ и $n: G \rightarrow G$, $n(F_b) = F_{b \wedge}$. Дефинирана е категоријата $\mathbf{CoAlg}_H$ на коалгебри на функторот H , а потоа и финалниот објект (коалгебра) во неа, која е опишана како простор на набљудувања на игри со бесконечен хоризонт, односно *проспект на бесконечни игри* $(M(A), \mu, \nu)$ или кратко означено со $\mathbf{M}_H$. Потоа е дефиниран хомоморфизам на H -коалгебри, чие својство е опишано како редоследно-согласно поврзување на противнички множества од стратегии (РСП). Со користење на поимот на коиндукција, формулирани се и докажани неколку својства за РСП (за композиции на РСП, за изоморфност на РСП, конструкција на слики за дијаграми и епи-моно факторизацијата на РСП).

Еквивалентното однесување на противникот во игра е дефиниран преку поимите на бисимиларност и бисимулација. Две набљудувања на противнички стратегии, за кои е дозволено и да не припаѓаат во исто множество од противнички стратегии, се сметаат за опсервациски (или бихевиорално) еквивалентни ако постои множество стратегии со H -коалгебарска структура и соодветни РСП кои се пресликуваат во тоа множество, така што сликите на споменатите набљудувања да се совпаѓаат. Според тоа, опсервациската еквивалентност на набљудувањата на Π_1 се разгледува во стратешки контекст, согласно со структурата условена од функторот на стратешки избор H . Бисимулација на две множества игровни набљудувања G_B и $G_{B'}$, е

дефинирана како тек на двојна игра $(Z, (m, n))_H$ за која дијаграмите на коалгебри индуцирани од соодветните проекции се комутативни, што укажува дека текот на двојната игра $(Z, (m, n))_H$ може да биде истовремено симулиран од игри, чии текови имаат носачи G_B и $G_{B'}$. Поимите на бисимулација и бисимиларност се илустрирани низ примерот кој е опишан во претходната глава.

Во овој контекст, разгледани се уште неколку категориски конструкции, меѓу кои: H -коалгебра на дискретни распределби на веројатноста $\mathbf{D}_H$, пулбек на набљудувања и веројатности, веројатносна H -коалгебра на $P(A)$ со ознака $\mathbf{P}_H$, пулбекот на дискретни веројатносни распределби и распределбите над $P(A)$. На крајот од овој дел, дефиниран е поимот на H -коеквilibриум и чиста H -коеквilibриумска игра, кои произлегуваат од следното тврдење:

*Нека ендифункторот $H(X) = P(A) \times X$ на категоријата **Set** е функторот на сипрашешки избор на играчот Π_1 , каде A е неговојо множество од сипрашејии. Тогаш, пулбекој на H -коалгебриите $\mathbf{G}_H$, $\mathbf{D}_H$ и $\mathbf{P}_H$ над сипруктурниите хомоморфизми во финалната H -коалгебра $\mathbf{M}_H$, се сосиои од набљудувања на ипроивнички сипрашејии за кои избраниите сипрашејии на Π_1 одговараат на сипрашејииите со ненулта веројатност од неговојо последно максимално множество.*

5. Во петтата глава се разгледувани генетските механизми на копирање, наследување и мутации и се предлага илустрирација на изложениот категориско-коалгебарски модел во контекст на биолошките генетски игри. Нагласено е дека од аспект на реалните биолошки посебности и механизми, разгледаните коалгебарските модели се одликуваат со висок степен на апстрактност. Притоа, целта е да се опфати суштината на определени феномени поврзани со процесите на мутација и адаптација, под претпоставка дека се насочени кон максимизирање на карактеристиките и функционалноста на појавниот облик на даден организам или популација (фенотип). Формулирана е категориската игра на мутации, при што се предлага множеството стратегии A на Π_1 составено од комбинирани манифестации на генетското наследство на организмот и достапни надворешни микро - и макроуслови, без нивно поединечно наведување. Истовремено, стратегиите на противникот Π_2 се претставени како множеството од мутации B , кое е непознато за Π_1 . Стратешкиот избор на Π_1 е функтор кој поврзува дадени, апстрактни или конкретни елементи на **Set** со подмножествата од множеството A на (внатрешни и надворешни) опкружувања на организмот. Натаму се дадени илустрации на хомоморфните врски на мутациите, на поимот на бисимиларност на мутации и опишан е просторот на мутациски игри. Разгледани се и претходно дефинираните веројатносни аспекти и конструкции на предложениот модел. На крајот, претставена е конкретна примена на моделот при што за структурно пресликување во коалгебарскиот процес на набљудување е избрано мултипликативното тежишно ажурирање (MWUA).

6. Во завршиот дел, направен е осврт врз клучните идеи и концепти кои се користат при градење на предложениот категориски модел на учење во игри. Дискутирани се и можностите за натмошни обопштувања, односно утврдување на општа категориска дефиниција на учењето во игри како процес на набљудување и одлучување и разгледување на одделните игри како поткласи од овој модел. Воочено е дека согласно со постојните резултати низ литературата, можностите за класификација на игрите во процесот на учење, овозможен од презентираниот коалгебарски пристап, можат да се подобрат преку надградба на релациите на бисимулација. Се посочува и идејата за воведување на дополнителни карактеристики на основниот функтор на стратешки избор H во вид на монадски својства и од нив произлезени категории, со што се обезбедуваат дополнителни сметачки ефекти и се создаваат услови за испитување на различни концепти на решенија во игри.

IV. Заклучок и предлог

Врз основа на анализата на доставениот материјал, Комисијата одлучи дека докторската дисертација под наслов „Категориско-теоретски конструкции во моделите на учење во игри“ изработена од м-р Невена Серафимова, претставува успешно истражување во областа на примената на теоријата на категории во процесите на учење во игри кое резултира со конкретни резултати во насока на зацртаните цели. Предложениот модел овозможува ефективно презентирање на процесот на учење во текот на дадена игра, обликувајќи ги нејзините елементи (играчи, стратегии, информации) преку категориски поими и конструкции. За нив, добиени се одредени резултати и изведени се нови поими, кои се за прв пат дефинирани во оваа дисертација.

Комисијата оценува дека дисертацијата претставува ново научно достигнување во областа на теоријата на игри, кое отвора можности за натаможно истражување и добивање на нови резултати и според тоа, ги задоволува критериумите за докторска дисертација во областа на математичките науки.

Врз основа на презентираното образложение, Комисијата му препорачува на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет да го прифати извештајот и на м-р Невена Серафимова да и одобри јавна одбрана на докторската дисертација „Категориско-теоретски конструкции во моделите на учење во игри“.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Акад. Дончо Димовски, редовен професор, ПМФ – Скопје, с.р.
2. Акад. Петар Кендеров, редовен професор, БАН, ИМИ, Р. Бугарија, с.р.
3. Д-р Невена Ацковска, вонреден професор, ФИНКИ – Скопје, с.р.
3. Д-р Ѓорѓи Маркоски, доцент, ПМФ – Скопје, с.р.
5. Д-р Ирена Стојковска, доцент, ПМФ – Скопје, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

**НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА ПОД НАСЛОВ „РАЗВОЈ НА НОВИ
МЕТОДИ ЗА ФОРМУЛАЦИЈА НА ТЕРАПЕВТСКИ
РАДИОФАРМАЦЕВТИЦИ, БАЗИРАНИ НА МОНОКЛОНАЛНИ
АНТИТЕЛА И ПЕПТИДИ – ДОТА-RITUXИМАВ И СУПСТАНЦИЈА
„Р““ ОД М-Р КАТАРИНА СМИЛКОВ, ПРИЈАВЕНА НА ПРИРОДНО-
МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ**

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет бр. 07-4986/8 од 26.XII 2014 год., донесена на седницата одржана на 26.XII 2014, определени сме за членови на Рецензентската комисија за оцена на докторската дисертација под наслов РАЗВОЈ НА НОВИ МЕТОДИ ЗА ФОРМУЛАЦИЈА НА ТЕРАПЕВТСКИ РАДИОФАРМАЦЕВТИЦИ, БАЗИРАНИ НА МОНОКЛОНАЛНИ АНТИТЕЛА И ПЕПТИДИ – ДОТА-RITUXИМАВ И СУПСТАНЦИЈА „Р“, поднесена од м-р Катарина Смилков. По прегледувањето на поднесениот труд, чест ни е на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет да му го поднесеме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација под наслов РАЗВОЈ НА НОВИ МЕТОДИ ЗА ФОРМУЛАЦИЈА НА ТЕРАПЕВТСКИ РАДИОФАРМАЦЕВТИЦИ, БАЗИРАНИ НА МОНОКЛОНАЛНИ АНТИТЕЛА И ПЕПТИДИ – ДОТА-RITUXИМАВ И СУПСТАНЦИЈА „Р“ е напишана на 114 страници и содржи 25 слики и 3 табели. Таа се состои од следниве поглавја: ВОВЕД (67 страници), ЦЕЛИ НА ТРУДОТ (2 страници), МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДИ НА РАБОТА (11 страници), РЕЗУЛТАТИ (45 страници), ДИСКУСИЈА (30 страници), ЗАКЛУЧОЦИ (3 страници) и ЛИТЕРАТУРА (20 страници).

Во поглавјето ВОВЕД, кандидатката укажува на тоа дека радиофармацевтиците се употребуваат во нуклеарномедицински цели повеќе од половина век. Нивниот развој оттогаш, па сè до денес оди во насока на дизајнирање на високоспецифични молекули кои ќе овозможат точно дијагностицирање, или уште повеќе, насочена и клинички ефикасна терапија на определени болести. Во оваа смисла, нуклеарната медицина веќе бележи употреба на голем број радиофармацевтски препарати, кои во најголем дел се користат за дијагностички цели и се базираат на изотопот на ^{99m}Tc . Се истакнува дека во поново време истражувањата се пренасочувале кон помали молекули за радиообележување, кои полесно ќе можат да се модифицираат, ќе имаат специфично врзување за рецептори, побрза фармакокинетика и

поголема стабилност- пептиди. Почнувајќи од првиот соматостатински аналог воведен за дијагностика на тумори кои експресираат соматостатински рецептори, ^{111}In -пентетреотид (OctreoScan®), преку различни синтетизирани пептиди обележани со Tc-99m, наменети за дијагностички цели, истражувањата се насочуваат кон дизајнирање на пептиди кои ќе бидат погодни за обележување со терапевтски радиоизотопи (кои емитуваат α -, β -честички или „Auger“- и електрони од конверзија). Резултат на овие истражувања се голем број нови модифицирани пептиди, обележани со радиоизотопите на Y-90, Lu-177, Cu-64, Bi-213, од кои некои се веќе во фаза на клинички истражувања (^{90}Y -DOTA-TOC, ^{177}Lu -DOTA-TATE).

Во потпоглавјето „Антитела- структура и функција“, даден е осврт на досега познатите и разработени модели за градбата и функцијата на антителата. При тоа, посебно анализирани се моноколински добиените антитела и нивното користење. Се нагласува дека првата регистрација на моноклонално антитело наменето за третман на фоликуларен, релапсен или рефракторен CD20-позитивен не-Хочкин лимфом со низок степен кај луѓе во 1997 во САД, е на ритуксимаб, при што било утврдено дека повеќето токсични ефекти на антителата се поврзани со целниот антиген, а помалку со самото антитело. Како резултат на опсежните истражувања, над 30 антитела се одобрени за употреба за различни дијагнози, од кои над 10 за терапија на малигни заболувања. Поради можноста антителата да дејствуваат како специфични насочувачи кон бактерии и клетки на канцер и притоа да не се врзуваат со нормалните клетки, развојот на антитела конјугирани со бројни цитотоксични агенси и радиоизотопи е во постојан подем. Така и денес, после повеќе од еден век, продолжува да се развива и да се реализира концептот на нобеловецот Paul Erlich за „волшебните куршуми“ – антителата кои имаат специфично и насочено (антитуморско) дејство. Во ова потпоглавје се опишува и ритуксимабот, кој е првото терапевтско моноклонално антитело одобрено во 1997 год. од Агенцијата за лекови и храна на САД (FDA) за третман на канцер. Моноклоналното анти CD20 антитело 2B8, а подоцна ибритумомаб, било дополнително обработено до добивање на глувчешко/химерно антителоритуксимаб. Ритуксимабот е химерно глувчешко-хумано моноклонално антитело добиено со генетски инженеринг и се состои од гликозилиран имуноглобулин со константен регион на хуман IgG1k, за обезбедување на ефекторните функции (комплемент-посредувана лиза и ADCC) и глувчешки варијабилни региони за обезбедување на специфичност кон CD20 антигенот. Антителото е произведено од клеточна култура на цицач (јајник од кинеско заморче), прочистено со афинитетна и јоноизменувачка хроматографија, вклучувајќи и постапки на специфична вирусна инаktivација и отстранување (ЕМА, 2014). Селективното и вискоафинитетно врзување на ритуксимабот, по примерот на двете анти-CD20 антитела кои веќе се користат во радиоимунотерапија, ^{90}Y -тоситумомаб и ^{131}I -ибритумомаб тиуксетан, Zevalin® и Веххаг® соодветно, може да се искористи за насочување на радиоизотопи за терапија/визуелизација, со што би се обезбедила насочена

радиоимунотерапија на малигнитетите на В-клетки и би се збогатила палетата на достапни агенсии за нивен третман. Посебен аспект им се дава и на аспектите на физичката и хемиската нестабилност на антителата. Токму затоа во овој дел се објаснети и постапките на лиофилизација со кои антителата се подготвуваат за употреба.

Во посебно потпоглавје се опишува и развојот на радиофармацевтициите базирани на моноклонални антитела, наменети за радиоимунотерапија, при што се нагласува дека како метод кој користи селективно доставување на радиоизотопи со токсична емисија на зрачење до канцер-клетките, со намалено озрачување на нормалните клетки, радиоимунотерапијата (РИТ), заедно со радиоимунодетекцијата (РИД), претставува значаен дел од нуклеарната медицина. Успехот на РИТ зависи од селективната акумулација на цитотоксични радиоизотопи на целните места. Во таа смисла, радиофармацевтикот наменет за РИТ треба да обезбеди врзување со висок афинитет и специфичност за целното место, да обезбеди висока концентрација на радиоактивност во туморот, да биде метаболички стабилен, а во исто време да има низок имуноген потенцијал. Почетоците на терапијата со радиоизотопи вклучуваат употреба на бета-емитерот јод-131. До денес сè уште бета-емитерите се најчесто употребувани за оваа намена. Тие имаат релативно долг досег, кој може да резултира со понагласен ефект на вкрстен оган (т.н. „cross-fire effect“), односно убивање на околните туморски клетки кои не го експресираат соодветниот антиген, што води кон поголема неспецифична токсичност за нормалното ткиво. Сепак, овие честички се соодветни за третман на дифузни болести, како што се не-Хочкин лимфомите, а помалку соодветни за третман на единечни клетки или единечни и микрометастатски промени (Bethge и Sandmeier, 2004). Меѓу бета-емитерите, постојат неколку изотопи кои со својот распаѓање емитураат и гама-зраци со определена енергија. Овие изотопи се од исклучителна вредност за радиоимунотерапијата, бидејќи освен што имаат терапевтски ефект, даваат можност за визуелизација на ефектите од терапијата.

Во посебно потпоглавје се опишуваат структурата и карактеристиките на пептидите, при што се нагласува дека пептидите се формираат при кондензација на два или повеќе аминокиселински остатоци, при што се создава секундарна амидна врска и, последователно, пептидна единица. Пептидите содржат повеќе аминокиселински остатоци, од кои сите во својата структура имаат асиметрични С-атоми. Аминокиселинската секвенца, просторната конфигурација на асиметричните С-атоми на секој остаток и локалната конформација на дел на молекулата или целокупната конформација на пептидот, заедно со интра- и интер-молекулските интеракции од различен вид, придонесуваат во биолошката активност и механизмот на дејство на секој пептид. Сепак, и покрај големите предности на пептидите, нивниот брз клиренс и брзата метаболична деградација можат да претставуваат ограничување за нивна дијагностичка и/или терапевтска

примена. Предизвикот да се надминат овие недостатоци често води до хемиска модификација на оригиналните секвенци на пептидите, што резултира со огромен број на пептиди-кандидати за радиофармацевтици. Супстанцијата „Р“ е пептид, кој првпат бил опишан од страна на von Euler и Gaddum, во 1931 во екстракти од мозок и црева, но развојот на методите и техниките овозможил нејзина изолација дури во 1970. Овој ундекапептид со секвенца Arg-Pro-Lys-Pro-Gln-Gln-Phe-Phe-Gly-Leu-Met-NH₂ е најважниот член на фамилијата тахикинини, група регулаторни неврпептиди и претставува главен ендеген лиганд за рецепторите од типот NK1. Утврдено е дека супстанција „Р“ игра важна улога во модулација на трансмисијата на болката од периферните и централните примарни аферентни неврони, преку неврокининските рецептори, NK1, NK2 и NK3, кои припаѓаат на фамилијата рецептори поврзани со протеинот G.

Во посебен дел од ова потпоглавје се опишува развој на радиофармацевтици базирани на пептиди. При развој на пептидни радиофармацевтици, најнапред треба да се идентификува рецепторот, неговата застапеност и значење за определено заболување, а потоа да се селектира главниот пептид, кој ќе биде предмет на истражување. Главниот пептид може да биде природен или да се модифицира со постапките на синтеза на цврста фаза, односно постапно пептидно поврзување на природни или модифицирани аминокиселини, до добивање на посакуваната аминокиселинска секвенца. Најчесто, модификацијата на пептидите се врши со цел да се надминат проблемите поврзани со брзата ензимска деградација, преку воведување на постабилните D-, наместо L- аминокиселини, поврзување со псевдопептидна врска, додавање на аминоалкохоли или модифицирани аминокиселини, без да се наруши аминокиселинската секвенца важна за врзување со рецепторот. Дизајнирањето на пептиден радиофармацевтик опфаќа и други аспекти: со цел да се намалат несаканите фармаколошки ефекти кои пептидите можат да ги манифестираат, се настојува да се употреби минимална можна количина на пептид. Ова изискува подготовка на радиофармацевтик со висока специфична активност, т.е. висока радиоактивност на единица маса, која ќе овозможи примена на наномоларни или пикомоларни концентрации од овие супстанции.

Поглавјето МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДИ НА РАБОТА се состои од 2 потпоглавја. Во првото потпоглавје се опишани методите што се користени за прочистување и обработка на моноклоналното антителио, негова конјугација, лиофилизација, карактеризација на лиофилизати, обележување со радиоактивни изотопи и карактеризација на радиоимуноконјугатите, беа користени следниве материјали:

- ритуксимаб-химерно моноклонално антителио, MabThera® 10mg/ml, Roche, Switzerland;
- Amicon® Ultracel 30K 4/15 Centrifugal units, епрувети за ултрафилтрација Millipore, Ireland;

- Бифункционални хелирачки агенци, Macrocyclics®, USA:
  - DTPA (diethylenetetraaminopentaacetic acid)-диетилен триамин пентаоцетна киселина- Merck, Darmstadt, Germany;
  - Iodogen (1,3,4,6-tetrachloro-3 α -6 α DL-diphenyl glycouril)-јодоген, 1,3,4,6-тетрахлоро-3 α -6 α DL-фенилгликоурил, Sigma;
  - Sephadex G 25, Pharmacia Biotech, Sweden;
  - манитол 20% стерилен раствор, HemofarmHospital Logics, Вршац, Србија;
  - јод-131, раствор во облик на Na¹³¹I, CIS bio International, France;
  - лутециум -177 раствор во облик на ¹⁷⁷LuCl₃, Perkin Elmer, Life Sciences, Inc., Boston, MA, USA

Во овој дел се опишани и методите користени за синтеза на SP, прочистување, карактеризација, обележување со радиоактивни изотопи и карактеризација на радиокоњугатите.

Во второто потпоглавје, даден е опис на методите за:

- подготовка и карактеризација на лиофилизирани формулации кои содржат ритуксимаб;
- претходни испитувања за одредување на најповолен сооднос за коњугација, формулација и протокол за лиофилизација;
- радиообележување на лиофилизираните имунокоњугати со Lu-177;
- синтеза и карактеризација на супстанција „P“.

Најсеопфатниот дел од докторската дисертација на м-р Катарина Смилов претставува поглавјето РЕЗУЛТАТИ и ДИСКУСИЈА. Добиените резултати и дискусијата се систематизирани во две потпоглавја.

Во првото потпоглавје се презентирани резултатите од подготовка и карактеризација на „P“. Во ова потпоглавје се дадени резултатите од испитувањата на радиокоњугатите на Супстанца „P“, како и *In vitro* стабилност на радиокоњугатите на Супстанца „P“ со технециум-99m и рениум-188 во клеточни култури.

Во поглавјето ЗАКЛУЧОЦИ, кандидатот накусо ги сумира основните заклучоци што произлегуваат од резултатите презентирани во докторската дисертација. Од приложените, како најзначајни можеме да ги извлечеме следниве заклучоци, сублимирани во две точки:

1. Формулација на лиофилизирано моноклонално антителио, погодено за непосредно обележување со ¹⁷⁷Lu, што беше направено преку селекција на сооднос и погодни услови за коњугација на моноклоналното антителио, ритуксимаб со трите избрани бифункционални хелирачки агенци, p-Bn-SCN-DOTA, p-Bn-SCN-DTPA, 1B4M-DTPA. Притоа, како најповолен сооднос беше избран соодносот антителио: бифункционални

хелирачки агенс, 1:20. Исто така, преку користење на повеќе постапки и методи, беше воспоставен протокол за лиофилизација, кој придонесува за одржување на интегритетот на имуноконјугатите, што дополнително беше потврдено со анализа на профилите на реконституираните лиофилизати на SDS-PAGE електрофореза. Изведеното радиообележување на сите три лиофилизирани формулации, покажа задоволителна радиохемиска чистота на профилите на ITLC и SE-HPLC, над 95%;

2. Синтеза на новодизајниран ундекапептид, [Cys⁻¹,Cys⁰]-SP, користејќи новововедена постапка за синтеза на на овој пептид на цврста фаза. Во рамките на ова истражување, применет беше нов пристап на радиообележување на модифицираната Супстанца „P“, соодветна за координативно врзување преку комбинирана реакција на тридентатен π -донор и монодентатен π -рецепторен лиганд со нитридо-метал јон [99mTc/¹⁸⁸Re≡N]²⁺. Овој пристап овозможи добивање на радиооконјугат со висок радиохемиски принос и висока радиохемиска чистота. Карактеризацијата на радиооконјугатот *in vitro* покажа задоволителна стабилност, но, комплексите на [Cys⁻¹,Cys⁰]-SP со технециум-99m покажаа опаѓање на стабилноста во серум, при што најголемо опаѓање на стабилноста беше забележано во серум на стаорец и тоа под 80% во првите 30 минути. Студиите на визуелизација покажаа значителен прифат во органите, за кои е познато дека имаат рецептори за супстанција „P“, особено тимусот. Понатамошните истражувања ќе бидат насочени кон утврдување на тоа дали прифатот е последица на врзување со рецептори или се работи за неспецифично врзување. Исто така, понатамошни токсиколошки истражувања и детални биодистрибуциони студии на анимални модели се неопходни за да се утврди потенцијалот овие радиообележани пептиди да се користат во дијагностиката и/или терапијата на глиоми и глиобластоми, односно за дијагностика и/или терапија на малигнитети кои експресираат NK1-рецептори.

Во поглавјето ЛИТЕРАТУРА се наброени повеќе од 150 референци. Најголемиот број од нив се со нови датуми на издавање, а речиси сите се трудови од оригинална научна литература.

ЗАКЛУЧОК

Врз основа на анализата на докторската дисертација под наслов РАЗВОЈ НА НОВИ МЕТОДИ ЗА ФОРМУЛАЦИЈА НА ТЕРАПЕВТСКИ РАДИОФАРМАЦЕВТИЦИ, БАЗИРАНИ НА МОНОКЛОНАЛНИ АНТИТЕЛА И ПЕПТИДИ – DOTA-RITUXIMAB И СУПСТАНЦИЈА „P“, поднесена од м-р Катарина Смилков, може да се заклучи дека таа успешно ги реализирала

целите на дисертацијата, односно извршила соодветни испитувања со кои се помага во решавањето на проблемите околу процесите за синтеза и користење на овие форми на радиофармацеутици. Повеќето проблеми со кои се сретнала кандидатката во текот на работата успешно ги разрешила и притоа применила соодветни експериментални анимални модели и методи, како и теориски сознанија. Заклучоците се научно издржани и имаат значаен научен придонес. За ова говори и фактот што досега 2 труда со дел од резултатите од дисертацијата се објавени (еден во научно списание со импакт-фактор), а два се подготвени за објавување.

Поради сето ова, членовите на Рецензентската комисија со задоволство му препорачуваат на Наставно-научниот совет на ПМФ во Скопје да ја прифати докторската дисертација под наслов **РАЗВОЈ НА НОВИ МЕТОДИ ЗА ФОРМУЛАЦИЈА НА ТЕРАПЕВТСКИ РАДИОФАРМАЦЕВТИЦИ, БАЗИРАНИ НА МОНОКЛОНАЛНИ АНТИТЕЛА И ПЕПТИДИ – DOTA-RITUXIMAB И СУПСТАНЦИЈА „Р“**, поднесена од м-р Катарина Смилков, и да овозможи нејзина јавна одбрана.

Членови на Рецензентската комисија

1. Д-р Ицко Ѓорѓоски, редовен професор на Природно-математичкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, с.р.
2. Д-р Емилија-Јаневиќ-Ивановска, редовен професор на Факултетот за медицински науки, при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип с.р.
3. Д-р Митко Младенов, вонреден професор на Природно-математичкиот факултет при Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје, с.р.
4. Д-р Зорица Арсова-Сарафиновска, доцент на Факултетот за медицински науки при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, с.р.
5. Д-р Сашо Панов, доцент на Природно-математичкиот факултет при Универзитетот „Св.Кирил и Методиј“ во Скопје, с.р.

ПРЕГЛЕД

НА ПРИФАТЕНИ ТЕМИ ЗА ИЗРАБОТКА НА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

ТЕМИТЕ СЕ ПРИФАТЕНИ ОД НАСТАВНО-НАУЧНИОТ СОВЕТ НА
СТОМАТОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ НА 20 РЕДОВНА СЕДНИЦА
ОДРЖАНА НА 29.12.2014 ГОДИНА

Кандидат: д-р ВАНЧО СПИРОВ
Наслов на прифатената тема за изработка на докторска дисертација на македонски јазик: ФОРЕНЗИЧНА ДНК АНАЛИЗА НА ЗАБИТЕ
Наслов на прифатената тема за изработка на докторска дисертација на англиски јазик: FORENSIC DNA ANALYSIS OF TEETH
Кандидат: д-р БОРЈАН НАУМОВСКИ
Наслов на прифатената тема за изработка на докторска дисертација на македонски јазик: ИНФЛАМАТОРЕН ОДГОВОР НА МАРГИНАЛНИОТ ПЕРИОДОНЦИУМ КАЈ ПАЦИЕНТИ СО ФИКСНО-ПРОТЕТИЧКИ ИЗРАБОТКИ
Наслов на прифатената тема за изработка на докторска дисертација на англиски јазик: MARGINAL PERIODONTIUM INFLAMMATORY RESPONSE IN PATIENTS WITH FIXED PROSTHODONTIC RESTORATIONS
Кандидат: д-р АНЕТА МИЈОСКА
Наслов на прифатената тема за изработка на докторска дисертација на македонски јазик: ЕВАЛУАЦИЈА НА ВРСКАТА ПОМЕЃУ ЦИРКОНИЈАТА И ПОРЦЕЛАНСКИТЕ МАСИ ЗА ФАСЕТИРАЊЕ
Наслов на прифатената тема за изработка на докторска дисертација на англиски јазик: EVALUATION OF ADHESION INTERFACE OF ZIRCONIUM CERAMIC TO VENEERING PORCELAIN

ПРЕГЛЕД

на одобрени теми за изработка на докторска дисертација на
Технолошко-металуршки факултет во Скопје

<i>Кандидат</i>	Тема	Ментор
м-р Александар Петровски	“ Примена на нанокompозити од полианилин (PANI) со графен и повеќеслојни јаглеродни наноцевки (MWCNT) во сензори за детектирање на ph вредност на течна средина ” Application of Polyaniline (PANI) nanocomposites with Graphene and MWCNT in sensors for water pH detection	Д-р Александар Димитров, редовен професор

ПРЕГЛЕД

на одобрени теми за изработка на магистерски тези на
Технолошко-металуршки факултет во Скопје

<i>Кандидат</i>	Тема	Ментор
Соња Алчевска	“Ефикасност во одржувањето на HACCP системот кај оператори со храна во Р.Македонија ” The efficiency of maintenance of the HACCP system at food operators in R. Macedonia	Д-р Донка Донева-Шапческа, вонреден професор
Марија Цветковска Стојановска	“Добивање на ферментирани производи на база на зеленчук со пробиотик ” Preparation of fermented products based on vegetable with probiotic	Д-р Донка Донева-Шапческа, вонреден професор

Прилог бр. 5

**ПРЕГЛЕД
НА ОДОБРЕНИ ТЕМИ НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА
МЕДИЦИНА - СКОПЈЕ**

1. МАГИСТЕРСКИ ТРУДОВИ

Ред. бр.	Име и презиме на кандидатот	Назив на темата		Име и презиме на менторот	Датум и бр. на Одлука на ННС/НС за прифаќање на темата
		на македонски јазик	на англиски јазик		
1.	Надежда Стојковска	Метаболичкиот профил како индикатор за аклиматизација и адаптација на овците од расата Асафи во различни фази од репродуктивно производниот циклус во Република Македонија	Metabolic profile as acclimatization and adaptation factor in Assaf sheep in different reproduction -production cycle stages in Republic of Macedonia	Проф. Д-р Игор Улчар	0201-3549/10 од 11.12.2014 година

ПРЕГЛЕД НА ОДОБРЕНИ ТЕМИ НА ФАКУЛТЕТ ЗА ДРАМСКИ УМЕТНОСТИ

1. МАГИСТЕРСКИ ТРУДОВИ

Ред. бр.	Име и презиме на кандидатот	Назив на темата		Име и презиме на менторот	Датум и бр. на Одлука на ННС/НС за прифаќање на темата
		на македонски јазик	на англиски јазик		
1.	Александар Степанулески	„Мојата артистичка реализација на ликот Калигула од Албер Ками“	"My artistic creation of the character of Caligula from the play "Caligula" from Albert Camus"	Проф. Јорданчо Чеврески	23.12.2013 година, Бр.0202-883/10

Рецензија

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „МОДЕЛИРАЊЕ НА ОБРАЗОВАНИЕТО ПРЕКУ ДАЛЕЧИНА СО ЦЕЛ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА КВАЛИТЕТОТ НА ИСКУСТВО КАЈ СТУДЕНТИТЕ ПРИ ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС“ ОД М-Р ТОНИ МАЛИНОВСКИ, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ИНФОРМАТИЧКИ НАУКИ И КОМПЈУТЕРСКО ИНЖЕНЕРСТВО ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство во Скопје, на седницата одржана на 25.12.2014 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатот м-р Тони Малиновски со наслов „Моделирање на образованието преку далечина со цел за подобрување на квалитетот на искуство кај студентите при образовниот процес“, во состав: проф. д-р Драган Михајлов (претседател), проф. д-р Владимир Трајковиќ (ментор), проф. д-р Маргита Кон-Поповска (член), доц. д-р Игор Мишковски (член) и доц. д-р Иван Чорбев (член).

Комисијата во наведениот состав со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот м-р Тони Малиновски со наслов „Моделирање на образованието преку далечина со цел за подобрување на квалитетот на искуство кај студентите при образовниот процес“ содржи 149 страници компјутерски обработен текст во фонт “Times New Roman”, со големина на проред 15 и големина на букви 12, со 12 фусноти, 193 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги, национални прописи, меѓународни акти и интернет-ресурси.

Трудот е структуриран во 5 глави, вовед и заклучни согледувања. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Текстот на трудот доби позитивен извештај од системот за проверка на плагијати.

Во **воведот** на трудот, изложени се предметот и целите на истражувањето, хипотезите, истражувачките прашања, теоретската рамка и методите на истражувањето. Кандидатот укажува на актуелноста на образованието на далечина и новите можности што тоа ги нуди, така што годините што следуваат ќе донесат сè поголема застапеност на оддалеченото учење. Можноста за моделирање на образованието преку далечина со цел за подобрување на квалитетот на искуство кај студентите при образовниот процес е значајна придобивка од која можат да имаат корист традиционалните образовни институции кои ја разгледуваат опцијата за примена на оддалеченото учење во своите програми, образовните институции кои веќе користат образование на далечина при подобрување на методите и праксата, како и самите студенти вклучени во образовниот процес.

Првата глава од докторската дисертација е насловена „Образование на далечина“. Во неа се анализираат компонентите на образованието преку далечина и опишан е историскиот развој на оддалеченото учење низ различните генерации од технолошки и педагошки аспект, согласно со нивната доминантна застапеност во одредени временски периоди. Разгледани се можностите за унапредување на образованието на далечина и

постигнатите резултати, при што е воведен поимот за квалитет на искуство кај студентите вклучени во образовниот процес, во насока на приспособување на околните за учење со фокус кон самите студенти. Дадена е дефиниција за квалитет на искуство, наведувајќи ја потребата за правилно идентификување на релевантните фактори кои влијаат врз искуството со цел унапредување на образовниот процес во целина.

Втората глава ги анализира теоретските основи на образование на далечина и најзначајните истражувања кои се искористени како основа за моделирање на образованието преку далечина со цел подобрување на квалитетот на искуство кај студентите при образовниот процес. Направен е осврт на истражувањата кои ги разгледуваат различните начини на оддалечено учење, објективните и субјективните фактори кои влијаат на студентите вклучени во образовниот процес, и даден е преглед на досегашните достигнувања во одредување на квалитетот на искуство кај корисниците. Низ компаративна анализа помеѓу досегашните истражувања и предложениот модел за одредување на квалитет на искуство во докторската дисертација, наведени се новините кои тој ги нуди, неговата сеопфатност и применливост во праксата.

Третата глава го образложува моделот за одредување на квалитетот на искуство кај студентите при образование на далечина, предложен во докторската дисертација. Објаснети се методологијата за развој на моделот, можните опции за одредување на квалитетот на искуство кај студентите и неколку пилот-експериментални сценарија кои го насочија изборот на методот за моделирање на квалитетот на искуството. Дефинирани се мерните променливи од објективен и субјективен карактер кои формираат комплексни конструкции значајни при моделирањето на образованието на далечина, со цел за подобрување на квалитетот на искуство кај студентите. Наведени се дескриптори и алгоритам за одредување на квалитетот на искуство кај студентите, како новина во истражувањата во однос на сите застапени аспекти. Врз основа на избраните конструкции во предложениот модел, нивните мерни променливи и заемните врски, поставени се повеќе хипотези како значајни сознанија кои можат да рефлектираат соодветна примена во практиката.

Четвртата глава ја опфаќа методологијата за утврдување на валидноста на предложениот модел при неговата примена кај различни начини на учење на далечина. Дефинирани се потребните мерки за утврдување на валидноста на влезните информации во моделот, мерните променливи и комплексните конструкции, вклучувајќи ги алгоритмите за нивна пресметка. Разгледано е множеството од мерки и нивните прифатливи вредности кои треба да бидат задоволени при практичната употреба на предложениот модел, при што се дадени насоки за негово приспособување и подобрување. На крај е изложен метод за утврдување на валидност на поставените хипотези врз база на предложениот модел, од кои произлегуваат научни сознанија за постигнување повисоко ниво на квалитет на искуство кај студентите при образование на далечина.

Петтата глава презентира неколку симулационо-експериментални сценарија кои вклучуваат различни начини на учење на далечина и студенти со различна возраст, со цел да се изврши оцена на ефективност на предложениот модел. Опишани се фазите на секој експеримент, конкретната употребата на предложениот модел и извршена е анализа на добиените вредности за мерните променливи и врските на комплексните конструкции. Врз основа на резултатите добиени од експериментите, демонстрирани се начини за подобрување и ревидирање на предложениот модел согласно со конкретната примена. На крај е направена синтеза на добиените резултати од спроведените експерименти, потврдена е ефективност на предложениот модел, неговата флексибилност и сеопфатност при одредување на квалитетот

на искуство кај студенти од различни возрасти, различни начини на учење на далечина и употребени технолошки решенија.

Во **заклучните согледувања**, презентирани се заклучоците кои произлегоа од поставените цели на истражувањето, нивната реализација преку развивање на моделот за одредување на квалитетот на искуство кај студентите при образование на далечина и извршената оценка на ефективност на предложениот модел преку спроведените експериментални сценарија кои симулираат негова конкретна примена во практиката. Наведени се понатамошните насоки за подобрување и продолжување на работа од овој научен труд кон постигнување успешен и квалитетен образовен процес при оддалеченото учење.

Предмет на истражување

Предмет на истражувањето во докторската дисертација е развој на сеопфатен модел за образование преку далечина и негова приспособеност кон подобрување на квалитетот на искуството кај студентите при различни начини на учење на далечина и вклучени студенти од различни возрасти. Образованието на далечина е форма на образовен процес која воведува нови начини и можности за образование, вклучувајќи образовни методи и програми кои овозможуваат професорот и студентите да бидат оддалечени во простор и време, комуницирајќи на различни начини во текот на процесот. Технологијата одигра важна улога во менување на динамиката и начинот на овој тип учење, модифицирајќи го концептот на далечина помеѓу студентот, професорот и користените средства. Користењето на најновата технологија не е секогаш доволно, туку е потребен сеопфатен пристап кој ќе ги анализира големиот број на компоненти кои го дефинираат овој тип на образование, природата на студентите и социјалните аспекти. Моделирањето на образованието преку далечина низ повеќеслоен методолошки пристап, кој покрај технолошките особености, го разгледува и субјективното чувство кај студентите како стекнат квалитет на искуство, може да обезбеди препораки за образовните институции кои нудат делумно или целосно образование преку далечина при креирање на образовна околина фокусирана кон потребите на студентите, насочена кон обезбедување на подобро искуство, ефективен и интересен начин на учење.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Иако првите форми на образование на далечина постоеле уште во 40-тите години на деветнаесеттиот век, истражувачките активности во оваа област достигнуваат одредена зрелост многу подоцна. Еден век подоцна, повеќе истражувања поставуваат теоретски основи со цел да го дефинираат и објаснат ваквиот тип на образование, потенцирајќи ја улогата на различните медиуми и начини на учење. Имајќи ја предвид значајната врска со технологијата, анализите во практиката и научните истражувања што следат најчесто се фокусираат на можностите и употребата на различните технолошки решенија кон подобрување на образовниот процес или споредбата со традиционалниот начин на учење. Во последните години во литературата се појавиле истражувања кои покажуваат дека образовните методи и приспособените околинати за учење кои се фокусираат кон самите студенти и нивното искуство при различните начини на образование на далечина се поврзани со подобрени резултатите во процесот на учење. Сепак, досегашните истражувања не нудат сеопфатен пристап во одредување на очекувањата кај студентите, потенцирање на факторите кои можат да влијаат на подобрување на нивното искуство, ниту пак презентираат методологии кои можат целосно да го анализираат и евалуираат задоволство кај студентите при учење на далечина, што ја потенцира потребата за правилно одредување на квалитетот на искуството кај студентите.

Краток опис на применетите методи

Искуствата од досегашните истражувања кои се однесуваат на образованието на далечина укажуваат дека ваквата форма на учење е посебен социјален и технолошки облик кој се развива во повеќе насоки. Во докторската дисертација е спроведено истражување преку комплексен и повеќеслоен методолошки пристап фокусиран кон студентите, низ кој се разгледани повеќе аспекти и е опфатена целосна анализа на квалитетот на искуството кај студентите, за конечен успешен образовен процес. Според својот карактер, ова истражување е развојно, бидејќи има за цел да го открие односот на различните фактори кои влијаат на субјективното чувство на студентите кај оддалеченото учење и да го предвиди перципираниот квалитетот на искуство од нивна страна во различни околии. Според содржината, т.е. аспектот на гледање на предметот, ова истражување е техничко и социјално, бидејќи го анализира влијанието на применетата информациско-комуникациска технологија и социјалната особеност при образованието на далечина. Во истражувањата се користени повеќе методи, и тоа: метод на структурно моделирање на равенки, метод на дедукција, метод на компаративна анализа, метод на квалитативна анализа, метод на анкетирање, метод на експеримент, метод на практична примена и метод на синтеза.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Во докторската дисертација е опфатен проблемот на моделирање на образованието на далечина со цел за одредување и подобрување на квалитетот на искуството кај студентите при образовниот процес. Како резултат од извршените истражувања и разработената тематика, најзначајни придонеси на докторската дисертација се следниве:

- дефиниран интегриран модел за одредување и подобрување на квалитетот на искуство кај студентите при образованието на далечина, вклучувајќи предвидливост во однос на значајни објективни и субјективни фактори;
- дефинирана категоризација на мерните променливи согласно со комплексните конструкции во моделот;
- дефиниран алгоритам за мерење на инволвираните компоненти при образованието преку далечина и квалитетот на искуство кај студентите, нивните заемни врски и влијанието врз искуството, вклучувајќи ја можноста за одредување на мерна грешка во истражувањето;
- поставени хипотези врз база на предложениот модел кои можат да рефлектираат соодветна примена во практиката, како напредок во областа на образование преку далечина;
- дефиниран начин и методологија за проверка на влезните информации во моделот;
- дефинирани алгоритми за множеството мерки кои овозможуваат проверка на валидноста на предложениот модел;
- дефинирани експерименти за оценка на ефективноста на предложениот модел при различна примена во практиката;
- потврда на погодноста на предложените методи и ефективноста на моделот преку синтеза на резултатите добиени од симулационо-експериментални сценарија за различни начини на учење на далечина и студенти од различна возраст. Применетиот модел може да се користи и во традиционалното образование.

Резултатите од истражувањето се практично применливи и претставуваат значајни сознанија наменети за релевантните тела кај образовните институции кои се обидуваат да ги вклучат или унапредат активностите за оддалечено учење, тежнеејќи да изградат ефективна околина фокусирана кон студентите која генерира позитивно искуство и пријатна средина за учење.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот м-р Тони Малиновски со наслов „Моделирање на образованието преку далечина со цел за подобрување на квалитетот на искуство кај студентите при образовниот процес“ претставува истражување во областа на образованието на далечина. Изработката на темата на оваа докторска дисертација ги идентифицира значајните фактори кои влијаат на очекувањата за квалитет кај студентите и нивното искуство и дефинира сеопфатен модел за одредување на квалитетот на искуство кај студентите при оддалеченото учење.

Докторската дисертација на кандидатот м-р Тони Малиновски со наслов „Моделирање на образованието преку далечина со цел за подобрување на квалитетот на искуство кај студентите при образовниот процес“, по мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатот пред одбраната на докторскиот труд ги објавил (како прв автор, во меѓународни научни списанија или еден труд во списание со импакт-фактор), следниве рецензирани истражувачки трудови:

- [1]. [1]. Автор-и: „T. Malinovski, T. Vasileva-Stojanovska, D. Jovevski, M. Vasileva, V. Trajkovik,, наслов: „Adult students' perceptions in distance education learning environments based on a videoconferencing platform – QoE analysis,, објавено: „Journal of Information Technology Education: Research, vol.14, pp. 1-19, 2015, SCImago Journal & Country Rank IF: 0.27,,
- [2]. Автор-и: „**T. Malinovski**, M. Vasileva, T. Vasileva-Stojanovska, V. Trajkovik,, наслов: „Considering high school students' experience in asynchronous and synchronous distance learning environments: QoE prediction model,, објавено: „The International Review Of Research In Open And Distance Learning, vol. 15, no. 4, 2014 ,Thomson Reuters Journal Citation Report IF: 0.690,,
- [3]. Автор-и: „M. Vasileva, V. Bakeva, T. Vasileva-Stojanovska, **T. Malinovski**, V. Trajkovik,, наслов: „Grandma's games project: Bridging tradition and technology mediated education,, објавено: „TEM Journal, vol. 3, no. 1, pp.13-21, 2014,,
- [4]. Автор-и: „**T. Malinovski**, M. Vasileva, V. Trajkovik,, наслов: „Students' perceptions during integration of computer games in primary education: QoE analysis,, објавено: „International Journal of Informatics and Communication Technology, vol. 3, no. 1, pp.13-22, 2014,,
- [5]. Автор-и: „**T. Malinovski**, M. Lazarova, V. Trajkovik,, наслов: „Learner–content interaction in distance learning models: students' experience while using learning management systems,, објавено: „ International Journal of Innovation in Education, vol. 1, no. 4, pp. 362–376, 2012,,

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главни научни придонеси на кандидатот се: дефиниран сеопфатен модел за одредување на квалитетот на искуство кај студентите при образование на далечина, алгоритам

за квантифицирање на меѓусебното влијание на значајните фактори кај овој тип на учење и дефиниран начин за нивна примена во практиката.

Подрачјето на примена и ограничувањата се: различни начини на учење на далечина, педагошки пристапи, технолошки сценарија и вклучени студенти од различна возраст, без посериозни ограничувања кои можат да влијаат на обезбедување на информациите во презентираниот модел и нивна обработка.

Можните понатамошни истражувања се: тековни и идни истражувања кои можат да ги искористат мерните променливи и структура на презентираниот модел и да вклучат дополнителни фактори, како што се: префериран начин на учење, претходно знаење, когнитивни способности и сл., евалвирајќи го успехот при учењето кај студентите при образование на далечина.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство да ја прифати позитивната оцена и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатот **м-р Тони Малиновски** со наслов **„Моделирање на образованието преку далечина со цел за подобрување на квалитетот на искуство кај студентите при образовниот процес“**.

КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Драган Михајлов, претседател, с.р.
2. Проф. д-р Владимир Трајковиќ, ментор, с.р.
3. Проф. д-р Маргита Кон-Поповска, член, с.р.
4. Вон. Проф. д-р Иван Чорбев, член, с.р.
5. Доц. д-р Игор Мишковски, член, с.р.

РЕФЕРАТ

**ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА
ПО ПРЕДМЕТИТЕ ДИГИТАЛНИ ТЕХНОЛОГИИ ВО ЛИКОВНАТА
УМЕТНОСТ И ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН НА СТУДИСКАТА ПРОГРАМА ПО
ГРАФИКА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ЛИКОВНИ УМЕТНОСТИ ВО СКОПЈЕ**

Наставно-научниот и уметнички совет на Факултетот за ликовни уметности при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на својата редовна седница одржана на 2.10.2014 година, избра Рецензентска комисија во состав: ред. проф. м-р Зоран Јакимовски, претседател, вонр. проф. м-р Славица Јанешлиева-Бачварска, член и ред. проф. д-р Софија Сидоренко, член.

На конкурсот објавен во весниците „Нова Македонија“ и „Лајм“ на 11.9.2014 година, за избор на наставник во сите звања по предметите дигитални технологии во ликовната уметност и графички дизајн на студиската програма по графика на Факултетот за ликовни уметности, се пријави кандидатот доц. м-р Ладислав Цветковски.

Врз основа на приложената документација поднесена од страна на кандидатот, како и следењето на неговата ликовна и педагошка дејност, Рецензентската комисија има чест да го достави следниов

ИЗВЕШТАЈ

Биографски податоци

Ладислав Цветковски е роден 1965 година во Скопје. Во 1989 година ја добил наградата за студент на генерацијата на Графичкиот оддел при ФЛУ. Дипломирал на Факултетот за ликовни уметности во Скопје, во класата на проф. Димитар Малиданов, на Катедрата за графика, во 1990 година. Магистерските студии ги завршил во 2003 година на истиот Факултет, со магистерскиот труд „Дигиталното - предизвик во графиката“.

Во 2007 година се здобил со насловно звање доцент на Факултетот за ликовни уметности при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Во 2008 година на Универзитетот во Марибор, Словенија, се усовршил во областа на теорија на боја и метрика на боја. Од 2010 година е вработен на Факултетот за ликовни уметности во Скопје, студиска програма по графика, во звањето доцент по предметите дигитални технологии во ликовната уметност и графички дизајн.

Работно искуство

Работи како ликовен уметник, графички дизајнер и како универзитетски професор. Во текот на целокупното работно искуство интензивно работи и ги истражува технолошките и изразните можности на

електронските медиуми во уметноста. Во последните петнаесетина години се фокусира на изразните можности на дигиталната технологија во визуелните уметности. Како резултат на тоа истражување произлегоа магистерскиот труд и изложбите во периодот меѓу 2002-2014. Во изминатиот период дизајнирал значајни монографски изданија, како и различни проекти за институциите од областа на културата и уметноста, Владата на Република Македонија, Собранието на Република Македонија, Македонската академија на науките и уметностите, Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, меѓународни институции и повеќе издавачки куќи. За Монографијата „Икони“ од Музејот на Македонија ја добил наградата за најдобро дизајнирана публикација во 2004 година. Покрај тоа, бил член на повеќе комисији за изложби и конкурси, активно учествувал во организирање на работилници, проекти и предавања од областа на културата.

- од 2014** – предава на додипломските студии за индустриски дизајн на Машинскиот факултет во Скопје по предметите графички дизајн и дизајнерски техники;
  - подготовка на наставната програма за предметот графички дизајн.
- од 2010** – назначен е на позицијата раководител на катедрата за графика на Факултетот за ликовни уметности во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.
- од 2010** – вработен е на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Факултет за ликовни уметности - Скопје, Катедра за графика, како доцент, каде што предава дигитална технологија во ликовната уметност и го води пододделот за графички дизајн.
- од 2008** – предава на Машинскиот факултет во Скопје на постдипломски студии на одделот за индустриски дизајн при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“;
  - подготовка и реализација на наставната програма Теорија на боја и метрика и наставната програма на Дизајн-студио.
- од 2007** – предава на Универзитетот American College, Скопје;
  - подготовка и реализација на наставната програма за додипломски и постдипломски студии по предметот графичкиот дизајн;
  - раководител на Дизајн-студио за постдипломските студии.
- од 2006** – предава на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Факултет за ликовни уметности – Скопје;
  - подготовка и реализација на наставната програма за додипломски студии по предметот графичкиот дизајн и предметот основи на употребата на дигитална технологија во ликовната уметност;
  - организација и реализација на гостувачки предавања на експерти.

од 1999 – дизајнер во дизајн-студиото на Скенпоинт АД-Скопје;

- професионално работи во областа на ликовната уметност и графичкиот дизајн;
- дизајнира и уредува значајни монографии, разни видови публикации, книги, каталози, лога, знаци, билборди, летоци, ЦД обвивки, плакати и др.;
- соработува со: Кинотека на Македонија, Музеј на современа уметност - Скопје, Музеј на град Скопје и Национална галерија, исто така и со Македонската академија на науките и уметностите и други институции и издавачки куќи во Македонија;
- работи на проекти за Министерството за култура на Република Македонија, Министерството за економија на Република Македонија, Парламентот на Република Македонија, Град Скопје;
- дизајнира проекти за UNDP, USAID, OSCE, ICE, BCYF и други меѓународни организации.

1994 до 1999 – дизајнер во Музејот на современата уметност во Скопје;

- професионално работи во областа на ликовната уметност и графичкиот дизајн;
- дизајнира и уредува публикации, книги и каталози;
- учествува во организација на изложби.

1999 – подготовка, планирање и работа како наставник на курсот "Подготовка за печат, печат и дизајн-школа", на кој предаваше и организираше вежби за следниве софтверски апликации: Adobe Page Maker, Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, како и предавањето за основите на графичкиот дизајн, организиран од страна на Школата за компјутерска обука Макпетрол компјутери, Скопје.

1991-1994 – слободен уметник и дизајнер.

Други вештини и знаења:

Високо професионално знаење и искуство во:

- компјутерските софтвери: Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Adobe Page Maker, Adobe In Design, Quark X Press, Corel Draw, MS Office и др.;
- графичка индустрија, експерт за графички дизајн, креативен директор, ликовно уредување и планирање, подготовка за печат и контрола на процесот за печат за постигнување на врвен квалитет;
- организирање и подготовка на високошколски едукативни програми во областа на дигиталната уметност, графичкиот дизајн, употребата на ИТ технологијата во уметноста, теоријата и метриката на бојата;
- организација и подготовка на различни видови деловни и едукативни презентации, наменети за промоција, едукација и работилници;

- извонредни комуникациски способности со клиенти со различен културен, етнички и верски идентитет.

Познавање на јазици:

Мајчин јазик	МАКЕДОНСКИ ИТАЛИЈАНСКИ			
Други јазици:				
	СРПСКИ	СЛОВЕНЕЧКИ	АНГЛИСКИ	ГЕРМАНСКИ
• читање	одлично	одлично	многу добро	многу добро
• пишување	одлично	многу добро	многу добро	добро
• говорење	одлично	одлично	многу добро	добро

ТВОРЕЧКИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ АКТИВНОСТИ

во периодот 2010-2014, по изборот за доцент:

Самостојни изложби:

2011 – Њујорк, САД, Gallery MC;
 2012 – Берлин, Германија, Прима центар;
 2013 – Битола, НУ Завод и музеј – Битола, Културен центар - Магаза, Битола;
 2014 – Софија, Република Бугарија, Културно-информативен центар на Република Македонија во Софија.

Групни изложби:

2012 – Донации, аквизиции 2000 – 2011, Музеј на современата уметност, Скопје;
 2012 – 7. Меѓународно графичко триенале, Битола;
 2013 – Global print 2013, Douro Museum, Доуро, Португалија;
 2013 – Sedmi *EX-YU* konkurs za grafiku 2013, Galerija SKC Novi Beograd, Белград, Србија;
 2014 – Izložba žiriranih grafika-203, učesnika sedam *EX-YU* konkursa za grafiku, Galerija Rajko Mamuzić, Нови Сад, Србија;
 2014 – Alijo, Portugal, Douro Museum, 7th International Printmaking Biennial of Douro 2014.

Дела во колекции на институции:

- 1991 и 2007 - две дела во Музејот на современа уметност – Скопје;
 - 2013 – едно дело во колекцијата на *EX-YU* конкурс за графика;
 - 2013-14 - две дела во Douro Museum, Португалија.

Учество и организирање на предавања, странски гостувања и проекти:

- 2010 – организација на работилница и изложба „Соочување со климата“, за студентите на Факултетот за ликовни уметности во соработка со канцеларијата на Шведскиот институт и Амбасадата на Кралството Шведска;
- 2011 – организација на предавање за студентите на Факултетот за ликовни уметности на Џамал Игл од ДЦ Комикс Њујорк на тема: Стрип, во соработка со Амбасадата на Соединетите Американски Држави во Македонија;
- 2011 – координатор на проектот за учество на студентите на Факултетот за ликовни уметности на меѓународниот конкурс за студентски плакат со тема „Миграција кон Европа: Дали може да послужи за развој?“ во организација на Чешкиот совет за надворешни работи;
- 2011/12 – раководител на истражувачки проект на УКИМ: „Воведување на нови методски единици во наставата по графички дизајн на Факултетот за ликовни уметности“;
- 2012/13 – учество на истражувачки проект на УКИМ: „Визуелно размислување“;
- 2012 – Equal Access through Service Learning for Persons with Disabilities, Alumni Engagement Innovation Fund (AEIF) Project;
- 2013 – предавање на тема графика за студентите на Архитектонскиот факултет во Скопје, реализирано по покана на истиот факултет;
- 2014 – организација на работилницата „Rise-Up“ за студентите на Факултетот за ликовни уметности во соработка со канцеларијата на Амбасадата на Соединетите Американски Држави во Македонија;
- 2014 – организација на предавање на Алесандро Барочани, професор на Академијата за ликовни уметности Мечерата, Италија, во соработка со Амбасадата на Република Италија во Скопје;
- 2011/14 – раководител на организација на традиционалната изложба на студиската програма за графика „Студентска графика, Драгутин Аврамовски - Гуте“ во соработка со професорите од студиската програма за графика;
- 2014 – координатор за учество на студентите кои ја посетуваат наставата по модулот графички дизајн на ФЛУ на проектот „Паратисима, Скопје, 2014“, во соработка со Paratissima од Торино, Италија.

Учество во комисији:

- 2010 – член на Комисија за евалуација на Факултетот за ликовни уметности во Скопје;
- 2010/11 – член на Комисија за евалуација на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје;
- 2010/12 – член на Комисија за приемен испит на Факултетот за ликовни уметности во Скопје;
- 2011 – Стручна комисија на Министерството за култура на Република Македонија за доделување на државната награда „Св. Климент Охридски“;

- 2012/13 – Комисија за настава на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје;
- 2012 – Комисија за изработка на веб-страницата на Факултетот за ликовни уметности во Скопје;
- 2013/14 – Комисија за настава на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје;
- 2013 – претседател на Комисија за приемен испит на Факултетот за ликовни уметности во Скопје;
- 2013 – претседател на Комисија за номинирање на кандидати за државните награди на Република Македонија од страна на Факултетот за ликовни уметности во Скопје.

Членство и учество во работа на други институции и организации:

- 1990 – член на ДЛУМ;
- 2010 – член на организациски комитет на меѓународниот конкурс за студентски плакат во Скопје, 2010, “Ecologic”;
- 2013 – заменик-претседател на Институтот „Данте Алигиери“ во Скопје;
- 2014 – член на Здружението „Кластер за иновативни и креативни индустрии“ во Скопје.

ИЗБОР ОД РЕАЛИЗИРАН ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН:

во периодот 2010-2014 по изборот за доцент

Позначајни публикации / монографски изданија:

- 2010** – Монографија по повод 30 години Факултет за ликовни уметности во Скопје;
- 2011** – Време на игри и соништа (аматерскиот филм во Македонија 1935-2011), Илинденка Петрушева, Кинотека на Македонија;
- 2012** – Minerals from the Republic of Macedonia with an introduction of Mineralogy, Акад. Проф. д-р Глигор Јовановски, проф. д-р Блажо Боев, доц. д-р. Петре Макрески, Македонска академија на науките и уметностите;
- 2012** – Трајче Попов, приредувач: Илинденка Петрушева, Кинотека на Македонија.

Избор од стручни и популарни книги и публикации:

- 2010** – Големата мајка, збирка поезија, приредил: Ефтим Клетников, Дирекција за култура и уметност на Скопје;
- 2014** – Мозаик, одбрани текстови од македонската и италијанската книжевност, приредиле: Љиљана Узуновиќ и Лучана Гвидо, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ - Скопје.

Избор на дизајн на публикации, каталози и плакати:

- 2010/14** – ликовно графичко обликување на 32 месечни програми на

- филмската програма на Кинотека на Македонија;
- 2010** – каталог, плакат и програма за изложбата на трудови на учесниците на конкурсот за изработка на идејно архитектонско-урбанистичко решение за комплексот „Конаци на Хавзи-паша“, Кинотека на Македонија;
- 2010** – каталог, плакат и програма за ретроспективата на филмовите на Алан Тарнер, Кинотека на Македонија;
- 2010** – каталог, плакат и програма за ретроспективата филмовите на Вим Вендерс, Кинотека на Македонија;
- 2010** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Денови на европски филм, Кинотека на Македонија;
- 2010** – каталог, плакат и програма за „Современ јапонски филм“, Кинотека на Македонија;
- 2010** – каталог, плакат и програма за „Советската татковинска војна на филм“, Кинотека на Македонија;
- 2010** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Турски филм на тркала“, Кинотека на Македонија;
- 2010** – каталог и билборд за самостојната изложба на Жарко Башески, Културно-информативен центар, Скопје;
- 2010** – каталог за самостојната изложба на Гоце Наневски, MC Gallery, NYC;
- 2011** – каталог, плакат и програма за ретроспективата филмовите на Отакар Вавра, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Чешки анимиран филм“, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ холански филм“, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Хрватски филм во Македонија“, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ јапонски филм“, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ јапонски филм 2011, 2. дел“, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ словенечки филм 2011, 2. дел“, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Ретроспектива - шпански филм“, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ шпански филм 2011, 2. дел“, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Новинарството во американскиот филм“, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Денови на заштита на аудио визуелното наследство и проекцијата на филмот Метрополис на Фриц Ланг“, Кинотека на Македонија;
- 2011** – каталог за самостојната изложба на Димитар Малиданов, Општина Гевгелија;
- 2011** – рекламен каталог за MC Gallery NYC;
- 2012** – каталог, плакат и програма за ретроспективата филмовите на Карлос

- Саура, Кинотека на Македонија;
- 2012** – каталог, плакат и програма за ретроспективата филмовите на Јиржи Трнка, Кинотека на Македонија;
- 2012** – плакат и програма за јунилејот „35 години Кинотека на Македонија“, Кинотека на Македонија;
- 2012** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ јапонски филм 2012“, Кинотека на Македонија;
- 2012** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Поглед кон полската кинематографија“, Кинотека на Македонија;
- 2012** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ холански документарен филм“, Кинотека на Македонија;
- 2012** – плакат и банер за манифестацијата „60 години од првиот македонски игран филм Фросина“, Кинотека на Македонија;
- 2012** – каталог и плакат за самостојната изложба на Славица Јанешлиева, НУ Национална галерија на Македонија, Мала станица, Скопје;
- 2012** – каталог за самостојната изложба на Димитар Малиданов, НУ Центар за култура „Марко Цепенков“, Прилеп;
- 2012** – каталог и плакат за самостојната изложба на Ана Цветковска Панова, Музеј на Град Скопје;
- 2012** – каталог и плакат за изложбата Бисери на чешката графика, Културно-информативен центар, Скопје;
- 2013** – каталог, плакат и програма за Филмскиот циклус Мимица и Бауер, Кинотека на Македонија и Кинотека на Хрватска;
- 2013** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ романски филм“, Кинотека на Македонија;
- 2013** – каталог, плакат за изложба на Славица Јанешлиева и Ладислав Цветковски, НУ Завод и музеј Битола културен простор „Магаза“;
- 2013** – каталог за самостојната изложба на Димитар Малиданов, Икон, Нирнберг, Германија;
- 2013** – каталог за самостојната изложба на Зоран Јакимовски, Дом на култура Чукарица, Србија;
- 2013** – додаток за диплома за потребите на членките на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје;
- 2014** – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Недела на јапонски филм 2014“, Кинотека на Македонија;
- 2014** – каталог за самостојната изложба на Наташа Милованчев, Амбасада на Република Македонија во Виена, Австрија.

Избор на логотипови и брендирање на манифестации и институции:

- 2010** - Чалгија саунд систем;
- 2009/14** - Rotary Club Skopje Centar – брендирање на клубот и неговите манифестации;
- 2011/14** – визуелен идентитет на Институтот „Данте Алигиери“ во Скопје;
- 2011** - Association of Rotary Clubs in Macedonia;
- 2012** – ребрендирање на логото за јубилејот 35 години Кинотека на Македонија;

- 2013** – лого и целосно брендирање на на регионалната конференција за Јавни библиотеки, Библиотека „Браќа Миладиновци“ од Радовиш;
2013/14 – FIAF – лого и целосно брендирање на 70. Меѓународен конгрес на ФИАФ во Скопје 2014, ФИАФ и Кинотека на Македонија;
2013 – лого за проектот за дигитализација и публикување на комплетното филмско творештво на браќата Манаки.

Избор на списанија:

- 2010 - 2014** – „Кинопис“ броевите: 39-40, 41-42, 43-44, 45-46. Кинотека на Македонија;
2009 - 2011 – Dante, Списание на Институтот „Данте Алигиери“ во Скопје;
2013/14 – Newsletter на 70. Меѓународен конгрес на ФИАФ во Скопје, 2014;
2014 – Macedonian journal of chemistry and chemical engineering, списание на Сојузот на хемичарите и технолозите на Македонија.

Избор на дизајн на ЦД, ДВД обвивки:

- 2010** - Чалгија саунд систем;
2011 - Consonance – Chamber Ensemble;
2012 – дизајн на омот за специјалното луксузно дигипак издание од 5 ДВД на седумте дигитално реставрирани филмови на режисерот Столе Попов;
2012 – дизајн на брошура за специјалното луксузно дигипак издание од 5 ДВД на седумте дигитално реставрирани филмови на режисерот Столе Попов;
2012 – дизајн на менијата за специјалното луксузно дигипак издание од 5 ДВД на седумте дигитално реставрирани филмови на режисерот Столе Попов;
2012 – дизајн на брошура омот и менија за стандардно ДВД издание на дигитално реставрираниот филм „Црвениот коњ“ на режисерот Столе Попов;
2012 – дизајн на брошура омот и менија за стандардно ДВД издание на дигитално реставрираниот филм „Среќна Нова ‘49“ на режисерот Столе Попов;
2012 – дизајн на брошура омот и менија за стандардно ДВД издание на дигитално реставрираниот филм „Тетовирање“ на режисерот Столе Попов;
2012 – дизајн на брошура омот и менија за стандардно ДВД издание на дигитално реставрираниот филм „Gipsy Magic“ на режисерот Столе Попов;
2012 – дизајн на брошура омот и менија за стандардно ДВД издание на дигитално реставрираните документарни филмови на режисерот Столе Попов;
2013 – дизајн на обвивка за специјалното луксузно издание на дигитално реставрираните филмови кое го опфаќа комплетното филмско творештво на браќата Манаки;
2013 – дизајн на брошура за специјалното луксузно издание на дигитално реставрираните филмови кое го опфаќа комплетното филмско творештво на браќата Манаки;
2013 – дизајн на менијата за специјалното луксузно издание на дигитално реставрираните филмови кое го опфаќа комплетното филмско творештво на браќата Манаки;
2013 – дизајн на обвивката и менијата за стандардното издание на дигитално

реставрираните филмови кое го опфаќа комплетното филмско творештво на браќата Манаки.

РЕЦЕНЗИЈА

По изборот во звањето доцент, м-р Ладислав Цветковски ги продолжува своите истражувања во доменот на дигиталното во ликовната уметност. Тој веќе дваесет и пет години е континуирано присутен на македонската ликовна сцена, а во периодот од 2009 до 2014 година остварил 4 самостојни изложби во Њујорк (САД), Берлин (Германија), Битола и Софија (Бугарија). Зема учество на 1 домашна и 5 интернационални групни изложби како што се: во 2012 година: 7. *Меѓународно графичко триенале*, Битола, во 2013: *Global print 2013*, Douro Museum, Доуро, Португалија и *Sedmi EX-YU konkurs za grafiku 2013*, Galerija SKC Novi Beograd, Белград, Србија, во 2014: *Izložba žiriranih grafika-203*, učesnika sedam EX-YU konkursa za grafiku, Galerija Rajko Mamuzić, Нови Сад, Србија и во Alijo, Portugal, Douro Museum, *7th International Printmaking Biennial of Douro 2014*. Во 2013 делото „Аналфабет“ станува дел од колекцијата на EX-YU конкурсот за графика, додека делото „Матрес“ е дел на збирката на Доуро Музејот во Португалија во чија колекција во 2014 влегува и делото „Автоцензурист“.

Во творештвото ги следи современите текови на графиката и ликовната уметност. Експериментира преку поврзување на традиционалниот начин на графичко работење со континуирано интензивно истражување со технолошките можности на електронските медиуми, тежнеејќи притоа кон продлабочување на комуникацијата на традиционалното и новите технологии. Овој интерес во 2011 година го продлабочува и го презентира со своето кратко видео „Круг [чекорење]“ („Circle [Walk]“). Во последните петнаесетина години, своето творештво го поврзува со дигиталната технологија. Еден е од ретките автори во Македонија кој постојано работи на усовршување на примената на дигиталните технологии во графичката ликовна уметност. За м-р Цветковски компјутерот претставува обична алатка, па затоа и неговите дигитални отпечатоци по својот ракопис и структура не се негација или имитација на графиките изработени во класичните графички техники (сува игла, акватинта, бакропис и др.). Во творештвото на м-р Цветковски присутни се два важни момента: несовршената линија изведена со помош на „глушецот“ која има тенденција да ја задржи свежината на рачно изведениот цртеж, и притоа, метафорички алудира и на несовршеноста на човекот, и потенцирањето на боените површини, кои имаат за цел да ја нагласат просторната димензија и дејствието во неа.

За творештво на м-р Цветковски, Маруша Авгуштин ќе напише: „Ако во осумдесеттите години од минатиот век графиката во светот се нашла во криза заради превласта на техничката перфекција за сметка на содржината, тоа не е забележливо кај нашиот автор. Цветковски умее студениот компјутерски медиум да го искористи за комплексно и суптилно изразување на своите мисли, чувства и состојби, при што покрај богатите структури, форми, линии и сенки, најмногу му служи бојата“.

Биографските податоци на м-р Ладислав Цветковски го покажуваат неговото богато професионално искуство и уметничкиот ангажман како графички дизајнер, уметнички директор. Своео претходно искуство и творештво како дизајнер и ликовен соработник во Музејот на современа уметност во Скопје, како дизајнер во графичкото студио и печатница “Скенпоинт” АД- Скопје, дваесет и петгодишната соработка со Кинотеката на Македонија продолжува и до денес. Успешно дизајнирал и подготвувал значајни монографски изданија, книги и каталози, списанија, логотипови, обвивки за ЦД, плакати и други публикации, применувајќи ги високо професионалните познавања во користењето на скоро сите графички компјутерски програми: Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Adobe Page Maker, Adobe In Design, Quark X Press, Corel Draw, MS Office, Excel итн., како и сопствените познавања и искуства на процесите на графичката индустрија при подготовката за печат и контролата на процесот за печат за добивање висококвалитетен продукт.

Карактеристично е дека во неговото творештво не отстапува од концептот на авторскиот графички дизајн. Од последната рецензија во 2009 година до денес, неговото творештво не отстапува од претходната динамика и интензитет. Од големиот број реализирани дизајнерски решенија би можеле да ги издвоиме: во 2010 год., монографското издание „30 години Факултет за ликовни уметности во Скопје“, во 2011 и 2012 год. за Кинотеката на Македонија монографиите *Време на илтри и сониишпа* (аматерскиот филм во Македонија 1935-2011) од Илинденка Петрушева, во 2012 год. (по тригодишно работење на дизајнот) излегува монографијата на англиски јазик “Minerals from the Republic of Macedonia with an introduction of Mineralogy”, издание на Македонската академија на науките и уметностите, од авторите акад. проф. д-р Глигор Јовановски, проф. д-р Блажо Боев и вонр. проф. д-р Петре Макрески. Последната монографија не е само значајна поради своите физички димензии и 664 страници туку и поради дизајнерската одговорност врвно да се визуелизира 25-годишниот научен труд на авторите и, секако, фактот дека малку нации во светот имаат издадено ваков вид публикација. Оваа монографија денес е дел од збирките на најзначајните библиотеки во светот.

Во доменот авторско брендирање на манифестции, организации и проекти, како и дизајнирање на логотипови, списанија и на аудио и видеомултимедијални изданија од опусот на доц. м-р Цветковски би можеле да ги издвоиме: во 2009 год., брендирањето и целосниот визуелен идентитет на „Ротари клубот Скопје – Центар“, во 2011 год. визуелниот идентитет на „Асоцијацијата на Ротари клубовите во Македонија“, во 2012 год., ребрендирање на логото за јубилејот „35 години Кинотека на Македонија“, во 2013 год. лого и целосно брендирање на регионалната конференција за „Јавни библиотеки“, одржана во Библиотеката „Браќа Миладиновци“ во Радовиш, организирана од Меѓународната организација за електронски информации за библиотеките ЕИФЛ. Во 2013/14 год. работел на логото и целосно брендирање и супервизија на реализацијата на визуелниот идентитет на 70. Меѓународен конгрес на ФИАФ во Скопје 2014“, ФИАФ и Кинотека на Македонија.

Во областа на дизајнирањето на стручни публикации и списанија во периодот 2009-2014 год. ги дизајнира списанието за визуелна култура и филм „Кинопис“ (бр. 39 до бр. 46), „Данте“ списанието на Институтот „Данте Алигиери“ во Скопје, интернационално признаено списание на Сојузот на хемичари и технолози на Македонија “Macedonian journal of chemistry and chemical engineering”.

Покрај дизајнот за музичките иданија на „Чалгија соунд систем“ и на камерниот оркестар „Консонанс“ креирани во 2010 и 2011 година, доц. м-р Ладислав Цветковски е повикан од страна на Кинотеката на Македонија да ги дизајнира монографските мултимедијални изданија на дигитално реставрираните филмови на Столе Попов и целосниот опус на браќата Манаки. Во периодот 2012 – 2013 година работел на изданието за Столе Попов, и ги дизајнира обвивките, брошурите и мултимедијалниот дел на филмографското дигипак издание и посебните 5 ДВД обвивки за комерцијалното издание. Додека, пак, за изданието посветено на филмскиот опус на браќата Манаки го дизајнира логото на целата манифестација и дизајнот за обвивките, пакувањата, брошурите и мултимедијалниот изглед за комерцијалното и специјалното филмофилско издание. Важно е да се напомене дека во 2014 година од страна на Институтот за филм и телевизија на Универзитетот „Мимар Синан“ од Истанбул, Турција, е испечатена верзија на турски јазик. За промотивните потреби за изданијата „Столе Попов“ и „Браќа Манаки“ го дизајнира и го осмислува целосниот визуелен идентитет на промотивниот материјал.

Од многуте институции со кои соработува во изминатите 25 години, ги издвојуваме следниве: Кинотека на Македонија, МСУ, Национална галерија, МАНУ, Министерство за култура и др.

Педагошка дејност и други активности

Наставниот ангажман на доц. м-р Цветковски се одликува со ангажиран и инвентивен пристап потенцирајќи ја индивидуалноста на студентите. Неговото педагошко и наставно работење, покрај на предметите од првиот циклус на Факултетот за ликовни уметности, продолжуваат и на Машинскиот факултет во Скопје, каде што предава на прв и втор циклус студии. Во 2010 година е избран за раководител на студиската програма по графика на ФЛУ.

Наставата и вежбите по предметот дигитални технологии во ликовната уметност и модулот графички дизајн ги изведува со голема посветеност, осмислувајќи ја и реализирајќи ја интерактивната студиска програма по горенаведените курсеви. Треба да се посочи и личниот ангажман на доц. м-р Цветковски во обезбедувањето за изведување настава на висококвалитетно опремената лабораторија при Машинскиот факултет, која нашите студенти ја користат веќе 8-ма година по предметот дигитална технологија, како и овозможување на практични искуства на студентите, по предметот графички дизајн, преку посети и соработки со неколку рекламни агенции, графички студија и печатници (Полиестердеј, Студио „Круг“, Агенција „Публицис“ и др).

Во периодот 2008-2009 година, м-р Ладислав Цветковски беше учесник во ТЕМПУС-проектот „Развој на постдипломски студии по индустриски дизајн и

маркетинг“ под раководство на проф. д-р Татјана Кандикјан од Машинскиот факултет во Скопје. Во рамките на проектот тој разработи програма за наставните предмети теорија на боја и метрика и дизајн-студио. Оттогаш до денес, тој успешно ја изведува наставата и вежбите по истите предмети на студиите од втор циклус, на одделот за индустриски дизајн и маркетинг на Машинскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Соработката со Машинскиот факултет продолжи и во рамките на првиот циклус студии по индустриски дизајн. Од 2014 година ја подготвува и ја води наставата по предметот графички дизајн, а во соработка со проф. д-р Софија Сидоренко ја покрива наставата по предметот дизајнерски техники. Неговото учество во наставата на овие студиски програми на Машинскиот факултет претставува голем придонес во оспособувањето на студентите по индустриски дизајн во техниките за уметничко изразување.

Во 2013 година, по покана на Архитектонскиот факултет во Скопје, одржува предавање на тема *Графика*.

Со своите активности кои произлегуваат од неговите лични и професионални контакти со меѓународни и странски претставништва во Македонија, тој придонесува во збогатување на наставната и апликативна програма во доменот на стекнување на практичните и стручни искуства на студентите на Факултетот за ликовни уметности во Скопје: во 2010 год. ги организира работилницата и изложбата „Соочување со климата“ за студентите на Факултетот за ликовни уметности во соработка со канцеларијата на Шведскиот институт и Амбасадата на Кралството Шведска; во 2011 год., со посредство на доц. д-р Сузана Милевска, на ФЛУ, го организира предавањето на Џамал Игл од ДЦ Комикс Њујорк на тема *Ситриј*, реализирано во соработка со Амбасадата на Соединетите Американски Држави во Македонија. Истата година е координатор на проектот за учество на студентите на Факултетот за ликовни уметности на меѓународниот конкурс за студентски плакат со тема „Миграција кон Европа: Дали може да послужи за развој?“, во организација на Чешкиот совет за надворешни работи. Во периодот 2011-2012 год. раководел со истражувачкиот проект „Воведување на нови методски единици во наставата по Графички дизајн на Факултетот за ликовни уметности“. Во 2012-2013 год. учествувал на истражувачкиот проект на УКИМ „Визуелно размислување“. Во 2012 год. со студентите кои ја посетуваат наставата по модулот графички дизајн на ФЛУ учествува на проектот организиран од страна на Македонско-американската алумни-асоцијација и Амбасадата на САД во Скопје во проектот за подигање на јавната свест - „Услужно учење на лицата со инвалидитет“. Во 2014 год., во соработка со културното аташе на Амбасадата на САД во Скопје организира работилница на „Rise-Up“ за студентите на ФЛУ. Истата година во соработка со Амбасадата на Република Италија во Скопје го организира предавањето на Алесандро Барочани, професор на Академијата за ликовни уметности Мачерата, Италија, како и учество на студентите кои ја посетуваат наставата по модулот графички дизајн на ФЛУ на проектот-изложба „Паратисима, Скопје, 2014“, во соработка со Paratissima од Торино, Италија.

Како раководител на студиската програма за графика забележлив е неговиот ангажман во афирмација на студентската графика, континуирано негувана од страна на наставниот кадар на Факултетот за ликовни уметности во Скопје и продолжува со организацијата на традиционалната изложба на студиската програма за графика, „Драгутин Аврамовски - Гуте“, изложба на студентска графика, овозможувајќи заради обемот на изложбата таа да се постави во професионални галерии во Скопје, како што се Националната галерија на

Република Македонија со просторот Чифте амам, галеријата на НЛБ Тутунска банка во Скопје и новотворената галерија на ФЛУ.

Доц. м-р Ладислав Цветковски активно учествува и во повеќе комисиии на Факултетот за ликовни уметности и на УКИМ. Во студиската 2010/2011 година, тој е член на Комисијата за надворешна евалуација на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и член е на Комисијата за евалуација на ФЛУ. Од 2012 до денес, тој е член на Комисијата за настава на УКИМ и на Комисијата за креирање и реализирање на веб-страницата на ФЛУ, повеќепати е член на Комисијата за приемни испити и еднаш претседател на истата Комисија на ФЛУ и др. Претседател е на Комисијата на ФЛУ за номинирање кандидати за државните награди на Република Македонија.

Тој е член и на други организации од областа на културата, уметноста и дизајнот, како што се Друштвото на ликовни уметници на Македонија, Организациониот комитет на меѓународниот конкурс за студентски плакат во Скопје, 2010, “Ecolologic”, Кластер за иновативни и креативни индустрии во Скопје. Од 2013 година е потпретседател на Здружението - Институт „Данте Алигиери“ во Скопје.

Квалитетите на доц. м-р Ладислав Цветковски, неговото образование, долгогодишното професионално искуство на полето на графичкиот дизајн, континуираните истражувања и работењето во областа на дигиталната графика, посочените трудови и ликовни изложби, како и неговата карактеристична креативност, иницијативност, исполнителност и посветеноста при пренесувањето и споделувањето на знаењата, покажуваат дека тој мошне успешно умее во наставата да ги примени и да придонесе во професионалното насочување на студентите. Доц. м-р Ладислав Цветковски со својот севкупен ангажман ја покажува големата заложба за поквалитетна настава и популаризација на нашата најстара високообразовна институција од областа на ликовната уметност.

Комисијата за евалуација заедно со поткомисиите за евалуација (според студиските програми) ја спроведе студентската анкета во текот на месеците април и мај 2014 година. Доц. м-р Ладислав Цветковски е евалуиран од студентите на Факултетот за ликовни уметности, во студиската 2013/14 година, по предметите Дигитални технологии и Графички дизајн, со оценка 9,69.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Имајќи ги предвид посочените квалитети и достигнувања на кандидатот доц. м-р Ладислав Цветковски - повеќегодишното наставно искуство и посветеност во изведувањето на наставата по предметите: графички дизајн, дигитални технологии и теорија на боја и метрика, високопрофесионалното практично работно искуство и продукција на полето на графичкиот дизајн со докажани, успешни и високоценети резултати, широкото и сестрано познавање и применување на дигиталните технологии и графичката уметност, неговата активност како ликовен автор, како и останатите воннаставни ангажмани и резултати, Рецензентската комисија смета дека тој целосно ги исполнува условите за избор во повисоко наставно-научно звање. Затоа ни претставува особена чест и задоволство на Наставно – научниот и уметнички совет на Факултетот за ликовни уметности во Скопје да му предложиме

доц. м-р Ладислав Цветковски да биде избран за наставник во звањето вонреден професор, по предметите: дигитални технологии во ликовната уметност и графички дизајн.

Рецензентска Комисија

Ред. проф. м-р Зоран Јакимовски, претседател с.р

Вонр. проф. м-р Славица Јанешлиева-Бачварска, член с.р

Ред. проф. д-р Софија Сидоренко, член с.р

ОБРАЗЕЦ

**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО- СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ**

Кандидат: Ладислав Александар Цветковски

Институција: Факултет за ликовни уметности - Скопје

Научна област: графика, графички дизајн, дигитална уметност, теорија на боја и метрика

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЛНОСТ

Ред. број	Назив на активноста	Поени
<i>Одржана настава на прв циклус студии</i>		
1	Учебна 2009/10(летен семестар)	3,6
2	Учебна 2010/11 (зимски/летен семестар) (6x15x0.04)x2 =7,2	7,2
3	Учебна 2011/12 (зимски/летен семестар) (6x15x0.04)x2 =7,2	7,2
4	Учебна 2012/13 (зимски/летен семестар) (6x15x0.04)x2 =7,2	7,2
5	Учебна 2013/14 (зимски/летен семестар) (6x15x0.04)x2 =7,2 (2x15x0.04)x1 =1,2 (2x7x0.04)x1 =0,56	8,96
<i>Одржани вежби од прв циклус на студии</i>		
6	Учебна 2009/10(летен семестар) (6x15x0.03)x1 =2,7	2,7
7	Учебна 2010/11 (зимски/летен семестар) (6x15x0.03)x2 =5,4	5,4
8	Учебна 2011/12 (зимски/летен семестар) (6x15x0.03)x2 =5,4	5,4
9	Учебна 2012/13 (зимски/летен семестар) (6x15x0.03)x2 =5,4	5,4
10	Учебна 2013/14 (зимски/летен семестар) (6x15x0.03)x2 =5,4	5,4
<i>Одржана настава на втор циклус студии</i>		
11	Учебна 2009/10(летен семестар) (3x15x0.05)x1 =2,25	2,25
12	Учебна 2010/11 (летен семестар) (3x15x0.05)x1 =2,25	2,25
13	Учебна 2011/12 (летен семестар) (3x15x0.05)x1 =2,25	2,25

14	Учебна 2012/13 (летен семестар) (3x15x0.05)x1 =2,25	2,25
15	Учебна 2013/14 (летен семестар) (3x15x0.05)x1 =2,25	2,25
Одржани вежби од виџор циклус студији		
16	Учебна 2009/10(летен семестар) (3x15x0.03)x1 =1,35	1,35
17	Учебна 2010/11 (летен семестар) (3x15x0.03)x1 =1,35	1,35
18	Учебна 2011/12 (летен семестар) (3x15x0.03)x1 =1,35	1,35
19	Учебна 2012/13 (летен семестар) (3x15x0.03)x1 =1,35	1,35
20	Учебна 2013/14 (летен семестар) (3x15x0.03)x1 =1,35	1,35
Консултации со студентите од прв циклус студији		
21	Учебна 2009/10(летен семестар) (10x0,002)	0,02
22	Учебна 2010/11 (зимски/летен семестар) (10x0,002)x2=0,04	0,04
23	Учебна 2011/12 (зимски/летен семестар) (10x0,002)x2=0,04	0,04
24	Учебна 2011/12 (зимски/летен семестар) (10x0,002)x2=0,04	0,04
25	Учебна 2013/14 (зимски/летен семестар) (10x0,002)x2=0,04	0,04
Консултации со студентите од виџор циклус на студији		
26	Учебна 2011/12 (летен семестар) (5x0,002)=0,012	0,012
27	Учебна 2012/13 (летен семестар) (5x0,002)=0,012	0,012
28	Учебна 2013/14 (летен семестар) (5x0,002)=0,012	0,012
Подготовка на нов предмет		
29	Учебна 2013/2014, предавања за предметот графички дизајн, на додипломските студии по индустриски дизајн на Машинскиот факултет во Скопје	1
30	Учебна 2013/2014, вежби за предметот графички дизајн, на додипломските студии по индустриски дизајн на Машинскиот факултет во Скопје	0,5
31	Учебна 2013/2014, вежби за предметот дизајнерски техники, на додипломските студии по индустриски дизајн на Машинскиот факултет во Скопје	0,5
Комисии за одбрана на дипломски и магистерски трудови		
32	Член на комисија за одбрана и оцена на магистратура (1x0,3)	0,3
33	Член на комисија за одбрана и оцена на дипломска работа(26x0,1)	2,6
Пакет материјали за одреден предмет		
35	Графички дизајн 1, 2, 3 и 4 ФЛУ (4x1)=4	4
36	Дигитална технологија во ликовната уметност 1 и 2 (2x1)=2	2
37	Графички дизајн МФС	1
	Вкупно	88.576

СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста	Поени
1	2011 – Њујорк, САД, Gallery MC	7
2	2012 – Берлин, Германија, Прима центар	7
3	2012 – Донации, аквизиции 2000 – 2011, Музеј на современата уметност, Скопје	2
4	2012 – 7. Меѓународно графичко триенале, Битола	2
5	2013 – Global print 2013, Douro Museum, Доуро, Португалија	4
6	2013 – Sedmi EX-YU konkurs za grafiku 2013, Galerija SKC Novi Beograd, Белград, Србија	4
7	2014 – Izložba žiriranih grafika-203, učesnika sedam EX-YU konkursa za grafiku, Galerija Rajko Mamuzić, Нови Сад, Србија	4
8	2013 – Битола, НУ Завод и музеј – Битола, Културен центар - Магаза, Битола	5
9	2014 – Софија, Република Бугарија, Културно-информативен центар на Република Македонија во Софија	7
10	2014 – Alijo, Portugal, Douro Museum, 7th International Printmaking Biennial of Douro 2014	4
Целосно ликовно графичко обликување на монографски публикации и авторски книги за домашни издавачи (како автор)		
1	2010 – Монографија по повод 30 години Факултет за ликовни уметности во Скопје	3
2	2011 – Време на игри и соништа (аматерскиот филм во Македонија 1935-2011), Илинденка Петрушева, Кинотека на Македонија	3
3	2012 – Minerals from the Republic of Macedonia with on introduction of Mineralogy, акад. проф. д-р Глигор Јовановски, проф. д-р Блажо Боев, доц. д-р Петре Макрески, Македонска академија на науките и уметностите	3
4	2012 – Трајче Попов, приредувач: Илинденка Петрушева, Кинотека на Македонија	3
	Вкупно	58

НАУЧНО ИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1	2011/12 – раководител на истражувачки проект на УКИМ „Воведување на нови методски единици во наставата по Графички дизајн на Факултетот за	6

	ликовни уметности	
2	2012/13 – учество на истражувачки проект на УКИМ „Визуелно размислување“	3
3	2012 – учество на Equal Access through Service Learning for Persons with Disabilities, Alumni Engagement Innovation Fund (AEIF) Project	5
	Вкупно	14

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1	2010 – Отворен ден на Факултетот за ликовни уметности	0,5
2	2014 – Отворен ден на УКИМ	0,5
3	2010 – организација на работилница и изложба „Соочување со климата“ за студентите на Факултетот за ликовни уметности во соработка со канцеларијата на Шведскиот институт и Амбасадата на Кралството Шведска	0,5
4	2011 – организација на предавање за студентите на Факултетот за ликовни уметности на Џамал Игл од ДЦ Комикс Њујорк на тема: <i>Сириј</i> , во соработка со Амбасадата на Соединетите Американски Држави во Македонија	0,5
5	2011 – координатор за учество на студентите на Факултетот за ликовни уметности на меѓународниот конкурс за студентски плакат со тема „Миграција кон Европа: Дали може да послужи за развој?“ во организација на Чешки совет за надворешни работи	0,5
6	2013 – предавање на тема: <i>Графика</i> за студентите на Архитектонскиот факултет во Скопје, реализирано по покана Архитектонскиот факултет	0,5
7	2014 – организација на работилницата „Rise-Up“ за студентите на Факултетот за ликовни уметности во соработка со Амбасадата на Соединетите Американски Држави во Македонија	0,5
8	2014 – организација на предавање на Алесандро Барончани професор на Академијата за ликовни уметности Мачерата, Италија, во соработка со Амбасадата на Република Италија во Скопје.	0,5
9	2011/14 – раководител на организација на	2

	традиционалната изложба на студиската програма за графика „Студентска графика, Драгутин Аврамовски - Гуте“, во соработка со професорите од студиската програма за графика (4x0,5)	
10	2014 – координатор за учество на студентите кои ја посетуваат наставата по модулит графички дизајн на ФЛУ на проектот „Паратисима, Скопје, 2014“ во соработка со Paratissima од Торино, Италија	0,5
Објавено дело во каталог од меѓународна ликовна манифестација		
1	2012 – 7. Меѓународно графичко триенале, Битола	2
2	2013 – Global print 2013, Douro Museum, Доуро, Португалија	2
3	2013 – Sedmi EX-YU konkurs za grafiku 2013, Galerija SKC Novi Beograd, Белград, Србија	2
4	2014 – Alijo, Portugal, Douro Museum, 7th International Printmaking Biennial of Douro 2014	2
Член на жири комисија		
1	2010/2014 –Член на комисија за награда за студентска графика „Драгутин Аврамовски – Гуте“ (5x1)	5
Дела од архитектонска визуелизација, мултимедиски и графички дизајн		
1	2010 – Монографија по повод 30 години Факултет за ликовни уметности во Скопје	2
2	2011 – Време на игри и соншта (аматерскиот филм во Македонија 1935-2011), Илинденка Петрушева, Кинотека на Македонија	2
3	2012 – Minerals from the Republic of Macedonia with on introduction of Mineralogy, акад. проф. д-р Глигор Јовановски, проф. д-р Блажо Боев, доц. д-р Петре Макрески, Македонска Академија на науките и уметностите	2
4	2012 – Трајче Попов, приредувач: Илинденка Петрушева, Кинотека на Македонија	2
5	2010 – Големата мајка, збирка поезија, приредил Ефтим Клетников, Дирекција за култура и уметност на Скопје	2
6	2014 – Мозаик, одбрани текстови од македонската и италијанската книжевност, приредиле Љиљана Узуновиќ и Лучана Гвидо, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ во Скопје	2
7	2010/14 – ликовно графичко обликување на 32 месечни програми на филмската програма на Кинотеката на Македонија	2
8	2010 – каталог, плакат и програма за изложбата на	2

	трудови на учесниците на конкурсот за изработка на идејно архитектонско-урбанистичко решение за комплексот „Конаци на Хавзи-паша“, Кинотека на Македонија	
9	2010 – каталог, плакат и програма за ретроспективата на филмовите на Алан Тарнер, Кинотека на Македонија	2
10	2010 – каталог, плакат и програма за ретроспективата филмовите на Вим Вендерс, Кинотека на Македонија	2
11	2010 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Денови на европски филм, Кинотека на Македонија	2
12	2010 – каталог, плакат и програма за „Современ јапонски филм“, Кинотека на Македонија	2
13	2010 – каталог, плакат и програма за „Советската татковинска војна на филм“, Кинотека на Македонија	2
14	2010 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Турски филм на тркала“, Кинотека на Македонија	2
15	2010 – каталог и билборд за самостојната изложба на Жарко Башески, Културнио информативен центар, Скопје	2
16	2010 – каталог за самостојната изложба на Гоце Наневски, MC Gallery, NYC	2
17	2011 – каталог, плакат и програма за ретроспективата филмовите на Отакар Вавра, Кинотека на Македонија	2
18	2011 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Чешки анимиран филм“, Кинотека на Македонија	2
19	2011 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ холански филм“, Кинотека на Македонија	2
20	2011 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Хрватски филм во Македонија“, Кинотека на Македонија	2
21	2011 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ јапонски филм“, Кинотека на Македонија	2
22	2011 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ јапонски филм 2011, 2. дел“, Кинотека на Македонија	2
23	2011 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ словенечки филм 2011, 2. дел“, Кинотека на Македонија	2

24	2011 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Ретроспектива - шпански филм“, Кинотека на Македонија	2
25	2011 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ шпански филм 2011, 2. дел“, Кинотека на Македонија	2
26	2011 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Новинарството во американскиот филм“, Кинотека на Македонија	2
27	2011 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Денови на заштита на аудио визуелното наследство и проекцијата на филмот Метрополис на Фриц Ланг“, Кинотека на Македонија	2
28	2011 – каталог за самостојната изложба на Димитар Малиданов, општина Гевгелија	2
29	2011 – рекламен каталог за MC Gallery NYC	2
30	2012 – каталог, плакат и програма за ретроспективата филмовите на Карлос Саура, Кинотека на Македонија	2
31	2012 – каталог, плакат и програма за ретроспективата филмовите на Јиржи Трнка, Кинотека на Македонија	2
32	2012 – плакат и програма за јунилејот „35 години Кинотека на Македонија“, Кинотека на Македонија	2
33	2012 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ јапонски филм 2012“, Кинотека на Македонија	2
34	2012 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Поглед кон полската кинематографија“, Кинотека на Македонија	2
35	2012 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ холански документарен филм“, Кинотека на Македонија	2
36	2012 – плакат и банер за манифестацијата „60 години од првиот македонски игран филм Фросина“, Кинотека на Македонија	2
37	2012 – каталог и плакат за самосталната изложба на Славица Јанешлиева, НУ Национална галерија на Македонија, Мала станица, Скопје	2
38	2012 – каталог за самостојната изложба на Димитар Малиданов, НУ Центар за култура „Марко Цепенков“, Прилеп	2
39	2012 – каталог и плакат за самостојната изложба на Ана Цветковска Панова, Музеј на Град Скопје	2
40	2012 – каталог и плакат за изложбата Бисери на чешката	2

	графика, Културнио информативен центар, Скопје	
41	2013 – каталог, плакат и програма за Филмскиот циклус Мимица и Бауер, Кинотека на Македонија и Кинотека на Хрватска	2
42	2013 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Современ романски филм“, Кинотека на Македонија	2
43	2013 – каталог, плакат за изложба - Славица Јанешлиева и Ладислав Цветковски, НУ Завод и музеј Битола, културен простор „Магаза“	2
44	2013 – каталог за самостојната изложба на Димитар Малиданов, Икон, Нирнберг, Германија	2
45	2013 – каталог за самостојната изложба на Зоран Јакимовски, Дом на култура Чукарица, Србија	2
46	2013 – додаток за диплома за потребите на членките на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје	2
47	2014 – каталог, плакат и програма за манифестацијата „Недела на јапонски филм 2014“, Кинотека на Македонија	2
48	2014 – каталог за самостална изложба на Наташа Милованчев, Амбасада на Република Македонија во Виена, Австрија	2
49	2010 – обвивка за ЦД на Чалгија саунд систем	2
50	2009/14 - Rotary Club Skorje Centar – брендирање на клубот и неговите манифестации	2
51	2011/14 – Визуелен идентитет на Институтот „Данте Алигиери“ од Скопје	2
52	2011 - Association of Rotary Clubs in Macedonia	2
53	2012 – ребрендирање на логото за јубилејот 35 години Кинотека на Македонија	2
54	2013 – лого и целосно брендирање на Регионалната конференција за јавни библиотеки, Библиотека „Браќа Миладиновци“ од Радовиш	2
55	2013/14 – FIAF – лого и целосно брендирање на 70. Меѓународен конгрес на ФИАФ во Скопје 2014, ФИАФ и Кинотека на Македонија	2
56	2013 – лого за проектот за дигитализација и публикување на комплетното филмско творештво на браќата Манаки	2
57	2010 - 2014 – списание „Кинопис“ броевите: 39-40, 41-42, 43-44, 45-46. Кинотека на Македонија	8
58	2009 - 2011 – Dante, Списание на Институтот „Данте Алигиери“ во Скопје	2
59	2013/14 – Newsletter No.1 , Newsletter No.2, Newsletter	6

	№.3 на 70. Меѓународен конгрес на ФИАФ во Скопје, 2014	
60	2014 – Macedonian journal of chemistry and chemical engineering, списание на Сојузот на хемичарите и технолозите на Македонија	2
61	2010 - Чалгија саунд систем	2
62	2011 - Consonance – Chamber Ensemble	2
63	2012 – дизајн на обвивка за специјалното луксузно дигипак издание од 5 ДВД на седумте дигитално реставрирани филмови на режисерот Столе Попов	2
64	2012 – дизајн на брошура за специјалното луксузно дигипак издание од 5 ДВД на седумте дигитално реставрирани филмови на режисерот Столе Попов	2
65	2012 – дизајн на менијата за специјалното луксузно дигипак издание од 5 ДВД на седумте дигитално реставрирани филмови на режисерот Столе Попов	2
66	2012 – дизајн на брошура, обвивка и менија за стандардно ДВД издание на дигитално реставрираниот филм „Црвениот коњ“ на режисерот Столе Попов	2
67	2012 – дизајн на брошура, обвивка и менија за стандардно ДВД издание на дигитално реставрираниот филм „Среќна Нова ‘49“ на режисерот Столе Попов	2
68	2012 – дизајн на брошура, обвивка и менија за стандардно ДВД издание на дигитално реставрираниот филм „Тетовирање“ на режисерот Столе Попов	2
69	2012 – дизајн на брошура, обвивка и менија за стандардно ДВД издание на дигитално реставрираниот филм „Gipsy Magic“ на режисерот Столе Попов	2
70	2012 – дизајн на брошура, обвивка и менија за стандардно ДВД издание на дигитално реставрираните документарни филмови на режисерот Столе Попов	2
71	2013 – дизајн на обвивка за специјалното луксузно издание на дигитално реставрираните филмови кое го опфаќа комплетното филмско творештво на браќата Манаки	2
72	2013 – дизајн на брошура за специјалното луксузно издание на дигитално реставрираните филмови	2

	кое го опфаќа комплетното филмско творештво на браќата Манаки	
73	2013 – дизајн на менијата за специјалното луксузно издание на дигитално реставрираните филмови кое го опфаќа комплетното филмско творештво на браќата Манаки	2
74	2013 – дизајн на обвивка и менијата за стандардното издание на дигитално реставрираните филмови кое го опфаќа комплетното филмско творештво на браќата Манаки.	2
	Вкупно	177,5

ДЕЈНОСТИ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС

Ред.Број	Назив на активностa:	Поени
1	2010 – член на организациски комитет на Меѓународниот конкурс за студентски плакат во Скопје, 2010, “Ecologic”	1
2	2010 – член на Комисија за евалуација на Факултетот за ликовни уметности во Скопје	0,5
3	2010/11 – член на Комисија за евалуација на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје	1
4	2010/12 – член на Комисија за приемен испит на Факултетот за ликовни уметности во Скопје	1,5
5	2011 – Стручна комисија на Министерството за култура на Република Македонија за доделување на државната награда „Св. Климент Охридски“	1
6	2012/14 – член на Комисија за настава на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје	1
7	2012 – член на Комисија за изработка на веб-страницата на Факултетот за ликовни уметности во Скопје	0,5
8	2013 – претседател на Комисија за приемен испит на Факултетот за ликовни уметности во Скопје	0,5
9	2013 – претседател на Комисија за номинирање на кандидати за државните награди на Република Македонија од страна на Факултетот за ликовни уметности во Скопје	0,5
10	2010 – 2014 – Раководител на студиска програма по графика	3
11	2013 – заменик-претседател на Институтот „Данте Алигиери“ во Скопје	1
12	2014 – член на Здружението „Кластер за иновативни и креативни индустрии“ во Скопје	1
	Вкупно	12,5

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	88,576
СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ	58
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	177,5
ДЕЈНОСТИ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС	12,5
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	14
Вкупно	350,576

Рецензентска Комисија

Ред. проф. м-р Зоран Јакимовски, претседател с.р

Вонр. проф. м-р Славица Јанешлиева-Бачварска,
член с.р

Ред. проф. д-р Софија Сидоренко, член с.р

РЕФЕРАТ
ЗА ИЗБОР НА ЕДЕН НАСТАВНИК НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ФИЗИЧКО
ОБРАЗОВАНИЕ, СПОРТ И ЗДРАВЈЕ ПО ПРЕДМЕТОТ ФИЗИЧКО
ОБРАЗОВАНИЕ ЗА НАСТАВА НА СТУДЕНТИ ОД НЕМАТИЧНИТЕ
ФАКУЛТЕТИ НА УНИВЕРЗИТЕТОТ „Св. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО
СКОПЈЕ

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје бр. 0201-1848/5 од 12.11.2014 година, објавен е конкурс во дневните весници „Дневник“ и „Лајме“ на 16.10.2014 година, за избор - преизбор на еден наставник-извршител по предметот физичко образование и спорт за студентите од нематичните факултети.

На 31. редовна седница на Наставно-научниот совет на факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје, одржана на 12.11.2014 година, отворена е постапка и формирана е Рецензентска комисија во состав:

1. доц. д-р Руждија Калач, претседател
2. доц. д-р Серјожа Гонтарев, член
3. виш предавач д-р Бранко Крстевски, член.

На конкурсот се пријави само еден кандидат, виш предавач м-р Сузана Симева. По разгледувањето на приложените документи, Рецензентската комисија на Наставно-научниот совет му го поднесува следниов.

ИЗВЕШТАЈ

Биографски податоци за кандидатката:

М-р Сузана Симева е родена на 15.2.1957 година во Скопје, основно образование завршила во Скопје, а средно училиште за физичка култура завршила во родниот град. Дипломирала на Факултетот за физичка култура во Белград во 1981 година. Магистрирала на Факултетот за физичка култура во Скопје на тема „Влијанието на техничко-тактичките дејствија врз успехот на ракометната игра, во 2002 година. Уште од својата рана возраст активно се занимава со спортски активности во ДТВ „Партизан“ во Чаир. Покрај другите, ги постигнува следниве спортски успеси: во 1972 има освоено второ место на републичките натпревари во гимнастика, а во 1973 година има учествувано на сојузните натпревари во Загреб. Како студент, работела на Катедрата за спортска гимнастика како демонстратор. По завршувањето на Факултетот се вработила во МУЦ „Панче Арсовски“, подготвувала екипи за учество на МОИ и освоила трето место во 1986 и прво место во 1988 година во спортска гимнастика. Во својата спортска кариера работи како инструктор по скијање и пливање со повеќе возрасни категории. Од 1998 година волонтерски е активна во Градскиот сојуз за грижа и воспитување на деца и младинци.

Научно -истражувачка работа:

Покрај магистерската работа, кандидатката м-р Сузана Симева објавува стручни и научни трудови во и надвор од земјата на конгреси и симпозиуми.

1. В. Соколова, С. Симева: „Утврдување на разлики и промени во некои антропометриски и биомоторни варијабли кај студентките од прва година на Скопскиот универзитет". Федерација на училиштен спорт на Македонија, стр. 423-426.
2. С. Симева, В. Соколова: „Влијанието на некои техничко тактички дејствија врз успехот на ракометната игра". Физичка култура, бр. 2, 2008 год 181 -182 стр.
3. В. Соколова, С. Симева : „Утврдување на разликите во латентниот простор помеѓу две групи испитаници". Физичка култура.
4. С. Симева, В. Соколова: „Факторска структура на некои техничко-тактички дејствија од ракометната игра". Национална спортска академија во Софија, декември, 2008.
5. С. Гонтарев, С. Симева, Б. Крстевски, М. Кртсевска: „Квалитетот на населбата во функција на детерминирање на нивото на физичката активност кај ученичките од 15 до 18 години". Наука и спорт 1(2009), стр.13-18.
6. С. Гонтарев, Крстевски, С. Симева: „Физичката активност и седентарните навики кај младите". Наука и спорт 1(2009) 17- 12.
7. С. Гонтарев, С. Симева: „Влијанието на некои психо-социјални фактори врз мотивационата подготвеност за промена на навиките за физичката активност кај ученичките од 15 до 18 годишна возраст". Охрид, 2010.

Наставно-педагошка дејност:

Како повеќегодишен успешен наставник во Центарот за физичко образование, во својата наставно-педагошка активност кандидатката се истакнува со успешно организирање и реализирање на редовниот наставен план и воннаставните содржини и активности. Како наставник на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје -Центар за физичко образование и спорт, својата активност ја насочува кон реализирање на наставно -спортските активности и со студентите од Универзитетот „Св. Кирил и Методиј" од Скопје преку организирање на атлетски кросеви и планинарски тури, обука студенти-непливачи и дообука на студенти пливачи, настава по скијање, аеробик и др.

Вештини и знаења:

-работа со компјутери: Microsoft office (Word, Excel, Power Point, Internet).

Познавање на јазици:

-руски, српски и хрватски јазик.

ПРЕДЛОГ

Врз основа на приложените документи од кандидатката и оцената на нејзината досегашна работа, како и имајќи ја предвид спортско - стручната,

наставно - педагошката, научната и општествената, спортската активност, како и афинитетите за понатамошно усовршување во областа на кинезиологијата, согласно со одредбите од Законот за високото образование, Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ и Правилникот на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Комисијата има чест да му предложи на Наставно- научниот совет на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје да ја избере кандидатката м-р Сузана Симева во наставно звање - виш предавач.

Рецензентска комисија,

1. Доц. д-р Руждија Калач, претседател	с.р.
2. Доц. д-р Серјожа Гонтарев, член	с.р.
3. Виш пред. д-р Бранко Крстевски, член	с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА УЛОГАТА НА ПРЕВЕДУВАЧОТ ВО
ПРОЦЕСОТ НА МЕДИЈАЦИЈА НА КОНФЛИКТИ ОД М-Р МАРИЈА
 ТОДОРОВА, ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Со Одлука на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, донесена на XII редовна седница одржана на 19.XII 2014 година, избрани сме за членови на Комисијата за оцена на докторската дисертација **Улогата на преведувачот во процесот на медијација на конфликти**, поднесена од м-р Марија Тодорова. Откако ја прегледаа докторската дисертација и се согласија околу основните премиси на нејзината оцена, членовите на Комисијата имаат чест на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да му го достават следниов

ИЗВЕШТАЈ

I

Докторската дисертација содржи 213 страници компјутерски обработен текст, кој содржи воведен текст на благодарност, вовед на трудот, четири глави посветени на елаборација на тезите, заклучни согледувања, користена литература и пет додатоци.

II

Користената литература (15 страници) содржи 473 единици од исклучително релевантни домашни и странски автори.

Во воведот на трудот, кандидатката м-р Марија Тодорова ги образложува мотивите и причините за изборот на проблемот на кој се фокусира, главно низ три точки: толкувањето на улогата на преведувачите низ историјата на конфликтите, елаборација на тезата за поврзаноста на преводот и конфликтите и укажувањето на трансдисциплинарноста како пристап. Како основна единица на анализа наведени се примерите на конфликтите во Македонија и на Косово, за кои кандидатката има непосредно искуство како преведувач. Се разбира, ваквиот пристап претставува квалитетна основа за образложувањето на улогата на толкувачот во процесот на медијација. Од анализите на теоретските парадигми и емпириското истражување поместени во трудот се екстрахирани и конкретни сознанија за вештините и компетенциите на преведувачите и толкувачите со кои тие треба да се здобијат во процесот на нивното образование. Укажано е дека улогата на преведувачите и толкувачите е од извонредно значење за процесот на комуникација помеѓу различни општествени групи, нации и култури. Кандидатката истакнува дека зголемената интеркултурна комуникација, од друга страна, ја зголемува и опасноста од додатни недоразбирања и со тоа генерирање на конфликти, што ја усложнува и деликатноста и опасноста со која се соочуваат преведувачите и толкувачите во исполнувањето на својата функција. Наведени се и низа примери од историјата од кои се гледа дека оваа професија, од етичка гледна точка или од гледна точка на поширока општествена одговорност, била ставена во функција на различни интереси, но била

и подложена на општествена осуда. Наведените согледби ѝ даваат на авторката за право да ја разбере природата на преведувањето и толкувањето во една трансдисциплинарна перспектива.

Во теоретскиот пристап кон проблемот на истражувањето се дефинирани основните поими кои се инхерентни на сложената материја која што може да ги елаборира повеќезначните карактеристики на процесот на преведувањето и толкувањето и нивната улога како процеси на специфична социјална комуникација. Така, тука се вклучени: теоријата на мирот, теоријата на конфликтите, улогата на медијаторот како толкувач, теоријата на комуникацијата, односно интеркултурната комуникација и теоријата на толкувањето.

Рефлексивната социологија на Бурдије и неговите познати концепти, како *хабитус*, *поле*, *капитал* и *илузија*, се препознаени како неопходен дискурс во објаснувањето на широките современи социокултурни процеси и промени. Оваа теоретска парадигма, според кандидатката, е исклучително значајна токму поради минуциозното објаснување на „интеракцијата помеѓу дејственоста и структурата – почетните активности на индивидуите и структурите кои ги ограничуваат или можеби ги оспособуваат – во преведувачките и толкувачките истражувања“. Во натамошниот текст се прави обид за објаснувањето на односот помеѓу преведувањето во контекст на конфликтни ситуации, при што основната теза е дека преведувањето подразбира не само пренесување на јазична симболика од еден во друг јазик, туку и толкување, односно преведување на еден севкупен културен контекст. Притоа, се разбира, културниот идентитет на преведувачот не може да биде занемарен. За реализација на значењето на овие тези понудени се сериозни анализи за улогата на преведувањето во конфликтот на Косово, 1999 година, како и конфликтот во Македонија во 2001 година. Овие анализи покажуваат дека постоењето на неутрални територии во кои се одвива медијацијата на конфликтите им помагаат на толкувачите да се „дистанцираат“ од својот *хабитус* и да постигнат одредено ниво на неутралност.

Во третата глава на трудот се објаснети елементите на методолошкиот пристап во истражувањето. Уште еднаш е нагласена научната цел на истражувањето која се однесува на согледувањето на улогата на преведувачите и толкувачите „како активни чинители во процесот на разрешување конфликти со медијација“. Во истражувањето е содржана и практичната цел поврзана со обидот за дизајнирање на наставна програма за идни преведувачи и толкувачи, повторно во контекст на нивното оспособување за улогата на медијатори во ситуации на конфликти. Конечно, општествената цел на истражувањето се однесува на градењето на културата на мир и мирното разрешување на конфликти во рамки на процесот на обликување на амбиент за долгорочна соработка и разбирање меѓу културите. Затоа, теоретската рамка на ова истражување се движи во една широка лепеза произлезена од теоријата на мировните студии, од една страна, и преведувачките студии, од друга страна.

За остварувањето на овие цели во истражувањето користени се сознанија и методи од областа на социологијата и етнологијата, а емпирискиот дел содржи техники за собирање податоци по пат на анкета, интервју и анализа на содржина. Особеноста и ширината на методолошкиот пристап е потврдена и со, мали по обемот на избраните единици за истражување, но значајни по својата структура и содржина, интервјуа врзани за одделни животни приказни на преведувачи и толкувачи.

Двете анонимни анкети спроведени во рамките на ова истражување се реализирани на македонски јазик на територијата на Македонија и на англиски јазик на територијата на Косово. Целна група на анкетите се професионални толкувачи (73 од Македонија и 13 од Косово), кои биле повикани да образложат

сегменти од нивното однесување во рамките на нивното учество како преведувачи во конфликтни ситуации. Целните групи на интервјуата се состојат од двајца експерти за толкување, директно вклучени во процесите на медијација на конфликти, најчесто на повисоко ниво, и двајца експерти за медијација, корисници на услуги на толкувачи во процесот на медијација на конфликти. На англиски јазик се спроведени интервјуа со двајца меѓународни дипломати и експерти во медијација.

Четвртата глава на трудот е посветена на пренесување и образложување на резултатите од спроведените истражувања, кои се однесуваат на местото и улогата на преведувачот, неговата „невидливост“ и неутралност, познавањето на јазиците на комуникацијата, вештините за медијација, нивната интеркултурна компетентност и едукација, контекстот во којшто се реализира преведувачко-медијациската активност и друго. Сознанијата поместени во овој дел од докторската дисертација претставуваат посебен придонес за осознавањето на феномените на интеркултурната комуникација во околности обременети со решавањето на последиците од контроверзноста на современото општество и култура.

Заклучните согледувања се концентрирани на востановување конкретни параметри преку кои може да се разбере значењето на толкувачите и преведувачите – медијатори во услови на глобализација, како и идентификација на елементите на структурата на образованието/обуката на припадниците на овие специфични професии.

Во користената литература се наведени дела од релевантни автори и значајни документи за истражуваната проблематика.

Додатоците во текстот овозможуваат детален увид во инструментите користени во емпириското истражување, како и во анализата на добиените резултати.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Докторската дисертација под наслов **Улогата на преведувачот во процесот на медијација на конфликти**, поднесена од м-р Марија Тодорова, претставува оригинален научен труд кој содржи значајни и интригантни тези за актуелните проблеми на современото општество што се препознаваат во сложеноста на нивоата и системите на комуникација неопходни за неговото одржување, односно за амортизација на контрадикциите кои тоа во себе ги содржи. Авторката на трудот се легитимира како посебно надарен истражувач, како во областа на општествените науки, така и во областа на хуманистиката. Способноста за користење на развиена методолошка постапка нè упатува на имагинативноста и иновативноста на м-р Марија Тодорова во сериозноста на пристапот кон истражуваната проблематика. Изборот на теоретските парадигми укажува на нејзиното познавање на комплексноста на проблемот, како и на оригиналноста во нивното селективно третирање. Ваквите способности на кандидатката даваат можност да ги забележиме нејзините способности за епистемолошката и хеуристичката димензија инхерентни на научното истражување.

Во согласност со овие сознанија и оценки, Комисијата има чест и задоволство на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да му предложи да го усвои овој позитивен извештај и да закаже термин за усна одбрана на докторската дисертација.

Комисија

1. Проф. д-р Антоанела
Петковска, с.р.
2. Проф. д-р Лидија Георгиева,
с.р.
3. Проф. д-р Марина Митревска,
с.р.
4. Проф. д-р Билјана Ванковска,
с.р.
5. Проф. д-р Соња Витанова
Стрезова, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА УЧЕБНИКОТ
„ПОЛИТИЧКА ГЕОГРАФИЈА И ГЕОПОЛИТИКА“
ОД ПРОФ. Д-Р ТОНИ МИЛЕСКИ

Врз основа на предлогот од Колегиумот на Институтот за безбедност, одбрана и мир, Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет, на единаесеттата редовна седница одржана на 19.11.2014 година, со Одлука бр. 12-2598/2 ме определи за рецензент на предлог-ракописот за учебник, насловен како „Политичка географија и геополитика“, поднесен од проф. д-р Тони Милески. Ценејќи ја укажаната доверба, со особено задоволство го поднесувам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Предлог-ракописот за учебник „Политичка географија и геополитика“ претставува научно дело на проф. д-р Тони Милески во кое преку соодветна методологија се продлабочуваат сознанијата за политичката географија и геополитиката на нашите простори. Со овој учебник ќе се комплетира потребната литература за предметната програма во рамките на студиската програма на Институтот за безбедност, одбрана и мир. Тоа значи дека учебникот првенствено ќе биде наменет за студентите од првиот циклус на студии, но и за сите оние кои сакаат подетално да се запознаат со предметот на истражување, целите и содржините на политичката географија и геополитика.

Предметната програма по „Политичка географија и геополитика“, во согласност со акредитираната студиска програма на Институтот за безбедност, одбрана и мир, се реализира во четвртиот семестар во обем од 4+2 часа и 6 ЕКТС-кредити. Содржините кои се посочени во ракописот во целост се совпаѓаат со посочената предметна програма „Политичка географија и геополитика“.

Предлог-ракописот за учебник, насловен како „Политичка географија и геополитика“, е изложен на 330 страници компјутерски обработен текст, поделен во 8 глави и повеќе табеларни и картографски прикази. Секое поглавје претставува посебна целина, во која на оригинален начин се разработени зададените тематски содржини. Од приложениот материјал, воочливо е дека ова дело претставува прво издание на авторот, проф. д-р Тони Милески.

Првиот дел од ракописот се потпира на основните поими кои се однесуваат на политичката географија и геополитиката. Авторот, во овој дел, поблиску ги објаснува составните елементи на предметот на проучување на овие научни дисциплини, како и нивните цели и задачи во научноистражувачкиот контекст.

Вториот дел, насловен како „Генеза на политичко географските и геополитичките погледи“, целосно е посветен на генезата на политичко-географските и геополитичките погледи низ историјата. Авторот започнува со анализа на античкиот период, потоа се фокусира на елаборацијата на највлијателните личности во поглед на развојот и втемелувањето на политичката географија и геополитиката од Германија, Франција, Велика Британија, Соединетите Американски Држави и Русија. Исто така, овозможен е прегледен приказ на класификацијата на геополитиката во минатото столетие.

Во третиот дел од ракописот, авторот се занимава со анализа и презентација на структурните елементи на државата. Главно, текстот овозможува разбирање на територијата и територијалноста како основни концепти во политичката географија.

Авторот ги користи развојниот и функционалниот методолошки модел за да ја дефинира „територијалната држава“. Исто така, во овој дел од ракописот се претставени современите теории за настанокот на државите.

Во продолжение на трудот, односно во четвртиот негов дел, дадени се поимите за територија и државна територија, објаснето е значењето на територијата во современи услови, прикажана е структурата на државните територии, видовите и мотивите за територијалните претензии, причините, основите за решавање и трговиите со територии.

Главното тежиште во петтиот дел од трудот е поставено на суверенитетот како политичко-географско и геополитичко прашање. Авторот ги објаснува суверенитетот и државниот територијален суверенитет. Притоа, објаснети се и предочени различните видови на суверенитет, како и териториите со нецелосен државен суверенитет, самопрогласените држави без меѓународно признавање, териториите со специјален политички статус.

Во шестиот дел од ракописот, авторот образложува какво е политичкогеографското и геополитичкото значење на државните граници. Во средишниот дел на овој сегмент од трудот се наоѓаат објаснувањата за различните концепти на државни граници, нивната класификација како и функцијата на политичките граници.

Аналитичките способности на авторот се видливи во седмиот дел од предложениот ракопис, каде што се објаснуваат концептите за светските геополитички поредоци. Притоа, следуваат конкретни геополитички анализи за глобалните геополитички актери кои придонесуваат кон креирањето на геополитичкиот поредок.

Во осмиот дел од ракописот се дефинира политичко-географскиот процес како основа за формирање на политичката карта. Во фокусот на анализите се наоѓа Балканскиот Полуостров, врз кој е аплицирана една класична геополитичка теорија за „Хартленд“ и „Римленд“ со чија помош се концептуализира современата политичка карта на Балканот.

Врз основа на сеопфатната анализа и рецензија на ракописот предложен за универзитетски учебник „Политичка географија и геополитика“, применетата методологија и посочената современа литература, со големо задоволство и чест препорачувам Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да ја прифати позитивната рецензија и да одобри публикување на учебникот насловен како „Политичка географија и геополитика“.

Рецензент

Проф. д-р Митко Котовчевски, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА УЧЕБНИКОТ
„ПОЛИТИЧКА ГЕОГРАФИЈА И ГЕОПОЛИТИКА“ ОД ПРОФ. Д-Р ТОНИ
МИЛЕСКИ

На предлог на Колегиумот од Институтот за безбедност, одбрана и мир, Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет, на XI редовна седница одржана на 19.11.2014 година, со Одлука бр. 12-2598/2 ме определи за рецензент на учебникот „Политичка географија и геополитика“, поднесен од проф. д-р Тони Милески. Заблагодарувајќи се за укажаната доверба, со особено задоволство можам да го поднесам следниов

ИЗВЕШТАЈ

Врз основа на предложениот ракопис за учебник „Политичка географија и геополитика“, видливо е дека тој претставува прв, на овој начин претставен, комплексен научен труд на проф. д-р Тони Милески. Во него се елаборирани актуелни и сложени теми и прашања од областа на политичката географија и геополитиката. Прашањата и разработените теми во ракописот, отвораат широки научни хоризонти кои се карактеризираат со исклучителен мултидисциплинарен пристап. Авторот на ракописот, проф. д-р Тони Милески, го вложил целокупниот свој научно истражувачки потенцијал и успеал една исклучително комплесна и крајно субјективистички обоена научна дисциплина да ја претстави и приближи до научната јавност на разбирлив, поедноставен и восприемлив начин.

Со оглед на структурата на ракописот, неговата содржинска конципираност, се воочува дека тој е наменет за студентите од првиот циклус студии на Институтот за безбедност, одбрана и мир при Филозофскиот факултет во Скопје.

Предметот политичка географија и геополитика, во согласност со акредитираната студиска програма на Институтот за безбедност, одбрана и мир од 2013 година, се реализира во четвртиот семестар во обем од 4+2 часа и 6 ЕКТС-кредити. Содржините кои се посочени во ракописот се во корелација со посочената предметна програма „Политичка географија и геополитика“.

Во самиот труд очигледна е посветеноста на авторот, преку сеопфатниот истражувачки ангажман, целосно да се идентификуваат и хронолошки да се прикажат сите клучни аспекти, прашања и проблеми кои долги низа години се поврзани со политичката географија и геополитиката. Авторот прави силни напори да ги одгатне сите контроверзи поврзани со оваа научна дисциплина, притоа потенцирајќи ги и отфрлајќи ги ставовите за тоа дека не се пожелни во научниот инструментариум на универзитетите низ Република Македонија. Со оваа констатација, јасен е заклучокот дека проф. д-р Милески прави обид за публикување на прво научно дело во форма на учебник од областа на политичката географија и геополитиката.

Ракописот „Политичка географија и геополитика“ од авторот проф. д-р Тони Милески претставува прво издание. Содржината на учебникот е изложена на околу 330 страници текст кој е конципиран во осум тематски поглавја, надополнет со повеќе табеларни и картографски прикази. По секое поглавје, авторот конципира прашања чии одговори студентите би требало да ги знаат по завршувањето на предавањата и вежбите од предметната програма во соодветниот семестар. Исто така, авторот по секое поглавје ја наведува користената библиографија.

Така, во првиот дел, насловен како „Поимно определување на политичката географија и геополитиката“, авторот нè воведува во основните дефиниции за по-

литичката географија и геополитиката. Исто така, посебно внимание во овој дел од ракописот е поставен на предметот на проучување, како и целите и задачите на политичката географија и геополитика.

Во вториот дел, именуван како „Генеза на политичкогеографските и геополитичките погледи“, дадени се почетните размислувања за конкретните дисциплини, почнувајќи од античкиот период, средниот век, класичните теории за политичката географија и геополитика, периодите помеѓу двете светски војни, како и периодот по завршувањето на блоковската поделеност во светот, односно современите размислувања на авторитетни личности (географи, политиколози, воени лица и сл.) од конкретните области. Накратко, ова поглавје е поделено во три целини. Покрај најраните почетоци за размислувањата за политичката географија и геополитиката, авторот нè упатува и на хронолошкиот преглед на развојните тенденции во Германија, Франција, Велика Британија, САД и Русија. Третата целина од ова поглавје се однесува на историскиот развој и класификацијата на геополитиката во дваесеттиот век.

Во третата глава, насловена како „Политичко-географска структура на државата“, презентирани се основните структурни елементи на државата. Притоа, авторот укажува и го потенцира значењето на територијата и територијалноста како основни концепти во политичката географија. Следува дефинирање на територијалната држава низ два методолошки модела, односно развоен и функционален. Во ова поглавје, исто така, објаснети се концептите на нација, држава и национална држава. Во последната целина, авторот одговара на поставеното прашање како се создаваат државите, а истовремено ги разработува модерните теории за настанокот на државите.

Во четвртиот дел од ракописот, авторот се фокусира на територијата во политичко-географската и геополитичката теорија и практика. Во овој дел се елаборираат поимот за територија и државна територија, еволуцијата на дебатите за значењето на територијата, структурата на државните територии, видовите и мотивите за територијалните претензии, причините за територијални спорови, основите за решавање на територијалните спорови како и примерите за трговии со територии низ историјата.

Петтиот дел од ракописот е насловен како „Суверенитетот како политичко географско и геополитичко прашање“. Авторот изложува поимни определби за суверенитетот и државниот територијален суверенитет. Понатаму, изложени се анализите за појавата на суверените држави, како и поделбата на суверенитетот на внатрешен и надворешен, како и на правен и реален суверенитет. Во продолжение следуваат делови кои се фокусирани на териториите со нецелосен државен суверенитет, самопрогласените држави без меѓународно признавање, териториите со специјален политички статус и најновите сознанија за суверенитетот во современиот политичкогеографски и геополитички контекст.

Шестиот дел се однесува на политичкогеографското и геополитичкото значење на државните граници. Овде се дефинираат границите, се прикажуваат и се разработуваат неколку концепти за границата (природни, национални, договорни, геометриски и граници на политичка моќ). Во продолжение, авторот нè запознава со класификацијата на границите и нивната функција.

Седмата целина од ракописот се однесува на светскиот геополитички поредок. Авторот елаборира неколку концепти на геополитички поредоци, засновани на еминентни научници кои се занимаваат со проблематиката на политичката географија и геополитиката. Овде се дадени конкретни геополитички анализи кои се однесуваат на одредени глобални актери кои со своите геополитички

акции директно влијаат врз креирањето на современиот геополитички поредок. Пред сè, се мисли на геополитичкото и безбедносното однесување на САД и Русија.

Осмиот дел од ракописот е заснован на приказот и дефинирањето на политичко- географскиот процес како детерминанта во формирањето на политичката карта. Анализите се однесуваат на Балканскиот Полуостров, а притоа практично се покажува како одредени геополитички теории можат да се применат во концептуализацијата на современата политичка карта на Балканот.

Следејќи го научноистражувачкиот подем на авторот, со предлог-ракописот за учебник „Политичка географија и геополитика“, може да се констатира виден напредок и адекватен одговор на научниот предизвик кој авторот си го поставил пред себе. Демистификацијата на политичката географија и геополитиката, преку интердисциплинарниот пристап, е во целост успешно реализирана. Учебникот, според стилот на пишување и јаснотијата во толкувањето и разбирањето, ги задоволува сите потребни нормативи предвидени за ваков облик на трудови.

Како резултат на претходно изнесените констатации и оценки, со особено задоволство и чест му препорачувам на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет да ја прифати позитивната рецензија и да го поддржи издавањето на учебникот „Политичка географија и геополитика“ од проф. д-р Тони Милески.

Рецензент

Проф. д-р Билјана Ванковска, с.р.

Р Е Ц Е Н З И Ј А
НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК „КРИЗЕН МЕНАЏМЕНТ“ ОД АВТОРОТ
ПРОФ. Д-Р МАРИНА МИТРЕВСКА

Врз основа на член 38 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Филозофскиот факултет во Скопје во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и член 16 од Правилникот за организирање издавачка дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно- научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XI редовна седница одржана 19.11.2014 година, донесе Одлука за назначување Рецензентска комисија за учебникот „Кризен менаџмент“, во состав: проф. д-р Антон Гризолд и проф. д-р Зоран Кековиќ.

По опсежното разгледување на ракописот, рецензентот до Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје го поднесува следниов

И З В Е Ш Т А Ј

Учебникот „Кризен менаџмент“ е трето дополнето и изменето издание на авторот проф. д-р Марина Митревска, редовен професор на Институтот за безбедност, одбрана и мир при Филозофскиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Ракописот со наслов „Кризен менаџмент“ е обработен на 190 страници. Основниот текст на трудот зафаќа 174 страници, со библиографски анекс на 6 страници, со 90 референтни единици, од кои 15 на македонски, 3 на српски, 4 на хрватски, а другите на англиски јазик.

Учебникот е усогласен со критериумите за наставниот процес според правилата на ЕКТС и според студиската програма по безбедност, одбрана и мир, за предметот кризен менаџмент, кој се изучува во втора студиска година, односно во третиот семестар на прв циклус студии (КОД БОМ3030, фонд на часови 4+2, ЕКТС 6) на Институтот за безбедност, одбрана и мир при Филозофскиот факултет во Скопје.

Ракописот за учебникот „Кризен менаџмент“ е трето дополнето и изменето издание. Имено, авторката проф. д-р Марина Митревска обработила нови теми, со што учебникот е обогатен, актуелен и ги следи современите трендови во областа на кризниот менаџмент. Предизвикот за трето, дополнето и изменето издание според авторката е последица на промените што се случија во делот на кризниот менаџмент, и тоа во меѓународните и регионалните институции (ЕУ, НАТО и ОБСЕ). Во учебникот се вклучени нови содржини со следниве наслови: Карактеристики на кризата, Референтни точки на кризата, Типологија на кризата, Динамика на кризата, Модерни кризи, Европска одбранбена агенција. Исто така, во учебникот се преработени содржините на следниве наслови: Дефинирање на кризата и Кризен менаџмент на Република Македонија.

Поаѓајќи од целите на учебникот, авторката напишала современ учебник, во кој во целост е опфатена предметната програма. За таа цел користела обемна литература која го обработува овој проблем, при што концентрацијата е насочена кон оние автори кои имале најсилно влијание во проучувањето на кризниот менаџмент.

Краток опис на содржината

Првата глава се однесува на теоретскиот пристап на системот за кризен менаџмент. Во неа се определени основните поими на криза, менаџмент и нивните

современи аспекти: дефинирачките атрибути и корелациите на анатомијата на кризата; задачите на кризниот менаџмент; планирањето на управување со кризите; управувањето и командувањето со кризи на национално ниво и улогата на владата во управувањето со кризите и стратегиите за справување со кризите. Кон димензионирањето на категоријалните елементи на трудот, што се опфатени во оваа глава, авторот тргнува од аспект на меѓународните безбедносни студии. Како основа на истражување на современите проблеми од областа на безбедноста, авторката тргнува од различните нивоа на анализа на кризата: анатомија на кризата, кризен менаџмент, управување со кризи и стратегии за справување со кризите. Основната категорија низ која се анализираат другите нивоа на кризен менаџмент се однесува на европската и националната безбедност. Таа во овој труд е дефинирана во смисла на генерален концепт поставен во европски контекст, но комплементарен со европската безбедност. Според тоа, развиениот концепт ка кризен менаџмент, наспроти традиционалниот, може да се распореди помеѓу екстремите на силата (која води до криза, или, пак, до нејзина ескалација) и мирот, опфаќајќи дел од нивните обележја, но додавајќи и повеќе елементи од нив.

Авторката во втората глава ги анализира современите аспекти на европскиот кризен менаџмент. Притоа во шест посебни дела го обработува статусот на кризниот менаџмент во ЕУ, ОБСЕ, НАТО и ООН. Во тој контекст прави одлична анализа докажувајќи ја следствена целина на посочените допирни точки на соработка и комуникација во рамките на кризниот менаџмент во овие институции и организации.

Третата глава се однесува на организациско функционалната поставеност на системот за кризен менаџмент во Република Македонија. Во овој дел, авторката ги анализира постконфликтните дилеми и потребата од креирање на систем за кризниот менаџмент во Република Македонија. Имено, авторката проф. Митревска поаѓајќи од осознаената процесно-комуникативна насоченост на системот за кризен менаџмент и изразената потреба од организациска компатибилност нуди препорака за проектирање на функционален систем за управување со кризи во Република Македонија. Оттука, авторката мошне умешно ја извлекува базичната констатација дека системот за кризен менаџмент во Република Македонија е еден од условите за успешно постконфликтно менаџирање на кризите, со комплентирање на различни методи и техники кои ќе бидат насочени не само во функција на менаџирање на конфликтите и кризите туку ќе произведуваат и стабилизирачки социо-политички елементи во државата, а тие ќе ги експортираат и на регионален план.

З А К Л У Ч О К

Ракописот „Кризен менаџмент“, поднесен од проф. д-р Марина Митревска, претставува извонредно значаен научен труд. Авторката сеопфатно го анализира статусот на кризниот менаџмент од аспект на можните структурно-експлицитни форми на кофункционалноста, што на трудот му дава обележје на оригинален и вреден прилог во науката. Во овој труд е извршена конзистентна интеграција на теоријата на кризниот менаџмент со практиката низ главите во учебникот. Концептот на кризниот менаџмент е илустриран со примери од анализа на меѓународните институции и организации. Ова издание вклучува карактеристики и содржини кои помагаат и го прават претходното издание успешно. Додека, пак, ревидирањето и проширувањето на трудот е засновано на новите достигнувања во доменот на кризниот менаџмент. За ракописот на проф. д-р Марина Митревска може да се констатира дека е особено научно-апликативен, бидејќи се потенцира

моделирањето на системот за кризен менаџмент, примарен на условите и потребите во Република Македонија.

Со оглед на сето напред изнесено, може да се констатира дека публикувањето на овој ракопис е од исклучително значење за студентите, бидејќи со овој учебник се пополнува дефицитот на учебничка литература од областа на кризниот менаџмент. Согласно со сите наведени причини, рецензентот има особена чест, на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да му предложи да го усвои овој позитивен извештај и да го одобри неговото печатење.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Антон Гризолд, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА НА РАКОПИСОТ ЗА УЧЕБНИК „КРИЗЕН МЕНАЏМЕНТ“, ОД АВТОРОТ ПРОФ. Д-Р МАРИНА МИТРЕВСКА

Правилникот за организирање на издавачката дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XI редовна седница одржана на 19.11. 2014 година, донесе Одлука за назначување Рецензентска комисија за учебникот „Кризен менаџмент“, во состав: проф. д-р Антон Гризолд и проф. д-р Зоран Кековиќ.

По разгледување на ракописот, рецензентот до Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Учебникот „Кризен менаџмент“ е трето дополнето и изменето издание на авторот проф. д-р Марина Митревска, редовен професор на Институтот за безбедност, одбрана и мир при Филозофскиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Ракописот со наслов „Кризен менаџмент“ е обработен на 190 страници. Основниот текст на трудот зафаќа 174 страници, со библиографски анекс на 6 страници, со 90 референтни единици, од кои 15 на македонски, 3 на српски, 4 на хрватски, а другите на англиски јазик.

Учебникот е усогласен со критериумите за наставниот процес според правилата на ЕКТС и според студиската програма по безбедност, одбрана и мир, за предметот кризен менаџмент, кој се изучува во втора студиска година, односно во третиот семестер на прв циклус студии (КОД БОМ3033, фонд на часови 4+2, ЕКТС 6) на Институтот за безбедност, одбрана и мир при Филозофскиот факултет во Скопје.

Ракописот за учебникот „Кризен менаџмент“ е трето дополнето и изменето издание. Имено, авторката проф. д-р Марина Митревска обработила нови теми, со што учебникот е збогатен, актуелен и ги следи современите трендови во областа на кризниот менаџмент. Предизвикот за трето, дополнето и изменето издание според авторката е последица на промените што се случија во делот на кризниот менаџмент, и тоа во меѓународните и регионалните институции (ЕУ, НАТО и ОБСЕ). Во учебникот се вклучени нови содржини со следниве наслови: Карактеристики на кризата, Референтни точки на кризата, Типологија на кризата, Динамика на кризата, Модерни кризи, Европска одбранбена агенција. Исто така, во учебникот се преработени содржините на следниве наслови: Дефинирање на кризата, Кризен менаџмент на Република Македонија. Авторката проф.д-р Марина Митревска користела литература насочена кон авторите кои имаат најсилно влијание во проучувањето на системот за менаџирање на кризите.

Краток опис на содржината

Освен Предговор, Вовед и селектирана библиографија, ракописот е солидно методолошки структуриран во повеќе глави, поглавја и потпоглавја, меѓу кои има логична поврзаност и редослед. Имено, секоја од главите во учебникот има карактеристика да го фокусира вниманието при читањето и да служи како сеопфатна проверка на совладаното и мерка за способноста да се одговори на поставените цели. Исто така, во секоја глава авторката ги дефинирала, ги објаснила и ги споредила соодветните аспекти на проблематиката на кризниот менаџмент.

Во рамките на првата глава, **„Кризен менаџмент“**, елаборирани се теоретските основи како синтеза на различни дискурси на единствениот предмет на учебникот - кризата, менаџмент и кризен менаџмент. Расправата започнува со дефинирање на проблемот и неговите основни поими со посебен фокус на сличностите кои се јавуваат во толкувањето на клучните поими.

Во рамките на втората глава, **„Европски кризен менаџмент“**, авторката акцент става на потребата од креирање на европски кризен менаџмент. Во тој контекст, во посебни поглавја се обработува статусот на кризниот менаџмент во ЕУ, ОБСЕ, НАТО и ООН.

Третата глава, **„Кризниот менаџмент во Република Македонија“**, се однесува на организациската поставеност на системот за кризен менаџмент во Република Македонија. Во овој дел е содржана сеопфатна анализа на постконфликтните дилеми и потребата од креирање на систем за управување со ризик во Република Македонија. Во посебни поглавја авторката нуди анализа на организациската поставеност на системот за управување со кризи во Република Македонија.

З А К Л У Ч О К

Ракописот за учебник „Кризен менаџмент“, поднесен од проф.д-р Марина Митревска, е од исклучително значење, токму затоа е потребно да се истакне посебната примена на овој учебник, и тоа на три конституенти: на студентите кои го изучуваат предметот кризен менаџмент, на академските работници и на институциите кои учествуваат во активностите на системот за управување со кризи. Оттука, ценам дека авторката напишала современ и сеопфатен учебник, за која цел користела обемна литература која го обработува овој проблем. Врз основа на изнесените податоци, во својство на рецензент позитивно го оценувам овој ракопис. Оттука, имам чест да му предложам на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет да го усвои позитивниот извештај и да го одобри неговото печатење и користење во универзитетската настава.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Зоран Кековиќ, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ЕФЕКТИТЕ ОД ВОНИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ЗАШТИТА НА ДЕЦА СО УМЕРЕНА И ТЕШКА ИНТЕЛЕКТУАЛНА ПОПРЕЧЕНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ ОД М-Р НАТАША СТАНОЈКОВСКА - ТРАЈКОВСКА, ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ - ИНСТИТУТ ЗА ДЕФЕКТОЛОГИЈА

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XII редовна седница одржана на 19.12 2014 година, нè избра за членови на Рецензентската комисија за оцена на докторскиот труд под наслов „Ефектите од вонинституционалната заштита на деца со умерена и тешка интелектуална попреченост во Република Македонија“, изработена од м-р Наташа Станојковска-Трајковска.

Заблагодарувајќи му се на Наставно-научниот совет за укажаната доверба, слободни сме да му го доставиме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација на м-р Наташа Станојковска-Трајковска е самостоен труд, кој претставува современа, научно-емпириска студија презентирани на 243 страници, структурирани во шест заглавија (теоретски основи на проблемот, истражувачки дел, резултати од истражувањето и дискусија, заклучоци и предлози, литература и прилози). Литературата која е користена за изработката на докторската дисертација е составена од 169 библиографски единици на англиски и македонски јазик, претставувајќи дел од актуелните тематски соодветни ракописи произлезени од голем број научноистражувачки студии и проекти реализирани во голем број земји низ светот.

Првото заглавие од докторската дисертација, **Теоретски основи на проблемот на истражување**, презентирани е во десет тематски единици. Првото заглавие претставува мошне солидна теоретска елаборација и дефинирање на проблемот на истражување.

На самиот почеток, кандидатката укажува на *дефинициите и класификацијата на лицата со пречки во интелектуалниот развој*. Посебно се задржува на лицата со умерена и тешка интелектуална попреченост и лицата со комбинирана попреченост, кои се предмет на нашето истражување. Во продолжение се задржува на *семејствата кои имаат деца со интелектуална попреченост* и нагласува дека во рамките на семејството детето ги формира првите емоционални врски, го развива чувството на припадност и започнува да го учи светот околу себе, односно ја гради својата

личност. Сето она што важи за семејството и улогата на родителите во развојот на детето што не е попречено во развојот, важи и за родителите што имаат дете со пречки во развојот, со тоа што родителите на ова дете имаат и специфични проблеми кои другите родители ги немаат или ги немаат во толкав обем, тежина и разноликост.

Во продолжение, м-р Наташа Станојковска-Трајковска се задржува на организацијата на *институционалната заштита* на лицата со интелектуална попреченост, па се надоврзува и на предностите кои ги нуди *вонинституционалната заштита* на овие лица кои со процесот на *деинституционализација* не заминаа во институции или се вратени од институциите и живеат во своите или во згрижувачки семејства.

Дневниот центар за лица со ментална или телесна попреченост е установа во која се остварува правото на дневно и привремено прифаќање и згрижување на лицата со интелектуална попреченост како форма на вонинституционална заштита. Во овој дел, кандидатката зборува за програмата за работа на дневните центри, подрачјата за работа со корисниците, стручниот кадар кој е вработен во нив и нивните задачи.

Компетенциите на вработените во дневниот центар е седмата тематска единица. Укажува дека овие лица, за да бидат успешни во професионалното давање помош, потребно е да поседуваат одредени особини како што се добрите комуникациски вештини, вештините за разрешување на конфликти, медијаторството, емоционалната стабилност и урамнотеженост, психичката и емоционалната зрелост, добрата самоконтрола, можноста за управување со сопствените импулси, познавањето и прифаќањето на сопствените потреби, желби и ставови. Исто така, овие лица треба да поседуваат способности за да ја препознаат состојбата во која другите се наоѓаат, да се грижат за другите и да бидат подготвени да дадат помош. Меѓу наведените способности и карактеристики, како најсуштински за постигнување успех во помагателната професија се издвојуваат емпатијата, алтруизмот и асертивноста.

Професионалното соопрување е осмата тематска единица која кандидатката опширно ја елаборира. Притоа нагласува дека „професионалниот стрес е психичка и физиолошка реакција на работникот на стресогените фактори на професијата кои ги надминуваат неговите реални можности и ја намалуваат неговата способност за оптимално професионално и социјално функционирање”.

Последните две тематски единици на кои кандидатката се задржува се потребата од *бенифициран сџаџ* за вработените кои работат со лица со интелектуална попреченост и на самиот крај укажува на *резултатите од групни слични испитувања*.

Во второто заглавие од дисертацијата, *Испражувачки дел*, објаснета е методолошката поставеност на емпириското истражување, при тоа јасно дефинирајќи ги предметот, целите и задачите на истражувањето, поставувајќи ги хипотезите и детерминирајќи го примерокот на истражување со утврдување на сите зависни и независни варијабли.

Предмет на истражување во оваа дисертација е потребата да се направи увид во ефектите од вонинституционалната заштита на децата со умерена и тешка интелектуална попреченост во Република Македонија преку анализа на капацитетот на центрите за дневно згрижување за деца со умерена и тешка интелектуална попреченост, персонални компетенции на вработените во дневните центри споредени со оние на вработените во институционалната заштита, како и анализа на задоволството на родителите/згрижувачите од услугите кои ги нуди дневниот центар и вонинституционалната заштита воопшто.

Од предметот произлегуваат и *цели* на испражувањето: да се утврдат ефектите од вонинституционалната заштита низ перцепцијата на експертите, родителите/старателите и вработените, како и да се утврди дали постојат разлики во ефектите од третман во вонинституционална и институционална заштита со посебен акцент на ефектите од третманот во дневните центри. *Практичната цел* на овој докторски труд е подигање на нивото на свест и информирање за реалната и објективната слика за моменталната состојба и капацитетите на дневните центри со што би се промовирала превентивна акција во насока на подобрување на професионален развој на вработените со цел подобар квалитет на живот на децата со умерена и тешка интелектуална попреченост. Една од целите на ова истражување е резултатите кои се добиени со него да предизвикаат низа позитивни промени во однос на соодветно остварување на правата од областа на социјалната заштита и евентуални промени во законската легислатива.

Остварувањето на поставените цели кандидатката го operationalизирала преку призмата на повеќе *задачи*: да се согледаат и да се вкрстат комплексните и неретко противречни проекции за задоволството од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилност од аспект на родителите/згрижувачите на децата со умерена и тешка интелектуална попреченост, од една страна, и од аспект на вработените во дневни центри, од друга страна. И на родителите/згрижувачите, и на вработените им е понудена можност со своите размислувања, предлози и идеи да придонесат за утврдување на моменталната состојба и нејзино подобрување со цел подобрување на квалитетот на живот на децата со умерена и тешка интелектуална попреченост. Исто така, утврдена е и потенцијалната поврзаност помеѓу емпатијата, алтруизмот и мотивацијата за работа кај вработените и евентуалните разлики во однос на овие компетенции помеѓу вработените од институционална и вонинституционална заштита.

Кандидатката наведува три групи *хипотези* (А, Б и В група). Општата хипотеза во А-групата гласи дека вработените во институционалната и вонинституционалната заштита со различни персонални карактеристики се разликуваат помеѓу себе во однос на степен на емпатија, алтруизам и мотивираност за работа. Во Б-групата, општата хипотеза гласи дека постојат разлики помеѓу родителите/згрижувачите со различни персонални карактеристики во однос на задоволството од квалитетот на услуги, самостојноста кај децата, социјалната писменост и адаптабилноста на децата. Кандидатката наведува и дополнителна, В-хипотеза, која гласи: Постојат разлики во одговорите на родителите/згрижувачите и вработените во дневните центри во однос на задоволството од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста на децата во дневните центри.

При изработката на овој труд се употребени квантитативни и квалитативни методи во истражувањето на ефектите од вонинституционалната заштита на деца со умерени и тешки пречки во развојот. Бидејќи во емпириските истражувања проблемот се проучува преку мерење на појавата, како што е случај и во ова истражување, применета е квантитативната истражувачка стратегија. Но, како помошно средство е употребена и квалитативна техника - фокусни групи, за добивање на повалидни и порелијабилни резултати со помош на мултиметодска триангулација.

Квантитативниот приод е употребен при формулацијата на хипотезите, конструкциите на варијаблите и анализата на односите меѓу варијаблите. За таа цел е спроведена анкета со прашалник за вработените во институционална и вонинституционална заштита, како и родителите/згрижувачите на деца со умерени и тешки пречки во развојот.

Во рамките на квалитативниот приод е употребена методолошка постапка - фокусни групи. Фокусните групи се спроведени со вработените во дневни центри низ Република Македонија кои опфаќаат деца со умерени и тешки пречки во интелектуалниот развој. За опис на квантитативните податоци добиени од ова истражување користена е аритметичката средина која претставува збир на мерни податоци поделени со бројот на мерења. За мерење на варијабилноста на податоците искористена е мерката на варијабилност-стандардна девијација, која е најдобар индикатор за растурањето на скоровите во примерокот и претставува основа за проценка на варијабилноста на појавата во популацијата. За да се утврдат разликите помеѓу групите користен е *t*-тест на статистичка значајност и АНОВА.

Обработката на податоците добиени со помош на фокусните групи е направена врз основа на користење на кодови, групирање на податоците и нивно категоризирање.

Во третото заглавие, *Резултатите од истражувањето со дискусија*, кандидатката прави анализа на резултатите со богат илустративен материјал, притоа дискутирајќи ги и споредувајќи ги добиените резултати со низа релевантни истражувања. Анализата на теоретските расправи и емпириските податоци, до кои е дојдено во истражувањето, упатуваат на следниве заклучни согледувања, во однос на хипотезите од групите А, Б и В.

Хипотези А, кои се однесуваат на вработените:

- Општата хипотеза во рамките на оваа група хипотези гласи дека постојат разлики помеѓу вработените во институционалната и вонинституционалната заштита во однос на степен на емпатија, алтруизам и мотивираност за работа.

Хипотезата *е њојвргена* во однос на две потскапи на емпатија, и тоа вработените во институционалната заштита имаат поголема склоност кон заземања на туѓо гледиште ($t=2,079$, $p<0,05$) и вработените во вонинституционалната заштита имаат поголема склоност кон чувство на лична непријатност ($t=-2,260$, $p<0,05$).

- А1 Вработените од женски пол покажуваат повисоки скорови во однос на степен на емпатија, алтруизам и мотивираност за работа наспроти вработените од машки пол во институционалната и вонинституционалната заштита.

Хипотезата *не е њојвргена*.

А2 Вработените со подолг работен стаж покажуваат повисоки скорови во однос на степен на емпатија, алтруизам и мотивираност за работа наспроти вработените со пократок работен стаж во институционалната и вонинституционалната заштита.

Хипотезата *не е њојвргена*.

А3 Вработените во редовен работен однос покажуваат повисоки скорови во однос на степен на емпатија, алтруизам и мотивираност за работа наспроти вработените на определено работно време и волонтерите во институционалната и вонинституционалната заштита.

Оваа хипотеза *не е њојвргена*.

А4 Вработените во институционалната и вонинституционалната заштита со различна професија се разликуваат помеѓу себе во однос на степен на емпатија, алтруизам и мотивираност за работа.

Оваа хипотеза *делумно се њојвргена*, односно постојат разлики помеѓу вработените со различни професии во однос на личната непријатност и вкупната емпатија.

- А5 Вработените кои посетувале повеќе обуки покажуваат повисоки скорови во однос на степен на емпатија, алтруизам и мотивираност за работа наспроти вработените со помал број на обуки во институционалната и вонинституционалната заштита.

Хипотезата *не е њојвргена*.

- А6 Вработените кои обуките што ги посетувале ги оцениле како обуки со повисок квалитет покажуваат повисоки скорови во однос

на степен на емпатија, алтруизам и мотивираност за работа наспроти вработените кои сметаат дека обуките биле со понизок квалитет во институционалната и во инстинктуционалната заштита. Хипотезата е ѝошвргена само во однос на завземање на туѓо гледиште, додека во останатите потскали на емпатија како и во алтруизам и мотивација за работа не е ѝошвргена.

Хипотези Б, кои се однесуваат на родителите/згрижувачите:

- Општата хипотеза во рамките на оваа група хипотези гласи дека постојат разлики помеѓу родителите/згрижувачите со различни персонални карактеристики во однос на задоволството од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста на децата.
- Б1 Родителите/згрижувачите од женски пол покажуваат повисоки скорови на скалата на задоволство од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста на децата во дневните центри за разлика од родителите/згрижувачите од машки пол.

Хипотезата не е ѝошвргена.

Б2 Родителите/згрижувачите со повисок степен на образование покажуваат повисоки скорови на скалата на задоволство од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста на децата во дневните центри за разлика од родителите/згрижувачите со понизок степен на образование.

Хипотезата не е ѝошвргена.

Б3 Родителите/згрижувачите на децата со повисок степен на интелектуална попреченост ќе покажат повисоки скорови на скалата на задоволство од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста на деца во дневните центри за разлика од родителите/згрижувачите на децата со понизок степен на интелектуална попреченост.

Оваа хипотеза не е ѝошвргена во делот на задоволство од промени во самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста, а се ѝошвргува во однос на квалитетот на услуги.

- Б4 Родителите/згрижувачите чии деца се опфатени со третман во инстинктуционалната заштита покажуваат повисоки скорови на скалата на задоволство од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста за разлика од родителите/згрижувачите чии деца се опфатени со третман во институционална заштита.

Хипотезата не е ѝошвргена иако се очекуваше дека родителите/згрижувачите кои имаат дете опфатено со третман во инстинктуционалната заштита ќе манифестираат повисоки скорови на скалата на задоволство. Малиот примерок на родители чии деца се опфатени со третман во институција не дозволува реална споредба, но во секој случај значи дека родителите се

задоволни од услугите и условите, како и од промените кај нивните деца по започнувањето на третманот во институцијата.

- Б5 Родителите покажуваат повисоки скорови на скалите на задоволството од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста на деца во дневните центри, за разлика од згрижувачите.

Оваа хипотеза не е ѝошвргена.

Б6 Родителите/згрижувачите кои се вработени покажуваат повисоки скорови на скалите на задоволството од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста, наспроти родителите/згрижувачите кои не се вработени.

Хипотезата не е ѝошвргена.

Б7 Родителите/згрижувачите кои земаат социјална помош покажуваат повисоки скорови на скалите на задоволството од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста, наспроти родителите/згрижувачите кои не земаат.

Хипотезата не се ѝошвргува.

- Б8 Родителите/згрижувачите на децата кои подолго време се опфатени со третман во дневен центар покажуваат повисоки скорови на скалите на задоволството од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста, наспроти родителите/згрижувачите на децата кои пократко време посетуваат дневен центар.

Резултатите не ја потврдуваат хипотезата.

Како В хипотеза е поставена хипотезата дека постои поврзаност помеѓу задоволството од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста на децата во дневните центри.

Хипотезата В во целост е ѝошвргена, односно постои позитивна поврзаност помеѓу задоволството од квалитетот на услуги, самостојноста, социјалната писменост и адаптабилноста на децата во дневните центри.

Со ова истражување се добиени многу информации и се изведени многу заклучоци кои предизвикуваат различни асоцијации, отвораат многу прашања, а неретко и сугерираат на многу решенија. Испитаниците во ова истражување даваат многу предлози и сугестии, од кои повеќето се формулирани добро, убедливо се образложени и оправдани. Кога само дел од нив би се усвоиле и реализирале, системот би функционирал многу подобро, па затоа наместо заклучок, наведени се сите оние предлози и препораки кои се од системски карактер и се однесуваат на децата со умерена и тешка интелектуална попреченост кои се опфатени во дневните центри.

Истражувањето е спроведено со цел да се утврдат ефектите од вонинституционалната заштита на деца со умерена и тешка интелектуална попреченост во Република Македонија. Потребата за процена на состојбата поврзани со вонинституционалната заштита се појавува во контекст на

бројните акции насочени кон заштита на правата на децата, а особено од аспект на деинституционализација и замена на институционалната во вонинституционална заштита и подобрување на квалитетот на третман и животот воопшто на децата со умерена и тешка интелектуална попреченост.

Препоракиите се поделени во четири дела:

- препораки кои се однесуваат директно на децата како корисници на услугите и третманот во дневните центри;
- препораки кои се однесуваат на родителите/згрижувачите;
- препораки кои се однесуваат на вработените во дневните центри и Завод за рехабилитација на деца и младинци „Топанско Поле“;
- препораки кои се однесуваат на измени во општествената свест за децата со интелектуална попреченост, но и измените од областа на здравствената заштита и работните односи.

Наведените предлози и препораки се од различна природа – некои се однесуваат на концепциски прашања, други на техничко- организациски, трети на кадровски прашања и прашања поврзани со едукација и доедукација. За некои решенија потребна е законска форма, за некои се доволни подзаконски акти, а дел бараат промени во програмите за работа. Секако овде не се изложени сите предлози и идеи кои се согледани во рамките на ова истражување, туку само оние кои се поврзани со резултатите од истражувањето. Некои од нив се темелат на податоци, а дел се дискутабилни идеи, отворени прашања за кои долго може да се дискутира. Во секој случај, ова истражување ја наметнува потребата од една широка, стручна дебата кога станува збор за реформи во системот на заштита на децата опфатени со третман во дневните центри и згрижени во установите за социјална заштита.

Заклучок и предлог

Ова истражување на м-р Наташа Станојковска-Трајковска е прво од ваков тип во нашата земја, доколку се земе предвид поврзаноста на варијаблите кои се испитуваат - персоналните компетенции на вработени од институционална и вонинституционална заштита. Поаѓајќи од основната цел на ова истражување, да се стекне увид во ефектите од вонинституционалната заштита, то ќе треба да претставува појдовна рамка за утврдување на капацитетите на дневните центри во Република Македонија и евентуалните промени кои треба да ги претрпат тие.

Сметаме дека резултатите од ова истражување ќе ѝ послужат на стручната јавност за стекнување со нови знаења и ќе ги поттикнат на примена на нови методи и стручни постапки со цел да се подобри системот на социјална заштита. Веруваме дека со информирањето ќе ја подигнеме јавната свест за правата на децата со пречки во развојот и разгледување на можностите за реструктурирање на постојните институции, како и улогата на ресурсни центри на веќе постојните институции, но и развој на нови форми на детска и социјална заштита. Придонес сметаме дека ќе даде и во

истражување на нови можности и решенија кои можат да се интегрираат во системот на семејно-правната и социјалната заштита. Исто така, ова истражување би требало да претставува поттик за нови истражувања во оваа област, но и за промена на веќе постојните законски и подзаконски акти.

Врз основа на прикажаната анализа и оцена на докторскиот труд, Комисијата има задоволство и чест да му предложи на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да ја прифати позитивната рецензија на докторската дисертација под наслов: **Ефектите од вонинституционалната заштита на деца со умерена и тешка интелектуална попреченост во Република Македонија**, изработена од **м-р Наташа Станојковска-Трајковска**, и да одобри усна јавна одбрана на трудот.

Комисија

Проф. д-р Ристо Петров, с.р.

Проф. д-р Горан Ајдински, с.р.

Проф. д-р Наташа Чичевска-Јованова, с.р.

Проф. д-р Зора Јачова, с.р.

Проф. д-р Зоран Киткањ, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ЕГЗИСТЕНЦИЈА И ИНТУИЦИЈА – БЕРГСОНОВО И ХАЈДЕГЕРОВОТО ПОИМЈАЊЕ НА ЧОВЕКОТ И ВРЕМЕТО“ ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р ДЕЈАН ЗДРАВКОВ, ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Во согласност со Одлуката на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, донесена на X редовна седница одржана на 22.X 2014 година избрани сме за членови на Комисијата за оцена на докторската дисертација под наслов **Егзистенција и интуиција – Бергсоновото и Хајдегеровото поимање на човекот и времето**, од м-р **Дејан Здравков**, пријавена на Институтот за филозофија. Со благодарност за укажаната доверба, Комисијата има чест на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје да му го достави следниов

ИЗВЕШТАЈ

Опис

Докторската дисертација **Егзистенција и интуиција – Бергсоновото и Хајдегеровото поимање на човекот и времето**, поднесена од кандидатот м-р Дејан Здравков, зафаќа вкупно 288 страници компјутерски текст, македонска кирилица, фонт 12, од кои на последните 6 страници (стр. 282-288) е поместена библиографијата. Табели, графикони и други статистички прилози нема.

Преглед на содржината

Експозицијата на текстот е реализирана низ релативно едноставна и прегледна структура, составена од 4 главни дела: **Вовед** (стр. 1-23); **Бергсоновата потрага по реалното време и вистинското Јас**, при што оваа глава натаму е разделена на пет потточки (стр.24-139); третиот дел посветен е на дискусија на ставовите на Хајдегер и е насловен **Хајдегеровата потрага по изворното време и автентичната егзистенција**. И овој дел, еден од двата носечки столба на целата докторска дисертација, натаму е разделен на седум тематски студии посветени на сфаќањата на Хајдегер, а е реализиран на 130 страници (стр.140-270; на крајот од текстуалниот дел се поместени завршните согледби насловени како **Заклучок** (стр. 271-281). Последниот дел од дисертацијата го зафаќа **библиографијата**.

Анализа на содржината

Како што се гледа од самиот наслов, докторската дисертација на м-р Дејан Здравков е посветена на еден еминентно филозофски проблем. Неговото

универзално значење, содржано во тематизацијата на времето како сеопшта и апсолутна константа на светот и авторецепцијата на човекот соочена со обидот да ја лоцира својата изворна егзистенцијална состојба и да го дефинира својот онтолошки идентитет, од една страна, ја добива својата дисциплинарна конкретизација во минуциозно реализирана компаративна анализа на филозофските гледишта на Анри Бергсон и Мартин Хајдегер, посветени токму на проблемот на времето и автентичниот идентитет на човекот. Од првата страница на дисертацијата, кандидатот м-р Дејан Здравков на овој проблем му пристапува компетентно и без двоумење – *in medias res* – што придонесува неговиот **Вовед** да претставува самостоен есеј, еден вид синтетичка мини-студија во која се презентирани, систематски организирани и навестени најзначајните аспекти на овие два органски поврзани проблема кои претставуваат централна тема на дисертацијата.

Првата од двете тематски целини на дисертацијата ги третира Бергсоновите филозофски медитации на тема на елузивната суштина на она што вообичаено го подразбираме под поимот на “реалното време” и “вистинското Јас”. Кандидатот м-р Дејан Здравков влегува со јасна стратегија во овој огромен простор во кој е собрана практично сета импозантна продукција на филозофот-нобеловецот Анри Бергсон. Свесен за својата цел, тој најнапред се концентрира врз реевокацијата (терминот “реконструкција”, едноставно не е соодветен за виталистички интонираната филозофија на Бергсон), на Бергсоновиот поим на времето. По опстојна анализа на Бергсоновите ставови, која на кандидатот му овозможува воспоставување јасен став за Бергсоновиот концепт на времето, м-р Здравков истата методолошки ригорозна постапка, ја применува врз проблемот на Бергсоновото сфаќање на вистинското Јас, како автентична, трансоцијална константа на антрополошкиот идентитет и асеитет. Во вака сфатеното вистинско Јас, се лоцира самосвеста на човекот независна дури и од физиолошките основи на нашето постоење, какви што се мозокот и централниот нервен систем. По анализата на проблемот на времето како *минување*, односно, како “одмотување и намотување на клопчето на времето и секавањето” (изразот е на А. Бергсон), следува од него директно. та дури и императивно произлезеното прашање за односот на духот и телото, обединети во еден од најзначајните концепти на филозофијата на Бергсон: концептот на времето сфатено како *нейосредно ѝраење*, како *ѝосѝојана ѝрезенѝносѝ*, а не како минување и доаѓање. Логично, анализата кулминира со дискусијата на Бергсоновите сфаќања на иднината како филозофска категорија, и тоа во контекстот на психолошкото доживување на времето, но исто така и во однос на неговиот онтолошки статус!

Втората проблемска целина е резервирана за експозиција на ставовите на Хајдегер во однос на таканареченото *изворно време* и на автентичната егистенција, како и за опстојна, критички акцентирана дискусија на овие централни концепти на Хајдегеровата филозофија. Со оглед на опфатот на овие две тематски целини и нивната сложеност, кандидатот м-р Дејан Здравков методички адекватно ги иследува низ анализата на неколку (конкретно, седум) темелни и според Хајдегер, универзални човечки состојби на свеста кои кај него функционираат како конститутивни елементи на

целата негова филозофска позиција, позната како *фундаментална онтологија*. Прва на листата на состојбите на свеста која ја анализира кандидатот м-р Дејан Здравков се наоѓа - донекаде парадоксално – наедно е и последната која се однесува на човечкиот живот, имено – *смртта*! Втората состојба на свеста - *совеста* - секако една од најзначајните одлики својствени, најверојатно, само на човекот како негова ексклузивна одлика која може да биде и негов највисок квалификатив и негов дефинитивен дисквалификатив, анализирана е низ феноменолошко-егзистенцијална интерпретација. Според Хајдегер, човековата свест за сопствената смртност, во синергија со чувството на совеста, ја комплетира херменевтичката состојба на egzистенцијалното Јас и го прецизира неговиот контекст. Следствено, докторандот м-р Дејан Здравков ја промовира токму оваа проблемска целина во третата тема на својата анализа на Хајдегеровата филозофија во однос на овие прашања. Состојба на некогаш акутна, некогаш, пак, латентна, но секогаш тука присутна и дотолку константната загриженост, претставува четврта состојба на свеста која Хајдегер ја издвојува како универзална човечка состојба. Определена како *фрустрација*, односно како *анксиозност*, оваа психичка состојба претставува еден вид перманентна *јанса*, внатрешен аларм, накусо, сирена којашто не стивнува, црвен сигнал што не гасне! Согласно со критериолошките имепративи на самиот Хајдегер, кандидатот м-р Здравков состојбата на *трижања/јансања* ја лоцира во контекстот на нејзината фундаментална онтолошка смисла, што значи дека не ја третира како психичка состојба, уште помалку како психоаналитичка тема. Петтиот дел од анализата на Хајдегеровите филозофски сфаќања, докторандот м-р Дејан Здравков го фокусира врз аспектите на неговата критика на повторената временска интерпретација, а шестиот, во истиот контекст на *времето* кое е еден од двата темелни концепта на филозофијата на Мартин Хајдегер, посветена е на неговата критика на традиционалното сфаќање на времето. Конечно, седмиот дел од оваа втора централна тематска целина на дисертацијата ја презентира - *in extenso*, но без штета за прецизноста! – критиката на Бергсоновото поимање на времето.

Резултатите на ова истражување и финалните сознанија во однос на темата на докторската дисертација се сумирани во завршниот текстуален дел, насловен **Заклучок**. Мултидисциплинарниот карактер на методот применет во оваа дисертација, кандидатот м-р Дејан Здравков тука го потенцира со секвенците од филмската уметност, внесувајќи филозофски релевантни елементи од познатиот филм “Седмиот печат” на Ингмар Бергман, во дијалогот на Смртта и витезот.

Анализа и мислење

Темата на докторската дисертација е посветена на одредување на релацијата на човекот и времето, кој претставува еден од темелните проблеми на целата филозофија во текот на нејзината историја. Со оглед на фактот што од одредувањето на оваа релација произлегуваат и импликациите кои битно ја определуваат не само автоперцепцијата на човекот во светот,

туку и ги дефинираат содржините на неговата самосвест како корелат на онтолошката даденост на светот, оваа проблематика е една од малкуте теми кои секогаш остануваат во фокусот на најнепосредната актуелност. Во големиот опус на релевантни филозофски позиции кои битно ја определиле не само историјата на филозофијата, туку и историјата на човековото самоспознавање, кандидатот м-р Дејан Здравков се определил за компаративна анализа на концепциите на францускиот филозоф Анри Бергсон, до денес единствениот филозоф-нобеловец и еден од највлијателните мислители на 20 век, контроверзниот германски филозоф Мартин Хајдегер. За ваквиот избор, докторандот м-р Здравков бил раководен од неколку оправдани мотиви. Најнапред, станува збор за мислители меѓу кои постои конкретен дијалог и тоа токму на темите издвоени како централен проблем на оваа дисертација. Мартин Хајдегер опстојно ги коментира сфаќањата на својот филозофски претходник Анри Бергсон, при што низ овој дијалог, битно ги определува и сопствените сфаќања како на времето, така и на статусот и смислата на автентичната човечка егзистенција. На места, ставовите на Бергсон претставуваат директна инспирација за Хајдегер, поттик па дури и еден вид откритие за радикално нови согледби во неговата филозофија. Карактеристичен пример во прифаќањето на Бергсоновиот поим на *дуреање* (*Duree*) со кој тој успева категоријата на *време* дефинитивно да ја издвои од монополот на егзактните науки, пред сè на физиката, оспорувајќи го статусот на неговата апсолутна објективност и внесувајќи во поимањето на времето радикално антрополошки карактер, сфатен и како психолошки и како филозофски реалитет. Бергсон влијае врз Хајдегер и преку оние свои ставови со кои Хајдегер остро полемизира. Сепак, оваа полемика не треба да го затскрие фактот дека тие несогласувања со Бергсон директно му овозможуваат на Хајдегер, токму преку радикалното несогласување, прецизно да ги формулира сопствените сфаќања и во однос на проблемот на времето и во филозофското одредување на човекот. Конкретно, една од крупните разлики е во тоа што Бергсон инсистира врз специфично самостојниот статус и на минатото, но исто така и на иднината. Кандидатот прецизно ја согледува суштината на Хајдегеровите објекции упатени на адреса на Бергсон токму во однос на ова онтолошко осамостојување на минатото и на иднината, односно инсистирањето на Бергсон врз нивниот делумно објективен карактер и определена суштинска независност од човекот како *шука-биџие*! Во својата експертиза на ова несогласување на двајцата големи филозофи, докторандот м-р Здравков ја детектира наведената разлика, ги реконструира основните филозофски постулати врз кои таа се потпира и прецизно ја формулира суштината на финалните ставови на едниот и на другиот мислител. Како што тој покажува, суштината на ставот на Хајдегер произлегува од неговото несогласување минатото и иднината да се третираат како (макар делумно) самостојни категории неразделни од човечката егзистенција сфатена како радикална состојба на презентност, нурнатост во сеопфатна сегашност, која Хајдегер ја определува како состојба *да-се-биде-шука*. Тоа значи оправдано и точно, заклучува кандидатот, дека: “За Хајдегер, вака одреденото минато (и сегашноста! Ф.М.) всушност е само еден вид на сегашност, временски модус на минатото лишен

од своја автентичност“ (стр.268). Според Хајдегер, осамостојувањето на минатото, но и на иднината, не може да се сфати како тие да се нешто што повеќе не е тука, нешто што поминало, заради што не може ни да се прифати дека било минатото, или пак иднината, би можеле да поседуваат некако апсолутно самостоен реалитет, надвор од човекот како *шјука-биџие*. Како што аргументирано и прецизно заклучува кандидатот м-р Дејан Здравков, за Хајдегер “...суштината на *временосџа* се состои во екстатичкото единство на *билосџа* (граматички спорна кованица ??Ф.М.) и иднината...како состојба во која се *временува сеџашносџа*“ (стр. 268). На ова место, Комисијата со задоволство укажува на високиот степен на објективноста и критичката дистанца, одлики кои кандидатот м-р Дејан Здравков ги демонстрира во целата своја дисертација. Токму овие белези му овозможуваат во докторската дисертација да се крене над стриктно дескриптивното ниво и суверено да се движи во сферата на аргументирани интерпретации, па дури и да стапува во креативен критички дијалог со сфаќањата на двајцата големи филозофи по темите кои се централен предмет на неговиот интерес.

Импресивна илустрација на кажаното претставуваат финалните согледувања сумирани во прегледот на Хајдегеровата критика на Бергсоновото поимање на времето (стр. 253-270), односно во **заклучокот** (стр.271-281), кои прераснуваат и во оригинален филозофски придонес кон оваа тема. Имено, во однос на критиката на Бергсоновите стојалишта, Хајдегер ја издвојува оцената дека “...неговото (Бергсоновото)) сфаќање на времето останува онтолошки потполно неодредено и недоволно“ (М.Хајдегер,, *Биџие и време*, стр.388), како својот најсериозен приговор. Во дискусија со аргументите на Хајдегер, докторандот м-р Дејан Здравков укажува на само делумната оправданост (што всушност значи = неоправданост! Ф.М.) на овој приговор, со укажувањето дека Хајдегер воопшто не ги коментира ставовите на Бергсон кои овој приговор воопшто не ги погодува. Имено, Хајдегер својот однос кон Бергсон го формулирал само врз основа на критичко читање на првиот Бергсонов текст на оваа тема, *Расџава за неџосредниџе даџи на свесџа* (*Essai sur les données immédiates de la conscience*, при што поимот *даџиџиџе*, може да се преведе и како *содржини*, но не *факџи*, Ф.М.), објавен 1889 година. Дали Хајдегер воопшто ги читал подоцнежните и далеку позначајните дела на Бергсон, во кои тој ја прецизира и во голема мера ја ревидира својата позиција од првото дело врз кое Хајдегер ја темели не само својата критика туку на овие ставови на Бергсон, туку целата рецепција на неговата филозофија, тешко е да се рече; независно од тоа, кандидатот м-р Дејан Здравков аргументирано укажува дека во целиот опус на Хајдегер не се коментира ниту еден став од најзначајните Бергсонови дела, пред сѐ, *Маџерија и меморија* (*Matière et mémoire*, 1896), односно неговото филозофски најрелевантното дело *Творечкаџа еволуција* (*L'Evolution créatrice*, 1907), за кое, впрочем во 1927 година Бергсон и ја добил Нобеловата награда (додуша за книжевност, а не за филозофија, за која Нобеловата награда не се ни доделува). Кон ова, м-р Дејан Здравков го додава и аргументот од супстанцијална важност, кој Хајдегер не го регистрирал, а тоа е дека целта на Бергсон, да создаде нова

метафизика, радикално се разликува и води кон поинакви филозофски решенија од оние на самиот Хајдегер, кој за главната цел на својата филозофија ја определува фундаменталната онтологија.

Докторската дисертација **Егзистенција и интуиција – Бергсоновото и Хајдегеровото поимање на човекот и времето**, поднесена од м-р Дејан Здравков, е реализирано на ниво соодветно за овој ранг научни трудови и по своите квалитети ги исполнува стандардите предвидени за стекнување право на усна одбрана. Темата на дисертацијата филозофски е високо релевантна, а нејзината актуелност ги надминува рамките на која било конкретна епоха; кандидатот со доволна уверливост ги наведува конкретните истражувачкуи мотиви кои го воде да се определи за оваа тема, при што нејзината филозофска релевантност дополнително е засилена и со академските, односно едукативните придобивки на едно вака систематски реализирано истражување. Оваа оценка се однесува и на студентите на општествените науки, но и за културната јавност на Република Македонија и пошироко. Во својот пристап, кандидатот низ целиот текст покажува примерна информираност за сите релевантни аспекти на избраната тема; неговата коректност во интерпретацијата на стојалиштата е усогласена со текстуалната евиденција и ниту еднаш не преминува во неоправдана, поправо, во неаргументирана, критика, ниту пак во *држање сѝрана*; кон ова, Комисијата ја истакнува доследноста во почитувањето на принципот на објективноста на кандидатот во однос на логичката вредност на аргументите, при што до израз доаѓа неговата систематичност во проверката на сопствените заклучоци; стилот на дисертацијата оди рака под рака со логичката прецизност и мисловната јасност, текстот во целина е читлив, разбирлив, при што неоптовареноста со претерана техничка терминологија дозволува текстот на дисертацијата на места да прерасне во книжевно беспрекорна наратија. Во целина, станува збор за самостојна студија на една особено значајна, но и крајно сложена филозофска тематика, која претставува значаен придонес во систематската презентација и компаративното расветлување на концепциите на овие двајца водечки и можеби, највлијателни филозофи на 20 век. Како нагласено самостојно дело, оваа дисертација, по низа свои согледби, претставува и оригинален придонес кон истражуваната тема, а нејзините резултати отвораат простор за натамошен инструктивен дијалог и нови истражувања и во поширокиот филозофски контекст.

Предлог

Со оглед на изнесените аргументи и оцената дека станува збор за зрело, самостојно и оригинално истражување од областа на филозофијата, Комисијата има чест на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, да го усвои позитивниот Извештај за докторската дисертација под наслов **Егзистенција и интуиција – Бергсоновото и Хајдегеровото**

поимање на човекот и времето, поднесена од м-р Дејан Здравков, и на кандидатот да му одобри и определи датум за усна одбрана.

Комисија

- 1. Проф. д-р Ферид Мухиќ, ментор, с.р.**
- 2. Проф. д-р Вера Георгиева, член, с.р.**
- 3. Доц. д-р Ристо Солунчев, член, с.р.**
- 4. Проф. д-р Ана Димишковска, член, с.р.**
- 5. Проф. д-р Иван Цепароски, член, с.р.**

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА РЕДОВЕН ПРОФЕСОР ПО ПРЕДМЕТОТ **ГРАМАТИКА НА СОВРЕМЕНИОТ АНГЛИСКИ ЈАЗИК** НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на својата четириесет и осма редовна седница одржана на 15.12.2014 година, избра Рецензентска комисија во врска со пријавата од д-р Јованка Лазаревска-Станчевска на конкурсот објавен во весниците „Дневник“ и „Коха“, за избор на еден наставник (во сите звања) по предметот *граматика на современиот англиски јазик*. Рецензентската комисија, во состав: д-р Марија Јанева-Михајловска, редовен професор, д-р Елени Бужаровска, редовен професор и д-р Зозе Мургоски, редовен професор, по увидот во доставениот материјал на Наставно-научниот совет му го предлага следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ

Д-р Јованка Лазаревска-Станчевска е родена на 8.12.1965 во Скопје.

Образование:

Д-р Јованка Лазаревска-Станчевска завршила основно и средно образование во Скопје. На Филолошкиот факултет во Скопје се запишала на групата за англиски јазик и книжевност во текот на учебната 1984/85 година, а дипломирала во февруари 1989 година.

Во учебната 1989/90 година се запишала на постдипломски студии на Филолошкиот факултет во Белград, одбирајќи ја притоа насоката **наука за јазикот**. По положувањето на испитите на постдипломски студии во Белград (со највисок успех), во јули 1993 го одбранила магистерскиот труд **Предлози за место во англискиот и во македонскиот јазик**; ментор: проф. д-р Олга Мишеска-Томиќ (од Универзитетот во Нови Сад), проф. д-р Ранко Бугарски (од Универзитетот во Белград) и доц. д-р Весна Половина (од Универзитетот во Белград).

Во јануари 2005 година, на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, д-р Јованка Лазаревска-Станчевска успешно ја одбранила докторската дисертација под наслов „Метафоризација на *over*, *under* и *out* кај комплексните зборови во англискиот јазик и нивните еквиваленти во македонскиот јазик“ и се здобила со звањето доктор по англиска лингвистика: ментор: проф. д-р Љупчо Стефановски; членови на Комисијата: проф. д-р Олга Мишеска-Томиќ (Филозофски факултет - Нови Сад), проф. д-р Марија Јанева (Филолошки факултет - Скопје), проф. д-р Елени Бужаровска (Филолошки факултет - Скопје) и проф. д-р Димитар Пандев (Филолошки факултет - Скопје).

Работно искуство:

Во април 1990 год. д-р Јованка Лазаревска-Станчевска била примена како стручен соработник на Катедрата за англиски јазик и книжевност, а притоа изведувала настава по англиски јазик на нематичните факултети. Од декември 1993 год. работела како асистент по предметот англиски јазик за настава на нематичните факултети на Катедрата за англиски јазик и книжевност, а од јуни 1996. год. како предавач по предметот англиски јазик за настава на нематичните факултети. Во септември 1997. год. била избрана за асистент по предметот граматика на англискиот јазик - лексикологија и изведувала настава и по предметот англиски јазик за групите на Филолошкиот факултет.

Од јуни 2005 работела како доцент од областа на граматиката на современиот англиски јазик и држела настава по предметите: *лексички категорији* во зимскиот семестар и *грамаѓички категорији* во летниот семестар, како и вежби по предметите *лексикологија 1* и *2* за студентите од III година. Истовремено, била и активно вклучена во креирањето на наставните планови и содржини во рамките на европскиот кредит-трансфер системот.

Од 2010 работи како вонреден професор и држи настава по предметите *лексикологија 1* и *2*, како и по предметите *лексички категорији* и *грамаѓички категорији*. Исто така, изведува настава по предметот *вовед во когнитивна лингвистика* на втор циклус студии.

Во февруари 2013 учествувала во работата на Универзитетскиот форум организиран од страна на Британскиот совет, во Истанбул, Р. Турција, на којшто се дискутираат главните елементи што влијаат врз предавањето и учењето на англискиот јазик во универзитетски контекст.

Во тој период, таа е национален координатор на проектите *Академско истражување за Југоисточна Европа* и *Академско истражување за Југоисточна Европа 2*, чијшто главен носител е Катедрата за англистика при Универзитетот во Кемниц, Германија, а се финансирани од германската организација ДААД.

Во текот на целиот свој работен стаж членува во Друштвото за применета лингвистика на Македонија и Здружението на англисти на Македонија.

Во периодот 2009-2013 била раководител на Одборот за постдипломски студии од научната област јазик за странските јазични групи, албански и турски јазик.

Во учебната 2011/2012 била раководител на Катедрата за англиски јазик и книжевност.

Од октомври 2012 ја извршува функцијата продекан за настава на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје.

ПРЕГЛЕД НА АКТИВНОСТИ ОД ИЗБОРОТ ВО ВОНРЕДЕН ПРОФЕСОР

2. НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Одржување настава

Прв циклус студии: Во рамките на првиот циклус студии, д-р Јованка Лазаревска-Станчевска држела настава по следниве предмети: *лексикологија 1* и *2* (предавања и вежби) за студентите од III година на Катедрата за англиски јазик и книжевност; *лексички каџетории* и *драматички каџетории* (предавања и вежби) за студентите од I година на Катедрата за англиски јазик и книжевност.

Втор циклус студии: Во рамките на вториот циклус студии држела настава по предметот *вовед во коинитивна лингвистика*.

Настава во школи и работилници:

- во август 2013 учествувала во работата на летната школа во Охрид, Македонија, организирана во рамките на проектот *Академско итисување за Јуниорска Европа*, финансирано од германската организација ДААД. Во рамките на проектот, назначена е како национален координатор;

- во септември 2014 одржала предавање на тема: *How does the Modern English Language Influence the Macedonian Vocabulary?* на летната школа во Валона, Албанија, организирана во рамките на проектот *Академско итисување за Јуниорска Европа 2*, финансирано од германската организација ДААД;

Подготовка на нов предмет – предавања и вежби: Во овој период подготвувала предавања за предметот *лексикологија 1 и 2* на прв циклус студии и предавања и вежби за предметот *вовед во коинитивна лингвистика* на втор циклус студии.

Консултации со студенти: Вкупниот број на студенти со кои одржувала консултации по сите предмети се движи околу 400 -500 (со оглед на огромниот број студенти запишани на Катедрата за англиски јазик и книжевност на прв и на втор циклус).

Ментор на дипломска работа: Ментор е на 7 дипломски работи (дипломската работа е воведена на Катедрата за англиски јазик и книжевност од учебната 2012/2013 година).

Член на комисија за оцена или одбрана на докторат: Била член во 4 комисии.

Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура: Била член во 5 комисии.

Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа: Била член во 1 комисија.

Пакет материјали за одреден предмет: - Д-р Јованка Лазаревска-Станчевска подготвила пакет материјали со вклучени текстови и материјали за вежби за предметите *лексички и граматички категорији* на прв циклус

студии и за предметот *вовед во коиниџивна линџивсџика* на втор циклус студии.

3. НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ментор на докторска дисертација: Ментор е на 3 докторски дисертации:

- *„Изразување вербална иронија во формален и неформален јовор во македонскиот и во англискиот јазик: коинџрасџивна анализа“* што ја изработила м-р Силвана Нешковска;
- *„Каџеџоријаџа број во англискиот и во македонскиот јазик“* што ја работи м-р Анета Наумоска;
- *„Анализа на in, out, on и off во сосџав на џлаџолски коинџструкџии во англискиот и нивниџе џреводни еквиваленџии во македонскиот јазик “* што ја работи м-р Бојан Илкоски.

Ментор на магистерска работа: Ментор е на 5 магистерски работи:

- *Заеднички заемки од араџско, џерсиско и џурско џоџекло во англискиот и во македонскиот јазик* од кандидатката Асуде Кочан;
- *Зборообразувачкиџе модели кај џоновниџе сложенки во македонскиот јазик џод влијание на англискиот јазик* од кандидатката Лина Милошевска;
- *Креатџивносџа во образувањеџо на сложени именки во англискиот и во македонскиот јазик со осврџ на меџафоричкиџе и меџонимискиџе сложени именки* од кандидатката Марија Апостоловска;
- *Прилошки оџределби за начин во англискиот и во македонскиот јазик – коинџрасџивна анализа* од кандидатката Магдалена Симионска;
- *Меџафориџе за џубов во македонскиот и во англискиот јазик* од кандидатката Јасмина Георгиевска.

Национален координатор на меѓународен научен проект:

Д-р Јованка Лазаревска-Станчевска е национален координатор на 2 проекта:

- *Академско џишување за Јуџоисџочна Евроџа. DAAD - проект помеѓу Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и Faculty of Humanities, TU Chemnitz, 2013;*

- Академско ипишување за Јуџоисџочна Евроџа-2. DAAD - проект помеѓу Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и *Faculty of Humanities, TU Chemnitz, 2014.*

Трудови со оригинални научно/стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен собир:

- Jovanka Lazarevska-Stancevska. POLYSEMY IN COGNITIVE LINGUISTICS, *Proceedings of the International Conference to Mark the 50th Anniversary of the Department of English Language and Literature, Blaze Koneski Faculty of Philology, Ss Cyril and Methodius University, Skopje 2011*, pp 107-112.
- Silvana Neskovska & Jovanka Lazarevska-Stancevska. VERBAL IRONY IN POLITICAL DISCOURSE. *Proceedings of the International Applied Linguistic Conference: Practice in Language, Language in Practice*. FON University, Skopje 2014. pp. 25-34. http://www.fon.edu.mk/files/ZBORNIK_lingvistika.pdf

Трудови со оригинални научно/стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор:

- Jovanka Lazarevska-Stancevska. IS THE TRANSFORMATION OF PREPOSITIONS INTO PREFIXES A PROCESS OF GRAMMATICALIZATION?, *ELLSIIR Proceedings of the International Conference to Mark the 80th Anniversary of the English Department, Faculty of Philology, University of Belgrade, 2011*, pp. 165-174.
- Jovanka Lazarevska-Stancevska & Slavica Veleva. THE MOST FREQUENT MISTAKES WHEN TEACHING AND LEARNING ENGLISH PREPOSITIONS, *New Approaches for Foreign Languages Didactics - Project for the Advancement of Language Studies 'SEEPALS, 2010-2013* Università per Stranieri di Perugia, Guerra Edizioni, Perugia 2013. <https://www.unistrapg.it/eventi/tempus-final-meeting>
- Jovanka Lazarevska-Stančevska. THE POLYSEMY OF ENGLISH PARTICLES *STILL* AND *ALREADY* AND THEIR MACEDONIAN EQUIVALENTS *CÈ VIIIITE* AND *BEKE* . *Belgrade English Language and Literature Studies (Belgrade*

BELLS) Volume V. Faculty of Philology, University of Belgrade, 2013. pp. 49-64.
<http://www.belgrade.bells.fil.bg.ac.rs/Bells%205.pdf>

- Јованка Лазаревска-Станчевска КАКО ДА СЕ ОДГАТНЕ ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТА КАЈ ПРЕФИКСИТЕ, *Романисџика и балканисџика: Зборник на трудови во чест на проф.д-р Пеџар Аџанасов*. Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, 2014, стр. 429-438.

Трудови објавени во зборник на трудови на в.о. институција:

- Jovanka Lazarevska-Stancevska. THE METAPHORIZATION OF TEMPERATURE ADJECTIVES IN ENGLISH AND IN MACEDONIAN, *Годишен зборник – книџа 38*. Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, 2012. стр. 59-68.
- Јованка Лазаревска-Станчевска. IN MEMORIAM: ЉУПЧО СТЕФАНОВСКИ (1950-2012) *Годишен зборник – книџа 38*. Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, 2012. стр. 15-18.
- Silvana Neskovska & Jovanka Lazarevska-Stancevska. SIGNALING IRONY . *English Language and Anglophones Literatures in Theory and Practice, Festschrift in Honour of Draginja Pervaz*. Filozofski fakultet – Novi Sad, 2014. pp 357-366.
<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2014/978-86-6065-276-0>

Одржано предавање по покана на универзитет

По покана на Универзитетот на Југоисточна Европа, во мај 2012 одржала предавање пред студентите и наставниот кадар на тема *English Vocabulary*.

Учество на научен/стручен собир со реферат (усна презентација):

- 'The metaphorization of Temperature Adjectives in English and in Macedonian' First ASSE International Conference on British and American Studies: Only Connect Conference - the University of Vlora "Ismael Qemali" Albania, 11-13 June 2011;
- 'Како да се одгатне повеќезначноста кај префиксите' 39-та Научна дискусија, Охрид 2012;

- 'Psycholinguistic Factors in Cognitive Linguistic Analysis' - The Fourth International Congress of Applied Linguistics Today (Alt 4) - Challenges Of Modern Times – Faculty of Philology, Belgrade, 10-12 October, 2012;
- 'The Polysemy of the English Particles *Still* and *Already* and their Macedonian Equivalents (*Cè*) *yuuūe* and *Beke* '. English Language and Literature Studies: Embracing Edges. 4th International Conference of the English Department, Faculty of Philology, University of Belgrade. 7-9 December, 2012;
- 'Irony in Political Discourse'. Silvana Neskovska & Jovanka Lazarevska-Stancevska. International Applied Linguistic Conference: Practice in Language, Language in Practice. FON University, Skopje. 7-8 June, 2013;
- 'Writing about Verbal Irony in a Non-ironic Way'. Jovanka Lazarevska-Stancevska & Silvana Neskovska. *Culture in Language: Academic English, Variation in Research. Faculty of Humanities, TU Chemnitz, 19-21 July, 2013;*
- 'Changes in Meaning as a Base for Development of Grammatical Meaning'. Language, Literature, Discourse Conference. Faculty of Philosophy, Nis. 25-26 April, 2014;
- 'Avoiding Common Problems with Prepositions' 4th International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics. International Burch University. Sarajevo, 9-10 May, 2014;
- 'The Influence of Distance, Common Ground, Status and "Victim of Irony" on the Usage of Verbal Irony'. Silvana Neskovska & Jovanka Lazarevska-Stancevska. 4th International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics. International Burch University. Sarajevo, 9-10 May, 2014;
- 'The Role of the Psycholinguistic Factors in Cognitive Linguistic Analysis' 2nd Meeting on Slavic Linguistics. The Faculty of Letters, University of Lisbon. 30-31 October, 2014.

4. СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Координатор во подготовка на елаборат за нова студиска програма:

- Програма за додипломски студии;
- Програма за постдипломски студии;

- Програма за докторски студии.

Учество во промотивни активности на Факултетот:

- координирање на активностите за промоција на Факултетот низ средните училишта во државата од 2012-2014.

Продекан: Продекан за настава од 2012.

Раководител на внатрешна организациона единица: Раководител на Катедрата за англиски јазик и книжевност 2011-2012.

Член на универзитетска комисија: Универзитетска уписна комисија – 2014.

Член на факултетска комисија:

- Централна комисија за самоевалуација на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ за периодот (2010-2013);

- Централна комисија за уписи на прв циклус студии на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (2012-2014);

- Комисија за студентски прашања (2012-2014).

Член на комисија за избор во звање: Две комисии за избор на наставник во сите звања на Катедрата за англиски јазик.

Координатор на студиска програма: Координатор за студиската програма за Катедрата за англиски јазик и книжевност според ЕКТС - начинот на студирање (2010-2012).

Раководител на постдипломски или докторски студии: Раководител на постдипломските студии од областа јазик на групите за странските јазици, албански јазик и турски јазик (2010-2012).

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на изнесеното може да се констатира дека д-р Јованка Лазаревска-Станчевска, во својот професионален развој, како наставник и како научен работник покажала одлични резултати. Во полето на наставата, таа поседува несомнени способности за квалитетно изведување на наставната дејност, за што сведочат и највисоките оценки добиени од страна на студентите во процесот на евалуација. Кумулативната оценка од спроведената

анкета на студентите е позитивна. Во доменот на научноистражувачката дејност, д-р Јованка Лазаревска-Станчевска учествувала на многубројни научни собири во земјата и во странство со сериозни научни трудови кои настанале како резултат на познавање на богата примарна и секундарна литература, но и врз основа на сопствени сознанија до кои самата дошла во текот на своите истражувања.

Поаѓајќи од сето ова Рецензентската комисија заклучи дека кандидатката во целост ги исполнува барањата поставени со критериумите за избор во наставно-научни звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и предлага д-р Јованка Лазаревска-Станчевска да биде избрана во звањето **редовен професор** по предметот *драматика на современиот англиски јазик*.

Членови на Рецензентска комисија

Д-р Марија Јанева-Михајловска, редовен професор, с.р.

Д-р Елени Бужаровска, редовен професор, с.р.

Д-р Зозе Мургоски, редовен професор, с.р.

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1.	Одржување на настава од прв циклус	
	2009/2010 летен семестар	
	Граматички категории (2+8) – 4 групи вежби	6
	Лексикологија 2 (0+2)	1,2
	2010/2011 зимски семестар	
	Лексички категории (2+8) – 4 групи вежби	6
	Лексикологија 1 (0+2)	1,2
	2010/2011 летен семестар	
	Граматички категории (2+8) – 4 групи вежби	6
	Лексикологија 2 (2+2)	2,4
	2011/2012 зимски семестар	
	Лексички категории (2+4) – 2 групи вежби	3,6
	Лексикологија 1 (2+2)	2,4
	2011/2012 летен семестар	
	Граматички категории (2+4) – 2 групи вежби	3,6
	Лексикологија 2 (2+2)	2,4
	2012/2013 зимски семестар	
	Лексички категории (2+2)	2,4
	Лексикологија 1 (2+2)	2,4
	2012/2013 летен семестар	
	Граматички категории (2+2)	2,4
	Лексикологија 2 (2+2)	2,4
	2013/2014 зимски семестар	
	Лексички категории (2+0)	1,2
	Лексикологија 1 (2+4) – 2 групи вежби	3,6

	2013/2014 летен семестар	
	Граматички категории (2+0)	1,2
	Лексикологија 2 (2+4) – 2 групи вежби	3,6
	2014/2015 зимски семестар	
	Лексички категории (2+0)	1,2
	Лексикологија 1 (2+4) – 2 групи вежби	3,6
2.	Одржување на настава од втор циклус	
	2009/2010 летен семестар	
	Вовед во когнитивна лингвистика (20 часа)	1
	2010/2011 летен семестар	
	Вовед во когнитивна лингвистика (20 часа)	1
	2011/2012 летен семестар	
	Вовед во когнитивна лингвистика (20 часа)	1
	2013/2014 летен семестар	
	Вовед во когнитивна лингвистика (20 часа)	1
	Настава во школи и работилници	
	Предавање на летната школа во Валона, Албанија, организирана во рамките на проектот <i>Академско ипишување за Југоисточна Европа 2</i> , финансирано од германската организација ДААД на тема: <i>How does the Modern English Language Influence the Macedonian Vocabulary?</i> – септември, 2014 (2 часа)	3
	Подготовка на нов предмет	
	Лексикологија 1 (предавања)	1
	Лексикологија 1 (вежби)	0,5
	Лексикологија 2 (предавања)	1
	Лексикологија 2 (вежби)	0,5
	Вовед во когнитивна лингвистика (предавања)	1
	Вовед во когнитивна лингвистика (вежби)	0,5
	Консултации со студенти	
	2009/2010 – летен семестар, во просек 300 студенти	0,6
	2010/2011, во просек 500 студенти	2
	2011/2012, во просек 500 студенти	2
	2012/2013, во просек 400 студенти	1,6
	2013/2014, во просек 300 студенти	1,2
	2014/2015 – зимски семестар во просек 250 студенти	0,5
	Ментор на дипломска работа	
	Ментор на 7 на дипломски работи	1,4
	Член на комисија за оцена или одбрана на докторат	
	Член на 4 комисии	2

	Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура	
	Член на 5 комисии	1,5
	Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа	
	Член на 1 комисија	0,1
	Интерна скрипта од предавања	
	Интерна скрипта од предавања по предметот: лексички категории	4
	Интерна скрипта од предавања по предметот: граматички категории	4
	Интерна скрипта од предавања по предметот: вовед во когнитивна лингвистика	4
	Вкупно	95,2

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
	Ментор на докторска дисертација	
	Ментор на 3 докторски дисертации: на м-р Силвана Нешковска, м-р Анета Наумоска, м-р Бојан Илкоски	9
	Ментор на магистерска работа	
	Ментор на 5 магистерски работи: на Асуде Кочан, Лина Милошевска, Марија Апостоловска, Магдалена Симионска, Јасмина Ѓеорѓиева	5
	Национален координатор на меѓународен научен проект	
	Академско пишување за Јуџоисџочна Евроџа. DAAD - проект помеѓу Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и <i>Faculty of Humanities, TU Chemnitz, 2013.</i>	6
	Академско пишување за Јуџоисџочна Евроџа-2. DAAD - проект помеѓу Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и <i>Faculty of Humanities, TU Chemnitz, 2014.</i>	6
	Трудови со оригинални научно/стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен собир	
	Jovanka Lazarevska-Stancevska. POLYSEMY IN COGNITIVE LINGUISTICS, <i>Proceedings of the International Conference to Mark the 50th Anniversary of the Department of English</i>	2

	<i>Language and Literature</i> , Blaze Koneski Faculty of Philology, Ss Cyril and Methodius University, 2011, pp 107-112.	
	Silvana Neskovska & Jovanka Lazarevska-Stancevska. VERBAL IRONY IN POLITICAL DISCOURSE. <i>Proceedings of the International Applied Linguistic Conference: Practice in Language, Language in Practice</i> . FON University, Skopje 2014. pp. 25-34. http://www.fon.edu.mk/files/ZBORNIK_lingvistika.pdf	1,8
	Трудови со оригинални научно/стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор	
	Jovanka Lazarevska-Stancevska. IS THE TRANSFORMATION OF PREPOSITIONS INTO PREFIXES A PROCESS OF GRAMMATICALIZATION?, <i>ELLSIIR Proceedings of the International Conference to Mark the 80th Anniversary of the English Department</i> , Faculty of Philology, University of Belgrade, 2011, pp. 165-174.	3
	Jovanka Lazarevska-Stancevska & Slavica Veleva. THE MOST FREQUENT MISTAKES WHEN TEACHING AND LEARNING ENGLISH PREPOSITIONS, <i>New Approaches for Foreign Languages Didactics - Project for the Advancement of Language Studies 'SEEPALS, 2010-2013</i> Università per Stranieri di Perugia, Guerra Edizioni, Perugia 2013. https://www.unistrapg.it/eventi/tempus-final-meeting	2.7
	Jovanka Lazarevska-Stancevska. THE POLYSEMY OF ENGLISH PARTICLES <i>STILL</i> AND <i>ALREADY</i> AND THEIR MACEDONIAN EQUIVALENTS <i>CÈ VIIIITE</i> AND <i>BEŖE</i> . <i>Belgrade English Language and Literature Studies (Belgrade BELLS)</i> Volume V. Faculty of Philology, University of Belgrade, 2013.pp.49-64. http://www.belgrade.bells.fil.bg.ac.rs/Bells%205.pdf	3
	Јованка Лазаревска-Станчевска. КАКО ДА СЕ ОДГАТНЕ ПОВЕЌЕЗНАЧНОСТА КАЈ ПРЕФИКСИТЕ, <i>Романисџика и балканисџика: Зборник на трудови во чест на проф.д-р Пејтар Аџанасов</i> . Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, 2014, стр. 429-438.	3
	Трудови објавени во зборник на трудови на в.о. институција	
	Jovanka Lazarevska-Stancevska. THE METAPHORIZATION	2

	OF TEMPERATURE ADJECTIVES IN ENGLISH AND IN MACEDONIAN, <i>Годишен зборник – книџа 38</i> . Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, 2012. стр. 59-68.	
	Јованка Лазаревска-Станчевска. IN MEMORIAM: ЉУПЧО СТЕФАНОВСКИ (1950-2012) <i>Годишен зборник – книџа 38</i> . Филолошки факултет „Блаже Конески“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, 2012. стр. 15-18.	2
	Silvana Neskovska & Jovanka Lazarevska-Stancevska. SIGNALING IRONY . <i>English Language and Anglophones Literatures in Theory and Practice, Festschrift in Honour of Draginja Pervaz</i> . Filozofski fakultet – Novi Sad, 2014. pp 357-366. http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2014/978-86-6065-276-0	1,8
	Одржано предавање по покана на универзитет	
	Предавање по покана на Универзитетот „Југоисточна Европа“ на тема <i>English Vocabulary</i> – мај 2013	1
	Учество на научен/стручен собир со реферат (усна резентација)	
	'The metaphorization of Temperature Adjectives in English and in Macedonian' First ASSE International Conference on British and American Studies: Only Connect Conference - the University of Vlora "Ismail Qemali" Albania, 11-13 June 2011.	1
	‘Како да се одгатне повеќезначноста кај префиксите’ 39. Научна дискусија, Охрид, јуни 2012.	1
	‘Psycholinguistic Factors in Cognitive Linguistic Analysis’ - The Fourth International Congress of Applied Linguistics Today (Alt 4) - Challenges Of Modern Times – Faculty of Philology, Belgrade, 10-12 October, 2012.	1
	‘The Polysemy of the English Particles <i>Still</i> and <i>Already</i> and their Macedonian Equivalents (<i>Cè yuuīe</i> and <i>Beke</i> ‘. English Language and Literature Studies: Embracing Edges. 4th International Conference of the English Department, Faculty of Philology, University of Belgrade. 7-9 December, 2012.	1
	‘Irony in Political Discourse’. Silvana Neskovska & Jovanka Lazarevska-Stancevska. International Applied Linguistic Conference: Practice in Language, Language in Practice. FON University, Skopje. 7-8 June, 2013	1

	<i>'Writing about Verbal Irony in a Non-ironic Way'. Jovanka Lazarevska-Stancevska & Silvana Neskovska. Culture in Language: Academic English, Variation in Research. Faculty of Humanities, TU Chemnitz, 19-21 July, 2013</i>	1
	<i>'Changes in Meaning as a Base for Development of Grammatical Meaning'. Language, Literature, Discourse Conference. Faculty of Philosophy, Nis. 25-26 April, 2014.</i>	1
	<i>'Avoiding Common Problems with Prepositions'. 4th International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics. International Burch University. Sarajevo, 9-10 May, 2014.</i>	1
	<i>'The Influence of Distance, Common Ground, Status and "Victim of Irony" on the Usage of Verbal Irony'. Silvana Neskovska & Jovanka Lazarevska-Stancevska. 4th International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics. International Burch University. Sarajevo, 9-10 May, 2014.</i>	1
	<i>'The Role of the Psycholinguistic Factors in Cognitive Linguistic Analysis' 2nd Meeting on Slavic Linguistics. The Faculty of Letters, University of Lisbon. 30-31 October, 2014.</i>	1
	Вкупно	58,3

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Поени

Ред. број	Назив на активност:	Поени
	Координатор во подготовка на елаборат за нова студиска програма	
	Координатор во подготовка на елаборати за акредитација на студиска програма од прв циклус студии (2013)	1
	Координатор за подготовка на елаборати за акредитација на студиски програми од втор циклус студии (2013)	1
	Координатор за подготовка на елаборати за акредитација на студиски програми од трет циклус студии (2014)	1
	Учество во промотивни активности на факултетот	
	Подготовка, организација и учество на промотивните активности на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, во рамките на манифестацијата <i>Ойворен ден</i> на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во април-мај 2012,	1,5

	2013, 2014 (3 x 0,5 = 1,5)	
Дејности од поширок интерес		
	Продекан/Заменик директор	
	Продекан на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (од 2012)	4
	Раководител на внатрешна организациона единица	
	Раководител на Катедрата за англиски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (2011-2012)	3
	Член на универзитетска комисија	
	Член на Универзитетска конкурсна комисија за запишување студенти на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје за академската 2014/2015 година	1
	Член на факултетска комисија	
	Претседател на Централна комисија за реализација на конкурсот за упис на студенти на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ Скопје за учебната 2013/2014 и 2014/2015	1
	Претседател на Централна комисија за самоевалуација на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ за периодот (2010-2013)	0,5
	Претседател на Комисија за студентски прашања на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (2012-2014)	0,5
	Член на комисија за избор во звање	
	Член на две комисии за избор на наставник во сите звања на Катедрата за англиски јазик.	0,4
	Координатор на студиска програма	
	Координатор за студиската програма за Катедрата за англиски јазик и книжевност според ЕКТС - начинот на студирање (2010/2011 и 2011/2012)	1
	Раководител на постдипломски или докторски студии	
	Раководител на постдипломските студии од областа јазик на групите за странските јазици, албански јазик и турски јазик (2010/2011 и 2011/2012)	2
	Вкупно	17.9

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	95,2
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	58,3
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	17,9
Вкупно	171,4

Членови на Комисијата

1. Д-р Марија Јанева-Михајловска, редовен професор, с.р.
2. Д-р Елени Бужаровска, редовен професор, с.р.
3. Д-р Зозе Мургоски, редовен професор, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ПРЕВЕДУВАЊЕ ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА: ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИЦИ – ВРЗ ПРИМЕРИ ОД КНИЖЕВНИ ПРЕВОДИ ОД АНГЛИСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК” ОД М-Р КАТАРИНА ЃУРЧЕВСКА-АТАНАСОВСКА, ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ” ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет, на својата четириесет и осма редовна седница одржана на 15.12.2014 година, избра членови на Рецензентската комисија за оцена на докторскиот труд под наслов: „Преведување експресивна лексика: проблеми и предизвици – врз примери од книжевни преводи од англиски на македонски јазик”, изработен од м-р Катарина Ѓурчевска-Атанасовска, во состав:

1. д-р Солзица Поповска, редовен професор
2. д-р Томислав Треневски, редовен професор
3. д-р Драги Михајловски, редовен професор
4. д-р Татјана Панова-Игњатовиќ, вонреден професор
5. д-р Емилија Саржоска-Георгиевска, вонреден професор.

Заблагодарувајќи му се на Наставно-научниот совет за укажаната доверба, со задоволство му го доставуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторскиот труд на м-р Катарина Ѓурчевска-Атанасовска изнесува 358 страници компјутерски обработен текст. Текстот е поделен на осум целини насловени: **Вовед, Теоретска основа на дисертацијата, Анализа на експресивната лексика во збирката раскази *Најубавата жена во ирадош* и на соодветните преводни решенија во македонскиот превод, Анализа на експресивната лексика во збирката раскази *За што зборуваме кога зборуваме за љубовта* и на соодветните преводни решенија во македонскиот превод, Споредбени согледувања во однос на анализата на примерите од оригиналите и преводите, Заклучок, Анекс и селектирана библиографија** која се состои од 148 единици.

Предметот на анализа на м-р Ѓурчевска-Атанасовска во нејзиниот докторски труд се предизвиците на преведување експресивна лексика врз примери од дела од т.н. **минимализам** или **валкан реализам**, поточно збирките раскази *Најубавата жена во прагои* од Чарлс Буковски и *За што зборуваме кога зборуваме за љубовта* од Рејмонд Карвер.

Во **воведот**, кандидатката говори за темата, мотивацијата и целта на нејзиното истражување. Темата опфаќа широк дијапазон на теориски и практични прашања од областа на преведувањето стил во книжевните преводи, со посебен акцент на експресивната лексика со сите нејзини специфични особености. Мотивацијата за изработка на оваа дисертација произлегла од сознанијата што м-р Ѓурчевска-Атанасовска ги стекнала од нејзината досегашна наставна и преведувачка дејност, а се однесуваат на потребата од зголемување на свесноста кај преведувачите за спецификите на стилот во книжевните дела и изнаоѓање решенија за соодветно пренесување на тие специфики во преводите. Интересот токму за експресивната лексика произлегол од предизвиците што овој вид лексика полна со значенски нијанси ги поттикнува кај преведувачите. Целта на трудот е стекнување конкретни сознанија и практични решенија поврзани со преведувањето стил при книжевното преведување.

Во делот **Теоретска основа на дисертацијата** е дадена теориска рамка во која се поместени клучните теориски концепти како што се: дефиниции за преведувањето; спецификите на книжевниот превод; задачата на преведувачот, значењето на стилот при преведувањето; *очудувањето* и *актуализацијата* како најсуштински карактеристики на литерарноста; матрицата на преводливост; експресивната лексика; во рамките на когнитивните аспекти на стилот, кандидатката инсистира на важноста на концептот *mind-style* во контекст на книжевното преведувањето; во однос на типологијата на текстовите и методите и постапките на преведување соодветни за овој сегмент од стилистиката, кандидатката се одлучува за типологијата на текстови што ја предлага Катарина Рајс, а методите и постапките на преведување се комбинација од предлозите на Лидија Арсова-Николиќ и Вине и Дарбалне.

Во двата дела кои се однесуваат на анализа на експресивната лексика во корпусот дадена е исцрпна квантитативна и квалитативна анализа на преводните решенија на експресивната лексика, и тоа на: сленг и неформални зборови и изрази, фразеолошки (идиоматски) изрази, вулгаризми, зборови кои се сметаат за табу и пцости, погрдни (пејоративни) навредливи зборови и изрази и дефимизми, деминутиви и хипокористици, извици и на ономотопејски зборови и изрази. Притоа, квалитативната анализа е заснована на статистички податоци кои се претставени табеларно и преку графикони.

Од анализата на експресивната лексика во збирката раскази *Најубаваџа жена во трагоџ* и на соодветните преводни решенија во македонскиот превод произлегуваат следните општи заклучоци: од анализираните 150 примери, најзастапено решение е *контекстуалниот превод* (60%) со кој во 100% од случаите е постигнат ефект соодветен на оригиналот. Останатите постапки се употребуваат со многу помала зачестеност. Во однос на постигнување на соодветен ефект, во овој превод, независно од малата фреквентност, се забележува успешна примена на постапките *функционален еквивалент*, *калка* и *адаптација*, додека несоодветни решенија се постигнати со постапките *јенерализација*, *неутрализација* и *буквален превод*. Од 150 анализирани примери од овој превод (Превод 1), забележани се 35 со несоодветни преводни решенија кои од своја страна предизвикуваат еден од следните три ефекти: намалување на стилската вредност, несоодветно значење во контекстот или губење на смислата.

Анализата на експресивната лексика во збирката раскази *За што зборуваме кога зборуваме за љубовта* и на соодветните преводни решенија во македонскиот превод покажува дека се опфатени 102 примера во кои доминира преведувачката постапка *буквален превод* (24%), а по неа е *контекстуалниот превод* (20,6%). За разлика од претходниот превод, во овој (Превод 2) се забележува поголема зачестеност на употребата на постапките: *неутрализација* (17%), *функционален еквивалент* (14,7%) и *јенерализација* (11,8%). И овде со *контекстуалниот*

превод се постигнува импозантен процент на соодветни решенија (95,2%), а 100% соодветност е постигната со постапките *транскрипција*, *калка* и *адаптација* иако нивната зачестеност е мала. Најголем процент на несоодветни решенија е постигнат со постапките: *неутрализација* и *буквален превод* (100%), додека *генерализацијата* дала 91,7% несоодветни решенија. Од споменатите 102 примери, во овој превод има дури 65 примери на несоодветни решенија со кои најмногу е постигнат ефектот намалување на стилската вредност (43%), по што следат 33,8% на губење на смислата и 23,1% на несоодветно значење во контекстот.

Споредбените согледувања во однос на анализата на примерите од оригиналите и преводите покажуваат дека во Преводот 1 има 76,7% соодветни преводни решенија наспроти 43,1% во Преводот 2. Ова се должи на изборот на преводни решенија и станува евидентно дека најсоодветна постапка за преведување експресивна лексика е *контекстуалниот превод*, по што следуваат: *функционалниот еквивалент*, *транскрипцијата*, *калка* и *адаптацијата*. Постапки кои треба да се избегнуваат во овој контекст се: *буквалниот превод*, *генерализацијата*, *неутрализацијата* и *описот/објаснувањето*.

Во овој дел е поместена споредба на културолошките специфики на експресивната лексика која најчесто се среќава во корпусот во американски односно македонски контекст. Притоа се издвоени: сленг-изрази кои се однесуваат на состојбата *пијанство/под дејство на алкохол*; погрдни изрази за припадници на националности и раси; навредливи зборови и изрази за лица со хомосексуална ориентација; дисфемизми со кои се нагласува инфериорност/недостаток; вулгаризми кои се однесуваат на гениталиите, физиолошките процеси и сексуалниот чин и пцости. Оваа споредба открива подеднакво богата лексика и во двете култури во однос на состојбата *пијанство*, *дисфемизмите* со кои се нагласува *инфериорност/недостаток* и *вулгаризмите* и *пцостите*, додека во македонската култура многу поскуден е вокабуларот во однос на навредливите зборови за лица со хомосексуална ориентација. Причината за ова м-р Ѓурчевска Анастасовска ја препознава во фактот што во македонската култура интересот и отвореноста

кон ваквите трендови и популации се релативно нови. Слична е состојбата и со погрдните изрази за припадници на националности и раси што е резултат на многу помалото мешање на народи и раси на македонскиот простор, за разлика од американскиот.

Во **заклучокот** кандидатката дава сублимиран преглед на резултатите од анализата и ја покажува нивната релевантност во практиката преку препораките за надминување на проблемите при преведување експресивна лексика.

Од особено значење за македонската лексикографија секако претставува **анексот** кон овој труд кој содржи 235 определници експресивна лексика од корпусот придружени со македонски превод.

Библиографијата приложена на крајот на дисертацијата содржи 148 единици. Списокот на користената литература ни открива не само дека за истражувањата на оваа дисертација се користените извори кои се целосно релевантни за тематата туку и дека кандидатката има детален увид во најновите текови на теориската мисла и методите на истражување на преведувањето од 21 век.

ЗАКЛУЧОК: Од досегашните согледувања евидентно е дека м-р Катарина Ѓурчевска-Анастасовска целосно одговорила на критериумите за изработка на докторска дисертација како што се: прецизното и јасно дефинирање на темата, прашањата и на тезите за истражување; користењето на најсоодветен метод на работа со вклучување на емпириски приод, што претставува новина во доменот на проучувањата на книжевниот превод и говори за иновативноста како дополнителен квалитет на истражувачката личност на кандидатката; прецизната и детална анализа на добиените податоци и исцрпната дискусија за исходот на истражувањето.

Во прилог на нашата севкупна дискусија можеме да заклучиме дека докторската дисертација на м-р Катарина Ѓурчевска-Анастасовска под наслов: „Преведување експресивна лексика: проблеми и предизвици – врз примери од книжевни преводи од англиски на македонски јазик” претставува голем придонес за развојот на теориската мисла за практиката на преведувањето и тоа не само во локални рамки туку и пошироко, давајќи

прилог кон малку проучуваниот аспект на оваа дејност во светски рамки, а тоа е преведувањето експресивна лексика како важно стилско обележје на книжевната проза. Дополнително можеме да очекуваме дека овој труд ќе придонесе и кон издигнување на свесноста за одговорноста и за значењето на преведувањето кај побарувачите на преводот (издавачи на печатени и електронски медиуми) и, конечно, кај јавноста која е директно изложена на ефектите на финалниот производ на оваа инаку многу сложена дејност.

Затоа му предлагаме на Наставно-научниот совет да ја усвои оваа рецензија и да ја повика кандидатката м-р Катарина Ѓурчевска-Анастасовска на усна одбрана на докторската дисертација.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Солзица Поповска, с.р.

Проф. д-р Томислав Трневски, с.р.

Проф. д-р Драги Михајловски, с.р.

Проф. д-р Татјана Панова-Игњатовиќ, с.р.

Проф. д-р Емилија Саржоска-Георгиевска, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА ПОД НАСЛОВ „ШТИП И ШТИПСКО ЗА ВРЕМЕ НА ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА 1914-1918 ГОДИНА" ОД КАНДИДАТОТ М-Р ОЛИВЕР ЦАЦКОВ

Научниот совет на ЈНУ Институт за национална историја-Скопје, на својата седница одржана на 27.10.2014 година, донесе одлука за формирање на Комисија за одбрана на докторската дисертација под наслов „Штип и Штипско за време на Првата светска војна 1914-1918 година", поднесена од кандидатот м-р Оливер Цацков, во состав: проф. д-р Ѓорѓи Малковски, проф. д-р Александар Трајановски, проф. д-р Михајло Миновски, проф. д-р Билјана Ристовска-Јосифовска и проф. д-р Драги Ѓоргиев.

Врз основа на увидот и анализата на докторската дисертација и по дополнително извршените консултации со кандидатот, Рецензентската комисија има чест на Научниот совет да му го поднесе следниов

ИЗВЕШТАЈ

Предложената докторска дисертација под наслов „Штип и Штипско за време на Првата светска војна 1914-1918 година", од кандидатот м-р Оливер Цацков, претставува прв и единствен ваков обид за монографско прикажување на историското и воено-политичкото минато на Штип и Штипско во периодот на Првата светска војна. Од аспект на концепцијата, а следејќи ја историската хронологија на настаните што се случувале во овој период, кандидатот м-р Оливер Цацков го поделил својот труд тематски на наеколку дела, со Вовед во почетокот и Заклучок на крајот, со преглед на користени извори и литература (монографски, периодични и други публикации), како и со разни прилози главно за прв пат прикажани. При разработката на докторската теза, кандидатот го применил научниот метод на широко презентирање на материјалот согласно со хронолошкиот и компаративниот метод за овој вид научни дела. Имено, авторот материјалот го подделил хронолошки и тематски во зависност од содржината на документите, водејќи сметка за нивната проблематика и континуираност на разработуваниот проблем.

Низ призмата на балканската диоптрија на интереси и влијанија, авторот ни ја доловува тогашната меѓународна политичка ситуација на Балканот во временскиот интервал од 1912 до 1914 година, во која преку разни комбинаторики во кабинетите и канцалариите на тогашните монархистички држави се цртала и се кроела новата мапа на Балканскиот Полуостров. Притоа, кандидатот успешно ги разработил документите и литературата, во кои се опраќаат историските собитија пред почетокот и за време на Првата светска војна, на разгорот на оружените судири во Македонија и на воспоставените корелации меѓу двете завојувани воени коалиции и нивните команди за време на војната, како и последиците предизвикани во Македонија и посебно на територијата на Штип и Штипско. Врз основа на внимателно избраните документи и литература, кандидатот ги елаборира конкретните содржински показатели за интересот на завојуваните европски големи сили и нивните балкански сателити. Притоа, како неизоставен дел на трудот опширно се прикажани и поткрепени со соодветна документација воените дејствија и соодветните стратегии за протерувањето на српската војска од Македонија (во почетокот на војната и се до 1915 година) и подоцна на бугарската војска (во 1918 година) заедно со нивните сојузници. Во тој контекст, авторот паралелно ги анализира и ги документира воените дејствија за време на доаѓањето и протерувањето на окупациските војски на територијата на Штип и Штипско. Таквата корелација и функционална поврзаност на историските собитија и личности му даваат на трудот особен квалитет.

М-р Оливер Цацков со раскажувачка динамика го третира почетокот на Првата светска војна и територијата на Штип и Штипско од 1914 до 1915 година. Преку историски случувања проследени со проучувањата на кандидатот за тој период, со добро композирани историски показатели за воената организација во градот за време на српското владеење, ги следиме историските премрежја од 1913 до 1915 година. Кандидатот ги разработува и општествено-политичките, економските и просветните прилики во Штип и Штипско во времето на српската власт од 1913 до октомври 1915 година, односно периодот на српското владеење со градот и неговата околина (како и на поголемиот дел на Македонија). Посебно се разработуваат општествено-политичката и општествено-економската положба, со проследување на историски и објективни согледувања и настани поврзани со избувнувањето на Првата светска воја и повлекувањето на српската власт од Штип и Штипско (и од поголемиот дел на Македонија), за кои досега малку е напишано. Кандидатот го

разработува периодот на воведувањето и владеењето на бугарската власт и администрција во градот од 1915 до 1918 година. Притоа, тој детално ги разработува начинот и текот на воспоставувањето на бугарската воена управа во градот, демографската состојба, просветно-духовниот живот од 1915 до 1918 година и за мошне значајниот дел, којшто се однесува на економско-политичката положба во штипскиот регион и системот на реквизицијата што траел за време на целата бугарска окупација од 1915 до 1918 година. Истражувајќи уште подлабоко во историскиот врмеплов, низ кој хронолошки и тематски не води во својот докторски труд, кандидатот м-р Оливер Цацков навлегува во расправа за приликите во Штип и Штипско од 1915 до 1918 година. Тоа е претвртница во историјата на оваа област, кога во целата сложена воено-политичка ситуација, свое место има и прашањето за улогата и дејноста на ВМОРО на територијата на Македонија во годините на Првата светска војна. Кандидатот се зафатил да ги презентира активностите на нејзиното воено-политичко дејствување пред влегувањето на Бугарија во војната, со осврт на односот кон српските власти и воените судири во штипскиот регион, како и односот кон Бугарија и политиката кон Македонија, а посебно нејзиниот однос кон македонскиот народ и македонското прашање.

Притоа, научно навлегувајќи во проблемот, кандидатот посебно внимание посветил и на учеството на Македонците во Бугарската армија и формирањето на 11-тата Македонска дивизија (Кадрова Дивизија), на Дополнителниот македонски полк, на Партизанскиот одред во Македонија во состав на бугарската армија, како и на формирањето на Планинската дивизија (Протогеров одред). Како резултат на сите овие подготовки, следувал, како што наведува и кандидатот, завршниот чин за навлегување на Бугарската армија на територијата на Македонија. Во тој контекст, кандидатот ги разработува воените судири во околината на Штип и навлегувањето на бугарската армија во Штип, со посебен осврт на проектите на Главниот штаб на Бугарската армија за Македонија, кои својата завршница ја добиле со формирањето на Македонската воено-инспекциска област (МВИО) и со спроведувањето на бугарско-германската научна експедиција во Македонија.

Имајќи ја предвид инвентивноста на кандидатот да ги поврзе историските настани низ времето пред и за време на Првата светска војна на територијата на Штип и Штипско, можеме да ја следиме замислената цел на кандидатот да се претстави минатото што е можно поцелосно. Во таа смисла се и посебно

разработените делови од докторската дисертација за Штипјани-учесници во Првата светска војна за воените дејствија за време на војната, со посебен осврт на жестоките и со многу загуби воени дејствија во 1918 година. Кандидатот систематски ги разработува поразот на германските и бугарските војски на македонскиот фронт и нивното повлекување од Македонија и Штип и Штипско во 1918 година. Во тој контекст, тој се зафатил да ја анализира и презентира општата воено-политичка ситуација пред и по создавањето на Македонскиот фронт (1916-1918), со осврт на неговите особености и состав на силите, но и да даде хронолошки приказ со соодветно научно образложение за текот на воените дејствија до пробивот (1918), мобилизацијата и антивоеното расположение кај македонските војници во српската и бугарската војаска (1917-1918), битката кај Добро Поле и крајот во 1918 година, како и повлекувањето на војските на централните сили. Целиот овој глобален и сеопфатен историско-аналитички осврт кандидатот го заокружува со деталната разработка на воените дејствија на територијата на Штип и Штипско помеѓу бугарско-германските и српските воени единици во есента 1918 година. Како логично заокружување кај овој историски циклус, кандидатот, во посебно обработени делови, пишува на кој начин повторно била воспоставена српската власт во Штип и Штипско и кои биле последиците од воените дејствија врз севкупниот живот на населението од градот и околината.

На тој начин, м-р Оливер Цацков го заокружил својот докторски труд како една целина со релевантни и научно поткрепени прикази и анализи на настаните од периодот на Првата светска војна на територијата на Штип и Штипско. Врз основа на опсежната анализа на неговиот труд, можеме да кажеме дека кандидатот својата поставена цел за научно елаборирање на овој проблем успешно го решил со уметно конципирање на хронолошкиот фактор и материјалната поткрепа на текстот со бројна архивска граѓа, литература и прилози (карти, слики итн.). Освен тоа, ова е труд што прикажува една досега малку застапена тема во македонската историска наука, за која нема ниеден објавен монографски труд, којшто се однесува за Штип и Штипско. Овој труд претставува пополнување на еден празен простор во историските истражувања на Македонија, за што се чувствуваше потреба.

Рецензентската комисија има чест и задоволство на Научниот совет на Институтот за национална историја во Скопје, да му предложи докторската дисертација со наслов „Штип и Штипско за време на Првата светска војна (1914-

1918) година од кандидатот м-р Оливер Цацков да биде допуштен на јавна одбрана пред соодветна комисија.

Рецензентска комисија:

Проф. д-р Ѓорѓи Малковски с.р.

Проф. д-р Александар Трајановски с.р.

Проф. д-р Михајло Миновски с.р.

Проф. д-р Билјана Ристовска-Јосифовска с.р.

Проф. д-р Драги Ѓоргиев с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
„ФАКТОРИ НА ЕКОНОМСКИОТ РАСТ ВО ТРАНЗИЦИСКИТЕ
ЕКОНОМИИ, СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА
ЗЕМЈИТЕ ОД ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА И РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“,
ИЗРАБОТЕНА ОД М-Р БИЛЈАНА ЈОВАНОВИЌ,
ПОДНЕСЕНА ДО ЕКОНОМСКИОТ ИНСТИТУТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 241 од Статутот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а во врска со поднесената докторска дисертација од м-р Билјана Јовановиќ со наслов **Фактори на економскиот раст во транзициските економии, со посебен осврт на земјите од југоисточна Европа и Република Македонија**, Советот на Економскиот институт во Скопје, на својата 110 седница одржана на 28.10.2014, донесе Одлука бр. 02-1970/2 од 31.10.2014 за формирање на Комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација, во состав:

1. д-р Силвана Мојсовска
2. д-р Верица Јанеска
3. д-р Дејан Пендев
4. д-р Васил Поповски
5. д-р Искра Станчева Гигов

По проучувањето на поднесената докторска дисертација и по усогласувањето на мислењата на членовите, Комисијата до Советот на Економскиот институт во Скопје го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

I. Општи согледувања

Докторската дисертација **Фактори на економскиот раст во транзициските економии, со посебен осврт на земјите од југоисточна Европа и Република Македонија** од м-р Билјана Јовановиќ обработува исклучително комплексна и значајна проблематика од областа на макроекономијата. Прашањето околу идентификувањето на движечките фактори на економскиот раст и на потребната комбинација на овие фактори за негово

забрзување е едно од најчесто експлоатираните прашања во макроекономската емпириска наука кое се одликува со безвременска актуелност заради динамичната природа на овие фактори. Предмет на истражување во овој труд се факторите на економскиот раст во транзициските економии, со посебен осврт на земјите од југоисточна Европа и Република Македонија, додека примарната цел е да се одговори на прашањето за изворите на економскиот раст во транзициските економии преку анализа на нивните перформанси во целиот период на транзиција.

Покрај тоа, истражувањето е сконцентрирано на утврдување на разликите во растот помеѓу европските транзициски економии, поточно земјите од југоисточна Европа и економиите од централноисточна Европа. Основната хипотеза на трудот гласи: ***Побавниот економски раст на земјите од југоисточна Европа наспроти економиите од централноисточна Европа во денешно време во најголема мера произлегува од ограниченоста на факторите на производството, нискиот ниво на инвестиции и бавното имплементирање на структурните политики, а многу помалку од иницијалните услови на почетокот на транзицијата.*** Во трудот е поместена многу опсежна, детална и длабинска анализа која нуди цврсти докази за поставената хипотеза.

Методолошкиот инструментариум кој се користи во трудот е исклучително издржан и обезбедува повеќекратна проверка на валидноста на наодите. Трудот содржи опсежен теориски дел во кој се поместени релевантни теоретски модели и емпириски дел во кој преку економетриска анализа се врши испитување на влијанието на поодделни фактори (согласно со теоретските модели) врз економскиот раст во земјите во транзиција. Како главна економетриска техника користен е панел-моделот, кој е погоден за истовремено анализирање на група на податоци, притоа земајќи ја предвид просторната и временската димензија. Дополнително, за дел од анализата е користена SVAR-методологијата, што овозможува декомпонирање на динамиката на варијаблите со цел утврдување на придонесите на шокови од различна природа врз економијата. Трудот содржи и повеќе компаративни анализи што овозможува добивање на појасна слика за разликите и сличностите помеѓу одделните транзициски економии. Истражувањето е засновано на обемна база на податоци за околу 30 транзициски економии, составена преку прибирање на податоци од бројни релевантни меѓународни и национални извори.

Главните резултати од истражувањето потврдуваат дека инвестициите и човечкиот капитал се клучните фактори на економскиот раст во транзициските економии, при што влијанието на инвестициите е особено значајно во подоцнежната фаза од транзицијата, додека човечкиот капитал има подеднакво големо значење во целиот истражуван период. Дополнително, наодите покажуваат дека повисоките стапки на економски раст се поврзани и со водењето на дисциплинирани макроекономски политики и навремено спроведување на структурните реформи во целиот период на транзицијата, како и градење на квалитетни институции и подигнување на институционалниот капацитет, што се наметнува како значаен фактор во втората фаза од транзицијата. Во тој контекст, во докторската дисертација неоспорно се покажува дека земјите од југоисточна Европа не бележат побавни стапки на раст заради иницијалните услови на транзицијата, туку заради ниските инвестиции и пониското ниво на образование, неуспешната политика на стабилизација на инфлацијата, бавното спроведување на транзициските реформи и недоволно развиените институции, особено во подоцнежниот период на транзицијата. Овие резултати се релевантни и за Република Македонија, која е предмет на детално истражување во трудот.

Трудот нуди валидни научни сознанија, а е заокружен со дискусија за структурирање на политики насочени кон забрзување на економскиот раст во транзициските економии и препораки за поддршка на растот во Република Македонија, што му дава висока академска и практична применливост.

II. Содржина на дисертацијата

Докторската дисертација **Фактори на економскиот раст во транзициските економии, со посебен осврт на земјите од југоисточна Европа и Република Македонија** поднесена од м-р Билјана Јовановиќ, содржи вкупно 318 страници. Дисертацијата се состои од вовед, пет глави, заклучок, прилози и користена литература. Во списокот на користената литература се наведени голем број на релевантни библиографски единици од домашни и странски автори, како и извештаи од соодветни институции.

Во **воведот**, кандидатката ги образложува значењето и актуелноста на третираната проблематика, ги наведува целта и предметот на истражувањето, како и

главната хипотеза на трудот. Во воведниот дел е поместена и користената методологија на истражувањето на која се темелат сознанијата од трудот.

Првата глава, ***Теории на економскиот раст***, обработува релевантни теоретски модели со цел да ја утврди нивната способност да одговорат на суштинските прашања околу економскиот раст. Дополнително, имајќи ги предвид специфичните карактеристики на транзициските економии, анализата на теоретските модели е направена за да помогне при специфицирањето на модел за раст кој е најсоодветен за транзициските економии. Понудениот материјал упатува дека оваа глава е изработена со консултирање на многу обемна и релевантна литература од областа што покажува висок степен на владеење на теоријата поврзана со економскиот раст од страна на кандидатката м-р Јовановиќ. Поконкретно, во првата глава од докторската дисертација е направен подетален осврт на неокласичниот модел на растот, моделот на преклопување на генерации и новите теории на растот, при што се издвоени главните фактори на раст според секој модел. Во неокласичниот модел на раст или моделот на раст на Солоу, стапката на штедење и технолошкиот прогрес се сметаат за егзогени, т.е. детерминирани надвор од моделот, додека растот се објаснува преку придонесите на трудот и капиталот. Во поновите модели на раст, претпоставката за егзогено детерминирани стапка на штедење и технолошки прогрес е релаксирана – моделот на преклопување на генерации го потенцира значењето на стапката на штедење за идниот економски раст, додека новите модели на растот се засновани на ендеген технолошки прогрес. Овие модели го разгледуваат значењето на акумулацијата на образование и човечкиот капитал како значаен фактор на растот. Со идентификување на главните фактори на раст според релевантно избраните модели, поставена е соодветна основа за емпириското истражување во трудот.

Втората глава, ***Карактеристики на економскиот раст во транзициските економии***, е посветена на анализа на основните карактеристики на транзициските економии. Оваа глава нуди хронолошки осврт на карактеристиките на економскиот раст на транзициските економии од 1970 година наваму. Во тој контекст, понудена е аргументирана дискусија за централно-планскиот модел на економскиот раст, неговата успешност до средината на седумдесеттите години и причините за неефикасноста на овој систем во периодот 1970-1990 година. Посебно внимание во оваа глава е посветено на длабочината на

транзицискиот шок и избраните транзициски стратегии за трансформација на економиите. Транзицискиот шок е разгледан од аспект на клучните макроекономски варијабли, како бруто-домашниот производ, инфлацијата, трговската размена, инвестициите, невработеноста и слично. Понудена е многу опсежна и функционално заокружена целина која обезбедува идентификување на разликите во интензитетот на оваа дисторзија во одделните транзициски економии. Кандидатката м-р Билјана Јовановиќ посочува дека кога станува збор за транзициските стратегии во литературата најчесто се сретнува поделба на транзициските стратегии на „шок“ пристап и пристап на постепен премин, но, во практика, најголем број од поранешните централно-плански економии се определиле за комбинација од овие две стратегии. Во рамките на оваа глава, направен е преглед на карактеристиките на двата основни вида транзициски стратегии, како и на причините за примена на комбинирани стратегии, односно еклектички пристап. Кандидатката истакнува дека дебатата околу успешноста на транзициските стратегии, и покрај тоа што се поминати повеќе од 20 години од почетокот на транзицијата, е сè уште отворена. Она што е неспорно е дека земјите кои навремено започнале и на координиран начин ги имплементирале транзициските реформи имале пократка транзициска рецесија и побрзо успеале да ги стабилизираат своите економии.

Втората глава е заокружена со анализа на економските перформанси на транзициските економии во втората декада на транзицијата. Согласно со наодите во трудот, две децении по започнувањето на процесот на транзиција евидентни се значајни разлики помеѓу транзициските економии во поглед на напредокот во насока на постигнување на стандардите на развиените пазарни економии, а оттука и во севкупните макроекономски перформанси. Дел од нив се членки на Европската унија, а друг дел сè уште го немаат комплетирано транзицискиот процес. Анализирани по региони, лидери во овој поглед се земјите од Централна и Источна Европа, додека земјите од поранешниот Советски Сојуз покажуваат најслаби перформанси. Сепак, дури и најразвиените транзициски економии имаат понизок животен стандард споредено со развиените економии од Западна Европа што упатува на заклучок дека и покрај значајните достигнувања во текот на последните дваесет години, транзициските економии и понатаму ќе се соочуваат со бројни предизвици и натамошни напори насочени кон унапредување на животниот стандард и благосостојбата на нивните граѓани.

Во третата глава, *Економетриска анализа на факториите на економскиот раст во транзициските економии*, е тестирана основната работна хипотеза на докторската дисертација дека „побавниот економски раст на земјите од Југоисточна Европа (ЈИЕ) во однос на економиите од Централноисточна Европа (ЦИЕ) во најголема мера произлегува од ограниченоста на факторите на производството, ниското ниво на инвестиции и бавното имплементирање на структурните политики, а многу помалку од иницијалните услови на почетокот на транзицијата“. Главата започнува со осврт на теоретската и емпириската литература која се однесува на економскиот раст во транзициските економии, како и со објаснување на методолошкиот приод – презентирани се основите на панел моделот, примерокот и клучните варијабли во моделот. Притоа, факторите на растот се групирани во четири групи – директни фактори на производството (труд и капитал), иницијални услови, економски реформи и институции. Имајќи ги предвид теоретските модели, презентирани во првата глава и карактеристиките на транзициските економии, презентирани во втората глава, специфициран е модел за растот во транзициските економии. При специфицирањето на моделот следен е фазен пристап, односно моделот се оценува повеќе пати со одделните групи на фактори на растот, со цел да се избегне проблемот на мултиколинеарност. Во согласност со дефинираните хипотези, моделот вклучува вештачки варијабли кои овозможуваат изолирање на влијанието на одделните фактори на растот специфични за одделните периоди. Кандидатката м-р Билјана Јовановиќ истакнува дека ваквата концепција е неопходна имајќи предвид дека факторите кои го објаснуваат растот на почетокот на транзицијата се очекува да бидат различни од факторите на растот во втората декада од транзицијата.

Резултатите од направената економетриска анализа обезбедија потврда на теоретските консидарации за факторите на економскиот раст во случајот на транзициските економии. Имено, направената анализа покажа дека инвестициите се еден од клучните фактори на економскиот раст во транзициските економии, при што нивното влијание е особено значајно во подоцнежната фаза од транзицискиот процес. Исто така, економскиот раст во голема мера е условен и од квалитетот на човечкиот капитал во транзициските економии, при што влијанието на овој фактор е оценето како позитивно и статистички значајно во текот на целиот анализиран период. Дополнително, анализата сугерира дека повисоките стапки на економски раст се поврзани и со водењето на дисциплинирани макроекономски политики и

навремено спроведување на структурните реформи, а значајно влијание врз растот имале и дознаките од странство. Од друга страна, кандидатката м-р Јовановиќ истакнува дека иницијалните транзициски услови, чие значење е потенцирано во раните емпириски студии од оваа област, биле значајни фактори на растот, но само на почетокот на транзицијата. Во линија со поновите теории на економскиот раст во рамките на економетриската анализа е направена оценка и на влијанието на институциите врз економскиот раст во транзициските економии. Притоа, резултатите упатуваат на статистички значајно и позитивно влијание на сите институционални индикатори, но само во текот на втората декада од транзицијата. Според кандидатката, ваквиот резултат произлегува од карактеристиките на процесот на воспоставување на квалитетни институции, односно потребниот период за создавање на неопходните предуслови, како и со постоењето на определено временско задоцнување по кое институциите започнуваат да генерираат позитивни ефекти врз економскиот раст.

Во функција на докажување на главната хипотеза на трудот беше направена споредбена анализа за земјите од југоисточна Европа и централноисточна Европа, врз основа на добиените резултати од економетриската анализа. Хипотезата е докажана, а како главни ограничувачки фактори и слабости на економиите од ЈИЕ наспроти ЦИЕ-регионот кандидатката м-р Билјана Јовановиќ ги посочува ниските инвестиции и пониското ниво на образование, неуспешната политика на стабилизација на инфлацијата, бавното спроведување на транзициските реформи и недоволно развиените институции. Препораките кои произлегуваат од анализата се однесуваат на интензивирање на растот на инвестициите, преку поддршка на домашните производители и привлекување на странски капитал, унапредување на квалитетот на човечкиот капитал, како и унапредување на квалитетот на институциите.

Четвртата глава, ***Економскиот раст во Република Македонија***, е посветена на економскиот раст и изворите на растот во Македонија. Почетокот на транзицијата во Македонија беше проследен со пад на економската активност и инвестициите, намалување на продуктивноста и драматичен пораст на невработеноста. Економскиот раст се задржа во негативната зона сè до 1996 година кога за прв пат беа забележани позитивни придвижувања во економијата. Во рамките на четвртата глава направен е осврт на факторите на економскиот раст во

Република Македонија во транзицискиот и посттранзицискиот период, при што како рамка за анализата се користени резултатите добиени од економетриското истражување. Притоа, од аспект на економскиот раст како посебно специфичен проблем за македонската економија се издвојува ригидниот пазар на трудот со висока стапка на невработеност и ниска стапка на активност помеѓу работоспособното население. Со цел разоткривање, барем делумно, на причините за високата стапка на невработеност, пристапено е кон утврдување на релативното влијание на различни макроекономски шокови (шок во агрегатната побарувачка, шок во продуктивноста, шок во реалните плати и шок на пазарот на трудот) врз стапката на невработеност. За таа цел, користен е мал структурен модел со пет ендогени варијабли – агрегатна побарувачка, плати, цени, број на вработени лица и стапка на невработеност, оценет со SVAR методологија. Покрај пазарот на труд, во рамките на четвртата глава, значајно внимание е посветено и на движењето на инвестициите (домашни и странски директни инвестиции), извозната структура и конкурентноста на економијата, како и на поставеноста на макроекономските политики (монетарна, фискална и структурни политики) и нивното влијание врз економскиот раст.

Кандидатката м-р Билјана Јовановиќ истакнува дека генералниот заклучок од претходната глава кој се однесуваше на земјите од ЈИЕ важи и за Република Македонија. Република Македонија има побавен економски раст споредено со земјите од ЦИЕ и со земјите од балтичкиот регион, при што ваквите перформанси во значаен дел се одраз на состојбата со факторите на производството – исклучително високата и долгорочна невработеност и пониското ниво на инвестиции во основни средства споредено, како со регионот, така и со економиите од ЦИЕ. Исто така, во оваа глава е презентирана дискусија околу ефикасноста на макроекономските политики во Македонија, кои во транзицискиот период придонесоа за неопходната макроекономска стабилизација и воспоставување на предвидлив и сигурен макроекономски амбиент преку намалување на стапката на инфлацијата и водење на политика на ниски буџетски дефицити. Четвртата глава е заокружена со препораки за унапредување на фискалната политика преку промена на структурата на јавните расходи во насока на зголемување на износот на капиталните расходи, кои би требало да се насочат кон инфраструктурата, здравството и образованието, како и промена на даночниот систем пред се во доменот на даноците на трудот и социјалните придонеси. Исто така, посочена е потребата за продолжување на

постојните и имплементирање на нови структурни политики неопходни за завршување на транзициските реформи, но и за подобрување на состојбата во други витални општествени сфери, како пазарот на работна сила, системот на здравствена заштита и инфраструктурата во насока на поттикнување на економскиот раст во Република Македонија.

Последната, петтата глава од докторската дисертација, ***Предизвици и перспективи за економскиот раст во транзициските економии и во Република Македонија***, има за цел да даде одговор на прашањето - кои предизвици се наметнуваат пред транзициските економии за обезбедување на одржлив економски раст во иднина. Анализата е главно насочена на напорите на европските транзициски економии за справување со тековната глобална економска и финансиска криза и перспективите околу идниот економски раст. Кандидатката м-р Билјана Јовановиќ истакнува дека глобалната финансиска криза имаше негативни ефекти врз речиси сите транзициски економии – пад на производството и вработеноста, намалување на извозот и на капиталните приливи. Во оваа глава, преку споредбена анализа презентирани се последиците од кризата врз економскиот раст и врз клучните макроекономски варијабли во транзициските економии. Покрај директните негативни импликации глобалната криза го иницираше и прашањето околу одржливоста на тековниот модел на раст во транзициските економии базиран на висок степен на либерализација. Со други зборови, искуството за време на кризата и идентификуваните пречки во поглед на идниот долгорочен раст на транзициските економии укажуваат на потребата од унапредување и модифицирање на тековниот модел на раст. Оттука, во рамките на петтата глава се потенцирани клучните домени кои треба да бидат во фокусот на носителите на политики модел со цел обезбедување на повисоки стапки на економски раст во иднина.

Петтата глава завршува со дискусија за предизвиците и перспективите за идниот економски раст во Македонија. Кандидатката м-р Билјана Јовановиќ потенцира дека тековниот економски раст во Македонија е резултат на стратегијата на стимулирање на домашната побарувачка - стратегија која дава позитивни ефекти на краток, но чија одржливост на долг рок е дискутабилна. Сè уште актуелните проблеми поврзани со пазарот на трудот, неефикасните структурни политики во областите од јавен интерес и високиот степен на концентрација на извозниот сектор, во услови на низок раст на продуктивноста, недовршени транзициски реформи и

зголемено трошење на државата во последните неколку години претставуваат извор на загриженост околу перспективите за економскиот раст во иднина. Во вакви услови, обезбедувањето на стабилен и „квалитетен“ раст на македонската економија во иднина ќе зависи од модифицирање и надополнување на тековниот модел на раст во насока на постепено надминување на долгорочните структурни проблеми во економијата.

Во *заклучокот* се сублимирани согледувањата кои произлегуваат од истражувањата во докторската дисертација и претставуваат корисна рамка за структурирање на новите мерки и активности насочени кон поддршка на идниот економски раст на Република Македонија.

III. Оцена и предлог

Докторската дисертација под наслов: **ФАКТОРИ НА ЕКОНОМСКИОТ РАСТ ВО ТРАНЗИЦИСКИТЕ ЕКОНОМИИ, СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ЗЕМЈИТЕ ОД ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА И РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**, поднесена од м-р Билјана Јовановиќ, е оригинален научен труд кој се одликува со исклучителна комплексност и релевантни резултати добиени преку опсежно економетриско истражување. Докторската дисертација содржи длабинска анализа на поодделното влијание на различни фактори врз економскиот раст во транзициските економии, при што е направен целосен временски опфат на транзицијата, идентификувани се факторите на растот во транзициските економии во иницијалниот и подоцнежниот период од транзицијата, а воедно се направени споредбени анализи на земјите од југоисточна и централна Европа. Посебен осврт во докторската дисертација е направен на Република Македонија, што е особено значајно во контекст на збогатување на македонската научна мисла со исклучително квалитетно истражување од областа на макроекономијата.

Трудот претставува логички заокружена целина во која е направена целисходна комбинација на релевантно теориско и емпириско истражување. Методолошкиот пристап за изработка на докторската дисертација, начинот на третирање и анализа на поставените прашања, систематизацијата и верификацијата на наодите од истражувањето, како и критичкиот осврт кон тековните и идните предизвици во истражуваната сфера, упатуваат на висок степен на научноистражувачка зрелост на кандидатката м-р Билјана Јовановиќ. Тоа се потврдува и преку фактот што кандидатката, покрај тоа што дава детална слика за

факторите за економскиот раст во транзициските економии и Република Македонија и дискутира за ефектите од применетите модели на раст во земјите од југоисточна Европа наспроти земјите од централноисточна Европа, истовремено наметнува нови прашања и отвора простор за натамошни истражувања. Трудот нуди валидни научни сознанија со висока академска и практична применливост, посебно за креаторите на макроекономските политики во транзициските економии и особено, во Република Македонија, што претставува особен квалитет на докторската дисертација.

Согласно со наведеното во овој извештај, Комисијата констатира дека м-р Билјана Јовановиќ изработила компактен и сериозен труд кој во целост одговара на академските стандарди. Општа е оцената дека кандидатката многу успешно одговорила на поставениот предизвик и успеала да понуди аргументирани ставови, мислења и заклучоци во однос на поставената хипотеза на истражувањето. Имајќи го предвид претходно изнесеното, Комисијата со задоволство му предлага на Научниот Совет на Економскиот институт во Скопје:

1. да го прифати овој извештај со позитивна оцена за докторската дисертација под наслов **Фактори на економскиот раст во транзициските економии, со посебен осврт на земјите од југоисточна Европа и Република Македонија;**
2. да формира Комисија за одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Билјана Јовановиќ;
3. да утврди термин за јавна одбрана на докторската дисертација.

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНА И ОДБРАНА

Д-р Силвана Мојсовска с.р.

Д-р Верица Јанеска с.р.

Д-р Дејан Пендев с.р.

Д-р Васил Поповски с.р.

Д-р Искра Станчева Гигов с.р.

